

Verzár Éva
Mire megvirrad

– Mai székelő balladák –

Verzár Éva
Mire megvirrad

© Verzár Éva
© Hét Krajcár Kiadó

Szerkesztette
Varga Domokos György

A címlapon: Mednyánszky László: Téli táj
A kép forrása a Kieselbach Archívum

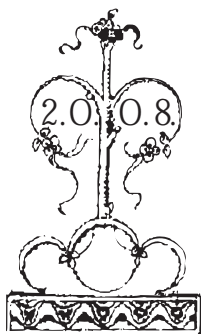
ISBN 978 963-9596-29-0

Hét Krajcár Kiadó, Budapest, 2008
Felelős kiadó: Benke László
Borítóterv, tördelés: Benke Attila
Készült a Séd nyomdában, Szekszárdon
Felelős vezető: Katona Szilvia

Verzár Éva

Mire megvirrad

Mai székelly balladák

HÉT KRAJCÁR KIADÓ – BUDAPEST

ÖRÖK
CSÁNGÁLÁSBAN

BABBA MÁRIA

- Igaz történet alapján -

Izzó gyertyaként emelkedtek a magasba a fenyők, a nap szégyenkezve hullott volna alá, de sugarai még megfestették az erdőt, rétet. Összezavarodva csukták össze szirmaikat a virágok az oldalban, a kis sárga hamarabb, mint a többi. Megijedt. Nem ismert magára.

– Szél lesz! – húzták be idejekorán a zsalugátereket az emberek, jól beakasztózták, nehogy csapkodásra ébredjenek éjjel.

Julis vette a tejeskendért, pénztárcáját, s indult a beszélgetődjött tejért. Elmaradását kell kifizetnie. Három hónapja egy lejt sem adott. Szerencsére elvártak vele. Bajban volt. Elfogyott az ára annak is, amit embere lopott össze a gazdaságból. Egy autó pityókáért s még egy rakomány deszkáért került hűvösre – két évre. Szabadulásában sem volt köszönet, halálba itta magát. Temetése után nem sok maradt a nagycsaládra. Elvitte az a maradék pénz is. Pontosan három hónapba telt, amíg összedolgozott, s harácsolt az erdőből annyit, hogy ma fizethet.

– Jó estét, Julis! Tejért, tejért?

– Azé mennék.

– A gyermekek? – érdeklődtek az emberek, akikkel szembefutott. Sajnálták szegény ötgyermekes anyát, akit megviselt a sors, de állta a próbát.

– Jancsika vigyáz a kicsikre – nyugtatta meg a falubelieket, s megállt egy pillanatra, hogy kifújja magát. Egész nap zavarodott volt, hogy miért, maga sem tudta. Nem ment ki a fejéből, hogy holnapra ismét nem lesz semmiye, csak a sok éhes száj, s nem tudja őket betömni.

A busz majdnem üresen állt meg mellette, a falu központjában. A

sofőr kinyitotta, majd becsukta az ajtót, s indult tovább a városba. A leghátsó ülésnél egy vékony asszony állt egyik lábáról a másikra, majd huppant bele egyik kanyarban a székbe. Aztán állomás következett, s még egy, a harmadik... Hajnalban szállt le a vonatról. Budapest. Nyugati Pályaudvar.

1990. márciust írt a naptár...

A tizennégy éves Jancsika ágyba dugta testvéreit. Késő volt... Teát ittak:

– Reggel lesz tej, aludjatok, én megvárom anyát – nyugtatta a lányokat, és kioltotta a villanyt.

Autó áll meg a ház előtt. János atya épp kilép az ajtón, abban a pillanatban, amikor nyílik a kiskapu:

– Csíksomlyóra megyünk, szedd össze a testvéreidet, viszünk titeket is – szól hozzá minden bevezető nélkül egy nagyon elegáns asszony. A legényember jól megnézi, haboz egy kicsit, aztán válaszol:

– Köszönöm, asszonyom, nem szükséges. Mi is épp odaindulunk.

– Asszonyom? Nem ismersz meg? Az anyád vagyok!

– Valahonnét mintha ismerősek lennének vonásai. Anya szült engem és a testvéreimet is. A falu nevelt fel – és az erdő. Babba Mária fogadott oltalmába. Az én családom a mieinkkel megy. Gyalog.

A felkelő Nap korongja megpihen az egyenes törzsű fák csúcsain. A kis sárga virág, harmatban megfürödve, széttárja szirmait.

2007-et ír a naptár.

Örök csángálásban

Amikor vajúdni kezdett, az öregasszony a padkáról csak figyelte kimeresztett szemmel, s erősen csóváltatta a fejét. Nemrég volt künn az udvaron, jól körülnézett, mert ugyebár mindennek jelentősége van, ha várandós asszony van a házban. Végül feltekintett az égre, mint aki a jövőben olvas a csillagok állásából. Az erdő felől, mint orgonasípok a templomban, zúgtak-fütyültek a csupasz ágak. Különös alakú, vészjósló fekete felhő suhant el a csillagok fénye előtt. Bement a házba, s attól a pillanattól a rózsafüzért le sem tette a kezéből. Imádkozott...

– Anyám, fájok! – nyöszörgött az asszony, de anyósa feléje sem nézett.

– Anyám, erősen fájok, jön a gyermek.

– Annak nem kellene épp most jönnie...

– De jön, anyám!

– Hátha nem...

– Hívja a bábát!

– Én osztán nem, várjunk! – s mormolt tovább magában. Szerencsére épp időre érkezett az ember, látva felesége eltorzult arcát, az öregasszonyra rá sem hederítve, azonmód futott segítségért.

– Vén bolond – intett anyja felé, hogy az asszony megnyugodjon.

Reggelre megszületett a gyermek. Fiú lett, apja nagy örömére. Meg is ünnepelte még aznap este a kocsában. A neve János – Jonica, ahogy arrafelé, Csángóföldön a hivatal bejegyezte.

Az ég lejött a magosból s rátelepedett a füstölgő házak tetejére. Reggelre óriási hózuhatag lepte meg a földet, s vele olyan nagy hideg, hogy vackukból kijöttek a vadak, s a falvak ólaiban kerestek élelmet és menedéket legalább két álló hétig.

Az öregasszony pedig csak mormolt, imádkozott, mindaddig, amíg keresztvíz alá nem tartották a gyermeket, de az ölébe még ezután sem vette:

– Ördög van benne! – mondta elég gyakran, menyé nagy bánatára.

Az évek rácáfoltak az öregasszony jóslatára. Rendben váltogatták egymást az évszakok, mondhatni, minden baj nélkül. A fiatalasszonyka még két szép fiúgyermeknek adott életet, nagyanyjuk megáldotta és nem győzte kényeztetni őket.

Jonica, mint fiatal jegenye, oly szépen cseperedett. Már megmászta a hegyet télen az apjával. Nyáron, a patakon nagy segítsége lett anyjának a hétfői mosásnál. Lám, rendje volt az életnek: hét elejére esett a nagymosás, szombaton főztek, este táncmulatság, vasárnap pedig ünnep, amikor dolgozni istentől való vétek, mindenkinek a templomban a helye.

Egy nyári vasárnap, épp az istentisztelet után, erősen tobzódtak a fellegek a hegyek felett. Jonica és családja az erdő melletti tisztáson, pokrócokon elnyúlva pihente ki a heti munkát. A gyermekek szaladgáltak, viháncoltak, amikor hirtelen villám csapott le, s dördült hozzá azonnal az ég. Jonica – épp szüleihez szaladt vissza – eszméletét veszítve rogyott le lábuk elé. Nyála habzott, teste megmerevedett, vonaglott, s mindenki esztét veszítve figyelte, mi történik vele:

– Az ördög szállta meg! – rikácsolt a nagyanyja. – Megmondtam, hogy benne van az az átkozott, most osztán lássátok tük es! – Vetette egyre-másra a keresztet, négykézláb kúszott-mászott a földön, magánkívül volt az ijedelemtől.

– Doktorhoz kéne vinni! – próbálkozott az anyja, de a látvány valójában őt is halálra rémítette. Nem is tudott nemet mondani emberének, amikor az kijelentette:

– Jonicán mán csak az anyám varázsolása segít, ha segít.

Onnantól kezdve az öregasszony a szégyenköpenyébe burkolta, örökösen teával traktálta, s elzárta mindentől és mindenkitől. Gyerekekkel játszani nem szabadott. Csak a vén banyával mehetett a rétre gyűjtögetni, megtanulni minden növény, bogyó nevét, s mind-

járt azt is, melyikük mire jó. Fejébe is ment az összes herbária, hiszen nem volt buta teremtés; már nagyanyja nélkül is el tudott volna igazodni köztük, s megfőzni minden bajra a megfelelő keveréket, legyen az testi vagy szellemi betegség, vagy éppen ilyen-olyan fogyatékos-ság. Még szerelemre is volt kencéje illatos virágok szirmaiból; minden szombaton jól bekente magát vele, mielőst legénysorba jutott. Ezért-e, vagy mert az Úr akarta így, lényeg, hogy szerelembe esett, s feleségül vett egy kedves, dalos ajkú leánykát.

Az esküvőjén – mint ez szokás volt arrafelé – az egész falu részt vett. Kívántak nekik minden jót, s össze is jött annyi a zsebbe, hogy a már meglévő telekre a hegyaljában építettek egy kis házat. Ökröket is kaptak nászajándékba, s a sziklás föld nem tudott ellenállni annak a nagy buzgalomnak, amelylyel nekiláttak megművelni.

Csak a nagyanyja látta borúsnak még mindig a jövőt. Már alig kelt ki az ágyából, egyre csak imádkozott, még a lakodalomba sem ment el. Az Úrhoz készült, ahova tisztán kell érkeznie. Unokájával alig-alig váltott szót, az „ördögtől” tartózkodott, s ha mégis elkerülhetetlen volt, utána csak vetette a keresztet, mormolta imáit, hogy közelebe se férközhessen a rontás.

Két öccse is el-eljárogatott otthonról, s a nótás szombat esték nekik is meghozták az asszonyt a házba. Sorra családot alapítottak, házat építettek, nem cifrát, csak olyan hasznos kis lakot, ahol éldelegélhetnek, amíg rájuk nem köszön a jószerencse.

A szerencse pedig jött, mégpedig nagyanyjuk halála után úgy fél évvel, amikor szabad lett az ország. Megnyíltak a kelet-európai határok s ők is, a három testvér, világot látni indultak, pénzt keresni...

Az asszonyok nem búcsálódta nagyon, főképp nem a Jonicái – ő bizony többet ivott a kelleténél. Azóta kóstolgatta bőven a borocskát, amióta az ura pont a falu közepén esett össze egyszer, s többé nem volt már titok sem előtte, sem a falubeliek előtt a szégyenletes rángató görcs.

A világlátók, amikor átlépték a határt s megérkeztek a megadott címre, leesett az álluk, pedig fel voltak készülve arra, hogy előbbre van Magyarország, mint Románia, de főleg, mint a Csángóvidék. Azt

is tudták már, hogy milyen a fürdőszoba s még azt is, hogy nem szükséges kimennie az embernek, ha a nagydolgát kell elvégeznie. Bent van a házban minden, bár ezt a faluban még sok öreg nem hitte el, csak olyan nagy, okoskodó beszédnek vélték:

– Nagyanyánk forogna a sírjában, ha ezeket látná! – kiáltott fel minden egyes alkalommal Jonica, amikor valami újat, rendkívülit vélt felfedezni. Ilyen volt a padlófűtés, az automata mosógép, a "tik" nélküli füves udvar. Mit bánták ők, hogy a munkához nincsenek papírjaik, hogy bejelentés és védőruha nélkül dolgoznak!

Ahányszor csak hazamentek Csángóföldre, mindig vittek magukkal zsáknyi ruhát, színes televíziót s megannyi hasznos dolgot; otthon meg lehozták a padlásról a szőtestet, a ládából előkerültek az addig féltve őrzött kincsek, s magyar földön aztán pénzzé is tették őket.

Az asszony is kezdett kevesebbet inni, ahogy egyre többet költhetett; a házat is felújították; mintha végre áldás kerülgette volna életüket. A két nagyobbacska gyermek már legénysorba számított, amikor megszületett a harmadik fia is Jonicának. A kicsi. Miatta még el kellett mennie a háztól dolgozni. „Őt még fel kell nevelni!”, gyözködte magát, holott már nagyon vágyódott végre-valahára a család mellett maradni.

Egy nap nem várt hírt hoztak az otthonról érkezők. Fiai megelégték a bálokat, a nehéz sorsot, s miután kezükbe vették szakiskolai diplomájukat, a vonat aljához kötötték magukat úgy lógtak át az olasz határon. Ott jobban lehet keresni, meg aztán a nyelvet is hamarabb megtanulják. Az olasz jobban hasonlít a románhoz, mint a magyar. Az ő magyarjuk ráadásul igen kacifántos, de nem is merték már beszélni, nehogy nevetés tárgyai legyenek. Meg kellene őrizni nyelvetek, biztatták őket, tőletek mint katolikusoktól, ez különösen elvárható! Ugyan, számítanak még ezek valamit is ebben a modern világban?

Jonica egész nap jött-ment. Nem találta a helyét, egyre többször kötött ki a kannás borocska mellett. Végre hír jött fiai felől. Akkor a megkönnyebbüléstől-e, vagy az átélt izgalomtól, megint görcsbe rándult a teste, de úgy, hogy gyorsan mentőt hívtak az építkezésre.

Az orvos hitetlenkedve állt a betege mellett, nem értette, hogy miért ódzkodik annyira kimondani a baját. Jonica el-elakadó szavai nyomán lassan kerekedett ki a kép, hogy a határon túl, Erdélyen túl, messzi Csángóföldön léteznek olyan vidékek, ahol mai is füves-asszonyok gyógyítanak, s vannak olyan betegségek, amelyeket az ott lakók átokszámba vesznek.

– Nesze neked, XXI. század! – csapott az orvos a homlokára, majd higgadtan elmagyarázta Jonicának, hogy erre a bajra, bizony, van már orvosság, s hogy ez egy olyan betegség, amely sem nem szégyellni való, sem nem átok. Jonica megkönnyebbült, roppant hálás volt a doktornak, hogy nem nevette ki, hogy emberként bánt vele. El is határozta, hogy mindent tanácsát megfogadja, rendesen szedi a gyógyszert, s még az italt is megvonja magától. Sokat segített fogadalma megtartásában, hogy fiai telefonon – amolyan kézbevalón – felhívták, s lelkendeztek, hogy jól vannak. Igazából már csak egyetlen vágyása maradt: szólhatna oda egy ilyen kézi szerkezeten a vén-asszonnynak, akárhol van is, hogy ezt az életre szóló rettegést bizony ő ültette belé...

A sok jó hírrel haza utazott. Közeledett húsvét ünnepe, s feléjük a feltámadást családban, templomban illik megünnepelni. Amikor kijöttek a miséről, erősen hitte, hogy minden megváltozik. Nem iszik, szedi rendesen a gyógyszereket, a fiai jól ellesznek, összeszednek egy kis pénzt, majd hazaköltöznek, építkeznek, s ők majd csak felnevelik azt az egy szem kicsit, aki örömeikre egyre szebben fejlődött. Szerencsére egyik gyermek sem örökölte az ő rángató görcseit, igaz, sokat is imádkozott, hogy isten mentse őket tőle.

Csak még egy bő félesztendőt dolgozik Magyarországon... Karácsonykor majd hazamegy s többet nem csángál el sehova. Elég volt! Ezzel a gondolattal szedte batyuját és indult vissza.

Nehezen vánszorogtak a napok, a hetek, a hónapok. Úgy számolta őket, mint a katonaságnál, csak épp nem véste a rovátkákat ládájába, mert az nem volt itt vele; volt viszont a hite s ez erősen tartotta benne a lelket, legalábbis egy darabig. A munkahelyén nagy volt a hajtás. Időre át kellett adni a lakásokat! Jonica pedig nem kímélt sem

éjt, sem napot. Túlórázott. Kellott a pénz, kellett, mert többet aztán nem jön. Meg-meghúzta eleinte a sörösüveget, aztán az üveges bort osztotta be, hogy össze ne vesszen a gyógyszer a borral. Aztán letette a tablettákat, s a kannás lett a reggelije, ebédje, vacsorája...

Jól vannak a gyermekek – jött a telefonhívás –, egyre többet keresnek...

Akkor nincs baj. Ivott, dolgozott, amíg hullani nem kezdtek a falevelek s már nem kellett sok, hogy a hó betakarjon építkezést, hegyet, völgyet. Harmatosak voltak a reggelek, fagyos kezdett lenni a föld, a létra magas, amelyikre felmászott, hogy még az utolsó cserepek is a helyükre kerüljenek...

Onnan, fentről, olyan szép volt minden; már kiegyenesedett, hogy elinduljon lefelé, csak még belenézett a lemenő nap vöröslő fényébe... Azt sem vette észre, hogy leesett a tetőről, A kórházban tért magához. Nem láthatta a fekete felhőt, amely épp a háta megett settenkedett, ölében a vészjósló viharral.

Többheti harc után az orvosok lemondtak róla.

– Haza kell vinni – határoztak a rokonok, barátok –, hadd hunyja le szemét családjá körében!

Mentő haladt vijjogó szirénával a kacsARINGÓS utakon Csángóföld felé, benne eszméletlen férfi, s a megkésített őszben, mire sátrát bontott az erdőben kószáló szél, égnek meredt szájjal várta örök lakóját a sírgödör. Körülötte a falu apraja-nagyja, s az asszony esztét veszítve esett össze, s lett az elmeegógyintézet lakója...

A sírhalomra rákerültek a kegyelet és megemlékezés virágai, az ég még dördült egyet, talán utoljára abban az évben. A fekete felhők szelektől űzve vonultak át a völgy felett...

– Masinával menyünk! – örvendez tapsikolva a kisgyerek. Testvérei magukkal viszik Olaszország citrom- és narancsligetei közé, s ki tudja, visszatér-e valamikor hegyei ölelésébe az idegen földre csángáló gyermekecske.

NYELVLECKE

Farkasüvöltő hidegben, szekérderékban született meg Valér. Mondhatni, ugyanúgy, mint más halandó, csak éppen ellentmondásosan választotta meg a vidéket. Szerinte épp jó helyen látott napvilágot. Ő tudja. Elég szegényes és nehéz sorsot hirdetnek ugyanis erre a helyre a csillagok, de ennél szebb vidék aligha akad ezen a Földnek nevezett golyóbison.

A kis fehér ház, ahol rányílt szeme a világra, pont a hegy lábánál húzta meg magát, s ennél a völgnél mesésebb hely még az öregek szerint sem létezhet. Minden együtt volt: felhőkben fürdőző s nap-sugárban szárítókozó ormok; meredek vagy lankásabb hegyoldal; magas fák ágain fészkelő dalos madarak; s mindenekfelett: friss forrás; ha lezúdult nyáron a hegyekből, bős patakokként mosta a poros utcákat, felüdítve az út porában gágogó libákat s gyermekeket. A paradicsomi élet sem lehet annál jobb s kellemesebb, mint a hegyek között elakadt nagy hőségben tapiskolni a bokáig érő porból iszappá lett sárban. Estére mintha minden kicsi leány és legény valamiféle gyermekfertőzésen esett volna át, vagy egyszerre bújtak volna elő szeplőik az egész napos sárdagasztástól – amíg anyjuk kézbe nem vette s alaposan le nem csutakolta őket a patakon, vagy a kút melletti vályúban, dézsában.

Valér cseperedett s megtanulta, hogyan őrzi egy becsületes csángó gyermekember a libákat, kecskéket, juhokat a hegyoldal legelőin. Unalmában ujjai rátaláltak a hangokra, nagyanyja nótáit esténként a kapu előtti padon már furulyán kísérte, ha addig nem parancsolták szalma-derékaljas ágyába.

Legénnyé válva kinn a faluvégen, a szombat esti mulatságon előbb pironkodva, aztán egyre bátrabban forgatta a leánykákat; mígnem az

egyik vasárnapi mise után már el sem engedte az egyik szép mezei virágszál kezét. Marioara volt a hivatalos neve – otthon kicsi Marika –, akit kiválasztott magának; feleségül vette, s tette keskeny vállára az élet nehéz terhét, majd hagyta magára gyermekekkel, földdel, rengeteg munkával – amikor lehullottak a szögesdrótok s ő vállára vette batyuját.

A szőke, kékszemű, negyvenes éveit taposó ember feketemunkás lett. Ha visszaérkezik a magyarországi bódévilágba – már évek óta itt hajtja álomra fejét –, mint világiáró ember nagyokat mesél az otthoni furcsaságokról.

– Első este, amikor hazaértem, a mán nyőcvanéves nagyanyám nekilátott az asszony helyett vacsorát főzni. Ülök az asztal mellett, ő keveri a puliszkát, s megszólal a nagy csendben:

– Na, ezek es elválnak.

– Aszt mag honnan tuggya?

– Most mondá.

– Háttal áll, nem lássa olvasni, magának hány szeme van, csak nem boszorka?

– Menny mán fiam, hát hallom.

– Nagyanyám, ami a televízióba menyen, arról a filmről beszéled?

– Arról hát, miről beszélnek?

– Asszony, ájjon mán meg! A film feliratozva van, spanyolul vagy brazilul beszélnek benne!

– Hát osztán? Mü megércsük! A feleséged sem olvassa. Minek? A szeme ojjan gyenge, hogy alig lát béfűzni a tűbe. Figyejj oda, te es megérted!

– Értitek tü ezt? – nézett társaira megbotránkozva. Látszott rajta, hogy még nem emésztette meg az otthon történeteket. Pedig már annyi mindenben, kénytelen-kelletlen, túltette magát. – Itt ződ a fű az udvarokon, ám tikok nincsenek; a kutyák meg akkorák, mint nálunk egy-egy bikabornyú! – morgolódott. De most más bosszantotta:

– Tuggyátok, mit csinálnak ezek a fehérnépek? Kimennek a mezőre, együtt az egész nyámság. Kapálnak sorba, egymás mellett halad-

va, s be nem áll a szájik, csak mondnak, mondnak... Én már két sort befejeztem, de ők mintha essze lennének kötözve, úgy cammognak a sorok között, s egyik sem haladna egy lépéssel sem előbb, mint a másik. Az én feleségem örökké tartotta velem a lépést. S most! Megbeszélük, amit a tegnap láttak! Aztán, úgy öt óra tájt, egyszerre dobják hátikra a kapát. Ketyegője egyiknek sincs, de ha a nagy fenyő felett áll a nap, azonnal indulnak haza. Te, Feri! Aszt mondád nekem, hogy itt a leánkádnak sok pénzbe kerül, hogy megtanuljon egy idegen nyelvet. Küdd el a nyárára hezzánk! Spórolj, ott megtanul! A mű asszonyaink mán oda sem néznek s mindent megértnek, mer úgy-e közbe főzik a vacsorát, mosnak, a dobozra csak akkor vetnek egy-egy pillányit, amikor érdekesebb rész következik az operába'.

– Milyen operában, te fafej?

– A szappanyba'. Aszt nézik állandóan. Még künn a mezőn sem ülnek le délebédet enni, hogy idejibe' hazagyűhessenek. Ezek úgy értik mán a spanyolt, brazilt, portugált, s az olaszt es, hogy megáll az eszem. Még a nyócvanéves öreganyám es, aki mikrofonba énekel a balladákat, az es megbolondult. S most azt találták ki, hogy színeset vigyek haza, mer jobb, mint a másik. Még a végin ők mennek ki külföldre dolgozni, mert tudnak idegenül beszélni. Méghogy ők tarcsának el münköt!

– Tévénézésből?

– A munkát es csinájják azé, mondom. Mosogatás közbe aszt sem tudod, hogy izzadnak-e a forró víztől, vagy éppen a könnyeiket csurgassák, csak akkor veszed észre, hogy rínak, amikor nagyokat fújnak a zsebkendőikbe, eccerre ered el a szemik s orrik nedűje! Nem nézik, ember, csak hallgassák!

– Ez jó, ilyent még nem hallott a világ! S ha értik a nyelvet, csakugyan, mehetnének a világba dolgozni az asszonyok is. Szerencsés ember! Úr lehetnél otthon!

– Aszt osztán nem, maraggyanak otthon s főzzenek! Mit gondolsz, ha meghal valaki s ők nincsenek, ki sírassa el a halottat. Én nem, a mán biztos. A mű hangunktól még fel talál támadni a szerencsétlen hóttábúl.

– Akkor hát ne bosszankodj!
– De vinnem kell a televíziót.
– Kell? Ez volt a parancs? Ha nem akarod, akkor ne vidd haza, te vagy az ember.
– Én hát!
– Akkor?
– Csak kell, hogy vigyek.
– Minek?
– Nem mossa meg az asszony a hátamot, amíg otthon vagyok. Asztot meg nem hagynám ki, egy hónapba legalább eccer; s a nagyanyám szája elől es mentsen meg a világ. Inkább segítsetek! – nézett körbe Valér. – Hun keressek egy ócsóbb színes televíziót?

Gubera

– Jó reggelt aggyon Isten!

– Jó reggelt.

– Jó hejjen járok? Fogságba vótam, igaz elég régecske, de az asszony felküdüött ide Pestre, mer' asztot mongya, hogy a Dunás Tévé es megmondta, itt a fogságért papírost, a papírosért meg szőnyeget lehet kapni. Ojjan úriasat. Nem jó mán neki a rongy, avval eszi az életemet mán egy jó hónapja, vagy még több es.

– Azonnal fogadja a főnököm, foglaljon helyet uram!

– Hát, nem ülnék sokat, mer' még a bótba es el kellene mennyek, s az esti vonattal vissza. Haza.

– Szerencséje van, fáradjon be, kapcsoltam Asternák urat, kész fogadni Önt.

– Jó napot aggyon Isten!

– Jó napot! Kérem, foglaljon helyet!

– Künn es mondám, hogy sokat nem ülnék, csak, tuggya, fogoj vótam, s azér' jöttem, hogy kárpótoljanak akkó' mán engemet es. Az asszony szerint jár nekünk es valamijjen szőnyeg. Szulák.

– Nem szulák, uram, más annak a neve.

– A mán mindegy, nekem esztet mondá az asszony, de asztot es lelkemre köté, ha elfelejteném, gondojjak arra az aranyos, nagycsöcsü, drága hangú kincsemre, akit úgy bámulok esténként; vagy a pityóka között mászó burjányra, amit reggelente a disznóknak szedek. Úgy eszik asztot, mind a mannát. Állatok! Hát én ezér' így mondom, de maga írja úgy, ahogy itt kell aszt' a szőnyeget.

– Neve?

– A böcsületes?

– Azt, a becsületes nevét kérem.

- Hát, a szegény, megbódogút apám után Szénégető János vóna.
- Anyja neve?
- Hát, Juliska.
- Milyen Juliska? Neki is a becsületes nevét kérem.
- Hát, mi más vóna? Szénégető Julianna, az apám után neki es az vóna a neve!
- Az anyja leánykori nevét kérem!
- Asztot-e? A' meg Galambos, Galambos Juliska vót a lelkem, Isten nyugosztajja haló poraiba'.
- Galambos Julianna?
- A' hát.
- Lakhelye?
- Keresztrefeszített-Háromszék, Fő utca 405.
- Ezzel meglennénk. Mikor, mettől-meddig volt orosz fogságban?
- Hát az úgy vót, hogy bévonultam tizenkilencévesen levente katonának.
- Nem az életrajzát kértem, hanem azt, hogy mettől-meddig volt fogoly.
- Pedig én a móggyát es tudom, ehoztam az összes dokumentumot, itt e, ebbe' a bőröndbe'. Teli van dokumentumokkal – így kell mondani –, esztet az asszony erősen reám bízta.
- Honnan van magának ennyi?
- Tuggya, egész életembe' gyűjtögetős ember valék, osztán esszeszettem én még a rokonyoktól es, amit tuttam.
- Ha ennyi „dokumentuma” van, akkor miért nem megy a boltba megvenni azt a szőnyeget?
- Székely ember vónék, vagy mi a csuda! Szeretem én az egyenes utat. Oda adom magának ezeket, kitőtí a papirost, megveszem az asszonynak a szőnyeget, kárpótoltam es magamot, s azzal készen es lennék.
- Akkor meséljen!
- Na, mint montam, az úgy vót, hogy bérukkoltam levente katonának, el es vittek kiképezni Ojtozba, s egy nap, úgy délelőtt, amikor

szépen süttött a Nap s mű heverésztünk a fák között, csak lássuk, hogy gyűnnek a muszkák, de ojjan sokan, hogy moccanni sem tuttunk. Szerencsére egy jólelkű asszony parancsolgatott, s megszólalhatott a lelke, látta, hogy mű csak fiatalcskák vagyunk, nem lőtt le; hanem vagonokba tettek, s vittek valahova. Asztot akkor mű még nem tuttuk, hogy hova. Az utat es mondom s mindent, de jól figyejjen, mer' úgy látom elbambult egy kicsit.

– Elhiszem magának. Csak azt mondja meg, hogy mettől meddig volt fogoly, az utat nem kell elmondania.

– Az es ott van benne a dokumentumokba'. Elévegyem?

– Ne! Hagyja ott, majd a végén. Akkor hány évet volt fogoly?

– Négyet fagyoskodék ott. Azér' mennyi szőnyeget adnak?

– Nem sokat. De ha alaposan dokumentálja, ki lehet hozni belőle többet is.

– No! Mennyivel többet?

– Van-e olyan ismerőse, aki meghalt, de nem vette igénybe a kárpótlást?

– Van hát! Nem es egy. Azokér' es hoztam dokumentumot.

– Kik azok? A nevüket, címüket tudja?

– Hogyne tudnám, kenyeres pajtásom vót egytől-egyig!

– Akkor sorolja, hatot el tudok fogadni.

– Hatot-é?

– Igen.

– S azér' mán adnak szulákot? Eleget?

– Adnak, persze hogy adnak, annyit, hogy nehéz is lesz hazaszállítania.

– Asztot maga ne bányá, elviszem én, akkor es, ha az egész bótót aggyák!

– A nevüket és címüket kérem!

– Na, az első lenne a Józsi. Kenyeres Józsi. Ő mán az örökkévaló hajlékába tanyázik egy ideje, s onnan mán csak idézni jőne vissza, ha vóna annak értelme. A felesége es mene utána, az asszonyka méhibe pedig nem fogant új világ. Osztán a második a Sanyi. Az es égbe mene, még a táborba', az meg sem vót házasedva, senkije sem

maratt. A másik Sanyi, a Lisztes, annak él a felesége, korán vette el, de nincs gyermek, s az asszony es ojjan bolondoska. Még a faluból sem jár ki, Pestre osztán el sem gyünne. El es veszne itt ebbe a sűrű-be'. No, mennyi es vót ezidáig? Három. Hát a Kanalas Pista a negyedik. Osztán a Ferenc Feri, s a szomszédom. Na, őneki kell vigyek egy szőnyeget, mer' ő es adott dokumentumot. Megvóna a hat.

– Egy kis türelmém kérem, a titkárnőm legépeli, beviszi a gépbe, addig én kitöltöm az utalványokat.

– A gépbe? A pajtásaimot? Asztot hogy csinálja az a fiatalka cse-léd?

– Nyugodjon meg, uram, az nem olyan gép, amire maga gondol-hat. Azonnal készen lesz vele.

– Hát, ügyeske, nem mondom, még láccatra sem semmi. Ojjan cubákja van, ha szabad mondani, mint a friss csirkének.

– Látja, már készen is van vele. Itt vannak a papírai. Ezeket bemu-tatja az üzletben, azonnal átcserélik olyan szőnyegre, amilyent választ.

– No de pecsét nincs rajta!

– A dokumentumokat szeretném most látni.

– Ne, na, ne. Előbb oda az írására tegyen abból a két pecsétbűl. A téglásbűl es, s a kerekbűl es. Oszt' aggya ide, s én adom a bőrröndöt. A bót, az bót. Székely lennék én, nem bolond. A dokumentumokat es értem, vagy mi! Ha mán a kezembe' vannak a papirosok, akkor mán tudom, hogy lesz szőnyeg. S befogom vele otthon az asszony száját. Egy félévig meg sem mukkan.

– Itt vannak. Mind lepecsételve és aláírva. Parancsoljon.

– No, ez tiszta dolog. Itt a bőrrönd, nem es kell visszaaggya. Abba' benne van minden, ami magának kell itt ebbe' a nagyházba'. Isten megálgya, ha még eccer fogoj leszek, akkor magához jövök kárpótol-ni. Rendes ember, nem es gondótam vóna.

– Uram! Uram! Megálljon! Itt nem olyan dokumentumok vannak, amelyekre én gondoltam! Ezek elsárgult papírok! Maga engem becsapott!

– Csapta a búbanat! Hogy mondhat ijjent egy böcsületes ember-

nek? Hé, te bicska! Ki ne nyíjj a zsebembe! Hova gondol maga! Hogy bécsaptam vóna? Hát mér'? Kérdem én!

– A dokumentum itt mást jelent, ha nem tudta volna!

– Dehogynem tuttam! Ne mán gondojjon lükének, nézem én a televízióját, napközbe' nem, mer az asszony szipog a Dunán, a béke-béli filmekben. De este a hírek az enyimek!

– Becsapott! Adja vissza az utalványokat!

– Aszt' mán nem! Mér' nem beszélt tisztán, úgy ahogy műfelénk!? Mér' nem monta, hogy magyar dokumentumokat kér? Akkor asztot montam vóna, ha lenne, egyenest a bótba mennék. De maga csak székeltyt kért. A meg itt van. S ráadást maga es lássa, hogy nem vagyok én politikus, azoknál forintocska a dokumentum. No! Isten álgya! Méghogy én bécsaptam...!

„Még jó, hogy a böcsületes nevem kérdé!” – gondolta kifelé menet. – Mer' ha avval kezdi, hogy a faluba mi a nevem, s megmondom, hogy Gubera János, akkor egyből gyanús lettem vóna, s nem tőti ki a papirokot. Mer' úgy-e, egy Gubera nem csak otthon Gubera.

Hanem még Pesten es...

HALLÓ! OTT VAN MÉG?

Már éppen azon volt, hogy begolyózzon – jó dolgában –, miközben kinn remekül sütött a nap. Ekkor a jó sorsa megismertette modern világunk nagyszerű vívmányával. A szerkezet igencsak sokat tud: ír, olvas, tanít, tudnivalókkal fenyeget, na meg beszél...

Amit csak lehetett, persze, mindent elrontott. Reszkető kezekkel egerészett, és egyszer csak sikerült elsötétítenie a képernyőt.

– Segítség! – kiáltotta a szomszédasszonynak. Amaz nagy nehezen visszaállította a rendet a gépen. Egy darabig megint nyugta volt. De a kíváncsiság nagy úr, és megint minden összezavarodott. De már nem mindig. Végül győzedelmeskedett: alkalmazottja lett egy cégnek. Távmunkában!

Innentől abból tanult, ahogy javították a baklövéseit. De már nem babra ment a játék. Valakinek mindig segítenie kellett. Ha vasárnap reggel nyolckor, akkor akkor. Minek aludni olyankor? Pénzkereső ember nem henyél, főleg az olyan nem, aki ha fejébe vesz valamit, addig csúri-csavarja, amíg nem sikerül. Hasznos tagja akart lenni magának, és egy kicsit a társadalomnak. Tessék, most az!

– Halló! „Kisködmönös vevőszolgálat”! Tessék parancsolni!
– Rendelést szeretnék leadni, tessék mondani, jó számot hívtam?
– Persze, azonnal szolgálatára állok, csak előbb az adatait kérem.
– 18/48-asat kérek, nehogy nekem a feketéből küldjenek és ötvenhatost! Az ötvenhatos nem jó évjárat. Rossz volt akkor a minőség. Mindenki disszidált, itthon meg maradt a nagy semmi. Az anyag is silány. Értette?!

– Igen, negyvennyolcas lesz. Tűzpiros, mint a vér.
– De vajon jól áll az majd nekem? Én inkább a világos színeket szeretem.

– Legyen! Mondja a „világos” méretét, bár nekem elég sötétnek tűnik, és nem is 18/48-as, hanem 18/49-es, és ha jól tudom, ez Görgey-, bocsánat, görögdinnye színű. Jaj, hogy abban van zöld is, meg piros is? Reménykedtünk, reménykedtünk, bár sok alapja nem volt reményeinknek. Akkor mi legyen, kedves asszonyom? Jaj bocsánat, elnézést: kedves uram?

– Legyen igaza, mégiscsak jobban tudja, legyen negyvenkilences, de aztán gyorsan küldjék.

– Hova küldjük, esetleg megmondaná a címét is?

– Nem, már egyszer bepötyögtem a zenélő dobozba.

– Sajnálom, akkor nem vehetem fel a rendelését, mert már egyszer feladta, tudja az a gép, amibe bepötyögött, intelligens lény, csak válaszolni nem tud.

– De jó neki!

– Vagy még egyszer akarja a „világost”? – Aztán eszébe jut egy népdal:

„Hej Világos, vén sötét Világos
Te miattad a haza oly gyászos”

– Nem értem magukat! Panaszt teszek, én fizetek, mit érdeklí, hogy hányszor kérem a „világost”, és hova?! Nekem azonnal szükségem van rá! – Azzal lecsapja a telefont.

Remek, megvolt a keresztség. Sikertől elbaltázni a szolgáltatnak egy rendelést. Hogy most mi lesz? Mi lenne? Ismét csörög a telefon, és a szolgálatos készséggel veszi fel a rendeléseket. Igyekszik, nagyon igyekszik: aki megmondja a nevét és a címét, annak még azt is felírja – reménykedve benne –, hogy ki is fogják szállítani neki. Sőt, ha a név mellé még azt is megmondják, hogy mit akarnak, nyomban rögzíti. A háttérben, hogy folyamatosan tudja mi a dolga, zenét hallgat: „Mindannyian mások vagyunk” – ismételteti az mp3-as lejátszó. Bár nem érti ezt a fajta telepátiáját a zenemásternek, hogy épp most, ezt kell dúdolgatnia, nem ér rá vele vacakolni, mert jön az újabb hívás:

– Jó napot! – szól bele egy asszonyi hang.
– Jó napot! „Kisködmönös vevőszolgálat”! Tessék parancsolni!
– Sietek, gyorsan mondom, egy nadrágot és egy pólót kérek.
– Melyiket kéri? Mondja az adatait!
– Mit képzél? Sietek! Szülői értekezletre megyek, nincs időm most mindent elmondani. Nem érti, vagy azt akarja, hogy lekéssem? Küldjék a nadrágot meg azt a pólót! Hogyhogy nem lehet név és cím nélkül? Még milyen számokat ne mondjak be magának?! Nahát, magukat sem hívom többé! Majd hívom az „Irhabunda szolgálatot”! Ők nem nyaggatják ennyit az embert. – Na, ez is megvolt. Illetve meg lett volna...

– Halló! Jó napot! Vevőszolgálat?
– Igen, tessék parancsolni, vevőszolgálat, miben lehetek segítségére?
– Jaj, kedvesem, én kiírtam magamnak, amit szeretnék, mondhatom?

Szépen, ahogy kéri, bemondja az adatokat, közben megkérdezi, hogy érzi magát a telefonos kisasszony – jaj, de jó, van, aki még kisasszonynak hiszi –, majd azzal folytatja, hogy milyen jó dolog, hogy „emberi” hangot talált a vonal túlsó oldalán, mert nem szeret gépi hanggal beszélni. Két cikkszám között már kiismerik egymás gyerekeinek szokásait („nem vesznek ám fel bármit”), a harmadik cikkszámnál pedig már a férjek kerülnek „terítékre” (hát nem ugyanaz a hóbertjük?!). Időjárás-jelzőt kér párjának, mert ugye őt sem lehet kihagyni egy ilyen nagy ruhavásárlásból, legalább majd elégedetten fizeti ki a borsos számlát. Még csevegnek egy keveset, aztán mint két jó barátnő válnak el egymástól.

– Halló! Kedveském, a segítségét kérem, rendelni szeretnék – mézédeseen hívja egy férfihang.

– Parancsoljon, uram, miben állhatok rendelkezésére?
– Tudja, aranyom, a barátnőmnek, a Józsinak szeretnék egy ici-pici, lila tangát. Megmondaná, melyik a legizgibebb?
– Khmmm... Bocsánat, uram, a torkom. Csak egy korty vizet iszom, azonnal... – Kis szünet. – Akkor nézzük a katalógusokat!

Megbeszéljük, majd eldöntik közösen: hisz' „nő a nőnek” mégiscsak jobban ismeri az ízlését. Elégedett vevő búcsúzik. Biztosítja, hogy mindig őt fogja kérni, személyesen...

Újabb hívás:

– Jaj, de jó hogy felvette! Tudja, én olyan nehezen kapok magamnak valamit! Jó ez az önök cége. Külföldi. Én meg '56-os vagyok. Kint éltem én egy kis ideig, kb. negyven évet, és megszoktam a méreteiket. Nagyobb lábon élnek. Jaj, dehogy politizálok kedves, csak, tudja, megszokásból mondom. De nem érdekes, hogy pont 56-os a méretem...?

– Halló!

– Tessék parancsolni!

Szerencsére ma ez az utolsó hívás. Este van már, ezt még felveszi, és vége ennek a napnak, hurrá! Hamar telnek így a napok, hipp-hopp, és itt a hónap vége. A számlája feltöltődik egy kis nyugdíj-kiegészítővel. Szerencsés ember, csak néha nem tudja ezt magáról. Most még összeszedi minden maradék erejét az utolsó híváshoz.

– Miben segíthetek?

– Két gondom is van. A 18 éven felüli katalógusukból rendeltem, de nem jó a méret. Az egyik kicsi meg szűk, ön szerint melyik lenne a jobb? A férfi „hancúrléc”-méretnél pedig nagyobb kiegészítő kellene. Halló! Ott van még?

– Igen, bocsánat, de gondolkoztam, hogyan segíthetnék. Nem ismerem az önök méreteit, esetleg nézzük meg együtt a katalógust!

– Remek ötlet!

Aztán mesélni kezd, tapintatból itt nem részletezendő méretekkel ismerteti meg. Hja – jut eszébe az öreg közmondás –, jó pap holtig tanul! Meg ez: ha ezt a rendelést sikeresen felveszi, becsukhatja a boltot mára. Jöhet a megérdemelt vacsora, a kiérdemelt pihenés.

Ha lassan is, de csak megegyeznek.

Még egy utolsó mentés, s elküldheti a napi munkáját. Még aláír, listát készít másnapra – majd mindent bevásárolnak a fiatalok.

Vacsora után kissé kábán telepszik le a tévé elé. Férje épp a csatornák között válogat, egyiknél megáll, már horkol is, kezében az elmaradhatatlan távirányítóval.

A képernyőn a kígyók párosodásáról értekeznek.

– Tessék, itt vagyok! – motyogja félálomban

Székely vígság Pest-közelben...

A román „forradalom” után, akár a népmesékben, sok székelyember vette batyuját s vágott neki a világnak az erdélyi hegyek öleléséből. A hosszú útra induló átalvetőben kemencében sült, kisebb házikenyér, padláson füstölt s téli fagy csípte szalonna, zsírban lesütött hús és jókora kolbász szorongott, de azért gurult még melléjük a kamrából pár lila hagyma is. Mentek szerencsét próbálni.

A szabadságot követő első hetekben, hónapokban még mind HAZA készültek, így, csupa nagybetűvel írva; hisz Magyarország volt álmuk álma. Minden székely oda vágyakozott, mert ott mindenki különb, műveltebb és gazdagabb, mindenki magyarul beszél, magyarul vannak a könyvek is, s ráadásul ott még a rendőr is köszön, ha nem is előre, de legalább vissza.

Teltek-múltak a hónapok, aztán már az évek, és kinek hamarabb, kinek később, de megtört a varázs. Egyesek akkorra már itthon ott-hont teremtetek maguknak, mások nagy elhatározással visszafordultak, ám nem kevesen vannak, akik még tovább álltak, keresvén Tamási Áron örök érvényű kérdésére a választ: „Mi dolgunk a világon?”

A helyüket keresők élete pedig tele van olyan kalandokkal, amelyek megérdemlik, hogy megőrizze őket a történelem, s velük együtt a mindennapok édes-keserű, humoros-fájdalmas valóságát.

Igazán, persze, csak akkor nevet a saját baján a jóember, ha már beérett a fájdalom. A fájdalom pedig már igencsak beért, s még azt is lehet tudni, hogy pontosan mikor: 2004. december 5-én.

Próbanéger története is ilyen: fájdalmat oldó nevetés, kacagás. A gyászos dátum után pár hónappal, egy szép tavaszi napon kis székely társaság ülte körül a tüzet, Budapesttől nem messze, egy családi ház pázsitos kertjében. Sült a flekken, sercegett a kiizzadt zsír, szállt fel

messzi égnek a csodás illat, a parázs izzó fénye pírt festett a lángot bámuló arcokra. Mindenki Erdéllyel gondolt, még a vendéglátók gyermekei is, holott ők már többnyire itt, Magyarországon, még-hozzá a fővárosban járták iskoláikat. Ekkor kezdte el mesélni valaki Próbanéger történetét. S hogy úgy igaz, ahogy az végtére kikerekedett, nem kisebb dolog garantálja, mint hogy a szereplők egy híján mindegyike ott ült most a tűz körül, s így vagy úgy, hozzá is tette a magáét.

PRÓBANÉGER SZERENCSEBEN

Hogyan is kezdődhetne a nap, ha nem borostásan, még imbolyogva a tegnap esti kannás bortól? Mert úgy-e mind a négyen jól megszívták magukat, s most eléggé hadilábon állnak az egyensúlyozással. Ezért inkább húzzák-halasztják a felkelés idejét, a priccses ágyon ücsörögnek – hajdanában valamelyik kórházban nyögött szebb napokat, mint amilyeneket itt, Pest kertvárosában, az ideiglenes szálláson, épp a székely barakkban. Amúgy főleg csángó, székely, csíki és kárpátaljai vendégmunkásokból állt össze a nemzetközi tábor, őket ugrasztotta álmukból a virradat.

Hogy a reggeli bódulatban minél kevesebb fáradtsággal értsenek szót egymással, mindenki némán teszi a dolgát, ha kell, intenek, kezükkel, arcukkal jeleznek, ennyiből is értenek a szenvedő férfiemberék. Az egyik már teszi is fel az elmaradhatatlan kávé, a másik kiadja az estéről megmaradt ételt az ajtóban nyivákoló fekete macskáknak. Van belőlük vagy öt, egyik szebb, mint a másik. Közben a férfiak nyögnek nagyokat, ismét kezdődik egy keserves nap, távol az otthonuktól, s hiába tart már így évek óta, ezt az életet, főleg asszony nélkül, csak nem lehet megszokni.

A dróttal összeeszkábált kályhán sistereg a kávéfőzőből kicsorduló fekete nedű, a csuprok gyorsan az asztalra kerülnek, s az első korty után az egyik ember már iszkol is kifelé, s mindenki tudja, hogy hova, mert az újságot is hóna alá kapja. Sötétebb a bőre, mint a többié, innen is kapta a nevét, ugyanis Próbanéger nem a napon barnult le; habár kaphatta volna éppenséggel a feketemunkáról is.

– Csak osztán siess, mert én es menyek! – kiált utána társa; s amaz visszalegyint, hogy jól van, na, hagyják őt békén, legalább addig, amíg a reggeli dolgát elvégzi.

– Hol lehet ez a Próbanéger? – mordul kis idő múltán János bá. Eddig már kiolvasta még az apróhirdetéseket es, és igencsak szorongatja össze a lábát. – Menyek, megnézem, mit csinál, és kirakom a szűrit!

Azzal nagynehezen feltápáskodik ágyáról, nekilódul, egy darabka szalonnabőrt még odavet a macskáknak, s szitkozódik fennhangon, hogy hallja az a másik ott a WC-n; de olyan csend van odabenn, hogy az öreg biztosra veszi, barátja már rég a kisboltban issza a reggeli barackot. S magára haragszik, hogy eddig szenvedett, hisz tudhatta volna, hogy kutyából nem lesz szalonna. Ha Próbanéger este iszik, akkor a másnapot is kénytelenségből ivással kezdi, valahogy lendületet kapjon, s fel tudjon mászni a ház tetejére, cserepezni.

Dühösen lépked a kerti WC, azaz deszkás budi felé, s már gombolja is kifelé a nadrágját, hogy ezzel is időt takarítson meg. Rántja fel aztán az ajtót, s nadrágja nyomban leszalad a földre a látványtól: Próbanéger nyakig ül a pácban, vagyis az ürülékben, szájában egy szem szilvával – nahát, ez hogy került oda? –, lila az arca kínjában, de meg nem mozdulna.

– Te meg osztán mi a csudát művelsz ott lenn? – Jobbat nem is kérdezhetett volna, mert a szerencsétlen erre még lilább lett. János bá' azonmód benyúl a gödörbe, s legalább a szilvát kikapja a másik szájából, meg ne találjon fulladni.

– Hamarabb nem jött vóna reád? – tör ki rögvest Próbanégerből. – Máskor alig ülök le, már kiversz innen, akkor most mi a csudát vártál idáig, tán megsült benned a tegnap esti fuszulyka, vagy mi?

– Téged vártalak, már azt gondoltam a kisbótba iszod a barackot. Hogy a csudába kerültél belé, ember? Várj, szólok, hogy segítsenek kivenni onnan.

– Egy szót sem! El nem menj!

– Tán csak nem szándékozol benne lenni egész nap, mer én a fejedre csinállok, ha nem sietsz ki onnan!

– Akar a nyavaja, de csak módjával. Hozz gyorsan egy ágat, pont itt úszik előttem a tartózkodási engedélyem, előbb azt mentsd ki, mert még béissza a levét, osztán mehetek megint az idegenrendészetre, többet ér az pénzben es, mint én!

Erre, bizony, nem volt mit válaszolni, mert igaz, ami igaz, nagy kincs egy ilyen könyvecske. Az öreg fél kezével a nadrágját cibálgatja felfelé, a másikkal a zsebében kotorászik, s meg is leli, amit keres: egy összetekert drótot. Széttekergeti, meghúzkodja, az egyik végét hamar egy botra kanyarítja, a másik végét behajlítja. Készen áll arra, hogy a zavarosban horgásszon, amikor kiáltást hall:

– Hé, János! – A házból egyszerre ketten léptek ki az ajtón, de a szó bennük akad egy pillanatra, amint meglátják János bácsit a budi ajtajában, kezében a hevenyészett pecabottal.

– Mi a csudát művelsz, ember? – tör ki belőlük a nevetés. Gondolják, túl sokat ivott az öreg a kannás borból, az agyát támadta meg, az már biztos, különben nem válaszolná azt, amit:

– Horgászok.

– Ez csakugyan megbolondult, pajtás! Gyere, nézzük meg, fogott-e valamit!

A látványra egy kicsit hátrahőkölnek, de kedvük azért megmarad, ha nem is olyan harsányan, s inkább csak belül rázza őket a görcs, ahogy Próbanéger feje kandikál ki az etvaszból.

Szerencsére az öreg figyelmét leköti az orrfacsaró feladat, sikerül is óvatosan kiemelnie a mindennél fontosabb papirost. Utána már kevésbé óvatosan – közös erővel, egyetlen rántással, vezényszóra – pajtásukat is kiszedik, s próbálják slaggal – megfelelő távolságból – lemosni róla a fertelmet, több-kevesebb sikerrel.

A bőrig ázott ember becaplat a barakkba – érthető okból senki sem követi –, ruháit, amennyire csak lehet, bő vízzel kimossa, saját magát szappannal lecsutakolja, aztán díszbe öltözik, a kertben kiteszi ruháit száradni, és saját maga szó nélkül elindul a kapu felé.

– Most meg hova mész? – kérdezik majdnem egyszerre.

– A lottózóba! Csak nem gondoljátok, hogy kihagyom ezt a szerencsét? Nyakig ültem benne, ha most nem, akkor sohasem nyerem meg az ötöst! – Még rúg egyet a macskák felé, aztán becsukja maga mögött a kaput.

A ruha békésen himbálózik a napon, a macskák elégedetten nyalo-

gatják fekete bundájukat, s a munkavállalási engedély is jól van, nem szenvedett maradandó kárt, hál'Istennek!

A barakkban nagy a várakozás, a televízió hangosan szól, kezdődik a lottóhúzás. Sorra gurulnak a képernyő aljára a számok...

Találat, egy se.

– A macska a hibás!

– Melyik, te?

– Hát az a nyamvadt fekete, átfutott előttem, amikor elindultam lottót venni!

– Az meglehet. Vagy azok ott, a tévében nem érzik, amit mű itt.

– S tük mit éreztek?

– Hát a szerencse szagát! – Így élcelődnek egymással, amikor megérkezik a művezető, s hallván, miről is van szó, rámondul Próbanégerre:

– Mi van, te köcsög, csak nem itt akartál meggazdagodni, a mi pénzünkön, b...meg? – Próbanégerből rögvest kiszalad a vér, s addig addig fehéredik a képe, hogy már-már ütésre emelkedik ökle; mert semmit nem bír kevésbé elviselni, mintha kerülővel lerománozzák, ha kenyerét félti a magyar tőle, a magyartól. Végül kiengedi az öklét, ezt a fafejűt már csak azért sem üti le, de azért nem hagyja magát.

– Művezető úr, van magának egy ezrese?

– Mi akarsz vele?

– Van vagy nincs?

– Hát hogyne volna! Itt van, ni!

– Olvasni tud-e?

– Az anyád!

– Na, akkor ki van rajta?

– Mátyás király, ki más.

– Aggya ide! – Elkapja, a zsebébe teszi. – Hát kétezrese van-e?

– Van, te éhenkórász, ha zsetonról van szó, nálam mindig van.

– Ki van rajta?

- Bethlen Gábor.
- Azt es aggya ide! – Megint kikapja a kezéből és zsebre vágja. Amaz dühösen felé lép, de annyire nem érti, mire megy ki a játék, hogy Próbanéger figyelmeztető mozdulatára készségesen megáll.
- Kicsi pénze es van? Kétszázaz? Ötszázaz?
- Valahol biztos van.
- Szeggye csak elő! Na, ki van rajta?
- Károly Róbert és II. Rákóczi Ferenc.
- A kétszázaz lehet a magáé, az ötszázast adja oda Pistinek, ő felvidéki. – Maradt a tíz- és húszezres, most azokat mutassa!
- Mutatni mutatom, van egy köteggel, de nehogy hozzá merészelj nyúlni, te köcsög!
- Márpedig Szent Istvánból es a fele nekem dukál. Tudnám, mi a ménkütl van maga olyan nagyra! Nincs magának se saját pénze, se saját Himnusza, de nincs Petőfije, nincs Adyja, nincs semmi kultúrája, még népdala sincsen, mert sem Kriza, sem Bartók nem a magáé, s nincsenek írói sem, csak alig pár, azokat tarcsa meg, magára testálom, legalább néha kinéz a fejiből. S még valami: mü bion ezen a hétvégén semmi pénzér' nem dolgozunk, hanem kimenyünk a piacra, s megveszünk erre a jó kis esszegyűjtött szerencsepénzre a falusiaktól mindent, ami csak finom falat akad..
- Adod vissza, te geci román! – De tovább nem folytatja, mert nagyon körbeállták a határon túliak, hirtelenjében egy nemzetbe tömörülve. A művezető úr szép, ékes anyanyelvén káromkodik egy nagyot, beül légkondis kocsijába, elviharzik, hogy mielőbb beszámolhasson a Nagyfőnöknek: a románok megtagadták a munkát!
- Hát, nem is dolgoztak, mert Próbanéger kiadta a parancsot:
- A piacra! Hogy ezek a fekete macskák mijjen nagy szerencsét hoztak máma!

PILLANGÓKISASSZONY A PARKBAN

Rongyos öltönyben, ősz-cifra ingben, ágrólszakadt falevelek között egy hideg, deres hajnalon fejét két válla közé húzva öreg ifjú reszket éjszakai durva fekhelyén. A pára még megpihen szemüvegén, arca ráncai között gyöngyözik, majd egyszer csak lecsordul, barázdát húzva piszkos bőrén. Nem emlékszik, mikor feküdt le, de azt tudja, hogy hol van, s Gizinek is itt kellene lenni a padon, de nyilván nem lehet itt, amikor senki sem szorongatja, senki sem akarja álmában lelökni, és különben sem érzi azt a finom kis meleget, amit máskor. Hűlt helye, szó szerint hűlt helye annak a kellemes érzésnek, ezért is fázik most olyan rettenetesen. Tapogatózik, ujja elmatat a pad széléig, sehol semmi. Fel kellene kelni, nekiindulni, átvesszeli valahogy ezt a napot is. Vagy legalább megkeresni Gizit. Hol a francban lehet?

Feláll. Kinyújtóztatja gémberedett izmait. Térde megroppan, amint elindul, de csak megy, fürkész, benéz minden bokor alá.

– Hol lehet az az átkozott fehérnép?

Azt beszéltek meg, hogy ma bemennek a kórházba, mert a szerencsétlen nő már köhögni is alig tud. Hörög... Biztos a tüdejével lehet valami, a cigaretta sem ízlik már neki. Fulladozik. Pedig milyen szép nagy csikkeket találtak tegnap délelőtt! Beviszi, ott biztonságban lesz, s ő maga is bemeget ebben az évben a szállóra.

A levelek ráérvén hullanak, egyre szaporodnak a lába alatt. – Gizi! – kiáltja. A Nap kelőben már. A dér még mindig szítál, s a köd fátyolként öleli át a bokrokat. Milyen csodás! – Giziii! – Csinos lány volt. Valamikor primadonna, ünnepelte ország-világ. Milyen kecsesen fogta kezében a cigarettát, s milyen kihívóan nézett hozzá! Mély hangján úgy énekelt, mint a csalogány! A férfiak mind odavoltak

érte! Jól emlékszik rá, persze, hisz éppen eleget ácsingózott érte, habár akkortájt még csak a közelébe se mehetett!

Hogy megváltozott a világ! Megváltozott? A feje tetejére állt! – Giziii! Giziii! – A teátrumban senki sem mondott verset úgy, ahogy ő élte a szavakat. S aztán belehalt minden darabba. Szeretett, őrvjngött, vagy suhant, mint egy álom. Az este, ha jól rémlik, a lábát simogatta...

Hol a csudába lehet?

Az a bokor, amott, mintha angolkertből hozták volna ide, ebbe a nagyvárosi tekintélyes parkba. Talán egy jobb időket megélt kertész alakította ilyenné, és Gizi bele is szeretett, amint meglátta. Ott tanyázott mindig alatta, mielőtt találkoztak volna. Azt hajtogatta, hogy ő Pillangókisasszony. Ő Cso-cso-szán, csak még megvárja Pinkertonját, aztán elbúcsúzik a világtól, nem is illene hozzá másmi-lyen vég...

Ott álmodozott a szerelemről és arra várt, hogy megtörténik vele az a csoda, amelyben annyiszor volt része a pódiumon, de csak ott: kigúnyolta a történelem, az élet.

Most is ott bújik talán... Azt mondja, olyan, mint egy hercegi vár, s ott biztonságban érzi magát: ha lefekszik, mintha egy vártoronyban lenne, a lakosztályában, kinéz az éjcsodába a fák rácsos ablakain át, onnan bámulja a csillagokat.

A vén bolond, szusszanni alig tud, de csillagokról álmodozik!

Pinkerton? Csakugyan megvolt neki. Volt, és el is ment, úgy, ahogy jött – a tengeren túlra. Pedig már csak árnyéka volt régi önmagának. Hiába, no, a fogság megtette a magáét, egy testileg összetört ember térdelt ott Gizi lába előtt, esdekelve, hogy kövesse. Ő azonban maradt. Csillogni akart, mint egykoron, s nem hitte, hogy ezzel a nyomorult emberrel valaha is még megteheti.

– Gizi! Gizi! – Ott kell lennie. Még pár lépés és odaér. De miért araszol, imbolyog ilyen konokul hozzá. Mi köze neki Gizihez?

Kétségkívül beleszeretett. Na és? Mit számít? Vén hülye, szerelmes egy nyomorult álmodozóba! Elment az eszem? El. Francia sanzonokat dúdolgok fülébe. Olyan nagy ügy? Megvénültem, kék ég alatt

az otthonom, de még nem felejtettem el Párizst! Ott éltem igazából. Igen. Ott sikeres és boldog lehettem volna, ha nem hív haza a drágalátos apám. Kötelesség! Kötelesség! Mindig a kötelességünkről szónokolt! S mire mentem vele? A fene nagy tudással és kötelességgel? Ugyan, kinek hiányzom én még, hiszen meg sem ismernek. Még azok a tanítványaim sem, akiknek hajdanában pár forintot dugtam a kabátjuk zsebébe, nehogy éhen haljanak.

– Gizi! Te vagy az?

Ahelyett, hogy odébb álltam volna. Persze, jobb volt vele szívni, egyszerre elkábulni, mint egyedül. De ez már régen volt! Ó, mennyire gyűlölöm! – Gizi! Te vagy az?

Egész jól melegít már a Nap, csak ne vakítana ennyire. Az ott nem a kabátja csücske! Hát persze! Megismerném ezer között is. A sok ócskaság között. Az övé olyan tiszta mindig, mint a patyolat. Hajjaj, Gizi, nem jársz túl az eszemen! A Nyugatiba jár fürdeni. Mi a francnak?! Úgyis rátapad a város összes kosza estére. De Gizi akkor is. Csakazértis. Ő megy a Nyugatiba! Kis szappanokat lopkod össze, hogy tartalékba is legyen, még neki is szokott hozni. Illatos... Hát hogyne volna illatos!

– Gizi! Gizi! Miért hagytál egyedül éjszaka? Fáztam, te vén csoroszlya! Látod, a fák levelei most szépen felmelegednek a Nap sugáraitól, és mégis sorban elbúcsúznak ágaiktól. Mert túl hideg volt az éjszaka! Ezért, kedves Gizikém! Láss csodát! És halld Adyt!

PÁRIZSBA TEGNAP BESZÖKÖTT AZ ŐSZ

Elért az Ősz és súgott valamit,
Szent Mihály útja beleremegett,
Züm, züm: röpködtek végig az úton
Tréfás falevelek.

Gizikém, pillangóm, válaszolj! Lám csak, elaléltan fekszik a bokor tövében, s már majdnem egészen belepte a nyár búcsúzó csókja.

Istenem! Gizikém, mi van veled? Mozdulj már, ha nem kell Ady,

énekelek neked sanzont minden este! Ígérem, azt az eldugott kannás bort megkeressük, s úgy teszünk, mintha pezsgő volna. A cipellődből iszom meg, Gizi! S a reggeli kávéd is abban a cukrászdában ihatod meg, amelyikben csak akarod. Hallod? Még tejszínt is kérhetsz rá, hozzá meg süteményt! Tudd meg, összeszedtem rá a pénzt, hogy legyen egy szép napod. Képzeld csak el, átvonulsz a fene elegáns cukrászdán a toalettre, mintha te lennél Pest és Buda leggazdagabb asszonya. Nem kell itt elvégezned a nagydolgod, nem csodálom, hogy ezt utálod a legjobban. Kiöli minden méltóságod. Na, pillangóm, kellj fel, nehogy megfázzál!

Simogatja arcát, melegíti, veregeti. Túlságosan merev. Fagyos. Mintha ráfagyott volna a mosoly a hideg éjszakában, ráfagytak az álmok, a vágyak...

– Pillangóm!

Elsuhant a halk lombok alatt.

A vén, csontos kézfej letörölte, vagy inkább csak elmaszatolta legördülő könnycseppjét. – Nem vittél magaddal, önző asszony!

Leült az avarágyra, elővette kabátja ezer bélésének ráncai közül szájharmonikáját, halkán, nagyon halkán megfújta. – Ma már biztos nem alszol a fehér ágyban! – állt meg egy pillanatra. Aztán folytatta. Nem szólt többet.

A harmat teljesen felszállt, fel a csillagokig.

MESÉL
A MÚLT

MÉG SÍR A TÓKE

A toronyóra elütötte a boszorkaidéző éjfél. Az asszony még körülnézett a házban, gondosan becsukta a meggyötört, rongyos szélű ablakot, felvette nehéz átalvetőjét, kezében hatalmas kondér, s óvatosan, mint aki lopni megy, résnyire nyitotta az ajtót s kikémlelt.

A gazduraméknál mély sötét ölelte át a tornácos parasztházat, a Hold bújócskát játszott a csillagokkal, olyan gyászos vaksötétbe borult a falu, hogy még a kutyák is féltek vakkantani. Az ördög teljesen beborította köpenyével a világot, ha nem is az egész mindenséget, de Háromszéket biztosan. Ezért sikerült észrevétlen kitapogatóznia a bérelt istálló melletti kunyhóból. Amikor a kaput hangtalanul becsukta, s a zár kattánása is beleveszett a csendbe, sóhaja felszállt az égbe, és épp ott állt meg a fülehegyén a fenn bóklászó ördögkomájának. Emez pedig örömtáncot lejtett, hogy, lám-lám, hűséges szolgáját sikeresen a bűn útjára bocsátotta. Még a hárpia főbérője sem vette észre, pedig szeme száz, vagy annál is több. Majd amikor hazaér, azt mondja neki, hogy testvére jött el hozzá a hajnali órákban, hogy hívja, mert az anyja épp beteg, s neki szó nélkül mennie kellett. Vagy kitalál valamit, mint eddig mindig, a kíváncsi némbér faggatózására.

A falu kövesútját elkerülte, a folyó melletti ösvényt taposta, hogy élő emberfiával véletlen se hozza össze a sors. Ismerte a járását, mégis óvatosan lépkedett fától fáig, félve, hogy mellélép. Az éjszakai fürdőzés nem jönne jókor, a víz is mély, úszni sem tud, a csomag súlya meg húzta a meder felé, s vadul viharzott benne a sok gondolat és érzés, mint havonta egyszer minden alkalommal, amikor a titokzatos éjféli órát elütötte a torony, s ő útnak indult.

– Ó, Uram! Bocsássd meg, amit teszek, s ne űzz a pokloknak pok-

lára. Gyerme kem van, Uram! Leányom a te áldásoddal született, Uram, még ha leányanyaként, vétekben hoztam is e világra!

A híd melletti kapaszkodón szinte mászott, de végre felért, már csak pár ház és kint van a faluból. Hátha most már nem látja meg senki! Az átalvetőt megigazította a vállán, a nehéz kondért pedig cse- relgette egyik kezéből a másikba.

Uram, irgalmazz!

A faluvégi kutyák csak megugatták.

– A rosseb belétek! Hogy állna belétek az istennyila! Kuss, csont- lesők! – hadakozott, de megállás nélkül haladt tovább. Ment, csak ment, lába alatt az illatos rét virágai felzokogtak fájdalmukban, gyí- kok rebbentek szét az éji násztól bódultan, békák ugrottak lábfeje- re, s belebrekegték Ilus zaklatott gondolataiba.

Az égalja még nem hasadt meg, mire a hegy lábához ért. A marha- itató melletti kaptatóra lépett, s az első sűrű bokorban, megszokott helyén várta, míg kivirrad, s az ágak megreccsennek.

Magas, napbarnított ember árnyéka vetődött reá az első kapisgáló fény sugarával; még így, álmosan is látta a férfi szemének szikrázását. Elillant a szemhéjára nehezedő súly, egyből elszállt a lelkét szoron- gató félelem, s megszűnt a kétkedés, amit józan esze súgott néhanap- ján. Helyette szíve dobbanása, vére lüktetése vette át az uralmat a teste és esze felett.

– Meggyüttem.

– Épp ideje már! – kapta durván karon az ember, s vonszolta magával, egyre mélyebbre az erdő sűrűjébe, s mint kiéhezett vad, vetette magát az asszonyra, szó, kegyelem, érzés nélkül.

Kielégült a férfi vad vágya. Egyetlen szó nélkül indultak tovább, csak Ilus ráncigálta szoknyáját, mert így, tépetten, sehogy sem akart a derekán megmaradni. A hegy gerince felett kicsivel hűs barlang tátongott elrejtve, előtte cikkcakkos bozótos, s egy csalfa ösvény, amely eltakart mindent, ami nyomra vezethetett volna élő embert vagy vadat. A helyet csak egy juhászember ismerte, az adta át a fiának titkát, ő pedig idehúzódott a székeleyek haragja elől.

Az asszony kipakolta az egy hónapra való eleséget, elmondta a

híreket, odaadta a papírost, amit reábíztak; hogy abban mi lehetett írva, sosem érdekelte. Már csak azért sem, mert ha akarta volna, sem olvashatta el, hiszen nem értette a román írást, csak egy-két szót tudott, amit beszédben eddig felszedett életében.

Harmadnap este indult vissza a faluba, ennyit engedélyezett az ember hitvесе, s ez az idő épp elég volt ahhoz, hogy asszonyását megossza akkor és úgy, ahogy azt az ember megkövetelte. S ő tette a dolgát: „Megfizetnek érte, amint elhal az emberek sutyorgása” – visszhangzott fülében az ígéret. A szerelem, amit érzett valamikor az állattá vedlett férfi iránt, elveszett, valahol az éjszakákban rótt utak kavicsán. Mert szerette, s szeretné még most is, ha az szólna hozzá szépen, dalos madara lenne, annak ellenére, hogy sok rosszat hoz feléje a falu szele, s az esti csendben az emberek szava.

Nem lehet, mégsem hiheti, hogy ott lett volna. Ha ott volt, akkor reáparancsolhatott valaki, valaki, akinek nagy a hatalma. Vagy ha mégsem parancsszóra tette, akkor rossz társaságba keveredett. Vagy éppen arra járt, amikor azok gyűléseztek, s félt kimutatni, hogy nem helyesli, amit a gazemberek cselekszenek – mentegette őt gondolatában egyre. Gazemberek voltak, azt elismeri. Ki váгна le baltával emberfejeket, ha csak nem ördögtől megszállott lélek?! S pont egy iskolaudvaron... S miért tenné úgy, hogy azt lássa az egész falunépe, félezernyi ember? Miért lőnének agyon elsőnek épp egy asszonyt? És a férfiak tusáját miért kellett végignéznie feleségnek, gyermeknek? Mondjanak bármit is az emberek, ő nem tehetett ilyent! Minden alkalommal, amikor fültanúja volt ilyen beszélgetéseknek, elhalt benne a szó, mélyen hallgatott, s könyörgött magában az Úristenhez, hogy fejezzék már be! Beszéljenek másról – ki halt meg mostanság, ki kibe lett szerelmes; csak ezt az egyet ne! Erről ne beszéljenek!

Aztán lassan elenyészett a szó, elhallgattak az emberek.

Ilusnak felépült a rendes téglaháza, megszületett hegyi bolyongásai gyümölcse, súlyos nemi betegségben fogant fia. Két gyermekét egyedül nevelte. Sokára hunyta le szemét, csendben, ágyban, elhagyatottan. Már a kilencvenedik évében járt, pedig de sokszor kívánta élete során a megváltó halált!

Gyermekeit eltemette idejekorán, anyai szíve majd meghasadt értük. Mégis jót cselekedett az Úr, amikor magához szólította az ártatlanokat.

A leánykának nem sok ész jutott, azzal feküdt s kelt – még mielőtt a piros rózsza nyiladozni kezdett volna szűzies lába között –, akinek épp arra volt kedve, hogy leányt érezzen maga alatt; s mert nem laktak messze a folyótól, de sokszor fetrengett a víz melletti ösvényen, a bozótosban, ott, ahol anyja settenkedett ki a faluból a legsötétebb éjszakák leple alatt.

A legényke feje akkora volt, s úgy telt évről évre vízzel, hogy megváltás volt, amikor magához szólította a fennvaló. Így is többet élt annál, mint amennyit a doktor jósolt Ilusnak.

A bujkáló ember egy idő után lejött a hegyről, de nem sok köszönet volt benne: a székelyeknek csak a szeme beszélhetett, de beszélt is az annál inkább – kimondatlanul is örökké emlékeztette arra, amit elkövetett. Úrféle lett belőle, legalábbis pénzes ember, ám szolgaként végezte: az asszonyi nem iránti kielégíthetetlen vágyának fertőjében.

Akárhogy is, a székelység soha nem felejtí azt a tizenhárom lemészároltat. Emlékezik az árván maradt 27 gyermek, s azok minden leszármazottja. Emlékezik a székelység, míg van szó, és benne erő, hogy leírja – Szárazajta falujának nevét; az Ajta patakban olyan kevés víz folyt, hogy sehogysem tudta meghajtani a malmot... Emlékezik a székelység a pontos napra, 1944. szeptember 26-ára, s a kegyetlenül meggyilkoltak pontos nevére:

*Elekes Lajos 38 éves, 2 gyermek apja,
Szép Béla 43 éves, 2 gyermek apja,
Németh Izsák 56 éves, 5 gyermek apja,
Németh Gyula 61 éves, 4 gyermek apja,
Szabó Benjámin 63 éves, 2 gyermek apja,
Gecse Béla 28 éves, 2 gyermek apja,
Málnási József 36 éves, 1 gyermek apja,
D. József 45 éves, 7 gyermek apja.*

Örökké emlékezni fog azokra, akiket a tömegben lőttek agyon jagatásukért, mert nem bírták végignézni szeretteik szenvedéseit.

Emlékezni fog, aki magyar.

Elő-előkerül egy-egy elsárgult családi fénykép, amely fölött unokák, dédunokák ejtenek könnyet, s mondanak imát.

A toronyóra azóta is mindig elüti a boszorkányok óráját, s mikor az ördög köpenyével eltakarja a csillagokat, Háromszéken felsírnak a tőkék...

MESÉL A MÚLT

Az ég összeér a földdel, a sóhaj sem talál rést, hogy áthatoljon rajta s üzenetét vigye a szögesdrótok mögött raboskodóknak. Pista súlya alatt megreccsen a durva fekhely, csak ki kellene mennie, s innia a tábor közepén levő ciszternából, harmadnapra halott lenne, nem kellene vágyakoznia elveszett szabadsága után, a semmi közepén. Neki is rohanhatna a kerítésnek, nyomban holtan esne össze a benne levő magasfeszültségű áramtól, azt a három napot sem szenvedné, vér-cseppjei a dróton túl, a fehér havon már szabadon vöröslenének, ama vörös csillag oltalma alatt. Hányszor nekiindult már! Csak az emlékei! Csak azok vennék már tudomásul, hogy ő rab, ne száguldoznának keresztül-kasul a fejében! Éppen a friss kalács illatát érzi. Anyja süttötte, a nyakába kötözte egy madzaggal, hogy ne mondja mindig:

– Kevés, még kérek szépen.

A szomszédot látja, aki nem restelli a gyerektől kérni:

– Pistike, de szép nagy kalácsod van! Adsz belőle egy darabot?

– Haggya el, mert kicsi van! – feleli, s az utolsó morzsáig bekebelezi.

Aztán legénykora jut eszébe, az utolsó nagy lecke, amelyet apjától kapott. A kocsmá előtt gyűltek össze, olyan korabeli legényekkel, mint minden este. Pereg előtte a film:

– Mennyünk Kovácsékhoz a kertbe körtét lopni! – született meg az ötlet, egyik legényember fejében.

– Mennyetek, nekem osztán nem kell, ha kellene, pont olyan van az udvarunkban.

– Jó barát vagy te, Pisti, mondhatom, kihúzod magad minden jóból. Vagy tán félsz?

– Hű a kutyafáját, nekem ne mondja senki, hogy félek! Mennyünk!

– Kovácsné kertje nem volt messze a kocsmától, kerítése alacsony, könnyen átszökhettek rajta mind a négyen, s már fenn is voltak a fa tetején. Semmi baj nem történik, ha a kutya nem kezd el eszeveszetlenül ugatni. Csitítgatni kellett, de hiába. Az a fekete korcs csak még dühösebb lett! Addig vicsorgott az éjszakába, hogy felkeltette a gazdáját, s már hallották is a kiskaput nyikorogni. Kovácsné testes alakja gurult egyenesen oda, a körtefa alá. A jöttét a földön levők nem várták be, mint a szél, úgy iszkoltak ki a kertből. Csak ő lógott fenn az ágon, bizony nem sokáig, ijedtébe úgy ugrott le a fáról s esett talpra, mint a macska, akit kutya üldöz. Elkésett. A boszorka – hiába a hatalmas bibircsók az orrán, pont a szeme előtt – felismerte.

Másnap egész nap nem történt semmi, pedig azt gondolta, hogy a hajnalt nem kukorékolja el a kakas, Kovácsné máris náluk lesz. Dolgozott egész álló nap, közben arra gondolt, mégiscsak rendes a vénasszony, hogy nem árulta el. De mekkorát csalódott! Este, vacsora végeztével, apja nem engedte felállni az asztal mellől, elővette rendesen:

– Na fiam mesélj, hol vótál az este?

– Hol lettem vóna, édesapám, hát a kocsmá előtt beszélgettünk, osztán hazajöttem.

– Ennyi vót csak?

– Ennyi.

– Akkor gyere ki! – Ki is mentek. Pont a kút melletti körtefa alá hívta az apja. – Ez milyen fa, fiam?

– Körtefa, édesapám.

– Kovácsnétól es ilyen körtét loptatok? – Láta, hogy nincs mit tenni, édesapjának nem szabadott kétszer hazudni. Igaz, erős, kemény legény volt, apja elveszett mellette, de azért még a pofont ő adagolja, legalábbis addig, míg ki nem szolgálja a katonaságot. Igazat kellett mondani.

– Ilyent, édesapám. – Erre apja jól megrázta a fát, elővett egy láncot, és odakötözte őt, mint egy kutyát, a fa derekához. Köszönés nélkül ment be, már az fájt. Láta kialudni a villanyt, tudta, hogy édesanyja is nyeli csendben a könnyeit. Ő meg lakmározhatta a kör-

tét a lánc végén, egész éjszaka. Reggel apja kiment hozzá, mintha mi sem történt volna, s megkérdezte:

- Na, fiam, ettél-e körtét?
- Ettem, apám.
- Mész-e még lopni?
- Soha a büdös életbe, édesapám! – Ennyi elég is volt, nem kellett esküdöznie égre-földre, apja elengedte a láncról.

Teljesen elgémberedett a teste, fordul egyet, hátha nem szökik ki a meleg a rongyos ruha alól. S amikor elhelyezkedik, valóban érzi, hogy ki lehet bírni, hisz vele vannak a hegyei, az őszutó, amikor elindult erre az útra.

Előtte áll a fiatal levente katona, aki maga volna, az Úz völgyében, miután megkapta a behívót, s elkezdte a katonai szolgálatot. Táborhelye a biztosnak hitt erdő mélye 1943 őszén, a 17/1-es alakulat, csupa tizennyolc-tizenkilenc éves fiatalemberből álló hadosztály.

A Nap bepislákol a fák közé, melegítette őket a völgyben, ahol azon a napon csak tébláboltak. Nyugalomban és biztonságban hitték magukat. Csak egyetlen utat hagytak szabadon, ahol embereik jártak ki-be. Elfogásuk napja előtt német tisztek mentek a táborba. Térképeiket kérték, a parancsnokok ki is adták nekik. Rosszul tették, de honnan tudhatták volna, hogy nem németek, hanem álcázott orosz kémek, s cselet készítenek elő? Meg is lett az „eredménye”!..

Másnap, úgy déltájt, lövöldözést hallottak. A tisztek nem tudták mire vélni a dolgot, egy kerékpáros hírvivőt küldtek ki a negyedik századhoz. Nem érkezett vissza. Majd utána küldtek egy lovas hírvivőt, de annak is csak a lova jött meg, véresen. Ekkor már látták, hogy ennek fele sem tréfa, s azonnal riadót fúvattak. Azóta hallja a kürtök visszhangját, ott, a hegyek között. Az egész alakulat fejét vesztve rohangu ide-oda, senki nem számított támadásra. Derekukon csupasz derékszíj, fegyverük töltény nélkül. Nem volt kiút, a völgybe szorultak, védtelenül várták, hogy mi lesz. Amire észbe kaptak volna, már lőszert sem vételezhettek, felrobbant a raktár. S a fák közül előbukkant egy orosz tank. Hiába volt körbe aknázza az erdő,

az egyetlen szabadon hagyott útvonalon jöttek, s csak úgy dőltek a völgybe az oroszok.

Negyvennégyen estek fogságba. Mind székeltek.

Az oroszok bár összegyűjtötték őket, azt ígérték nekik, hazamehetnek majd. Nem így történt, s erre csak akkor döbbsent rá, amikor a vonat áthaladt a Prut folyón:

– Isten veled, szép szülőházam! – mondta társainak, mint aki tudja, megpecsételődött a sorsa. Rab lett. Misuvolocsukon, Szibériától hatvan kilométerre, síkvidéken.

Unott hang kiált emlékeibe, az ágyak reccsennek... Megérkezett a koszt. Nem kellene felkelni. Minek? Amit kapnak, úgys csak annyira elég, hogy még éhesebbek legyenek. A lötyty, kávé lenne vagy leves. A kenyér, az a darabka, elvész a markában. Azért feltápáskodik, térdére veszi az ételt, és lassan, hogy tovább tartson, szürcsöli, csócsálja. A többiek is ugyanígy tesznek, de már azok a rabok is így tettek, akiket itt talált. Sok mindent nem értett eleinte. Nem tudta elképzelni, hogy az „épület” miért van a földbe építve. Most már tudja: így melegebb a barakk, legalábbis az a nagy vaskályha valamennyire kimelegíti. Szerencsére fa, az van bőven, ma is kinn voltak az erdőben, holnap is mennek, azt szabad, s őket, székelteket még az őr sem kísérgeti, mint a románokat.

Várja a holnapot. Ma egy helyi emberrel beszélt. Sejtette, hogy amaz érti a nyelvét, hisz' tudta, hogy az első világháborúból sok magyar maradt itt, a tábortól nem messze fekvő faluban. Fáért voltak kinn, vagy ötven. Egy vadőr mászkált körülöttük.

– Ez érti, mit mondunk.

– Bolond vagy, Pista, honnan értené?

– Mert látom. No, figyeljete csak! – Odament az idegenhez, magyarul dohányt kért. Az ember elővette mahorkás zacskóját, lehátított egy darab újságpapírt, a kettőt egyszerre nyújtotta, hogy vegyen, majd ő sodorja, nyálazza meg és ragasztja le. Erre, szintén magyarul, gyufát kért. Adott.

Meggyújtotta a cigarettát, erősen megszívta, úgy kérdezte tőle:

– Ha érti, mit kérek, miért nem válaszol magyarul?

Vége megszólalt. – Kik vagytok? Honnan jöttetek?

– Erdélyiek vagyunk.

– Melyik vidékről?

– Háromszékről.

– Akkor tudjátok, merre van Árkos, ugye?

– Sokat jártunk oda, ott gyakorlatoztunk. Itt is van egy árkosi ember, Sándor Pista a neve. – A vadőr, amikor meghallotta a nevet, majdnem összeesett. Elfehéredett, s úgy reszketett, mint a nyárfalevél. Kis idő múlva arra kérte, hogy a következő alkalommal hozzák magukkal azt az árkosi embert. Aki alighanem az ő öcsse. Aztán elmesélte, hogy sajnos ő itt rekedt, sehogy sem tudott hazamenni. Otthon úgy gondolják, hogy meghalt. Üzenetet küldött valakitől egyszer, hogy él, de erősen gyanítja, a hírvívő sem ért haza.

Elfogyott a vacsora, fekhét vissza, mást úgysem tehet. Még végignéz a soron, hosszan elnyúló gerendaágyakon. Már nem lesi, kinek sárgult be az arca. Reggelre úgyis megtudja, ha valaki meghalt. Vackában a háncsot maga alá gyűrja, ruhájával takarja ott, ahol leginkább érezi a hideget. Befordul, s a felismeréstől, hogy ennyire elfásult, elmond egy imát. Inkább búcsúzna? Gondolatai ismét átveszik a hatalmat teste felett. Árkosban jár. Maga előtt látja a házak sorát, az udvarokat, csűrőket. Lehet, elment amellett, ahol a Sándor család lakott.

Sándor Pista, látta valaki, épp ma ivott a csapból. Legfeljebb három napja ha van még hátra, ki kell vigyék, míg járásnyi erő van benne..

Reggelre fagyos őrként gubbasztott a kályha. A koromlé csöppelés közben a kályhacsőre fagyott. Az emberek a hangos ébresztésre alig-alig akaróztak kikelni ágyaikból. Dermesztő volt hideg. Az őrnök is piroslott az orra, s intett, hogy menjenek fáért. Pista a bajtársát, Sándor Pistit szólította:

– Gyere koma, itt megfagysz!

– Hagyj, legalább nem szenvedek.

– Jönnöd kell, te vagy a soros – parancsoltak reá, s az nem ellenkezett, pedig már alig állt a lábán. Az erdőben csend volt, csak lábuk alatt recsegett a jeges hó, száraz ágak roppantak, s reménykedtek,

hogy valamelyik fa mögül előáll a vadőr, mert következő alkalom már nem lesz. A halom fa már egyben volt, amikor előbukkant a vadőr. Lecövekelt egy terebélyes fa mellett, onnan fürkészte őket. Előbb tolták gyengélkedő társukat:

– Menj, a bátyád... – Csak bámult, mint aki nem jól hal. Vagy mint aki felméri, maradt-e még hozzá ereje. Lépett előre egyet, aztán még egyet. Már csuklott volna össze, amikor a testvére a hóna alá kapott, átölelte, magához szorította, s tartotta volna talán örökidőig. Sokat nem beszélgettek. A vadőr elkísérte őket majdnem a barakkokig. Akkor látta utoljára öcsét: másnap reggel rettenetesen szenvedett, s bár látszott rajta, hogy nagyon küzd, élni akar, már késő volt, nem segíthetett rajta senki és semmi. Este vitték ki a hóra, holtan.

Sötét fellegek fekszik meg a hegyek ormait, nem látni messze, s ha csontjai nem csálnak, reggelre fehér takaró temeti maga alá az egész vidéket. Csak a házak kéményei pipázgatnak bölcsen. Ők, akik átvészelték, egy helyben állva, mindent, amit a történelem hozott s vitt magával az elmúlt nyolcvan év alatt.

Pista bácsi alatt megreccsen az öreg ágy száraz fája. Aludni kelle-ne, későre jár. Felhúzza lábát a meleg takaró alá, feje alatt még magas a vánkos, éjjél is lesz majd, mire kiveszi a kispárnát és álomba merül. A Hold útját bámulja a sötét égen, a kályha halkán duruzsol.

Szinte mindent átél, amit emberfia átélhet, csoda, hogy kibírta. A fogságból egy száz raborvos jóvoltából került haza. El is vitte annak levelét, hogy megtudja családja: életben van. Szerelme is megvárta, együtt éltek le a szabadulást követő éveket. Megtalálta a háborúban elveszettnek hitt lányát is, a határon túl, Magyarországon. Hogyan juthatott oda, ez még ma is rejtély előtte. Talán ellopták, talán a szerelme nem vállalta fel akkor, hogy lányanyaként gyermeket neveljen. Aztán ismét elvesztette, ma valahol Kanadában él, s alighanem elfelejtette apját. Vagy az a százötven dollár az oka, amit küldött? Ami miatt hónapokig járt be a titkosszolgálat irodáiba? A sok-sok kihallgatást megunva, kinyögte, kitől érkezett az a pénz. Azóta nem hallott hírt leánya felől. Pedig, azt mondják, már nincsenek határok.

Az ágy reccsen, a tűz dorombol, az emlékek aludni térnek, s reggelre fehér hó alatt minden szemét, csak a sóhajok nem találhatnak rést, hogy elmondhassák: egyedül maradt.

AZ UTAK AZ ÉGBE NYÚLNAK

Elkezdődnek valahol lenn a völgyben, ökörszekér vontatta nyom után a porban; traktorok kerekei mélyítenek bele árkot; esőben púpot tapos rá a marhacsorda; hepehupásan, de törnek fel egyre magasabbra, szétágazva jobbra-balra; majd visszatérve a szekér rajzolta vonalra, fel, egyre magasabbra, mígnem avarterítő takarja el az állat és az ember nyomait...

A házak követik a nyomot, kapaszkodnak a kemény talajba, egyre feljebb, egyre magasabban. Nyáron az erdő közelsége – sűrűjébe belevesznek a falu útjai – a bőség kosarával kecsegtet, hisz nem marad éhes ember egy sem, ha más nem is, de gomba kerül az asztalra. Télen?! Pipálnak bőszen a kémények, ajtók nyikorognak, dermedtté válik a bentről kiáramló meleg sóhaj, amint találkozik a kinti hideggel.

Imádkoznak az emberek lenn, s fenn vonyítanak a vadak...

Az asszonyt a szekér derekába tették, azt azonban előtte még meg-rakták illatos szénával, lefedték paplannal, pokróccal, letakarták hófehér lepedővel. A görcsökben vonagló, áldott állapotban levő női testet pedig most betakarták subával; végül reá terítettek minden elérhető meleg holmit. Amikor indulásra készen állottak az emberek és lovak, addigra neki csak a szeme látszott ki, de pillájára máris rátelepedett a dér... Menni kellett, menni a nagyfaluba, hogy a világra készülődő kis-ember a szülőotthonban lássa meg a felkelő napot. Éjszaka volt, sötét és hideg. Farkasok vonyításától kísérve elindult a két ló.

A bakon két ember, egy öreg és egy fiatal, fel nem ismerni, ki-kicsoda, úgy beburkolóztak mindketten a mínusz húsz fokban. A szekér oldalán viharlámpa, s imbolygó fényében a hepehupás út most lefelé vezeti őket, le a völgybe...

– Nyissa ki az ajtót! – dörömbölnék egyre erősebben az ablakon. Anya ijedten szalad ki, talán ismét szülő asszonyt hoznak, csak meg ne szüljön az is a szalma között, mint az, akit előtte való éjjel félig megfagyva, gyerekével a lába között szedtek ki nagynehezen, s leheltek bele lelket.

– Nyissa ki! – dörömbölnék egyre erősebben, Anya már magára vette pongyoláját, nemrég feküdtek le, a kislány épp elaludt, halkabban!, halkabban!, azonnal ott van, csak fel ne költsek a gyereket s a pihenő asszonyokat csecsemőikkel! Hogy erre nem gondolnak!

– Nyissa...! – erre már kinyílik az ajtó.

– Mit akarnak? Beteg asszonyok és csecsemők alszanak odabent, mire jó ez a hangoskodás? Hol az asszony? Baj van vele?

– Velünk jön! – szól az egyik, a feketébb, akkora, mint egy hegy, Anya felnéz reá, s látja, hogy nem jó ember, az államhatalom embe-re... Mit akarhat?

– Velünk jön, öltözzön! – hangzik a parancs.

– Nem lehet, nem hagyhatom magára a gyermekeket, asszonyokat, a kislányomat. Egyedül vagyok. Holnap reggel nem lehetne?

– Semmi bajuk nem lesz, öltözzön, parancs! – Anya tudja, hogy „ezekkel” nem lehet tréfálni, sem ellentmondani nekik, magára veszi ruháját, közben Kócoskára néz. – Alszik – állapítja meg. Betakarja s mellé csúsztatja a nagypárnát, ha tapogatózna, érezze, hogy ott van. Aztán sötétben bemegy a betegszobába, hogy ne vehessék észre kint-ről, súgja, hogy vigyázzanak magukra, hamar itt lesz, és ha az ő lánya felsírna, csak simogassák meg kicsit a homlokát, attól megnyugszik... Kérdezi, kér-e valaki teát, nem kell-e pisilni... Az asszonyok hallották a zajt, biztatják, siessen, nehogy baja essen. Ők vigyáznak, ne aggódjon...

Kócoska erőlködik, hogy csukva maradjon a szeme. Nehogy Anya észrevegye, de fél, reszket, s miután Anya elmegy, rábámul az előbb zörgetett ablakra. Még jó, hogy a jégvirágok vastagok, nem engednek se ki-, se belátni. Legalább, amikor résnyire felnyitotta szemét, nem látta a csúnya bácsikat, akik anyát elvitték, de biztosan jön hamar, s ő addig nem alszik el. És nem sír...

– Üljön le, hamar végzünk, csak aláírja ezt a papírt, s mehet – csúsztatják eléje a sok-sok ívet. Anya nézi, nem tudja mi áll benne.

– Elolvasom.

– Nem kell.

– Addig nem írhatom alá. Mi van benne?

– Semmi, semmi, csak az, ami igaz.

– Mégis?

– A Julis gyermekének, azénak, akit a hegyi faluból hoztak szülni, a katolikus pap az apja. Ezt maga igazolja, s már itt sincs. Mehet.

– De én honnan tudjam, ki az apja?

– Mert tudja.

– De nem tudhatom...

– Már hogyan tudná, a pap egész nap ott somfordált szülés után! Nem igaz?

– Igaz. Ott volt, de ott van mindig, és azon az éjszakán négyen szültek, délelőtt még ketten. Ilyenkor mindig ott van, megáldja az újszülötteket.

– De most nemcsak azért volt ott!

– Hanem?

– Hogy lássa a saját fattyát!

– Mit?

– A fattyát, asszony, nem hallotta?! Írja alá! A pap az apa, ez biztos.

– Én nem tudom, nem tudhatom... – s folytatódik így hajnalig. Akkor már kis híján kidobják Anyát az ajtón, megfenyegetik, egyszer még megjárja, meglátja, legközelebb már nem bánnak vele kesztyűs kézzel...

A nénik egész éjjel csoszogtak ki-be a betegszobából, őt lesték. Hallotta, csak éppen nem szólt, hanem ölelte erősen a párnát. Talán el is aludt, mert hirtelen világos reggel lett, s Anya éppen mesélte a bábanéninek, hogy egész éjjel „bent” tartották, és hogy kellene szólni valahogy a tiszteletesnek, legalább egy kis ideig ne jöjjön, baj lehet belőle. Akkor nem lesz kiscsoki... A papbácsi mindig hozott neki, előcsalogatta hosszú ruhája alól s viccelődött, hogy varázsolni tud.

De a fejére nyomott barackot nem szerette, mégha csokival járt is. Húzta a haját...

Pár napig csakugyan nem volt kiscsoki. Nem is tudja, hányat aludt addig. Egy nap, egy délelőtt aztán jött a papbácsi, de akkor sem hozott semmit. Anyával beszélgetett.

– Tiszteletes úr! Mit keres itt? – jajgatott Anya. – Hát nem üzen-tem, hogy ne jöjjön?

– Már mindegy, búcsúzni jöttem. Szült épp valaki? Megáldanám. Utoljára...

Ismerős fohász magasztos szép szavai szűrődtek ki odabentről.

– Isten magával, Jóasszony! – búcsúzott aztán a tiszteletes. Keresz-tes barackot tett Anya homlokára – neki nem a fejére –, Kócoskának meg pusztit adott az arcára.

Az utak felfelé törnek, fel egészen az égis, de a faluvégen elakad-nak, s belevesznek a sűrű erdőbe, onnan csapások, ösvények vezetik fel az embereket. Biztos azt is, akiről minden éjjel álmodott... Miután elvitték a papbácsit, sokat hallgatózott. A papírt egyetlen ember írta alá, lakatos lehetett a faluban, mert vaskárdistának nevezték, suttog-va, nehogy meghallja valaki, de ő tudta, kiről van szó. S tudta azt is, hogy az erdőben lakott sokáig, oda vitte fel szeretője neki az ételt, sokat, mert nagyevő volt. S tudta ezt azért is, mert minden éjjel meg-álmodta, hogy padlásán van az a tőke, melyen emberfejeket vágott le valamikor, a székelty emberekét, s mellette még mindig ott van a koponya, melyet ugyanonnan hozott...

Az utak felfelé törnek, fel egészen az égis, de nem kell addig fel-mászni, mert lentebb még kicsik a fák, pont akkorák, mint amilyent a bácsi – Julis asszony férje – minden évben lehozott Anyának és Kócoskának, mondvá:

– Az Úr küldi, legyen szép karácsonyuk.... A tiszteletesről tudnak valamit? – kérdezte egyszer.

– Börtönbe' van – válaszolja Anya, s az ember nem köszön, felteszi kucsmáját a fejére, de visszajön minden évben, s már nem kérdez, csak az Úr fáját hozza magával.

Az utak az ég felé vezetnek... Kócoska elfelejtette, vagy csak

nem álmodja már a padláson felejtett baltát, tőkét, s azt a félelmetes koponyát, amelyből tűz csapott fel végül álmaiban s elégetett mindent maga körül. A lángokat látta még egy darabig, aztán azokat sem...

Egy nap halottnak kondult a harang. A bácsi jött Anyához:

– Elhoztam.

– Mit hozott?

– Hát, a koporsót. Az apámmal faragtuk ki, a legszebb, legerősebb fából. A tiszteletes úrnak... Beadtam a szövetkezetbe s megbeszéltem, hogy ezt adják ki neki, csak ez legyen raktáron. Megérdemelte...

Az utak a völgyben kezdődnek... Elkezdődnek valahol lenn, ökörszekér vontatta nyom után a porban, traktorok kerekei mélyítenek bele árkot, esőben púpot tapos rá a marhacsorda, hepehupásan, de törnek fel egyre magasabbra, szétágazva jobbra-balra, majd visszatérve a szekér rajzolta vonalra, fel, egyre fel, mígnem avarterítő takarja el az állat és az ember nyomait...

Az utak a mennybe vezetnek...

A TÖLGYHORDÓ

Reggelre zúzmarába öltöztek a fák. Az emberek talpa alatt recsegettropogott a hó, bajszukon a pára azonnal megfagyott, amint lehetük találkozott a huszonöt fokos hideggel. Előkerültek a meleg bundák, bundasapkák, bennük csak totyogott még a legfiatalabb legény is. Nem is kíváncszott ki senki, inkább ültek a meleg lakásban, mintsem kinn fagyoskodjanak a hidegben. Talán ilyen alkalommal született a mondás is valamelyik házban: „Olyan hideg van, hogy a csíki kanyarban kettéfagy a róka, ha arra jár”!

A pihenés ideje a tél; a meséké, a kártyapartiké, ma már ritkábban a kötögetésé, szőnyegszövésé. Reggel korán a beöltözött emberek elhányják az éjszaka leszakadt hórengeteget, közben egy-két szolt váltanak a szomszédok, enni kapnak az állatok, egész napra bekerül a tüzelő, felhalmozzák a kályha köré, hadd száradjon, míg szolgálatra nem szólítja a ház ura. Addig hadd szunyókáljon rajta a macska, ha már annyira szereti a meleget, hogy naphosszat csak itt dorombol. Néha odébb tolják őkelmét, tesznek a parázsra, a cirmos újra elhelyezkedik, összegömbölyödik és alszik tovább.

Kora estére, amikor már visszakéri a világosságot a Földtől a Nap, összegyűlik a család. Ki az asztal mellett igyekszik elütni a bőven mért időt, ki a heverőn, sorban, ahogy érkeznek a rokonok, szomszédok. Bizony, közösen jobban esik viselete a búnak, vidámságnak, lassú morzsolgatása a hosszú estéknek. Az asszonyok előveszik a kezüknek valót, mégse legyen az, hogy a semmit kerülgetik, s indul a beszéd, Hamar rátalálnak a közös szóra:

– Mit főztél? Mit eszünk? Azt meg hogy csinálod?

A döntést viszont nehezen hozzák meg. Most is addig-addig talál-

gatják, mi is legyen a közös vacsora, mígnem mindenkinek tetsző elhatározásra jutnak:

– Süssünk krumplit a sütőben, legyen hozzá vaj meg káposztalé!
– szabadulnak meg a nagy gondtól, s már veszik is elő a kondért, hogy leküldjék a kislányt a pincébe.

– Cica, menj, hozz fel a szélső hordóból egy kanna káposztalevet, de nyitva ne hagyd a csapot! – szól a kérés, egyben pedig jó tanács, nehogy a szeleburdi kislány még el találja folytatni az aranyló nedűt. Azzal a kislány fogja a kannát, kabátot vesz, kezébe nyomják a pince óriási kovácsolt kulcsát. Örömmel indul le, mert ott annyi minden van elrejtve, hogy amíg lecsurog a káposztalé, bőven lesz mit nézdegélni. Elsőre majd bemegy a belső terembe – tervezi, kicsi lábát kapkodva a havon –, ott sorakoznak az almák hatalmas polcokon, kicsit odébb, a boltív alatt pedig a legfinomabb körték. Ezekből választ majd magának, a legszebbet, a legsárgábbat, s meg is eszi majd, amíg telik a kanna.

A nehéz kulcs belecsúszsan a zárba, szerencsére könnyen el is fordul, becsülettel meg van olajozva a szerkezet. Habozik egy pillanatig a kislány, de aztán csak nekiveselkedik a nehéz tölgyfaajtónak, járt ő itt már eleget, valójában nincs mitől félnie.

Tárulj, Szezám! A kislány orrát megcsapja a pince jellegzetes illata: alma, körte, mindenféle zöltség s a savanyított káposzta kipárolgásának semmihez nem hasonlítható egyvelege. Leemel magának egy kövér körtét, s máris tapogatózik hátra a három óriás káposztás-hordóhoz. Ott álldogálnak ezek sok kis ablak alatt, két hosszan elnyúló gerendán; több száz káposzta érik bennük, nemcsak házi használatra, mert piacra is visznek belőlük. Anyja a szélső hordót említette, azt levezték el a leghamarabb – majd sorban utána a többit, hogy ne egyszerre érjenek be a szép kerek káposztafejek.

Cica lekucorodik a fal melletti hordó elé, próbálja elfordítani a csapot. Nem sikerül. Még egyszer nekifog, forgatja, rángatja jobbra-balra, meg se mozdul. – Hát ezzel most mit csináljak? – áll tehetetlenül.

– Na, most próbálkozz! – szólal meg egy távolinak tűnő, dörmögő hang. A kislány megdermed, a lélegzete is eláll. – Ne ijedezz, én szoltam hozzád, a hordó. Most már ki tudod nyitni a csapot. Segítettem.

- Nem hiszek neked! A hordók nem beszélnek!
- Akkor nézd meg a csapat, de előbb tedd alá a kannát! Elforog?
- El.
- Na látod!
- Másokkal is szoktál beszélgetni?
- Nem, egyáltalán.
- És velem miért?
- Mert te nem fogsz engemet elfelejteni. Egyszer majd továbbadod a történetemet.
- Milyen történetet?
- Az enyémet. Kezdve onnan, hogy valamikor szép sudár tölgy voltam az erdőszélen.
- És te ezt most elmeséled nekem?
- El. Van időnk. A krumplit még csak most tették be a sütőbe. Na, edd a körtédet, én meg kezdem. Ismered jól azt a nagy hegyet, ott veletek szemben?
- Hogyne ismerném! Oda járunk nyaranta kirándulni, de télen is voltam már ott, lovas szánnal.
- Na, én onnan való vagyok. A gyerekkoromra nem nagyon emlékszem, csak arra, amikor már akkora lettem, hogy átláttam a borókabokrok fölött. Erős voltam és vidám, csak úgy hajladoztam a szélben. Minden eső után nyúltam fel a magasba, és amikor már elég mélyen megkapaszkodtam a földben, kinőttek karjaim. Sok, nagyon sok ágam volt, tele szép, zöld levelekkel. Bő termést is hoztam, ősszel a gyerekek nem győzték a makkot gyűjteni alattam. De a vadon állatai is gyakran meglátogattak. Télen, ha nem találtak eleséget, ágaimmal mutattam nekik, merre kutassanak.
- Amikor kivágtak hordónak, nagyon öreg voltál már?
- Ha öreg nem is, de sokat tapasztalt. Láttam szerelmeseket, bujdosó katonákat, őriztem golyót testemben – megmentettem egy deli legény életét, nem győzött ölelgetni, amikor arra ocsúdott fel, hogy él! Szóval, láttam én sok rosszat és sok jót, de nekem igazából az volt a fontos, hogy hány fészket ringathatok tavasztól őszig.
- Születtek madárkáid is?

– Hogyne születtek volna! Leveleim vigyáztak a madártojásokra, a vékonyabb ágaim pedig óvatosan tolták vissza a fészekbe az örökké ficáncoló fiókákat.

– Milyen szép életed lehetett! Nem parancsolt neked senki, nem mondták, hogy írd meg a leckét, vegyél sapkát, vegyél sálát. Csupa jó történt veled!

– Történt éppenséggel sok rossz is. Háború a falutokban, szegény székely legények, akik itt bujdostak, de voltak olyanok is, akik a falutok haragja elől találtak itt menedéket. Szóval, lesz mit mesélnem, és lesz majd neked is mit továbbmesélned. Gyere minél gyakrabban hozzám, hogy a végére jussunk!

– Jó, jövök, amikor csak tudok... Ugye a törzsedből készültél?

– Abból, és a másik két hordó is, itt, mellettem. Meg a gerendák is, amelyekre ráfektettek minket.

– Hű, de nagy lehattél!

– Hatalmas. De hiába...

– Hogy érted, hogy hiába?

– Menned kell, mert tele a kanna. Mindjárt lejönnek utánad, ha megmérgesednek, többet nem engednek le.

– Akkor jó éjszakát!

– Jó éjszakát neked is! – dörmögi a hordó. Dongáin kicsapódott a verejték. Nem is olyan könnyű mindent elmondani, akármennyire fontos is világgá kürtölni. Az az ember, aki szembeszállt a titkosrendőrséggel, a szekuritátéval, az a színész, az nem is úgy halt meg. Nem azért lógott ott, a legszebbik ágamon – ó, majd megszakadt a szívem –, mert részegen felakasztotta volna magát. Egyáltalán nem. Felkötötték. A gazemberek!

Abból az ágamból csinálták ezt a csapot, itt, az oldalamon. Ezért szorul be mindig. Cica, Cica, hogyan fogom tudni neked mindezt elmesélni?

HÚZD, CIGÁNY! HÚZD!

– Húzd rá, cigány! Húzd! Ne csöpögtesd a nyálad! Nem láttál még efféle ételt? Nem hát. Honnan is láttál volna? Kaviárt? Itt van! Egyed! A banda, a banda is egye, nekem nem kell... Hánynom kell tőle, hogy miért ízlett ez a vacak a nagyságos úréknak!?

A bogárhátú autóban néha nem tudni, ki a sofőr. A mélyen tisztelt farkaskutya? Aki hol a hátsó ülésről nyomul elő és les ki az ablakon, félrenyomva gazdája fejét, hol a helyén liheg, az anyósülésen. Vízitbe mennek, naponta többször is, ha kell. Nappal kísérő, éjszaka védi a gazdáját, ha megtámadnák: jóllehet, erre még nem került sor, mert a doktorurat szeretik, még akkor is, ha néha-néha morgolódnak ellene. Igaz, ami igaz, olyan még nem történt egyetlen éjszaka sem, hogy ő ne kelt volna föl, ha megkopogtatták ablakát, s ne ment volna ki a hívásra, legyen az előkelő ház vagy ócska putri, ahova várták. Olykor elfutotta a méreg, való igaz, főleg ha egy héten hatodszorra riasztották álmából.

A nagysága, a kedves asszonyság, igazi úrinő. Valójában ő szabja meg a tempót, s aki közelében van, az annak is megmondhatója, hogy bizony bele-beleszól a rendelő munkájába is, holott igazából semmi köze hozzá. Amúgy is rengeteg a tennivalója. A virágoskertet gondozza, amely olyan, mintha valamely palota környékéről varázsolták volna ide, oly szabályos díszben és pompában illatozik. Ösvényei apró díszkavicsokkal vezetik az arra méltót, hogy megcsodálja azokat a különleges szépségeket, amelyeket egy igazi angol úr hoz néha-néha az asszonyság megrendelése szerint. Jó barátjuk. Ők nem mehetnek külföldre, pedig vágyakozik nagyon a drága hölgy. Eddig minden évben próbálkoztak, de a hatóság folyton visszadobta irataikat.

– Mégis, mit akar ez a zsidó? – mondatott ki hangosan az ítélet a hivatal baráti társaságában. – Üljön veszteg a helyén a doktor úr, még eljáratná a száját valahol! – S ők csendben maradtak. Egyre több lett a virág a kertben, egyre több ládában vöröslött a parasztmuskátli. A doktor úr pedig ki-kirendelte alkalmazottjait, hogy segítsék asszonykáját a nagy befőzésekben vagy a kerti munkákban. S ennek a nagysága igencsak örült, mert legalább megtudott egyet s mást arról, ami a környéken történik, az ura ugyanis nem volt éppen szószátyár ember. S ha leggyakoribb segítőjének, Anna asszonynak a gyereke is ott volt, mit bánta. Neki nem adatott meg, hogy felneveljen bár egyet is. Valahogy nem jött össze. Talán emiatt vagy más miatt, sehogy sem értette meg, hogy a kislány a hídon túli cigányasszonynak miért köszön rögvest kezitsókolom nénit, ha neki viszont nem szól egy mukkot sem, amikor találkoznak.

– Csúnya gyereke van, Anna! – mondta ilyenkor, s az asszony eze-kért a szavakért meg tudta volna fojtani. A gyerek bezzeg a doktorbácsinak is köszönt, mert az még azt is megengedte neki, hogy az epret megegye mosatlan, ugyanis:

– Anna, csak úgy nő fel ez a vézna bugris, ha legalább évenként egy fél kiló piszkot felfal. Hagyja azt a gyermeket, hadd egye a legszebbet, mit számít egy kis piszok!

Aztán egy nap – épp az eper befőzése után – megjött a levél. Utazhatnak Nyugatra! Anglia, Svájc, még ki tudja, hová nem mennek! Körutat szervezett a doktorné, s elérkezett napja a búcsúzásnak is. Néró kutya megkapta reggel a legszebb borjúsontot, s még mielőtt az emberektől való búcsúra került volna a sor, nyakába akasztották a legszebb szál kolbászt, amely addig a padlásfeljárón lógott társaival egyetemben.

– Isten magukkal! – fogtak kezét mindenkivel, s Annának a doktorné odasúgta:

– Ha nem jövünk, ne várjanak! – Jót nevettek a viccen...

Az első két hét a rendelőben és annak környékén, mondhatni, gondtalanul, már-már vidáman telt el. A macska elment, cincogtak az egerek: elő-előkerült a gyógyszerkészletből a finomított alkohol,

megvegyítették illatos köménymaggal, cukorral, s koccintottak a doktor úr és a szabadság tiszteletére. Egy lap is érkezett Anna címére, amolyan üdvözlétféle, s egy levél is, de valahogy annak lába kelt. Ugyanis a doktorné a bizalmas barátnője levelébe csúsztatta Annához intézett sorait:

„Drága Anna, nem jövünk haza, a kulcs magánál van, ami kell, vigye. Osztozzanak Edit barátnőmmel, őt ismeri. Isten áldása legyen magukkal!”

Hogyan került a titkosszolgálat kezébe az üzenet, azt nem tudni. Egy biztos: a barátnő hamarabb olvasta, mint a szolgálat emberei, mivelhogy nem postán jött, hanem ismerős belső zsebében.

Hatalmas ember érkezett Anna házába, s ez aztán mindenkit izgalomba hozott és félelemmel töltött el. Elkérte az üdvözlő lapot, össze-vissza nyaggatta az asszonyt, dörgedelmes hangon meggyanúsította, hogy tudott arról, az orvos házaspár nem szándékozik visszajönni.

Aztán kezdődött a nagy hajcihő a pincében. Hetekig, mindennap. Az üzletek megteltek csupa rongy ágyneművel, abrosszal, ruhával, cipővel. Kiárusították a falu népének, amit a hálátlanok itthon hagytak; pontosabban: amiket a pince homályában cseréltek ki a sok épre, szépre, értékesre. Festmények másztak le a falakról, könyvespolcok lakói indultak vándorútra. Összetartozó kötetek, gondolatok intettek kényszerű búcsút egymásnak – honnan is tudhatták volna magasságos eltulajdonítóik, hogy egymás nélkül töredékek, torzók maradnak?

– Húzd rá, cigány, míg van kolbász, bor, datolya, narancs, csoki... Csak húzd! Addig húzd, míg kiürül kamra, pince. Mit sem számít, hogy már hányadéukban fetrengnek a falu élenjárói!

Húzd, cigány! Húzd! Hegedűd titkon sírjon: már nem vonyít Néró kutya, szegény pára, a láncon, a kínzó éhségtől. Kimúlt...

HÍVTÁL, SZÉKELY?

– Azt a hétszenségit s a rézangyalát neki, hogy még e' se ég, csak szelel, pedig jól megtömém, hát jól esszegyün minden az én szerencsétlen fejemre, hogy vinné el az ördög! Az üdő se kedvez, nem lesz itt mán sem termés, sem állat, hogy Julisról ne es beszéljek. Az es, mintha fiatal kanca lenne, csak virnyákol, ha hezza érek, de ha gazdalegény közelíti meg, ojjan, mint a kezes bárány. Vinné magával azt es az ördög!

– Hívtál, székely? Itt vagyok!

– Nocsak, mán meg es gyüttél? Nem mondom, szép fekete bőrruhát attak neked ott lenn, s a pofázmányod es jól bélepte a füst a katalan mellett. Mi járatba' vagy itt? Honnan tutad, hogy a padkán vagyok így estére? Tőlem osztán semmit sem kaphatsz! Ojjan szerencsétlen s éppen még szegény es vagyok, hogy rajtam kívül nincs, mit elvihetnél. Még a lelkem sem az enyim, mer úgy-e, neked az kelene. Hát a' sincs! Elvitte azt a Julis, amikor bő szoknyája alól kivillantotta cubákját, akkor szegény János fejemnek oda lett, s vele együtt a szívemnek s nyugodalmas életemnek.

– Becsületed maradt-e?

– Hogy a csudába ne maratt vóna, anékül garazsat sem ér a székely, mit gondolál? A' még megvóna. Azt nem es adom oda még neked sem, ördög! Akkor inkább a víznek menyek egyenest, s ott es oda, ahol fortog, hogy ki ne ússzak belőle, de beszéld csak a magad nyelvit, értem én azt es, még ki találna törni a hejijből a székely szótól.

– Pénzért sem?

– Nem kell nekem pénz, mondám.

– Szép nagy ház sem lenne jó?

– A' sem kell, van nekem egy putrim, elég az. Priccsem es benne

illatos szalmazsákkal, a fejem oda le tudom egymagam hajtani. Ne es erőlködj, mondtam, hogy nincs mán a világon semmim.

– Asszony kéne-e?

– Asszony? Minek nekem, hogy papoljon reggeltől estélig? Még nem ettem meszet.

– Hát a Julis kellene-e, szép házba, sok pénzzel, dunna alá, székel?

– A Julis? – Hmm... nem es tudom. Nem mondom, ő kellene, de osztán... Hmmm... mit kérnél cserébe?

– Nem sokat.

– Kicsié adnád? Azannyát, megbolondult vóna mán a pokol es? Nálatok es feje tetejire állt vóna a világ? Vagy a katlanotok ürült ki s én kellenék belé?

– Úgy valahogy, de te azt ne búsuld, a katlanok teli vannak, s zobognak is jó keményen. Csak innen, a ti vidékekről van kevés ember, jó erős, csontos legény kellene – parázsnak.

– Abból osztán nem eszel, mer ha én lepaktálok veled, megcsinálom azt, amit kérsz, mindenáron. Tűzre engem nem vettek! Ki vele, mi lenne az, amit kérsz! Bökd mán ki!

– Semmi különös, bátyám. Csak kinyitod a szemed és a füled, ha meg velem találkozol, akkor a szájad.

– Avval nincs baj, látok es, hallok es, mondani es tudok, ha akarok, de mi az, ami téged ojjan erősen érdekel?

– Mondtam már, János, kemény csontú székel ember kellene a lenti világba, olyanok, akik itt fenn igencsak jártatják a szájukat. Azokról kéne nekem egyszer-egyszer beszélned, s jutna neked gazdaság, pénz, s Julisnak is tudom a szívéhez az utat, ő lenne az, aki megkeresne téged, még a kisujjadat sem kellene mozdítanod.

– Üsse kő, immá' nem veszíthetek semmit, áll a bót. Osztán hogy rendezed, amit ígértél nekem?

– Hagyd csak reám! Amít ígértem, mindent megkapsz. Te meg tedd azt, amit mondtam.

– Jól van no. Julis... Julis... a' jó lesz! Hű, még a pipám es neki-durrant! Látod-é, ördög? Hé, hova a csudába tűnél? Tán csak nem a

pipámot es te babonáztad meg? No iszen, hát arra es képes lennél? Ez elhúzá a csíkot avval a fekete berregő masinával. Jól menyen a dolgik, mán nem es gyalog járnak, üsse őket meg a ménkű!

Csak eladám a böcsületem. Nem lesz így jó. Mer' ha lesz Julis, léssen gyermek es. Ha gyermek van, becsület nélkül nem nevelhetem. Valamit tenni kéne, hogy Julis es meg légyen, de a böcsület es maraggyon. Az ijjen szép cselédnek nem lehet csak úgy valamicskével kiszúrni a szemit. Főleg akkor lenne dühös az urára, ha a templomba nem ülhetne bé az első sorba, a dámák mellé. János, János, meggyüle a bajod, ha eddig nem vala! Jó majd az ördögfajzat, mondani kell osztán neki valamicskét.

– Asszony! Mennyél mán bé! Gyün az ördög.

– Gyün-e?

– Gyün, mondám.

– Hát osztán mibe van? Bőrbe?

– Nem a. Pantallóba.

– Jó, na, bémények, de észnél legyen kied.

– Jó napot, János!

– Aggyon Isten!

– Itt vagyok.

– Látom.

– Jöttem.

– Aha, látnék.

– Nem félsz? Jól megy sorod, a faluban mindenki szeret, van szép asszonyod, új házad a régi helyén, esténként borozgattok, kártyáztok, barátok is mind megvannak. Nem félsz, hogy most egyszerre elveszted az egészdet?

– Fél a bánat.

– Mit szólnának a gyermekeid, ha mindent megtudnának, mert ugyebár derék gyerekeid is volnának?

– Vanogat belőlük es. Ojjanok es, mind az apjik, böcsületbe nőttek fel.

– Na, holnaptól már nem lesz előttük becsületed. Látod itt ezt a paksamétát?

– Látom.

– Azt látod, mi van reá írva? Ábel János: Irományok. Fekete bőrkötésben.

– Aha.

– Ezt most viszem az Önkormányzathoz, ebből kiderül, hogyan lettél ilyen gazdag ember, miből telt, mit tettél érte.

– Vigyed.

– Szóval is elmondom mindenkinek, hogy mi lepaktáltunk.

– Mongyad, mutassad, mit bánom én!

– Honnan vagy ilyen magabiztos, öreg?

– Az eszemtől.

– Volna?

– Leve. Ada az Úr. Mer arra nem kötöttünk bótot.

– Ugyan, honnan volna, amikor hajdanán pénzért eladtad a becsületed?

– A kötésbül.

– Honnan?

– Anyámtúl.

– Bolond vagy te, öreg!

– Meglehet, de vidd csak a paksamétát, jót röhögnek majd rajtad! Mer úgy-e, nagy gondba valék akkor. Bémentem a házba, anyám épp kötögetett, s mondá magába, hogy egy szem sima, egy szem fordított. Ezt ismételtette egész áldott este. No, ez van a paksamétádba.

– Mi az ördögöt hablatyolsz itt összevissza? Itt az van, amit az emberek évek során beszéltek a rendszerről, s mi e szerint el is bántunk velük! Ezért most te leszel a felelős, engem meg felmentenek.

– A meglehet, de az eszemet csak nem attam el, a fordítottját mondtam annak, amit azok montak. Aki szerette, ami vót, s nyalt magiknak, azt én megfordítám. A nyalósók, hála magiknak, el es kerültek innen. Hát most azétt borozgatunk ojjan nyugalomba, szerencsére dógos emberek maradának ebbe a kicsi fészekbe, itt a hegy alatt.

BÉKÉSEN EGYMÁS MELLETT

Magasra nőtt öreg gesztenyefák törnek az égbe, gyertyás hírnökei a tavasznak, öltözködnek, szépítkeznek, hogy megfeleljenek az emberek vagy a maguk elvárásainak. Harmattükröben visszacsillan a nap, de ők mégsem elégedettek az eredménnyel; bár törzsük egyenes, koronájuk szabályosan terül szét, mégis úgy érzik, szebbek is lehetnének. Ezért ezernyi virágszállárt gyűjtanak ágaikon. Fontosak ott, ahol állnak. Ekként is viselkednek: árnyölükben tartják az 1600-as években épült templomot, sétányukkal összekötik a lelkek otthonát a tudás birodalmával, az 1700-as években épült iskolával. S hogy még szebb, nemezebb legyen e hely, virágszirmaikba kis piros ereket szőnek, jelezve a látóknak, hogy a vérkeringést ők garantálják e két szentély között.

Így volt ez mindig, évtizedeken át. Valamikor a templomot vár vette körül, védte az idegen betolakodóktól. Az iskola pedig meghúzódott – mintegy védelmet keresve – e tekintélyes épület mellett. Hazáját szerető ember építette, ma is az ő nevét viseli a hatalmas, robusztus alma mater. A temetőkertben gyermekek gondozzák az alapító sírját, és minden évben szavalatokkal, a megszerzett tudással adóznak emléke előtt. Az öregiskola sem lemaradni, sem túlszárnyalni nem akarta a védelmét nyújtó szomszédját. A templom meg állt és őrködött. Minden reggel, délben és este a toronyban megszólaltak a harangok és hírül adták, hogy ideje van a felkelésnek, a délebbédnek vagy az esti pihenésnek. Annyi mindenről árulkodtak! Elzúgták a szelek szárnyára bízva, ha meghalt valaki a faluban, még azt is elkolompolták, hogy férfi volt-e az illető, vagy nő. Az öreg nagyharang szólalt meg elsőnek, ha férfi távozott; a kis harang csendült elsőnek, ha asszony hagyta el családját – a földi létet.

Hírül adták a régi időkben, ha veszély fenyegette a székelységet, ha ellenség közeledett. Félreverték a harangokat akkor is, ha tűz ütött ki... Az emberek ismerték, értették hangjukat. Isten házába szólították ünnepélyes kongással a híveket minden vasárnap és minden ünnepén az évnek, s ezeket még mind tiszteletben is tartotta a falu apraja-nagyja.

Sok évet zengett a nagyharang, de egy őszi napon mintha megváltozott volna a hangja. Vékony csík futott végig karcsú alakján, s egyszeriben kongó, érces hangon szólalt meg. Sértette, bántotta az emberek fülét. Szolgált eleget – mondták –, itt az ideje lecserelni. Mindenkinek fájt a szíve érte, a gesztenyefák is mélyeket sóhajtottak, mert annyira megszokták már átható rezgését. Egy nap hatalmas emelőkkel jöttek, erős köteleket bogoztak kiszolgált testére. Fák tövében ért földet, ott búslakodott egymagában. Szomorúságából ismerős érzés ébresztette: réges-rég, amikor megszületett, talán akkor találkozott vele utoljára. Emberi kéz simogatta... Beleremeggett. Senki sem vette észre, csak egy éppen arra szaladó kisgyökér, amely rendesen a gesztenyefájának szállította a friss táplálékot, ám most megtorpant a nagy meglepetéstől:

– Reszket az öreg harang!

Egyre többen jöttek, hogy megérintsék, meglapogassák. – Különös – gondolkodott el. – Odafent, toronymagasságban, nem hiányzott neki, most meg ennél szebbet el sem tud képzelni!

Már azt sem bánta, hogy felrakták egy hatalmas autó tetejére. Csak úgy magában, búcsút rezgett a falunak, a falu minden lakójának. Sokáig integettek utána. – Isten veled! Isten veled! – Az öreg lélekharang teljesítette küldetését; az időtlen idők óta hangos kongással, zúgással ébresztett lelkekből magával vitt most egy kis darabkát. De hiába vitt el, mintha még több maradt volna: vízcsepp gördült le egyik-másik ember arcán, noha tiszta volt az ég, vakítón sütött a Nap.

Az öreg iskola épülete csendesen szemlélte az eseményt – a nebulói annál hangosabbak voltak. Szemüket meresztették, kiáltásokkal kísérték mindazt az izgalmasat, ami kint történt. Az akkori politikai

rend nem engedte, hogy hivatalosan tudomást vegyenek a harang sorsáról; a tudást osztó emberek azonban látták, hogy itt most úgyszem lesz tanulás, elrendelték, hogy amíg megtörténik a csere, mindenki kint lehet. De csak óvatosan ám, a fal mellett, nehogy baleset legyen belőle! Nem kis dolog leemelni egy olyan nagy és nehéz harangot...! Az öreg iskola maga is meglepődött, milyen öröm fogta el, amikor kapuján kitódultak gyermekei. Szeretett megbújni az öreg templom árnyékában, szerette a gesztenyesort, mert összekötötte őket, átvezette innen oda a jövő nemzedékét.

Még el sem hagyta a falut a régi harang, máris egy új volt érkezőben. Hatalmas autón, csigalassan közeledett a templom felé. Hajszállra ugyanakkorának tűnt, mint elődje; a fénye szembeötlően tiszta, vidám. Amilyen kíváncsiság kísérte a leemelést, épp oly kíváncsiság övezte az új harang felhúzását. Ekkora esemény nem gyakori sem az ember, sem a harangok életében. Nem messze a templomtól, a falu tanácsházának ablakairól is ellebbentek a függönyök, onnan is bámuló szemek meredeztek. Csak mások ne lássák meg! Ne hallják meg az ima mormolását, s ne vegyék észre, hogy viráglocsolást mímelve összekulcsolják kezüket:

– Istenem, csak semmi baj ne történjen!

Elkezdődött a munka. Minden épkezláb férfi ott serénykedett a gesztenyefák tövében, hatalmas gerendákat ragadtak meg, és mintha mind Toldi Miklóssá változott volna, olyan erővel emelték, támasztották őket, s irányították a felvonó kötelek útját. Közben minden idegszálukkal minden mozdulatukra figyeltek, mert egyetlen tévesztés, s máris lezuhanhat a drága kincs. Délutánra hajlott az idő, a gyermekek elfelejtettek hazamenni az iskolából. Szüleik, nagyszüleik aggódva jöttek értük, ám rögvest beálltak a szemlélődők közé, s elfelejtették hazatérésre nógatni fiaikat és lányukat. Minden picurka centimétert, amelyet az új harang az ég felé megtett, odalent lélegzetviasszafojtott izgalom kísért.

És sikerült!

– Kampóra került! – kiabálták szédítő magasságból. – Elengedhetitek! A helyén van!

Lomhán himbálózott egy darabig, aztán megállt. Kötelet fűztek át rajta, szabályosan, ahogy kellett. Aztán már csak az öreg harangozó maradt fenn, pontosabban: mellette még valaki...

Az öreget is elfogta a szomorúság, amikor öreg barátját kellett búcsúztatnia; de azért most kíváncsian méregette az új jövevényt. Milyen lehet a hangja? Milyen hangon fog majd megszólalni a keze alatt, minden áldott reggel, délben és este? A harangozó a faluvégen lakott. Hívatását apjától örökölte, harangozó dinasztia volt az övék. Tőle tanulta meg, mit kell hirdetnie a harangnak délebedre, születésre, temetésre, újévre, s veszedelemben, amikor felcsapnak a lángok. Bizony, meghatódott, s reszketett a keze, amikor elsőre fogta meg a kötelet. Apja jutott eszébe, aki már rég elment, s lányára pillantott, mert hát most meg ő állt őmellette. Óutána neki kell majd megszeliidíteni ezt a vidám, fényes, ám hatalmas jószágot. Megfogta gyermeke kezét és a szemébe nézett:

– Ketten szólatatjuk meg. És soha ne felejtst el ezt a pillanatot, lányom! – mondta, és intett a fejével.

Emberek, gesztenyefák feszült csendben várakoztak. Megmozdult a lomha harangtest, egyre nagyobbakat lengett, mígnem összetalalkozott a harangnyelvvel. Bimm, Bamm. Bimm. Bamm. – Más ennek a hangja – állapították meg az emberek. – Ez is gyönyörű! – nyugodtak meg a gesztenyefák. Azt mondják, nincs két egyforma hangú harang, éppen úgy, ahogy két egyforma ember sincs.

Zúgott a harang, egyre bátrabban, erősebben. A bámészkodók lelkében egyre nagyobb lett az öröm, a gesztenyesor is mintha megfiatalodott volna. A lélekösvényt övező fák fürödtek a bágyadt napsugárban, s beleremegtek új szomszédjuk hangjának hullámaiba, ágait kissé kinyújtották, átengedték a fényt, hogy játsszon az új barát csillogó, fiatal testén. S csakugyan, palástján szikrát gyújtott a Nap. – Ez az én ünnepem! – örvendezett. Ezután ő fogja összehúzni az óévet az újévvvel, ő hirdeti a keresztelőket... Ó, mennyi dolga lesz ezután!

Öreg házaspár ült az udvaron. Az asszony, egy kisszéken, éppen a

vacsorára való krumplit hámozta. Örege ott motoszkált körülötte, amikor szokatlan hang ütötte meg fülüket. Az asszony keze elfelejtette a dolgát, az öreg is hallgatózott.

– Miről kolompol a torony?

Egy kisgyermek szaladt az utcán, tőle tudták meg, hogy mi történt. Elmélázott a két öreg: vajon maradt-e elég idejük megtanulni, miket beszél az új harang?

Azóta az öreg iskola mellé felépült egy új tanoda is. Egyre több, hangosabb, vidámabb nevetés tölti be az udvart. Most is, mint régen, egymás szomszédságában éldegél a templom és az iskola, de már szabad az átjárás. Nem tiltja senki, hogy a lelkek közel kerülhessenek egymáshoz. A gyermekek éneke éppen úgy cseng-bong az öreg templomban, mint akár az öreg, akár a fiatal iskolában. A gesztenyefák változatlanul méltósággal viselik fontosságukat, végzik küldetésüket. S közben örvendeznek, hogy lábuk elől elbontották azt az ormótlan, csúf betonkolosszust, amely hajdanán bejáratként szolgált. Hatalmas székelkapu vette át helyét.

Kapu: ég és föld között!

Fasor: templom és iskola között.

Együtt szolgálják azt, ami egy, ami ép lelkeknek elválaszthatatlan.

A gesztenyefák évről évre, minden ősszel elhullatják leveleiket, tüskés termésük lepotyog a földre, fényes, sima magvuk szertegurul. Hazafelé igyekvő gyermekek gyűjtögetik össze őket, teletömik velük zsebüket. Mintha csak sejtenék: mindőjük üzenet. Égi áldás. Összekötik tudás és lélek birodalmát.

Remélhetőleg most már örökre.

ÁGNISNÉ
ÁTKA

HALÁL MÁRI BALLADÁJA

A folyó megkerüli a duruzsoló malmot. Odébb sötét foltként fenyves erdő sóhajtozik bánatában, amiért oly messze szakadt a nagy havasoktól. Magasságok királyai most méltánytalan helyen, sík területen őrzik a mögöttük elterülő falut, magvaikat innen már Nemere szele sem képes viharos köpenyén feljuttatni a közeli hegyre, ahonnan aztán nyújtózhatnának fel az egekig, fel a fényes mennyországig, ahová minden harangszókor fel-felszáll egy-egy lélek.

Halál Mári is pontosan úgy vágyakozik, mint éjjel a saját árnyékaikat kergető fenyőfák ágai:

– Bárcsak szóna mán az a lélekhuszár, erősen jól jőne egy-két sírásás! Üresen áll a kamra, még a legyek sem tanálnak benne ennivalót, sirülnek ki az ablakon azonmód, ahogy bérepülnek. Bárcsak lenne egy kanna bor! Bárcsak lenne egy jó kis tor! – s azzal nekiveselkedik a búbánatnak, de olyan keservesen, hogy fenn megszánja az Úr, s felszólítja magához az éppen soron következő lelket.

Amint meghallja a templom harangját hirdetni a holtak égbemenetelét, Mári egyből életmagra kap, mint kókadt virág, ha hirtelen harmatot érez, s szalad a tiszteleteshez, megtudni, ki volt a megszólított, s szíve hevesen ver, mert reméli, hogy inkább öreg és gazdag, semhogy – Isten mentsen – fiatal a szerencsétlen.

Aztán búbánatos képit magára öltve s két férfiember társára támaszkodva, mint akit nem bír el a lába a bánattól, bekopog a halottasház ajtaján, hogy felajánlja, kiássák ők a sírt, s közben remeg, pedig a faluban nincs ellenlábas, tudja, hogy visszautasításban nem lesz részük. Évek teltek el sírásrívással, evéssel-ívással, méltán ők voltak azok, akik beleadtak szívet-lelket, s megszerezték a magukról soha le nem mosható csapatnevet: Halálbrigád. Halál Mári – ahogy

a nép a nevét szájára veszi –, valamint Kaszás Józsi és Miska, vagyis a két Kaszás fivér uralja a folyó menti csend országát, ők ismernek ott minden holtat és minden keresztfát.

A fejfák között ők verték fel hajnalban a csendet és nyugalmat csá-kány és ásó csapkodással, s nótaszóval, ha közben a magukkal vitt erősítő vérükben tűzre kapott.

S mert a temetés a halált követő harmadik napon következik minden rendes székely faluban, Máriék is három napra osztják be rendszeresen a munkát. Reggel és este a halottasház környékén segédkeznek, ha kell mosdatnak, ha kell öltöztetnek, takarítanak, aztán ha már megkapták a jussukat, kívánszorognak a temetőbe. Ki kell ásni, ha fűj, ha havaz, megadva a módját annak a gödörnek; de nincs is panasz a munkájukra, mert olyan egyenes az örök laknak a fala, mintha léni-ával mérték volna ki. A padmaly pedig olyan biztosan áll, hogy egy alkalom nem sok, de még ennyiszer sem fordult elő a pályafutásuk alatt, hogy ferdén díszelgett volna rajta a koporsó.

Néha a „kimerültségtől” éjszakára megrekedtek a kiásott halom mellett, s amikor a baglyok elhagyták a temetőkert híres embereinek sírboltját, ők ott, helyben, az anyaföld illatos kupacán, álomra hajtották fejüket.

Harang kondul, Mári indul... Ez alkalommal, mire felérne a tiszteletes úrhoz, már tudja, hogy nagy temetés, dinom-dánom elé néznek, mert nagy ember adta vissza a fennvalónak idejekorán a lelkét, utolsó útján ott lesz az egész falu, de még a virrasztásokon is patakokban folyik majd a köményes pálinka, bor, s kosarakban áll kínálásra a kalács.

A kapuban már sort állnak az emberek, hogy megrendülésüket tudassák a ház asszonyával. Halál Mári és a két Kaszás testvér, mint aki ilyen helyt otthon jár, magabiztosan lép be a vagyonos házba. A fiatalon özvegyen, de gazdagon maradt feleség egyből meg is bízta őket, hogy ássák ki a sírt, szerezzenek be minden temetéshez valót, a pénzt nem sajnálva még előleget is ad a munkára.

– Hű! Mári! Ha legalább minden hónapba lenne egy ijjen temetés – ujjong Miska –, de jó világ járna műfelénk!

– Nyugodj mán meg, ijjen eccer van egy évbe, örvendj, s igyekezz, mer' ez az asszony nem ojjan málé, hogy ne nézne a pénze után –, duzzogott valamiért a fehérség, s az emberek hagyták, ismerték, hogy néhanapján reá jön a bolondóra – ahogy mondani szokták –, majd vissza jó a Mári esze, s intettek a háta mögött, hadd duzzogjon tovább.

A sír helyét pontosan elmagyarázta nekik a tiszteletes, eszerint nekiláttak a temetőkert közepében, egy nagy vadalmafa alatt, kihantolni a földet.

– Szép hej – morgott bajsza alatt Józsi.

– A legszebb – hagyta helybe Miska, csak Mári hallgatott még örökké.

– Kettős sírt kért az asszony.

– Azt, de hogy mikor akar ide dőlni!?

– Férjhez menyen, meglátod.

– Biztos.

– Egy év se kell, s mán ura lesz.

– Az.

– Szeretője es van, tudod-e?

– Mongyák.

– Müfélénk...

– A' megfogá az Isten jobbik lábát.

– Pofa be! – kiált hirtelen Mári, s a Kaszások azonnal el is hallgattak ijedtükben. Túl sokat mondtak, mert ők is látták, hogy Mári bizony nézegette azt az embert magának, s hogy hova s kinek gondolhatta a szerencsétlen magát, bele is szeretett, s most reménye veszve látszik minden egyes lapát földdel, amit kifelé dobnak a gödörből.

Huppan a föld, csapódik a csákány, dolgozik a lapát, s már estefelé jár, amikor leülnek enni. A szatyorból előkerül a pálinka, étel után a bor egy üveggel, aztán még eggyel, a harmadikkal, s már horkolt a két Kaszás a felpúpozott föld tetején.

Mári még nézegeti az üveget, húz egyet belőle, oldalra dől, s mire észhez tér, már a csillagok magasan a feje felett úsznak az ég gyászos palástján. A két Kaszás sehol.

Aztán egyre sötétebb lesz, mintha leoltanák az égnek lámpásait. Vaksötét szorongatja Márit teljesen. A Nemere csak erre várt, előbb csak kísértette a fák ágait, aztán egyre jobban cibálja őket, nyikorogtatva, recsegtetve erős derekukat.

A baglyok elnémulnak, s megnyílik a sírvilág Mári szeme előtt. Mint visszatérő álmaiban, előtte lengedeznek fehér lepelként a holtak lelkei, hol hosszúra nyúlva, hol összetöpörödve, hol hívják, hol taszítják őt. Egyre közelebb érezi magához mindama falujabelijét, akire csak rágurította valamikor a zsíros fekete göröngyöket.

Fülében huppan a föld tompa dobbanása, s keze önkéntelen szatyrárt keresi, ahonnan kihalássza az utolsó üveget. Kihúzza a dugót, beleszagol, undorodva tolja el az orrától.

Az orkán egyre erősebben dül... Halál Mári, nosza, birokra kel vele. Kiáll a hant tetejére, az üveget a feje fölött tartja, hangjában a baglyok huhogása. Halál Mari örült nevetésbe kezd. A bűzös folyadék lecsurog az arcán, a vállán, már a derekán érzi, s melegedni a lábán. Halál Mari rágyújt, tűz lobban, mennybéli Szűzanya! A láng éhesen belekap a benzinnel átitatott ruhába.

Fény villan, Mári pördül, vihog, karját széttárja, a szél játszva szárnyaira kap egy-egy csóvás szikrát, s viszi magasra, egyre magasabbra, fel, egyre feljebb. Viszi Mári árvaságát, szerencsétlen ifjúságát, s egyetlen igaz szerelmét. Fel a mennyekbe, fel oda, ahová most már annyira vágyott.

A folyó megkerüli a sírkertet. Odébb, a távolban, a fenyves erdő végre ellenfelére akadt az erős szélben. Fái hajladoznak, ágai kalimpálnak az istentelen időben. Most az egyszer a Nemere bizonyult erősebbnek, olyan lökessel tört az erdőre, hogy annak magvait tobozostul magával repítette, s vitte fel, egyre feljebb, a közeli hegy tetejére.

Vörös lángnyelvek közt erőtlen pörög még Mári, a szikrák körtáncot járnak teste körül, s hajnalra néma csendet, mennyei békét üzen a még izzó horizont.

MIRE MEGVIRRAD...

Julis! Julis! Asszony! Csak nem hagy békén, s én, áldozatként, hogy szabaduljak tőle, elvonulok, mint a nagyokosok, tollat veszek a kezembe, azzal ámítom önagyságát, hogy úr lettem, ahogy akarta. Alkotok. A baj ott kezdődik, hogy fogalma sincs arról, mit irkállok, csak azt lássa, hogy szaporodnak a betűk a papíroson. Ahogy rágom a tollam végit, eszembe jut egykori tanító nénim, aki dupladioptriás szemüvege alól, kezében egy vonalzóval így fenyített:

– Áron, Áron, soha sem tudsz majd megírni egy szerelmes levelet! – „Nem es kell” – gondoltam magamban, hiszen van szájam s megmondom annak, akit kiszemeltem, hogy mit érzek. Azért írtam ám csudajó fogalmazásokat év kezdetén, amikor arról kellett beszámolni: „Hogyan telt a nyári vakáció?”!

Nekem osztán volt, amit írok, mert egy nyáron annyi, de annyi minden történt, hogy az óra sose volt arra elég, hogy az összes „vidám történetemet” papírra vessem. Rég volt, elmúlt...

Most valamilyen rendszerbe kell szedjem mondandómat, hogy kialakuljon az iromány, mert úgy-e ma divat az okoskodás, a zsebtelefon s minden egyéb, amit, ha nagyanyám meglátna, azonnal vizet vetne; merthogy babona és ígész ellen az kell. Így legfeljebb, ha fentről lássa, testét forgassa sírjában, hogy mik vannak idelelni, mivé lettünk.

Rossz gyermeknek születtem. Anyám lenne a megmondhatója. Egyenest fenékkal jöttem a világra, mintha ügyet sem vetnék arra, hogy hova, milyen helyre kerültem. Osztán a pólyába sem leltem a helyem, mert akármilyen feszesen esszekötöztek, én a szopást követő nagy lustaság után rögvest szétrúgtam az egész pelenka garmadát. Abban sem volt nagy köszönet, ahogy cseperedtem, mert ami rosszat

elképzelhet az ember, azt én mind véghezvittem: a macska talpára dióhéjat kötöttem s a farkához üres konzervdobozt; gyújtogattam, igaz nem akarattal, csak csikkel, de valahogy meg kell tanuljon az emberfia cigarettázni! Meg leestem a csűr legmagasabb gerendájáról – majd beléhaltam, aztán mégiscsak levegő után kapkodtam; leöntöttem a lábam kátránnyal, amikor épp csónakkal akartam világgá menni; s még sorolhatnám, de legjobb elfelejteni, nehogy aztán utódaim nyomomba léphessenek, ha megismerik a való igazságot.

Amikorra nagylegénnyé váltam – katonaság után –, a szoknyákat sem hagytam nézetlen, addig-addig, mígnem az egyik alól igen szép lábak villanyoztak fel, s mert nem volt egy cseppet sem engedékeny a gazdája, oltár elé vezettem, vesztetre.

Első években nem es volt semmi baj velünk. Megvoltunk, mint turbékoló galambok, csak hát burukkolni sem lehet állandóan. Kezdttem el-eljárogatni a kocsmába a cimborák nagy örömére, igaz arra már az asszonyoknak gömbölyödött a hasa. Elsőszülött fiam után még kétszer dugott cipót köténye alá, s azzal megállapodtunk, nem lesz több gyermek. Szerencsére épp jókor, mert a legényke után úgy lát-szott, csak leányok jöttek a világra, s ha így folytatódott volna, úgy éreztük volna mi ketten emberek, hogy madárfészekbe' élünk a sok csiripeléstől.

Megvoltunk, jól elvoltunk mi a háromszéki hegyek alatt, éldegél-tünk úgy, ahogy lehetett, este sötétben, nappal szerencsére világos-ban. Ha hideg volt, fáztunk, ha meleg, hálát adtunk az Istennek. Most, ahogy visszaemlékezek, bizony sok örömünk volt akkoriba': ha véletlen nem vették el este a villanyt, örültünk az áldott világosság-nak; ha sort láttunk a boltok előtt, akkor meg annak: mert tudtuk, hogy ott adnak valamit. Na, nem ajándékba, hanem pénzért, de még-is: ahol kígyóztak az emberek, ott vásárolni es lehetett ezt-azt. Ez pedig öröm volt a javából. Julis vidám volt és gömbölyödött – na, nem úgy –, pedig állandóan azt siratta, hogy nincs mit főzni, de vala-hogy örökké kitalálta a lelkem, mit varázsoljon, ami aztán az asztalra es került. Volt, hogy esszebújtak az asszonyokkal, csereberéltek, de minden áldott napra kijutott a bétevő falat.

A legnagyobb öröm pont akkor köszöntött reánk, amikor nem es vártuk. A diktátor felszállt a levegőbe, s aztán szállt utána a lelke es barátai segedelmével. Szabadok lettünk. No, ekkor bolondult meg Julis. Az addigi nyugalomnak hamar vége szakadt, mert úgy-e a határokön csak úgy jöttek-mentek át az emberek, mint azelőtt a nyulak. S mert nem akarék nyúl lenni, állandóan rikácsolt az asszony, hogy elfuserált életet élünk, bezzeg a szomszédok már megszédték magikot. A koma havonta zsákszámra hozza a gúnyát, édességet, kakaót s még szalicilt es. Aztán egy nap színes televízióval lepte meg a családot, ekkor mán én es meggondoltam magam – nyúl lettem. S úgy megszoktam azt a jövő-menő életet, hogy csepp maradásom sem volt otthon. Amikor Pesten voltam, kíváncsoztam haza, amikor meg otthon élveztem, hogy milyen jól menyen a dolgunk, kíváncsoztam vissza.

Végül a sok kíváncsozás lett a vesztünk, mert Julis a pálinkának nem tudott ellentmondani, én a vonatnak, busznak. Az itóka pedig szédítette, s mire észrevette volna magát, esmént domborodott a hasa.

– Tè vagy a hibás! – rikoltozott nekem, hogy vén fejire esmént pelenkázni kell, de már amikor a világra hozta a negyedik gyermeket, arra megenyhült a lelke, s úgy babusgatta drága kicsi fiát, mintha soha nem szólt volna ellene. Én meg elnézegettem, amikor szoptatgatta, babusgatta, ilyenkor pedig, ahelyett, hogy örvendtem volna, állandóan felmérgeződtem, magam sem tudtam miért. Így, hogy megszaporodtunk, itthon maradék. Szerencsére három év nyulászkodás után – no, az én szótáramban ez már csak így maradt, mások fekete munkának nevezik –, szóval, elég jól esszeszedtük magunkot. Vettünk egy traktort, a földeket végre visszakaptuk, volt ló es, tehén es, maradt még cimbora es itthon, akikkel hétvégeken leöblíthettem a torkom. S mert az embernek csupa jóakarói vannak ilyen helyen, egyszer meggyanúsítottak, hogy rossz a szemem. Hiába bizonygattam, hogy meglátom a Csere hegyén szálában még a fákat es, csak erősködtek, hogy nem látok az orromnál tovább, mert ha nem így lenne, észrevenném, hogy a komára jobban hasonlít a legkisebb fiam, mint reám.

Hű, de felment bennem a pumpa! Hazamentem, nézegettem ágyában az ártatlan kicsi gyermeket, s csak megláttam, hogy igazat szóltak a cimborák. Julissal es megbeszéltem éjnek idején, kicsit hangosabban, mint máskor szoktam, az meg beismerte, hogy néha-néha jól esett neki a szomszéd koma látogatása, s az es, ahogy az felhúzta a szoknyáját a feje felé. Esküdözött, hogy látni nem látott semmit, egyrészt, mert setét vót, másrészt, mert a szoknya örökké eltakarta a szemit, csak érezte, hogy jó dolog esett meg vele.

– Te elfuserált egy ember vagy – vádaskodott –, soha nem voltál itthon, amikor nekem kellett volna!

– Méghogy én vagyok a hibás! – mérgelődtem fel s kimentem az udvarra, hogy lehűtsem magam.

Oszt' csend lett, aznap es, a következő napokban, hetekben es. Julis bátorsága kezdett visszajönni, épp a tegnap mondá, hogy legyek végre ruházkodásban es úr. Elévette a piroskabátot, amit a zsákba hoztam, s azt monda, hogy a keresztelőre készíti elé, merthogy hazajön a koma s felkérte, hogy a kicsi Bandikát keresztvíz alá tartsa. Méghogy a templomba' tesznek csúffá!

Ma este kezdtem el írni, s biztoson bé es fejezem éjfélig. Az aszszony csak azt lássa, hogy szaporodnak a betűk, csak még nem tudja, hogy ez lesz a védőbeszédem a tárgyaláson. Julis utolsó kívánsága, hogy okos embert lásson, bételjesedik. Én védem magam. Magam, s egyben a többi nyulat, akik átjárnak a határokon, hogy itthon az aszszonyoknak jobb legyen.

Mire megvirrad, megtalálják a komát a csűrben s mellette véresen a kacort...

Ajánlom írásom a tanító néninek, aki elfelejtett megtanítani arra, hogy a szabadság nagyobb ártalom, mint a nyomor, ha nincs hezza elég esze az embernek. Az okosságot elveszítettük valahol a hosszú székel barázdákon, mára csak a becsület maradt, s ha segítségül kell – a jól kifent kacor...

BOLOND ASSZONY

A temető kapuja szélesre tárva. Tátongó fekete gödör mered az égre, várja lakóját, gyászba burkolózott emberek körülötte. Kevesen vannak. Csupán néhány vénasszony, sötét kendőjüket homlokukra húzták, épp annyira, hogy még lássanak, de eső ne érje arcukat. Ember egy sem, csak a sírásók képviselik a kalapos-bajszos nemet. A pap a sír fejénél épp az utolsó imát mondja, amikor Isten nyíla lecsap a sírkert mögött, a folyón túli réten. Aztán egetverő dördüléssel búcsúzik az év utolsó ítéletideje. Az emberek megérik a villám erejét, áthatol testükön, megmerevednek egy pillanatra, az asszonyok fejüket vesztve igyekeznek ki a kiskapun, körül se nézve, nehogy odavágja őket a fennvaló haragja a bolond asszony hantja mellé.

Őt temetik. A bolond asszonyt. A sírásók meg se várják a pap ámenjét, nagy igyekezettel eresztik le a gödör mélyébe, s hányják rá a földet szaporán.

Hát, eltemették a félkegyelműt! A szomszéd, aki az egészet kifizette, tort ül. Vele van két fia, azok barátai s egy lány. Kívénhedt asztal körül ülnek odabenn, lesik, hogy forr-e már a teavíz. Addig is a kályhától áramló meleget ölelik magukhoz. Átfáztak, habár a temetésen nem voltak: egész nap lomtalanítottak, eltüntették a „teásház” felgyülemlett kacatjait. Mindent egy szeméthordó szekérre pakoltak. Ami megmaradt, itt áll az asztalon, egy öreg cipősdobozban.

– Nézzük meg, mi van benne! – indítványozza valaki, s már emelik is föl a tetejét. Égnek a kíváncsiságtól, izgatottan turkálnak a megsárgult iratok, képek között. A papírokkal nem foglalatoskodnak, akinek kell majd valami közülük, az előkeresi magának. Sáriné fiatalkori fényképei érdeklik őket. Vajon milyen volt, milyen lehetett, amikor még nem bolondult meg? Csak egy teljesen idegen, számukra ismer-

retlen nő fotójára bukkannak. Meg kell adni, gyönyörű! Hamvas arcú, fiatal teremtes, finom vonásait fekete haja kiemeli, még hangsúlyozottabbá téve szépségét. Pici, nevető szája, huncut szem... Alighanem valami rokona az elhunytak...

– Ki ez? – kérdezik csaknem egyszerre a házigazdától. Hetvenes éveit taposó öregember, épp most toppant be, ölében egy halom fával.

– Hát, Sári – feleli az öreg.

– Sáriné!? Az nem lehet, egy cseppet sem hasonlít rá! – Magyarázatot kérve néznek az öregemberre.

– Márpedig ő az. Ha segítetek feltenni a vacsorát, elmesélem ennek a szépasszonynak a szomorú sorsát – teszi hozzá.

Nem kellett nagy biztatás, azonnal ugrottak s láttak neki a főzésnek. Vadas lesz. A férfiak a nyúllal foglalkoznak, Kata a zöldséget meg a hagymát tisztítja, s közben sopánkodik szegény kis állat végzete miatt. – Olyan aranyos volt! – Am az érclábasban sercen a zsír, belekerül a hagyma, zöldség és melléje a fehér bundás húsa. Felöntik egy kis vízzel, födelet tesznek rá, már csak a tüzet kell táplálni, s hamarosan elkészül a vacsora.

– Na, akkor kezdjük – bólint az öreg, s maga elé veszi a cipősdobozt. Keresgél benne egy kis ideig, aztán kiemel egy képet, inge ujjával egy darabon letörli az asztalt, odarakja. – Sáriné és a férje – mutatja. – Itt laktak a szomszédban, ahonnét most eltemettük az öregasszonyt. Ez a fess ember, itt, az én jó pajtásom, Józsefnek hívták. Egy évben születtünk, most tehát hetvenkét éves lenne. Együtt nőttünk fel, együtt jártunk iskolába s még katonának is egymás mellett rukkoltunk be. Szerencsénk volt, mindketten megsebesültünk, így a frontról hazakerültünk, még mielőtt fogságba eshettünk volna. Én már ismertem az anyátokat – nézett a két fiára –, és hamar el is vettem feleségül. Itt kezdtük közös életünket, ebben a házban. Kertészkedtünk, ahogy az anyámék is. Nagy az élet, megéltünk belőle. A szomszédban is neveltek növényeket, de főleg a gazdaságot fejlesztették, sok-sok állattal. Józsi nem nősült meg, senki leánya nem volt neki elég jó. Az anyja is mindig belekotnyeleskedett, ha feltűnt egy fehérnép, vagyis ő sem

kapkodta el. Az évek nehéz munkával teltek, rohantak. Nekünk, harmincévesen, már megvolt a két fiúnk, amikor egy nap csillogó szemmel jött be hozzánk Józsi és nagy titokzatosan hátrahívott a kertbe. Megismert egy leányt, újságolta, aki neki nagyon megtetszett. De nagy a baj, a leányka eléggé fiatalka.

– Mennyi idő? – kérdeztem.

– Alig töltötte be a tizenennyolcat – válaszolta. – Nekem erősen tesszik, elvenném feleségül.

– Ő mit mond? – kérdeztem.

– Jönne hozzám – válaszolt Józsi. – A szülei is beleegyeznek, mert sokan vannak testvérek. Ha egy elmegy a háztól, észre sem veszik. Meg aztán, itt a gazdaság, lenne pénze, jó sora, nemcsak neki, hanem a családjának is jutna valamicske. Csak az anyám! Csak tőle félek! Nem tudom, mit szólna hozzá.

A hónapok ahogy naptár szerint követték egymást, úgy Józsi sem maradt el a leány mellől. Addig-addig erősködött, amíg az anyja is beadta a derekát. Engedélyt adott rá, hogy feleségül vegye, de azzal a feltétellel, hogy odaköltözznek a nagyházba, hogy megtaníthassa a menyét mindenre, amit egy gazdasszonynak tudni illik.

– Én aztán nem szégyenkezek vele, abba a putriba', ahol felnőtt, még egy asztalt sem tanulhatott megteríteni rendesen, de még főzni se, hát még viselkedni! – mondogatta az anyja.

Megtartották a lakodalmat, nagy felhajtással, ahogy ez egy jó módú családban szokott. Hajnalig ropták a táncot, az asztalról még másnap délben sem fogyott el az étel-ital. Mézeshetekre nem volt idő. Sok volt a munka, látástól-vakulásig dolgoztak, este holtfáradtan bújtak ágyba. A fiatalasszony jól vizsgázott. Bírta a munkát, hamar tanult, élvezte a dolgos, ám gondtalan életet. Az anyósa is megszerette, nem volt semmi hangos szó közöttük. Aztán egy nap az öregasszony búcsút mondott ennek a világnak. Becsületesen eltemették, meggyásolták.

Józsi felesége lett a ház úrnője. Idők teltevel szép, erősen szép menyecske kerekedett belőle, csak úgy ringott a csípője ura boldogságára. Jó háziasszony hírében állott, ügyesen vezette az otthoni

gazdaságot. Reggeltől-estig nótázott kinn a kertben. Hajnalban az ő hangjára ébredtek a pacsirták, s szólaltak meg a kakasok a kerítésen. Minden elképzelhető aprójószág volt az udvarban, az asszonyka gyönyörűségei. A lovak és a négy tehén pedig a gazduram büszkeségei. A tejet elszegődtek, minden este és reggel elvitték a falusiak. Szép életet éltek, nem mondom, de Józsi nemhogy nem fiatalodott, hanem inkább erőst öregedni kezdett. Nem volt olyan kedélyes ember, nem járt el sehova szórakozni, márpedig az asszony óhajtotta volna a bált, a táncot, a korához való életet, de csak munka volt, mindig csak a munka. Hiába énekelt hozzá, lassan megszokottá, unalmassá kezdett válni számára ez az élet. Embere is mindennap csak a mezőt járta. Napszámosaival több időt töltött, mint feleségével...

Egyedül lézengett otthon a csinos menyecske. Más szórakozása nem lévén, szóba elegyedett minden hozzájuk betérővel, főleg azokkal, akik rendszeresen jártak tejért. Ennél több sem kellett. Megindult a falu szája. Egyre többet lehetett hallani, hogy van valakije a beszélgetők között, mert férfiemberrel hallják nevetgélni az asszonykát. Nevet is kapott nemsokára az „áldozat”, aki olyan vele egykorú lehetett. Vele huncutkodott, s ez nem is maradhatott titokban, mert amit egyszer a falu elkezd suttogni, az olyan, mint az erdőben a szél üzenete: egyik faág a másiknak adja át a közeledő vihar jelzését. A falu susogása el is jutott Józsi fülébe, innentől fogva lekönyult ábrázattal jött-ment állandóan. Tőlem is kérdezte nem egyszer, hogy láttam-e valami gyanúsat. Erre mit válaszolhattam volna? Azt, hogy állandóan a nyalka legény jön a leghamarább, aztán eltűnnek a házban, és valamikor délfelé látom őkelmét elmenni? Nem mondhattam, mert tudtam, beleroskad, ha megbizonyosodik. Erősen szerette hites feleségét.

János bácsi felállt a karosszékből, tett a tűzre, belekavart az edénybe. A fiatalok némán lesték mozdulatait. Ő megállt a kályha mellett, maga elé idézve a múltat, aztán sóhajtva visszauult.

– Jól sóhajtozik, apám, tán csak nem most jön a java?

– Jól mondod, fiam, a java még hátra van. Hol is hagytam abba? Ja, igen! Úgy látszik öregszem, azt is elfelejtem, amit az előbb akartam

mondani, de a régi dolgok egészen tisztán állnak előttem... Józsi valahogy mégis megbizonyosodott abban, hogy feleségének más is van az életében. De nem szólt semmit, csak ette magát. Egyre komorabbá vált. Kedvetlenül fogta be reggelente a lovakat, s hajtotta ki a mezőre. Sokszor olyankor is kiment, amikor semmi dolga nem volt, csak ne kelljen otthon lennie az asszonnyal. Egy nyári reggelen is így indult útnak, azt mondta, megnézi, lehet-e már aratni? Tikkasztóan meleg nap volt. Már-már bántotta a szemét, úgy szikrázott a kavicsokról visszaverődő fény. Józsi leült a földjük végében levő fa alá, lehajtotta fejét, mint akinek nagy a bánata. Bizony, fájt a szíve nagyon, és szégyellte is magát a falu előtt, hogy ide jutott. Büszke ember volt világéletében, most meg amerre elhaladt, pusmogtak a háta mögött.

Itthon az asszonyka ellátta az állatokat. Jöttek – mint rendesen – a tejért. Megérkezett a szeretője is. Beküldte a legényt a tisztaszobába, s miután kimérte az utolsó habos tejet, ment ő is. Szerelmes hancúrozásba kezdtek.

Odakinn a nagy hőségben egyre csak gyűltek az alattomos fellegek. A hegy mögül ijesztő, hatalmas fekete szörnyeteg settenkedett a falu felé. Mozdulatlan csend borult a mezőre, elhallgattak a madarak, a tücskök, még a békák sem brekegtek a közeli tavakban. Józsi csak bámulta maga előtt a fűben mászkáló hangyákat. Nem vett az észre semmit. Nem hallotta a csendet, mert az ő lelkében igencsak nagy volt a zaj. Tisztáznia kell az asszonnyal a dolgot, nem mehet ez így tovább! Nem teheti őt, hites urát, a világ csúfjává! Magában ezerszer elpróbálta, hogy fog hozzá a beszélgetéshez, nem lesz könnyű, az biztos, mert mi van, ha nem tagadja? Mi lesz akkor vele, ha beismeri a felesége, hogy csakugyan megcsalja? A közeledő nagy időt jelezve, a viharos szél támadásba lendült. Mint a szemtelen legyet, Józsi úgy próbálta elhessegetni a szél szárnyán előtte elsuhanó száraz fűszálakat, a védelmet kereső, ezüst szárnyú rovarokat. Csak akkor ocsúdott fel, amikor a lovak idegesen kapálózni kezdtek, de akkorra már dördült is az ég. Állt volna fel, hogy szabadabbá tegye a kipányvázott lovakat és induljon sietve haza, amikor egy hatalmas villám teljes erejével belecsapott a felette elágazó fa törzsébe. Görcsbe rándulva esett össze...

A kigyulladt fa magas lángokban égett, szél tépázta a lángnyelveket, amelyek belekaptak az ember ruhájába, és addig falták testét, míg agyon nem égett.

Ezekben a pillanatokban a nagyszobában tetőfokára hágott a hancúrozás. A menyecske éles sikolya beleveszett a mennydörgésbe, kéjesen terült el az ágyon. Mikorra kipihegte magát, vette csak észre, hogy itt a vihar... Hamar öltözött, nyomban küldte is el a fialembert, tudta, az ura bármikor hazaérhet. Sietve gyűjtötte össze a kiscirkéket, felmelegítette az előző napról megmaradt ételt. Aztán leült és várta haza párját. Az meg csak nem jött. Minden szekérvörögésre összereződött... Hol lehet? Eltelt a délután, felszakadoztak a fellegek, még mindig várt... Aztán úgy estefelé megcsikordult a kiskapu. Kiszaladt. Gyászos hírt hoztak, Józsit megütötte a villám. Belehalt.

A menyecske ájuldozott, nem hitt az emberek szavának. Egyre csak ismételte, hogy nem lehet igaz. Aztán begördült a szekér az ura holttestével az udvarba. A doktor is megérkezett, megállapította a halált és annak okát. Jött a pap a harangozóval, jöttek a rokonok, s azok intéztek mindent, mert az asszony csak ült, magába roskadva, magát okolva embere haláláért. Megszólalt a lelkiismerete, s folyton az járt az eszében, hogy Isten így bünteti őt hűtlensége miatt. Az a három nap a temetésig maga volt a pokol. Miután Józsi testét felravatalozták, esténként szokás szerint virrasztani mentek a falusiak. Sári se nem látott, se nem hallott. Harmadnapra temetésre szólt a harang. Összegyűlt mindenki, aki csak járni tudott, a temetési menet olyan hosszú volt, hogy az eleje már fenn volt a temetőben, a vége pedig még csak akkor hagyta el a halottas ház kapuját. A pap még mondott egy utolsó imát, beföldelték a szerencsétlenül járt embert, s mindenki ment a maga útjára. Volt mit megbeszélni... Sári viselkedését és könnyeit lesték. Nem sírt. Csak állt, s miután mindenki elszállingózott, ő is kilépett a sírkert kapuján. Hazament. Kiült az udvaron levő padra, szeme a semmibe meredt. A virradat ott találta, ugyanazon a helyen. A nap első sugaraira dalolva állt fel. A szomszédok nem hittek a fülüknek: mi ez a nagy nótaszó? Én is átmentem,

hogy megnézzem, mi van – hallgasson már el, nem illik mindjárt a temetés utáni ilyen fennhangon énekelni! –, de amikor a szemébe néztem, már nem azt a Sárít láttam, aki egykoron volt. Beszélni kezdett, hogy gyógyítani akar, sok a dolga, mennie kell növényeket gyűjteni a rétre.

A többit már tudjátok. Megtébolyodott azon az éjszakán. Egész maradék életében járta a mezőt, az erdőt, és mindenkinek teának valót kínált. Mindenféle giz-gaszt összegyűjtött, s ti is, a többi falusi is, csak csúfolkodtak vele. Tudott teát a kutyák betegségére, a férfiak bajára, torokfájásra, mindenre, amire kértek; bár nem hitték, hogy az, amit ad, ér valamit. Külsejében is megváltozott, elhanyagolta magát. Nem mosakodott, sem a házát, sem az udvarát nem tartotta rendben. Minden kis zugot teáinak tartogatott, a gaz meg egyre nőtt. Benőtte az udvart, a kertet. A hajdani kíváncsú szép menyecske csúf öregasszonnyá változott, akit mindenki magára hagyott. Szülei meghaltak, testvérei még a faluból is elköltöztek. Szóval, ilyennek ismertétek meg ti, de én ismertem fiatalnak, szépnek is. Rendkívüli, meleg szívét soha nem felejttem el. Jó asszony volt, csak megbotlott, de ezért soha sem hibáztattam, inkább törődtem vele, s mindvégig szerettem.

Mély csend borult a lakásra. Elkészült az étel. Előkerültek a táányérok. Asztalra tették az öreg érc lábast, benne illatozott az ínycsiklandozó vacsora. Senki sem nyúlt az ételért. Mindenki maga elé bámult, saját gondolataiba burkolózott. A lány felemelte a fényképet, sokáig nézte, hullani kezdett a könnye. A fiúk torkán mintha galuska akadt volna meg.

A temetőt belepte a hó...

ÁGNISNÉ ÁTKA

*Vasárnapi nagymisére hívogat a barang,
Kongására ijedtébe felreppen egy galamb.
Kongástól, zúgástól, szegény, jól megszédül,
Piheg még a felhő bodrán, osztán tovább repül.*

*Elrepüle felbők között, hírt vinni egy házba,
Hírt adni egy szép leánynak arról, aki várja.
Mondani, hogy öltözködjön, fonbatja szép haját,
Érlelheti boldogságra szíve búbánatát.*

*Zsindelytetős kicsi háznak ablakiba szálla,
Kicsi házban szép leánynak hamar odaszóla:
– Siess, siess, kis Iluska, mer tégedet várnak,
Estván ott vár nyugtalanul Istennek lakába!*

*Szíve alatt éppen mostan zsebeit kutassa,
Szíve alatt immán ott van mai napnak jussa.
Veres rózsát dugdosott a zsebe belsejibe,
Veres rózsát néked szánnya, szívít meg ne döfje.*

*Szerelemnek az érzése szívibe költöze,
Szerelemnek a rózsáját senki ki ne űzze.
Fogadd el azt, kis Iluska, locsold magad vízzel,
Illatosat tégy magadra, Estván ne felejtsen.*

*Elmenének családostul mind a kistemplomba,
Találkoztak ott es, s többször, osztán nagy titokba.
Szerelmüknek a rózsája gyorsan ki es virult,
Annak pedig tüze-lángja semmiért sem csitult.*

*Akkor sem, ha szerelmüket szidalmazni keztek,
Mer nem gazdag az Iluska, hanem éppen szegény.
Szegény embereknek vala egyetlen leánya,
Szegény embereknek vala egyetlen virága.*

*Ojjan széppé cseperedett, mint gyönyörű rózsza,
Teste kecses, hangja édes, erdők szép madára.
A legények érte mára sorra epekednek,
A legények érte mindent meges-megtennének.*

*De Ilusnak csak ez egy kell, Estván annak neve.
Ennek a szép virágszálnak Estván a szerelme.
Fenyítésnek, könnyörgésnek semmit sem engednek,
Egymáséi lesznek úgyis, azt súgják az egek.*

*Osztán sokszor találkoznak, se vége, se hossza
Esténként a csókjaiknak csak az ég tudója.
Sok estéji tüzes csóknak eredménye lészen:
Iluskának a hasába gyermek készülöben.*

*Jönne vígan e világra, jönne boldogságra,
Csak mondana áment végre mindenki a párra.
Nem es vala itt mit tenni, megtörténe az mán,
Keservesen, de megtevék, s mondtak rá áldást.*

*Zúg a harang, harangoznak, de most esküvőre.
A harangok mindenkit odacsődítének.
Jőnek-jőnek csudát látni, essze es sugának,
Nagybasú a menyasszonyka, ilyent ritkán látnak.*

*Ám az égen a fellegek gyülekeznek egyre.
Isten tüzes nyilaival csapdosnak a földre.
Esszesúgnak, morgolódnak erre az emberek,
Tuggyák bizton, ez az idő honnan, mért es ered.*

*Ünnepelők között némán a nagyasszony álla,
Estvánt éri boszorka nagyannyának válla.
Bibircsók az orrán, szemébe' fény villan,
Átkait mormolja, titkon, mozdulatlan.*

*– Átok szálljon, szörnyű átok, Ilusnak fejire!
Gyermekáldás ne érje, fiát meg ne szülje!
Méges, hogyba megszületik, fel ne cseperedjen!
Szerelmiknek e világba írmagja se légyen!*

*Ágnisnak a gonosz átka gyorsan szárnyra kapa,
Boszorkának kívánsága hétfelé indula.
Hét sarkába elindula hetedbét világnak,
Alig várja, hogy lecsapjon Sötét oltalmába'.*

*Dolgos napok következnek osztán, sorra-sorra,
Míg eccer csak eljőve a szülésnek nagy napja.
Erősen szép fiúcskának ad Ilus életet,
Akit, mint egy királylegényt, amúgy nevelgetett.*

*Ágnis asszony dühös leve, mer őt nőni lássa,
Ezér dül-fül haragjába', hogy nem fog az átka.
Teliholdas éjjel hívja, szólongassa némán,
Kendő alatt mondja átkát, nehogy mások hallják.*

*Ott lapula az ő mérge, lelke sötétjibe',
Boszorkányos napon osztán ki es eresztette.
Erdőbe ment édesapa a fiával éppen,
Télire egy öl fát hozni lóval és szekérrel.*

*Ég megzendült, villámot szórt, megeredt az eső,
Kerengett és duzzadozott az átkozott felhő.
Szűnni sehogya se akara vihar haragjának,
Ellene nem volt mit tenni embernek, fiának.*

*A hegy immán nem bírta és elindult az árja,
A boszorka kacagott s a felhőt dirigálta.
Föld szakadt le és lezúdult, megállása nem vót,
Csak amott a hegy aljába, hol ember tanyázott.*

*Süvített hezza az orkán, nem hallottak semmit,
Még aztot a dübörgést sem, mit a hegy elindít.
Mire észrevevék vóna, s megfutamodának,
Késő vót mán, késő vót mán az Illus fijának.*

*Zúg a harang, harangoznak, de most temetésre.
A harangok zúgnak-búgnak, nincs lélek békibe'.
Kettős temetés lesz máma, boszorkát temetnek,
S boszorka mellé gödörbe egy ártatlan lelket.*

*Isten nem nézhette mégse, haragját emelte,
Gonosz a jót ha elvette, rosszat nem engedte,
Pokol méjijibe leküdte vén-bestye boszorkát,
És a mennybe felemelte a kicsiny fiúcskát.*

*Mennybe mene fel a gyermek, szüleinek kincse.
A boszorka vitte őt el, mondta falunépe.
Osztán megszülete nékik két szép leánygyermek,
Éldegéltek nagy békibe', s szépen cseperedtek.*

*Jöttek a szép napok sorra, sok örömmel teli,
De szíviket a fájdalom csak azért is tépi.
Szaggassa emlékezete elveszett gyermeknek,
Bús emléke szaggassa egy átkozott életnek.*

*A templomnak fatornyába harangoznak megint,
Készülődnek az emberek a templomba esmint.
Most már ünneplőbe' vannak, nagy örömben mennek,
Karon kisdéd oltár előtt, keresztséget kérnek.*

*Unokáik megszületett, boldog a nagyannya,
Fiúgyermek köszönt esmént erre a világra.
Kacag most a nap es újra, madarak danolnak,
Kiskertjikkbe a virágok harmattól hajlongnak.*

*Sok-sok évvel később egyszer, úgy egy estefeje,
Emberek a marton ülve erőst megrettennek.
Verőfényes nap vala, nyár és erős meleg,
A folyóba' lubickola egész gyermeksereg.*

*Vidám gyermekkacagástól hangos a víz partja,
Vidám gyermekeknek hangját a szél odébb fújja.
Osztán, úgy a gát tájékán, lássanak hát csudát,
Fodrot vet a víz és forog, s lebuáz amit talál.*

*– Ágnisnak az átka vala, jött annak képibe’
A pokol fenékiről s Istent nem ismere. –
Meggyőződve mondogassák eztet az emberek,
Látni vélték felismerni képit egynémelyek.*

*Látni vélték, ahogy körülz, a fiút keresi,
Osztán, amint őt meglássa, magához emeli.
Lebúzza a méjbe, gyötri, csapja a hullámot,
Majd feldobja áldozatját, itt van neked, Ilus!*

*– Itt van a te kisunokád, szusz nincs benne semmi,
Itt van a te kisunokád, bosszám nem kerüli! –
Esszecsődültek a népek, menteni akarták,
De az átkozott boszorka jól végezte dolgát.*

*Estére mán gyászba borul az Estvánék háza,
Estére már ott virrasztanak méjj, fekete gyászba.
Reggelre az ég béborult, sírtak a fellegek.
Reggelre az Estván fején haj elfehéredett.*

*Harmadnapra barang kondult, megint temetésre.
Gyászszekérbe kis koporsó, s benne család kincse.
Ő lett volna folytatása ennek a családnak,
Ő lett volna megváltója Ágnisné átkának.*

*Elmúlt a nyár, el a tél es, Ilus nem nyugoda.
Nagypénteknek éjszakáján ágyából kiszálla.
Árpádoknak gyászruháját öltötte magára,
Hófébérbe' kisetett a nagy éjszakába.*

*Imakönyvet vett kezibe, mellé egy szál rózsát,
Úgy ment ki a temetőbe, ki mindenre elszánt.
Felveszi a harcot vele, fel a nagy gonosszal,
Imádságos könyvit viszi, szót vált majd Ágnissal.*

*Letérdel a két sír közi, s felnéz magas égre:
– Gyere elé, vén boszorka, számoljunk el végre!
Én mondom a Miatyánkot, te szórjad az átkot,
Hadd lássam, hogy ki erősebb, pusztuljon az álnok! –*

*Eccerre a szél megindult, s a világnak csúfja,
Elészedte az erejét, mindent mozgósítva.
Villámait hívta sorra, s dördült bezza nagyot,
Záport küldött, jeges esőt, verje Ilust agyon.*

*Közbe Ilus bibliáját maga elé tévé,
Abból olvas, imája száll fekete ég felé.
Esszeccsapott a két erő, nem ismer kegyelmet,
Végigseper, viaskodik, egyik sem kegyelmez.*

*Reggelre a sírvilágba nagy csend békőszönte,
Az égen meg felsejlik az új napnak kezdete.
Az emberek mit sem tudnak, de most csudálkoznak,
Szemik nem volt még látója ijjen nagy csudának.*

*Ojjan kék volt fenn az ég, mint ibolya virága,
Ojjan tiszta a levegő, mint havasi pára.
Osztán felsejlett a nap es, gyűrűbe borulva,
A szivárvány minden színe lett a pántlikája.*

*Csak Ilusék háza hangos, nem lássák a csudát.
Keresik folyton, kutassák, nem lelik nagymamát.
Valaki szól, mennyenek ki, ott a temetőbe'.
Temetőbe két halom közt, talpig van fehérbe'.*

*Szerehmet ő elfogatta, megfizetett érte,
Életibe került igaz, de eltűnt a bestye.
Ezután már nincsen átok, győzött imádsága,
Boldogságba' mégis élhet eztán a családja.*

*Nem es mozdították onnan, nem volt bezza szívik,
Két sír között temették el, lelke nyerjen békít.
Fehér ruhájába' nyugszik, gyolccsal bétékerték,
Harmatozó virágokkal sírját kibélelték.*

*Évek múltán a virágok mind gyökerre kaptak.
Évek múltán a virágok csak úgy illatoztak.
Illatoztak mindenkinek, kit szerelem érint,
Illatoztak mindenkéért, ki éltet ad értik.*

ÁRKON INNEN – ÁTKON TÚL

FüstöljeteK, csak füstöljeteK emberek, így nem vesz észre senki, elbújhatok a félhomályban, a keringőző, gomolygó szürke köd mögött, az ablak mellett, háttal a világnak...

„Ne hagyD magad, fiam, a Kiss Katit ne hagyD! Neked rendeltett, még akkor is, ha elvették tőled. Az a híres nagyzebbű csak ne gondolja, hogy ellene tehet annak, amit esküvel fogadott meg négy asszony a legszentebb pillanatban!”

Anyám! Anyám! Mekkora terhet tettél reám! Tegnapelőtt döngött a föld koporsód fedelén, hangjára ökölbe rándult a kezem s megesküdtem, hogy csak nem hagyom. Miért? Miért játszottatok sorsot azon a napon, amikor éppen csak megszülettünk? Hányszor mesélted már el! Hányszor hallottam tőled, hogy: „Kiss Kati lesz a feleséged.” Amikor rábámultam az első pillangóra! Amikor óvodába, iskolába mentem! Amikor konfirmáltam! Amikor katonának vonultam be, biztattál: „Ne félj, megvárnak! Van asszony, aki csak terád vár!” Minden szavadra emlékszem! Esti mese volt születésem története:

Virágzó májusban négy asszonynak egyszerre szorult össze méhe s kiáltottak fel fájdalomukban, majd a kilincset egymásnak adva léptek be a szülőotthon kapuján. Estére mind a négynek pólyában volt gyereke: két fiú, két lány. S amint itták szemükkel a csöppségek szépségét, emléikre vették saját testükből-vérükből világra született magzataikat, úgy gondolták: övük a test, a lélek, amely belőlük vétetett... Döntöttek:

– Legyenek egy-egy pár! – Nem tudni, melyik anya szólalt meg, de nagy egyetértésben adták Jánosnak Kiss Katit, Gézának a Mariát. Kinn a férfiak semmiről sem tudtak. Nem volt beleszólásuk, mert ha mégis, akkor talán észérV is szóba jöhetett volna: – Gazdagot – gazdagnak. Szegényt – szegénynek. Amikor pedig tudomást szereztek róla, jót nevettek: – Asszonyok! Csak a szívükkel látnak! Eszü-

ket elvehette a kín, majd csak kiheverik, hisz nem gondolhatják komolyan! Hagyjuk őket, csak álmodozzanak! – legyintettek, s mindjárt – most először – kezét is fogtak. Eddig csak méregették egymást s fél szóval oda-odaszóltak valami férfias biztatót egymásnak. Ott, a verandán, abban a pillanatban el is felejtették asszonyaik fogadalmát.

Anyám, de te nem felejtetted el! Nem felejtettél el életedben semmit, s nem is bocsátottál meg semmit. Azt sem, hogy apám, mikor már nem bírta a szekírozásaidat, elment. Aztán azt sem, hogy más asszonyt talált. Csendesebbet. Átkot szórtál a fejükre...

„Hozzatok még bort! Bort ide, de csendben, hogy senki ne vegyen észre! Ne köszöngessem még, hogy anyám temetésén ott voltatok, mellettem álltatok. Ne! Még ne! Csak hozzatok a bort! Bort az asztalra, bort!”

Anyám! Szeretted... Átkoztál... Csontomat átkoztad, hogy ne bírjon el a lábam, ha nem engedelmeskedek neked... Megtettem, amit kértél. Elmentem jó messze, hogy pénzed legyen! Portugália, Olaszország! Bejártam a fél világot, voltam román Magyarországon... Rabszolgamunkát végeztem, s már éreztem csontjaimban átkod patogását. Mégis volt bennem erő, mert mint majom, szeretted és hívtál: „Mikor jön az a busz? Mennyit küldtél? Nehogy becsapjanak! Többet nem tudnál összeszedni? Küldj mást is! Ott lomtalanítanak, hallottam, ne tagadd! Szedj össze, fiam, mindent, én pénzzé teszem!”

Anyám! Soha nem költöttél magadra, csak raktad halomra a márkát, dollárt. Ehhez is értetted már! A lejt nem – egyre értéktelenedett. Ócskásként eladtál mindent, amit elvitt a busz, s amikor egy év után valahogy hazavánszorogtam – emelet volt a házom. Benn fürdőszoba, amit nem használtál... A kisasztalon térkép. Haza se értem, de már megszervezted, hogy merre s hova menjek. Oda, ahol jól fizetnek... A karácsonyi csengők hangja még el sem múlt, de te már megvetted a buszjegyet. Még el sem búcsúzhattam az itthoniaktól... Aztán, amire hazarendeltél, Katit már eljegyezték.

„Azonnal gyere haza, mindened megvan, hogy elvedd a lányt.”

Elfelejtetted megemlíteni, hogy már késő. Az ő szíve sohasem volt az enyém. S az én szívem? Senkié... Csak kötelességtudatot érezhettem addig... Mert értetted a dolgod. Úgy vezettél, mint pórázon kutyát, s még ma sem tudom, hol a helyem. Csak egyet ültettél belém jó mélyen, hogy Kati az enyém, mert úgy akartad, s mielőtt lehunyta d örökre a szemed, még kimondta, hogy Isten verjen, ha nem azt teszem, amit elterveztél...

Engem aztán ne verjen senki, semmi! Most azonnal elveszem, ami az enyém!

– Gyí te, Vándor! Gyí te, Szőke, gyorsan, gyorsan a Felszegbe! Asszonyt hozunk a nagyházba! Nézzenek csak! Nézzenek! Órült a bakon, hát ez lettem én! Megmutatom, hogy elveszem, ami az enyém! Csak nézzenek!

– Hó! Megállni!

– Tè gazember, még élembe mersz állni? Mit gondoltál, hogy elveszed, ami az enyém? Magammal viszem, hol van? Konyha? Itt nincs... Szoba? Nagy a házad, de megtalálom! Sehol? Tisztaszoba! Oda rejtetted el... A bicskától ne félj! Ha nem állsz az utamba, nem folyik ki a véred!

– Gö-gö-gö... Heő... Brrrrrr....

A nyitott ablakon beáramlik a fény és a friss levegő. Kisgyermek ismerkedik ujjával, beszél hozzájuk, nevet... Szilaj férfi torpan meg, szeme vérben forog. Kezéből a bicska észrevétlen csúszik a zsebébe. Asszony és párja visszafogja lélegzetét, arcukra kiül az ijedelem.

– A tiétek?

– Ki másé volna?

– Csak annyit tudtam, hogy jegybe' jártok... Lakodalom volt?

– Volt. Hát nem itt élsz a faluban?

– Élek? Nagy néha járok csak haza. Most is csak anyám miatt...

Fiú? Lány?

– Fiú. János.

– János?

– János.
– Éppen János...
– Éppen János. Jancsika. A kereszta pja nevét kapta, koma. Ha válalod.

Áll János, mint akit nyakon öntöttek. Csak sokára mozdul, mutatva magára:

– Hogy én-e?
– Ki más?
– Akkor kez et rá! Na osztán mikor lesz a nagy nap?
– Hamarost kellene, csak téged vártunk. Majd ha engedi a gyász.
– Az aztán engedi. Ajjaj, de mennyire! Megyek is. Kereszta pásra kell szednem magam, ó, én sültbolond!
– Menjél, menjél, de még valamerre el kellene nézned!
– Ugyan merre?
– Hát... Mariska elég régecske csak terád vár... Jó lenne, ha már párban tartanátok szenteltvíz alá a kicsi Jancsikát, ha a szíved még szabad.

ÍTÉLET

Öregember ül a pitvarban, kukoricát morzsol, az aransárga szemek szanaszét szaladnak. Mintha egészen másutt járnának gondolatai...

Fényes nappal mintha nyugvóra hajtotta volna be ezer ablakát a falu: nem hallani a kovács kalapácsának hangját, nem zúg a molnár malma, a cséplőgép szája is üresen áll, magra vár a szövetkezet udvarán. Ám az emberek élénkek, mindenki lázasan készülődik valahová, mintha végveszély elől menekülne, vagy odafent a „rendes feltámadásra” trombitáltak volna. Valami történhetett ebben a hegyaljai faluban. A késő őszi e csendes, napsugaras délutánján felbolydult, mint a méhkas. Amúgy hétköznapi van, se nem vasárnap, se nem vásárnap, a szép indián nyárban mégsem szorgoskodik senki a mezőn. A szekerek zörejétől máskor hangos utcák elnémultak, a leszedésre váró kukoricacsövek magukra maradottan meredeznek, zizegnek, suhognak a kihalt határban. A faluban viszont rendesen nyikorognak a kenetlen kapuk, s hol innen, hol onnan tódul ki a nép. Sietős talpak nyomában a pornak sincs nyugta, a levegőben szállva jár táncot a napfényben.

A Fő utcán férfi lépked elől, magabiztosan, templomjáró ünneplőben, kalap a fején; asszonya utána lohol, de csak úgy, otthoni ruhában: a mosogatást még éppen befejezte, nedves kezét beletörölte kötényébe, emezt pedig gyorsan elrejtette a karján lógó, viharvert táskája aljába. A gyermekek – mit sem érve a nagy készülődésből – kergetőznek. Az úribb nép párban, egymásba karolva vonul, ügyelve méltóságára, emelt fejjel köszön erre-arra. A mellékutcákból is árad, gyűlik az embertömeg. A legutolsók, nehogy elveszítsenek egy pillanatot is, már-már rohanásra fogják.

No de hova ez a sietség?

Szemlátomást a Kultúrházba iparkodik mindenki. Valóban: műsor lesz itt, nagy műsor, ha nem is valamiféle szokványos, bál vagy hasonló. Hanem: tárgyalás. Nyílt tárgyalás! Ilyen még nem volt: első ízben hoznak nyilvános ítéletet falubéli fölött. Hadd tanuljanak belőle az emberek! Hadd okuljanak! Olyanokat állítanak pellengérre, akik loptak. Loptak a közösből... Ez, persze, végül is, nem nagy kunszt, aki csak teheti, mind lop... Ám ez most mégis más, mert most ítélet születik! Mindenki előtt fogja kimondani, kihirdetni a bíró!

– Fújj... fújj... – már messziről hallatszik a bent levők moraja.

Tele az óriási terem. Tömött sorokban ülnek, izegnek-mozognak. Akiknek nem jutott ülőhely, azok a falak mellett ácsorognak, egymás hegyén-hátán. A színpad kivilágítva! Szemben, középen – a fő helyen – a Vörös Asztal.

– Ott ül majd a bíró! – sustorognak. – Biztos már meg is született ítéletet! – De ezt nem mondják, csupán gondolják. Baloldalon az ügyészi pulpitus, átellenben négy szék, egyelőre üresen. Erről az elítéltek néznek majd szembe szomorú jövőjükkel. Ügyvéd sehol: nincs se asztala, se széke. De minek is ide védőügyvéd?

– A tolvajnak nem jár – szögezte le a párttitkár.

Az emberek, lenn a sorok között, egymás szavába vágznak. Mindenkinek van mondandója: fennhangon kommentálják, amit hetek óta a falu hírpostái hoztak-vittek az alszgeből a felszegbe:

– Szekerekkel jöttek le az erdőből! Hordták magiknak a drága fát!

– A lopott holmiból gazdagodtak meg, szent Úristen, állandóan húst ettek!

– S hát még milyen cifra volt János asszonya a templomban!

– A fa nem es volt elég nekik, de még pityókát es hordtak bé a földekről! Abból tellett cifrázkodásra! – Ilyen és ehhez hasonló mondatok szálltak keresztül-kasul, s valahogy senki sem gondolt a maga ilyen-olyan dolgára. Tisztán csillogtak a lelkiismeretek, patyolatfehéren tündökölt kinek-kinek a múltja. Ők, ők ott négyen, a bűnösök! A két Józsi, a Ferenc és a János bá! Ők a falu szégyenei! Igenis, példát

kell statuálni, hogy soha senki ne merjen ilyen szemérmetlenül lopni a közösből!

Felmorajlik a közönség: a bíró és az ügyész érkezik! Felvonulnak a pulpitusra. Kis idő múltán, egy oldalsó ajtón lép be a négy bűnös, az ítéletre kárhoztatottak. Rabruhában, megbilincselve, lehajtott fővel. Félszegen foglalják el helyüket, s közben nem mernek senkire se nézni. Titokban remélték, hogy a falu népe nem jön majd el a tárgyalásra, hisz' mindenki tudta, hogyan mennek ezek dolgok, mindenki igyekezett, ki így, ki úgy, ki kevésbé, ki jobban, de megszerzni a magáét. Sokan még dicsekedtek is velel egy-egy pohár pálinka mellett a kocsmában. Ezért hát ennyi emberre, ekkora tömegre nem számítottak. Arra pedig főleg nem, hogy az egykori dicsekvők verik most a mellüket legjobban, efféléket kiabálva feléjük:

– Tolvajok! Tolvajok! – Úgy belejöttek, hogy rendre kellett inteni a mélyentisztelt egybegyűlteket.

A teremszolga intésére lett is olyan csend, hogy a légy zümmögését is meg lehetett hallani. Kezdődhetett a tárgyalás. Hosszan sorolták a törvénybe ütköző bűnöket, s a vádlottak be is ismerték mind-egyiket, hiszen valóban elkövették őket. Szólhattak volna az utolsó szó jogán is, ám már nem bírták felemelni fejüket szégyenükben. Tudták, gúnynevet akaszt majd rájuk a falu népe, s akkor is rajtuk lesz majd a billog, ha egyszer, végre-valahára, kiszabadulnak. De lám, az egyikük, a fiatalabbak közül, mintha mégis szólni kívánná. Lassan emelkedik fel, tétován néz a bíróra:

– A feleségemnek üzenném, hogy ne bánkódjék, hamarosan hazajövök. Addig es gondoskodjon mindenről, s a gyermekekre vigyázzon erőst, védje meg, ha csúfolódnak velük. – Ferenc ez a merész, remeg a hangja, lába. Még fiatal ember, alig töltötte be a negyvenet. Három gyermeket nevel – vagy lehet, hogy mostantól már csak így helyes: nevelt – asszonykájával. Csendesen, szépen éltek eddig. Korán nősült, a leánykája már úgy tíz éves lehet. A tömegből, onnan letről, néhányan hujjongatnak minden szavára. Lenéz, rezzenéstelen arccal, mint akit cseppet sem érdekel, hogy mit mondanak róla. Büszke volt mindarra, amit életében elért. Felesége az egyik sarok-

ban zokog, ám nem akad emberfia, aki átölelné vállát, aki megvigasztalná.

A teremszolga ismét int:

– Mindenki álljon fel! Az ítélet kihirdetése következik. – Nyikorognak a kivénhedt padok, köhögnek az erős bagósok, felemelkedik a tisztas közönség, feltápaszkodnak a nyomorult vádlottak. A lélegzetüket is visszafojtják. Egyetlen kicsi számon múlik egész jövőjük. Megússzák-e egy-két évvel egy olyan bűnért, amelyet nem csak ők követtek el, vagy hosszú évekre bent fognak rohadni. A közönség java ugyanezt mérlegeli, csak másképp: kicsi vagy nagy dráma várható. Kicsi beszédtema, vagy nagy, jó sokszor csócsálható.

Nyolc. Uram Isten! Nyolc év! Nyolc év letöltendő börtönbüntetés!

Az öregemberből, mint kitörni készülő vulkánból, mélyből fakadnak a szavak. Megáll egy pihenésre, sóhajtasra. Unokája segédkezik neki, szintén morzsol, aranyárga szemek az udvar porában. És kicsit odébb meg a nagy unoka még totyogós kislánya bíbelődik egy kukoricacsutkával. Az öreg egy pillanatig habozik, aztán mégis folytatja:

– Az a nagy felhajtás úgy egy hónapig, ha tartott. Meg volt bolondulva mindenki, erről beszéltek reggel, délben, este. De aztán, mint minden, ez is feledésbe merült. Élt mindenki a maga módján, továbbra is onnan szerezte be a mindennapit, ahonnan tudta. Ezután is az erdőből vágták ki a tüzelőnek való fákat, s hozták haza szekerekkel. A mezőről meg bekerült a pityóka, a törökbúza a konyhára s a gazdaságokba. A tárgyalás után egy darabig még óvakodtak kimenni a mezőre, de aztán megint egyre többen és egyre bátrabban nyúltak a „közöshöz”! Minek is félni? Már javában bűnhődnek, akiket rajtakaptak a lopáson, mondhatni, ők vezekelnek mindenki bűnéért.

Az elítéltek aztán hamarabb szabadultak, kedvezményt kaptak jó magaviseletükért. Munkához láttak, dolgozni kezdtek, pár hétig újra téma volt a múlt, hogy s mint történt, pár év múlva már a kutya sem

emlegette az egészet. – Csak én nem tudom elfelejteni – jegyzi meg az agg ember.

– Nagyapa, miért nem? – kapja fel fejét az unoka. Sokszor hallott már a történetről, hiszen azóta már édesanya is lett; de a történet mintha mindig befejezetlen maradt volna. – No, meséljen már, bökje ki, régen a begyében van már valami!

– Jól van leányom, ideje is lenne szabadulni az egésztől. Öreg vagyok már, a napjaim meg vannak számlálva, egy reggel lehet, nem ébredek fel. Nem akartam fertőzni a ti lelketeket, de itt az ideje, hogy tisztán láss. Azon a tárgyaláson farkasszemet néztem a szomszéddal, pedig akkor még nem tudtam, hogy az ördöggel nézek össze. Megsajnáltam a szerencsétlent, főleg az utolsó szónál, hisz' csakugyan három gyermeket hagyott maga után s az asszonyát. A gazember!

– Papa, ha ennyire idegesíti, beszélgessünk inkább másról!

– Most mán hagyj, hadd beszéljek! – Az öreg felhajtott egy pohár vizet, úgy folytatta. – Az asszonyt és a gyermekeit mindvégig segítettük, már csak azért is, mert itt laktak a szomszédságunkban. Majd-hogynem családtagnak éreztük őket, minden jót megosztottunk velük megboldogult nagyanyáddal együtt. A gyermekektől most sem bánom, de az asszony, az nem érdemelte meg! Még azután is segítettünk rajtuk, miután embere hazajött. Osztan egy napon Ferenc felakasztotta magát.

– Ez volna a nagy titok? – könnyebbült meg az unoka. – Hiszen ezt mindenki tudta. Szegény nagymama is mesélt erről a szomszédról, mielőtt elment volna.

– Már hogy miről mesélt? – fürkészte tekintetét az öreg. – Hogy végzett magával?

– Arról.

– Többről nem?

– Miért? Van több is?

– Szegény asszony! Milyen nehéz lehetett galamblelkének ez a nagy teher!

– Miféle teher? Ha nem akarja, ne mondja, de ne csigázzon!

Lehet, hogy nem is akarom hallani! – tette hozzá tétován.

– Ferenc leánya egy este keserves sírással jött át hozzánk. Az aszszonnyal beszélgetett, én csak tőle tudtam meg, hogy miért rí annyira. Hát, ugye, hogy is mondjam el neked lányom... Szóval, az a gazember... az ... használta a kicsi lányát! Miután kiszabadult a fogságból, már nem nyúlt a feleségéhez, de a lányát egyre többször húzta paplana alá. S a felesége tudott erről, a szeme előtt történt.

– Uram Isten! – borzad el az unoka. Hamar kiküldi kislányát játszani; igaz, kicsi még, de akkor se hallja ezt a szörnyűséget. Nehogy valamiképp megfertőzze!

– A leánykának elege lett az apjából. Félt tőle. Reszketett. Elmondta, megöli magát, ha az apja még egyszer reá teszi a kezét. Ma este pedig, mondta a te nagymamádnak, biztosan megtenné, mert még nem jött haza. Ha késik, mindig részegen jön meg és ilyenkor első dolga, hogy a feleségét kiküldi aludni a csűrbe vagy a nyárikonyhába... Ráadásul ilyenkor rettenetesen durva, nem elég, vele hál, de még meg is veri... Szerencsétlen kislány! Vékony egy teremtés volt. Nem úgy nőtt fel, mint a többi gyermek. Örökké csendes, visszahúzódó, semmi vidámság, mint az osztálytársaiban. Sokszor elnéztem, ahogy bújta a könyveket és menekült az emberek elől. Csodálkoztam is rajta, mert sem az apja, sem az anyja nem volt olyan szerényke. De egyikük famíliája sem. Szóval a feleségem hosszasan beszélgetett a kicsi lánnyal, valahogy megnyugtatta, ágyat vetett neki, lefektette, és csak azután jött ki a konyhába. Mikor mindent elmondott, úgy éreztem, rögtön szétvet a düh. De mert ott pihent a kislány, valahogy lefékeztem magam, s csak másnap reggel mentem át a szomszédba. Már vártak, tudták a szerencsétlenek, hogy szörnyűséges bűnük nem az ő titkuk többé. Legszívesebben baltát vettem volna a kezembe, s levágom mindkettőt, de az Úr adott annyi erőt, hogy nem tettem meg. Megmondtam a leányka anyjának és apjának, hogy megyek a városba és feljelentem őket. Addig a gyermek nálunk marad. Ne merészeljék a küszöbömet átlépni, mert nem állok jól magamért!

– Megtette?

– Épp készültem a vonatra. Borotválkoztam, amikor sikoltozást hal-

lottam a szomszédból. Akkor talált reá a felesége Ferencre, a gazemberre. Nem várta meg a rendőröket. Felkötötte magát a csűrben.

Szótlatlanul, mélyen hallgatnak. Csak nagy sokára tud megszólalni az unoka:

– Biztos a börtön tette vele ezt a szörnyűséget.

Az öreg mint ha nem halláná. Hosszan lógatja, ingatja a fejét. Aztán keserű tekintettel néz fel unokájára.

– Hát nem a börtön tette!

– Mi más? – meredt rá unokája.

– Az apja temetése után a gyermek mondott még valamit. A legszörnyebbet, amit csak akkor mert elárulni, amikor már biztonságban érezte magát. A nyakamba kapaszkodva vallotta be, hogy az apja legelőször akkor nyúlt hozzá, még mielőtt börtönbe került volna. Pár nappal letartóztatása előtt vérbe fagyva hagyta őt az ágyon. Saját tízéves kislányát! A tárgyaláson valóban magával az ördöggel néztem farkasszemet. S én még megsajnálтам azt a gazembert! Hogy lehettem ennyire vak?

– Nagyapa, ismertem én azt a lányt?

– Hogy ismerted-e? Hogyne ismernéd! Elárulok neked egy családi titkot. Órizd meg és soha se mondd el senkinek! Csak majd egyszer, sokára, ha nagyon öreg leszel, akkor add tovább valamely unokádnak vagy gyermekednek.

A nagynénéd, anyád legkisebb leánytestvére az a kislány, akiről eddig beszéltem. Elköltöztünk abból a faluból, és én soha nem is mentem vissza, pedig igencsak visszakíváncsoztam. Hiszen ott születtem, ott van szüleimnek, rokonaimnak a sírja. Erőt vettem magamon ezidáig, de mielőtt meghalok, visszamegyek elbúcsúzni kedveseimtől. A kis Katit – Kati nénédet – nevemre vettem. Nagyanyáddal felneveltük, szeretgettük s taníttattuk. Mély nyomot hagyott benne a múltja. Gondozónő lett, hisz tudod. Mindig a legszerencsétlenebb sorsú embereket keresi, s főleg a hasonlóan nehéz helyzetbe jutott lányokról gondoskodik. Adni, folyton adni akar. Mintha így akarná megsokszorozni azt a kicsike derűt és fényt, ami egy ilyen borzalom után benne még megmaradt.

A pók befejezte aznapi munkáját. Ágyába fektetik a dédunokát, az öreg papa egészen más meséjétől hamarosan álomba szenderül. Még sokáig ülnek odakinn, a ház előtt, nem tudnak nyugovóra térni. Az iszonyat még megüli a levegőt. De legalább végre kiszabadult az öreg lelkének fogságából.

VÁNDOR ÉS SZIMAT

Vándor poroszkál a poros úton, elhalkuló kutyaugatás kíséri még a falu felől, az éj sötétje már majdnem teljesen ölében tartja a vöröslő ég alját.

– Fát kéne gyűjtenem, amíg még látok. – Mielőtt munkához fogna, lerázza magáról az út porát, tarisznyáját felakasztja egy akác lehajló ágára, s megpihen egy kicsit az öreg fa tövében. Mikor már egyenletesen szedi a levegőt, talpából múlik a zsibbadás, feltápáskodik, s belevész a homályba burkolózó sűrű bozótosba. Lábai alatt recsegnek a korhadt, száraz faágak, ölében gyűl a gally s nemsokára halomban áll a kupac.

– Elég lesz – nyugtázza elégedetten. Komótosan gyufát vesz elő, felvillan egy kicsi láng, belekap a száraz gallyakba, s recsegve-ropogva ropják a táncot az életre kelt lángnyelvek. Poggyászából előkotorja edényét – az egyik faluvégen találta –, s már forr is benne a patakról hozott víz. Bőségesen telerakja zöldséggel – útközben mindenhol találni –, ad hozzá egy kis szalonnát – szerencsére nem sajnálja a csavargóktól a jólelkű gazdasszony, hát még ha ezt-azt dolgoznak is neki. Erős leves fő belőle, nem pótolja a húst, de van íze.

Fiatalember. Egy éve „szabadult” az intézetből, talpa alá vette az ország útjait, zsebében lapul kevéske pénze. Közben dolgozik is, abból pótolja, amit költ, majd csak elég lesz addig... Hogy meddig? Hát, valameddig. Igazából maga sem tudja, csak abban reménykedik, hogy csoda történik vele, talán még a szüleit is megtalálja. „A vér szava.” Honnan, honnan nem, ez jár a fejében.

Alakra kevésben különbözik fiatal társaitól. Magasra nőtt. Fekete hajával nem sokat foglalkozik, rövidre vágatta, hogy ne legyen sok gondja-baja vele. Ruhája egyszerű, még az intézeti, minek költeni rá?

Pornak-kosznak ez is jó. Csak szemében villan fel néha-néha a tűz – pupillái is kitágulnak ilyenkor –, amikor szóba hozza, csak úgy mellékesen, az árvaházat; rezzenéstelen arccal figyeli az emberek válaszát, remélve, hogy hirtelen felismerik benne az anyja vagy az apja arcvonásait. Már bejárt három megyét, s erősen szándékában áll gyalogosan bejárni az egész országot.

Habár célját még nem érte el, vándorlása eddig sem volt haszontalan. A hosszú, kényszerű bezártság után nem győzte szívni magába az igazi életet. Új volt minden számára: a munkába siető férfiak csendes mogorvasága, a boltba igyekvő asszonyok hangos fecsegése, az iskolába iparkodó gyerekek vidám kacagása. A lányok változatos ruházata s az alatta domboruló test látványa, bizony, sokszor megál-lásra készítette. Csak bele ne szeressen valamelyikbe – fohászzkodott –, nem illik a tervébe, meg aztán feje tetejére állítaná a világot! Volt már szerelmes, szenvedett is kegyetlenül. Soha nem mert bevallani érzéseit annak a lánynak. Talán mert őhozzá rendszeresen bejártak: mindig nagy csomagokkal érkezett a nagymamája. Családba tartozott. S milyen szép volt! Szívcát most is látja, itt, a lángokban; ha bánata van, csak rá kell gondolnia s elpárolog a bú, enyhül a nyomasztó magány.

A láng fel-felcsapott, s bár fáradt volt, nehezen szakadt el a kislány imbolygó emlékeitől. Végül csak elszánta magát s belebújt hálósákjába. Kora reggel feje felett a madarak mihelyest megszólaltak, feltápászzkodott, megmosta kezét, arcát, a leveses edényben hamar tűzön megfőzte kávéját, s útnak indult.

Hacsak módja volt rá, kerülte az aszfaltos utakat, félt a mellette rohanó autók sokaságától, jobban szeretett fák alatt menni, földes utakon baktatni, erdőcsapásokon álmodozni. A kitérőktől kisebb ugyan nem lett a távolság, de hát nem kilométerekben mérte útját. Ha mégis városhoz ért, igyekezett mielőbb kikeveredni belőle: nem szenvedhette a zajt, a tömeget, s a szíve azt súgta, nem innen származik. A falvakat, a lakatlanabb tájakat viszont szerette...

Meleg van, nagyon meleg. Dél körül már nem bírja szusszal, leül egy árnyékos helyre. Amint előveszi ennivalóját, nyomban mellette

terem egy izgága kutya, farkcsóválva néz rá, s várja, hogy ő is lakmározhasson az illatos csomagból. A legény nevetve dob neki egy darabka szalonnát; aztán már a kezével nyújtja s amaz fogheggyel veszi el. Evés befejeztével mindketten vizet isznak: a vándor az üvegből, a kutya meg a vándor tenyeréből. Jóllakottan megpihennek a széljárta fa alatt, de új barátja egyszeriben felpattan, csahol, s elszalad. Hamar visszatér, de már fordul is meg, ugatva hívja a fiatalembert. Kíváncsian ered a kutya nyomába. Tengerszéli aranyló búzamező, a vetésből kikandikálnak a vöröskendős pipacsok, a karcsú kalászosok hullámlzó táncot járnak a felkelő szélben. A távolban sötét folt: egy tanya hívogat, csalogat.

Nehezen szedik a levegőt mindketten, a fülledt meleg rátelepszik mellükre, kiszáritja szájukat, hiába, az üvegből elfogyott a víz. Szerencsére közel járnak már, jól kivehető, amint egy öregasszony – mit sem törődve a tikkasztó hőséggel – serényen kapálgat. Csak jöttükre emeli fel fejét:

– Szimat! Csakhogy már előkerültél! Ne lógasd a nyelved, menj, friss vizet készítettem elő neked! S maga fiatalember? Hogy kerül ide?

– Jó napot! Hát, a kutya hozott.

– Igen csodálom, mert nem mindenkivel ilyen bizalmas! Nemcsak a nyulakat, de az embereket is megkergeti, ha nem vagyok elég figyelmes, még meg is harapja az idegent. De hát mit tegyek? Magam vagyok, kell az őrizet, s ő az egyetlen támaszom ebben a világban. Jöjjön, menjünk be a hűvösbe, ha már ilyen jól összebarátkozott az én Szimatommal. Nem csal annak az orra, a jó embert hamar felismeri. Nem árt meg magának sem a friss víz, úgy látom.

– Jól látja, néném, mert bizony szomjas vagyok, de maga miért épp ebben a nagy melegben kapál?

– Muszáj. Az pedig nagyúr, ha nem dolgozok, nem terem semmi télire. Hol vannak azok a szép idők, amikor elég volt reggel kimenni s a hűvösön elvégezni mindent! Akkor többen laktuk ezt a házat. Hajaj, régi idők! Már legfeljebb csak a szomszéd tanyáról jönnek át néhanapján, hogy megvagyok-e. Fiam, honnan s merre tart? Hogy került a kutyám útjába?

Beszél s mesél az ifjú vándor a ház hűsében életéről, az árvaházról, ám azért hamar úgy kanyarítja a szót, hogy bár ő most világot látni indult, de nem veti meg a munkát, itt is megpihenne, segítené, amíg befejezik a kapálást, mert mégsem járja, hogy a néni egyedül végezze ezt a nehéz munkát, meg aztán neki úgylis kitelik az idejéből.

Napok léptek egymás nyomába, a munka pedig nemhogy fogyott, de egyre több lett, ahogy közeledett a tél. Néha be-bement a legény a közeli faluba, már megismerték az ott élő emberek, egyesek csóválták a fejüket, hogy még bajt hoz az idegen az öregasszony nyakára; mások inkább örvendtek, hogy legalább akadt neki segítsége, aki könnyebbé teszi életét. Ha egy-egy bevásárlás után visszaérkezett a tanyára, letelepedett a főzőkályha mellé, a konyhai padkára, s jólesően silabizálgatta az asztal fölötti falvédőt: „Az én uram csak a vizet issza, lánságomat nem is sírom vissza”! „De jó lenne örökre itt élni, ebben a nyugalomban!” – sóhajtott. Még ha csak itt, a konyhában jutott is neki fekhely. Hiába, no, hamar szívébe zárta az öregasszonyt; ám mintha amaz is hasonlóképpen lenne ővele...

Végeztek az aratással, el is adták a fölösleget, koraősszel már mindent begyűjtöttek a ház körül. Szimat ott szaladgált a nyomukban, egy percre sem maradt el fiatal gazdája mellől.

– Jön a tél, fiam – szólalt meg egy esős, szeles napon az aszszony.
– Nagy butaság volna most elmenni, maradj itt télire, még megtalálsz fagyni nekem az úton. Meg aztán, mit gondolsz, ki hasogatja fel nekem a fát, ha nem vagy itt? Szimatnak s nekem is megszakadna érted a szívünk – ismerte be a néne, hogy megszokta, megszerette a legény ottlétét. Azzal a válaszra sem várva, bevezette őt a szobába, s megmutatta neki az ágyát: az alatt készítette elő, amíg benn járt a faluban. Az ifjú vándor nem kérette magát egy cseppet sem, meghatottan köszönte meg s fogadta el a téli szállást. Majd tavasszal újra útra kél...

Sűrűn hullott a hó vagy két álló napig, vastag fehérpaplan borította a mezőt, amíg csak a szem ellátott. A szomszéd – munkája nem lévén – gondolt egyet, s átbotorkált megnézni, hogy boldogulnak a

mellette lévő tanyán. Nagy léptekben haladt s nem győzte törölni a szemét a sok-sok csillagtól, amelyek egyenesen a szemébe irányították a Nap fénylő szikráit. A tanyához érve csodálkozott erősen, hogy sehol nem vágtak, söpörtek utat a ház bejáratához. Még meg is mérgesedett, arra gondolva, hogy „Hát, ez a legény még erre sem képes!”! Csak az nem fért a fejébe, hogy nem olyannak ismerte meg az ifjú vándort, mint aki szeret lustálkodni az öregasszony mellett.

– Itt baj lehet! – Benyitott a szél barázdálta, havas ajtón. Orrát kellemetlen szag csapta meg, s az is feltűnt neki, hogy milyen hideg van, mintha nem volna begyújtva odabent. A szobából kutyanyüszítés szüremkedett ki. Óvatosan megnyomta az ajót, majd a résen át bekukucskált. Elállt a lélegzete. Szimat egy vérbefagyott test mellett kucorgott. Ahogy szeme hozzászokott a félhomályhoz, úgy bizonyosodott meg: a vándort őrzi. De még az ágyon is fekszik valaki, furcsán kifordulva, megmerevedve. Szent Isten! Szegény öregasszony!

– Betörő járt itt – állapította meg egyik rendőr. – De lehet, hogy több is. Felforgatták az egész házat, elvittek minden mozdíthatót. Az asszonyt az ágyában fojtották meg, a legény meg később érkezhettek, s mikor belépett, leütötték a baltával. Elég brutálisak voltak, a kutyát is alaposan főbe kólinthatták, mert éppenhogy csak szuszog. Találtak valamit?

– Nem sokat. Pénzt kereshettek. A fiókokat mind kiborogatták, réges-régi fényképek, az öregasszonynak aligha élnek még rokonai. Nem tudom, kit tudnánk értesíteni... Furcsa különben. de a fiú zsebében is ott lapult egy megsárgult fénykép.

– Mi volna ebben a furcsa? Sokan őrizgetnek régi fényképeket. Mutasd csak ide! Kicsit hasonlít a fickóra. Legalábbis korban. De az is lehet, hogy az apja neki.

– Hihetetlen! – hajol le hirtelen a másik. Felkap a földön heverők közül egy fényképet, nézegeti, forgatja. – Ezen ugyanez az ember van! Pedig a szomszéd szerint ez a vándorló legény csak nyáron érkezett ide a tanyára...

A kutya nem mozdult a ház elől, hiába hívta, csalogatta a szom-

széd. Alkonyatig még ott maradt, aztán hátat fordított neki is, a tanyának is. Az esti síró fellegek ölbe fogták a lenyugvó napot, a visszaverődő fényben, messzi távolból, szívarcú lány nézett le a földre. Lassan hullani kezdett a hó.

A másnapi újságokban szenzációs hír jelent meg:

„Nagyanyát és unokáját ölték meg egy tanyán, feltehetően anyagi haszonszerzés céljából. Ismeretlen elkövető ellen indítottak eljárást. A nyomozás nagy erővel folyik...”

KELJ FEL
ÉS JÁRJ!

GYILKOS KÖDBEN

Támadásba lendülnek a tejfehér fellegek, nekiütköznek a hegyek ormainak, de az erős ellenállás sem veszi kedvüket attól, hogy egyre lejjebb ereszkedjenek; addig-addig kerülgetik a magas fákat, amíg a juhász odafentről már saját faluját sem látja odalenn, a völgyben. Botjára támaszkodva bámul még, aztán előveszi furulyáját, leül egy terebélyes fenyő lábához, hogy belesírja fájdalmát a gyilkos ködbe...

Két kisgyermek mezítlábasan indult le a völgybe. Apjuknál voltak fenn a hegyen, tiszta ruhát küldött fel velük az anyjuk, s átalvetőikben finom túrót, sajtot vittek le a faluba. A kondérban – ott lógatták a kezükben – még meleg volt az estére szánt zsendice. Apjuk büszkén nézett utánuk a napsugaras nyárvégi napon, olyanok voltak, mintha ikrek lettek volna. Egyik gyermekecske nyolc, a másik kilencedik évét töltötte be, nagy volt az egyetértés közöttük. Nem úgy a kislánnyal: az ötéves Marikát, ha nem látta senki, sokszor megtépázták, hogy ne nyafogjon; szüleik gyakran bízták rájuk, vigyázzanak hűgocskájukra.

Az ösvény beleveszett a magas fenyőerdő sűrűjébe, eltűnt szeme előtt a két fiúcska. Jonica – a juhászgazda – indult megnézni, mi van a juhokkal, legényei nem aludtak-e el a fa tövében. Nyomában csaholtak a kutyák, s hiába csitította őket, csak nem hagyták alább, pedig senki sem volt a közelben:

– Vadat éreznek – gondolta, de a háta mögött már sötétedett az ég, s nem telt bele sok idő, amikor már az orra elé sem látott, úgy aláereszkedtek a vihart hozó fellegek.

– A gyermekek! – ijedt meg. – Még a hegy derekánál, ha lehetnek!
– Szólt a bojtároknak, hogy mindenre ügyeljenek, meg a fiai után,

hazavezeti őket, de reggelre itt lesz. Az esti fejést végezzék el nélküle. Sietve vette botját és kalapját, csetlett-botlott, alig ért le a hegy aljába, ám fiainak nyomát sem lelte. Hazasietett, de gyermekeit ott-hon sem találta. – Eltévedtek! – nyílt bele a gondolat. Már akkor éjszaka keresték keresztül-kasul, s másnap, harmadnap s még jó pár napon át, végül mindenki feladta a kutatást...

Jonica nem nyugodott bele. Reggeltől-estig a fák között járt-kelt. Benézett minden bokor alá, felkutatott minden odút, barlangot, nem evett, nem aludt...

A sziklákat ismét elborította a fellegek fátyla, apa kerengett az erdőben fiai nevét kiabálva, amikor a szikla tövébe rézsúton beszivárgott a nap sugara. Összetörten vonszolta magát a fénynyaláb felé, térdre rogyott, átfagyott teste a melegtől életmagra kapott. Utolsó erejével felemelkedett, tüdejéből állati erővel tört fel a fájdalom, a kétségbeesés:

– Átkozott legyen a Föld! Átkozottak legyenek a hegyek, a fák! Átkozott legyen a Nap, a fellegek, a vadak s minden erdei lény! – üvöltötte bele a nagyvilágba, s felegyenesedve felnézett az égre:

– Isten, ha fenn trónolsz az egekben, küldd elém fiaimat! Ha nem teszed, megtagadlak! Borítsd ködfelhőd reám is, s vele együtt végtelen sötéted! Isten! Hallod? Megtagadtalak! Nem létezel számomra, elvetted a gyermekeimet. Átkozottak legyetek! Átkozottak...! – Erejét vesztve esett össze, arca a fekete földet érintette, a megtagadottat, s most fájdalmas könnyeivel itatta, teste vonaglott az avarban, majd eszméletét vesztve hullott a semmibe...

Vadászok találtak rá másnap hajnalban. Vízet locsoltak szájába, magához tért. A faluba vitték volna, de nem ment le. Visszatért kalibájába, reménykedve, hogy egyszer csak előkerülnek eltűnt gyermekei. Ott maradt télre, kereste őket az elkövetkező tavaszon, nyáron, majd ősszel. Tíz éve éli fenn életét a hegyen. Házába azóta be sem tette a lábát. Minden egyes ködös nap átjárja az a fájdalom, amit azon a napon érzett. Aztán furulyája után nyúl...

Kora tavaszi nap virradt rá. Fázósan bújt elő fekhelyéről. Bundáját magára szorította, tüzet gyújtott, feltett egy nagy fazék vizet mele-

gedni. Estéről maradt puliszkája az üstben, kimarkolt egy darabot, a kezében ellapította, s gazdagon megrakta túróval. Összeszorította, gombócot gyúrt belőle, s mikorra labdaszerűvé alakult, a víz pedig már forrt, rátette a fazék fedőjére, hogy átmelegedjen, megolvadjon benne a túró. S mert még maradt a puliszkából, vállat vont, ismét nekikeseredett még egy gombócot készíteni... Keveset evett, igaz, de csak elkél a maradék is... Minden lenyelt falatnál fiaira gondolt, mi lehet most velük? Munkája és kinkeserves reggelije végeztével kilépett kunyhója elé. A madárdalos csendben még nem bégettek a juhok, de nem sokáig marad ez így, mert a napokban felkerül majd a falu nyája is. A fű zsenge zöld és dúsán terül el a hegyoldalon. Jó dolguk lesz a kis bárányoknak! Saját állatait kiengedte, hadd dűskáljanak az illatos fűben. Épp beindult volna, amikor megzörrent a bokr, s mert minden neszt ismert, kíváncsian nézte, ki közeledik az ösvényen: – Ember lehet, a vadak nem arra mozognak.

Lihegő öreg, fáradtan a meredektől, lassan közeledett. Volt ideje jól megnézni. Gazdaféle. Biztos juhokat akar felhozni, de előbb szemügyre veszi, milyen a legelő. Megvárta.

– Jó napot adjon Isten!

– Jó napot! – válaszolt Jonica. Istennel hadilábon állt, köszönésében sem gyakorolta megnevezni egy idő óta.

– Felértem.

– Elég nehezen. Úgy látszik, nem járja a hegyet.

– Dehogynem, ott lakom a túlsó oldalon, csak öregedek már s a reggeli levegő is éles. Főleg itt, errefelé.

– A fenyők miatt... Mi járatban? Megéreztem volna, hogy valaki jön? – kérdezte, nem tudni, az öregtől vagy önmagától, de már nyújtotta is a letelepedő idegennek a maradék langymeleg gombócot. – Szusszanjon elébb egyet! Jól fog esni ez a kis reggeli...

– Juhot vennék, mellé bárányokat, ha volna eladó – szólt két nyelés közben az ember.

– Az volna, jó volt a szaporulat. Majd megnézzük. Hány darabra gondolt?

– Négyet, négyet.

– Négyet, négyet? Akkor nem nyolcat?

– De nyolcat. Két fiam van, nekik veszem, hadd szokják a velük való bajlódást, már úgy rááll a fejem, hogy így, gyermekek szerint számolok. A két fiamnak fejenként négyet, no.

Jonica rég nem mosolygott, de ez az ember előcsalta arcára az elfelejtett derűt. Lám, egy boldog apa. Oda is adja a legszebb juhait, csak vigye, neki úgysem kellene. Meg aztán van épp elég.

Reggeli után kimentek a karámhoz, szemrevételezték az állományt; Jonica a legegészségesebb juhokat adta az öregnek, áron alul, az meg nem győzött hálálkodni:

– Maga rendes ember, ha tudná milyen boldoggá tett! A fiaim úgy gondozzák majd ezeket az állatokat, mintha aranyfonalat fonnának, amelyik...

– Dolgom van! – szakította félbe a juhászgazda a hálálkodót. Még mit nem, csak nem hallgatja végig ömlengéseit; már szabadult volna embertől, emléktől. – A juhokat holnap leküldöm a faluba, onnan átveheti, menjen békével, jóember!

Kezet fogtak. Az öreg, nem értve a hirtelen változó hangulatot, fejét csóválva indult a lejtőnek, de már el is felejtette rossz érzését, kapaszkodott a meredeken botjába, igyekezett le az örömhírről fiaihoz.

Nyár derekán Jonica felesége nagy elhatározással és nagy hírrel ment fel urához. Most lehozza őt, tíz év elteltével, a faluba, ha másként nem lehet, gúzsba kötteti, de a lánya lakodalmán ott lesz, arra esküdni mer, és ezt meg is mondta emberének, amint felért. Emez, látva asszonya arcán s szemében ezt a még soha nem tapasztalt, dacos akaratot, nem ellenkezett. Bár nem vallotta be, hiányzott is már neki a falu. Fentről sokszor le-lenézett, de esküt tett és mindent-mindenkit átokkal illetett fiai elvesztése miatt, ezért úgy érezte, ő lesz az oka, ha nem tartja be fogadalmát, s emiatt nem látná viszont gyermekeit. Kislánya a szeme fénye volt, az erdők dalos madara, nem örvendett, hogy harmatos korában már férjet választott magának, emiatt azonban ő nem áll útjába, nem, legalább Mari-ka legyen boldog.

Szedelőzködtek. Megborotválkozott, mert az asszony reá parancsolt, tisztát vett, indultak lefelé a hegyről. Az ösvényen végig rogyadozott Jonica lába, sok idő óta nem lépett a lefelé vezető útra, inkább a fák között jött-ment, ha dolga akadt a karámtól lejjebb.

Kelőben volt a Hold, amire leértek. A falu kocsmája hangos volt a nótaszótól. Ünnepeltek. Táncmulatság volt, s az ablakon át jól lehetett látni az odabent mulatókat. Marika megállt, mélán benézett, de nem annyira a táncosokra, mint a maguk sorsára figyelt, Jonica lesütötte fejét, tudomást sem akart venni arról, hogy az emberek élnek, dalolnak, mulatnak.

– Menjünk! – unszolta asszonyát. Felpillantott és lecövekelt a lába.

Az... Az ott benn, a zugban, a félreeső asztalnál... Az öreg... A fiaival...

– Azok az én fiaim! Nem ismered fel őket, asszony? Mintha csak téged látnálak fiatalon! Megölöm! – Baltáját előkapta átalvetőjéből, s mint megvadult medve rontott be az ajtón:

– Átkozott vénember! Elloptad a fiaimat! Megöllek! – üvöltött s már emelte a baltát magasba, hogy kettévágja az öreg fejét, úgy, hogy loccsanjon az agya s folyjon a vére patakokban, ahogy az ő könnye csurgott folyton-folyvást annyi éven át.

Szeme találkozott az öreg szemével... Milyen tiszta! Milyen kék! Mint a nyári égbolt! Na, majd mindjárt vérben fog forogni! Meglódította a baltát, ám egyszerre két erős kéz markolta csuklóját...

– Apám, ne!

– Apa, ne tedd!

Tanáctalan rogyott le Jonica egy székre, nézett értetlenül fiaira s az öregre... Az nem váratott sokáig, vett egy széket, szembeült vele és mesélni kezdett:

– Találkoztunk tavasszal, amikor fenn voltam juhokat venni... Nem engedett mesélni a fiaimról, lehet, hamarabb kiderült volna az igazság... No, de mindegy. Fiatalon nősültem. Az én asszonyom volt a világ legderűsebb és legszebb teremtménye, megajándékozott három szép gyermekkel. Kint laktunk akkor is a havas aljában, távol

a falutól, boldogan, együtt a természettel. Egy nap belázasodtak, előbb a lányok, aztán az asszony. Futottam doktorért, de az épp nem volt a faluban; javasasszonyhoz, ő füveket gyűjtött, abból főztem teát; friss patakvízzel mostam lángoló testüket, mindhiába... Elvitte őket a himlő... Egyszerre temettem el a feleségem és három gyermekem, egy patak menti tisztáson. Soha nem felejttem el őket... Egyedül maradtam, kerültem az embereket, csak az erdőből éltem. Egy nap éppen gombásztam, amikor egy nagy fa odvában két gyermekecskére bukkantam, alig-alig pihegtek már. Hazavittem őket, felmelegíttettem kihűlt testecskéjüket, enni adtam nekik. Napokig faggattam őket, honnan kerültek oda. Semmire sem emlékeztek, csak sírtak és féltek. Évek teltek el, amikor már nem riadtak fel éjszakai álmukból és megnyugodni láttam őket. A kíváncsiság nem hagyott nyugton, tudni akartam, kinek a gyermekei, bementem a falunkba, senki sem tudott semmit. Ekkor véglegesen elhatároztam: felnevelem a fiúkat, mint a sajátjaimat. Ha lenne anyjuk, apjuk, már keresték volna őket; ha árvák, akkor Isten s a feleségem küldte el őket hozzám, hogy öreg napjaimra mégse maradjak egyedül... Sok széppel és jóval ajándékoztak meg, együtt jártuk az erdőt, tanítottam nekik a szelek járását, a vadak mozgását, az ehető gombák illatos ízét. Tudják azt is, hol kell keresni a málnát, epret, mindent megkaptak, amit az erdő gazdagsága nekünk adhatott. Láttam, hogy különösen érdeklik őket az állatok, ezért mentem el magához. Amikor pedig megsimogatták a juhokat, megcirógatták a bárányokat, mintha hirtelen megnyíltak volna az emlékezés csapjai; elkezdtek mesélni, hogy nekik is vannak juhaik, báránykaik, de ennél jóval több, fenn laknak a hegyen, ahová gyakran feljártak az apjukhoz... Amikor vártam itt lenn a fogadóban az állatokat, már akkor megsejtettem valamit. Borozgatás közben érdeklődtem maga felől, furcsa volt nekem a viselkedése. Az emberek leintettek, hogy hagyjam, s elmesélték, mi történt évekkal ezelőtt.

Hazamentem, sejtésemet elmeséltem a fiaimnak. Fájt a kiderült igazság, nem tagadom. Szekérre ültünk és most itt vagyunk. Visszaadom a gyermekeit. Mindig is tudták, hogy nem az igazi apjuk

vagyok, hisz' ha valaki tudja, mit jelent elveszíteni a családot, az én vagyok.

Némán ülték körül a kocsma vendégei a két embert. Csak szipogást lehetett hallani, krákogást, de szó nem szakadt fel. Az apa fejét lesütve hallgatott, aztán az imént még gyilkolni vágyó kezét az idegennek nyújtotta. Most már ő a családja tagja marad. A két legény egyszerre szorította magához apjukat, s ő némán vészett el az ölelésben. Anyjuk addig félig aléltan állt ura háta mögött, a szeme mind gyönyörködött a két szép legényben. Ám csak akkor hitte el az igazat, amikor végre érezhette illatukat, csókjukat; ájultan esett fiai karjába.

Nagy napra virradt a falu népe! Jonica kitett magáért, eladta juhainak felét, akkora lakodalmat tervezett leányának, amilyent itt még senki sem látott. A templomi esküvő után mindenki, aki élt és mozgott, rúgta a port. Folyt az ital és véget nem ért az ételek sora. Éjfélkor, amikor a hangulat a tetőfokára hágott, Jonica lépett elő, a kultúrotthon nagytermének közepére:

– Csúrdöngölőst, cigány! – kurjantotta el magát, most majd megmutatja ő, román létére magyar asszonyának, rosszul mondja az, hogy magyar vér kell ehhez a tánchoz. Eljárja ő, s kövesse, aki tudja!

A cigánybandát nem kellett nógatni: amint Jonica kihúzta magát, felcsendült a zene. Előbb lassan folydogált, majd egyre gyorsabban... A táncoló ember követte az ütemet... Koppant a csizma sarka a padlóhoz, csattant a tenyér a csizmaszárhoz. Forgott, ugrott, s a tömeg egyre gyülekezett körülötte, mert ilyen varázslatot nem látott senki, mióta meglátta az anyaföldet. A zene egyre gyorsabb tempót diktált, amit követett a táncoló ember minden egyes porcikája. A kar lendült, a derék feszült, a láb hol a magasba, hol a földbe gyökerezve állt meg egy-egy pillanatra, s ebben az eszeveszett őrületben forgott vele az egész világ. Az élet, a nyáj, az ég, az erdő, a sok-sok szenvedés... S amikor fiai büszkén csillogó szemét pillantotta meg, még egyszer magasba lendült mindkét lába, csattant egy utolsót két tenyere a csiz-

ma szárán, s erejét vesztve zuhant arccal a földre... Görcsben vonaglott egész teste, mint akkor, ott fenn, a szikla tövében...

– Istenem! – nyöszörögte a megtört ember. – Istenem, bocsáss meg!

RÉZI, RÉZI

A völgybe zárt falu felett áldomást iszik az Úr, nótát fúj hozzá a szél, citerázik az ágak és falevelek húrjain. Poharából jócskán csurran a földre, a napok óta kitartóan kopogó eső igencsak egyhangú mesét ír a csipkés ablakokra.

– Aranyidő ez, kell a víz embernek, növénynek – biztatja magát a fogatlan vénasszony, hátán omladozó köteg az erős időben lehullott száraz gallyakból.

Jó barátja a szél, nem bánja, ha fúj; régmúlt idők szavait suttogja amúgy siketségre, néma csöndre hajló fülébe. S kell a fa is, tüzelőnek, mert még nem jött el a Kánaán, pedig olyan régóta várja. A hegyoldalból lezúduló égiáldás mind jobban erőre kap, megindul a sár lefelé, a falunak véve az irányt, s a néne egy magányos farönköt tapogat ki, hogy megpihenjen egy kicsit. De nemcsak elfáradt, meg is éhezett. Szorosan maga mellé teszi a rőzsét, nehogy elsodorja az ár a drága kincset, a fát, a meleget...

Fekete kendőjén műanyag zacskó, hogy a feje száraz maradjon, hátán ugyanabból fekete zsák, nehogy még tüdőgyulladást kapjon. Egyébét nem félti, úgylis fáj mindene, minek még védeni? Reszkető kezével a zsebeit kutatja, előhalássza a „köpeny” alatti rétegekből a gondosan elrejtett, száraz kenyérsarkot. Enélkül soha nem indul útnak. Majszolni kezdi egyetlen megmaradt fogával. Meg-megindulnak a „fejfedőn” összegyűlt esőcseppek, az idő véste, szétágazó vonalakon folynak az arcáról egyenest a nyakába, ott eltűnnek, mint a

búvópatak. Csak egy kis viszketést érez mellkasán, kezével szétsúrolja; majd kezdődik minden előlről: harap, majszol, melléhez kapdos. Maga elé réved, hallgatózik...

– Rézi! Rézi! – szólítja apja szigorúan. Már kislánykorában sem volt valami engedékeny vele. Ugyanúgy dolgoztatta őt is, mint fiútestvéreit, de azért néha-néha felkapta az ölébe, felemelte magasba, egészen a feje fölé, ő meg sikongott örömeiben, mert mindenkinél nagyobb volt, még apjánál is. Aztán letette a földre, kezébe adta a kis kapát s indultak a mezőre, együtt...

Támasz volt, szálfá, amelybe belekapaszkodott a nagycsalád.

A szél megelégnékül; egyik kezével kapaszkodnia is kell, el ne dőljön; a másikkal szorongatja az áldott kenyeret...

– Rézi! Rézi! – mosolyog feléje egy kissé meggyötört, mégis kedves arc, anyja hívja, hogy adogassa a frissen mosott ruhát, ne kelljen neki hajolgatnia, fáj a dereka, kilenc gyermeknek adott életet, hát persze hogy fáj...

Ezt szereti a legjobban, a frissen mosott ruhák illatát és az anyjáját, ahogy a friss szellő összekeveri őket! Jaj, de finom! A régi konyha illata is itt lebeg orra előtt! Egy évben kétszer is sütöttek tortát a nagy ünnepek előtt: karácsonykor és húsvétban. Milyen jó illatok kergetőztek olyankor a konyhában! Vanília, citromhéj, még rum is került néha a krémbe! Anyja csak kettőjüket engedte be a „szentélybe” – ahogy apja nevezte felesége felségterületét –, nővérét, a nagylányt, és őt, a kicsit. Mindent megtanult tőle. Igaz, előbb csak kistálban adták kezébe a vajat, hogy fakanállal addig kavargassa, amíg ki nem préseli a vaj könnyét. Nem akarta elhinni, hogy a vaj is tud sírni! Anyja mosolyogva biztatta, hogy csak próbálja meg kicsalogatni, hátha sikerül neki. Amikor aztán az első apró, gyöngyöző kis cseppek kigurultak a fakanál alól, jutalmul mindig egy nagypohár málnaszirupos borvizet kapott. S ha már végzett, vette volna a darálót, de sokáig nem engedték neki, hogy használja, mert egyszer, kíváncsiságból, addig-addig nyitogatta kis fiókját, hogy kiborult a teljes tartalma:

– Rézi, Rézi, oda lett a drága cukor! Éppen annyink volt, ameny-

nyi kell a tortába! – A krémbe kevés cukor került, az apja meg is jegyezte:

– Olyan más íze van! – Nem árulták el, karácsony volt, a szeretet ünnepe, ilyenkor nem illik beárulni senkit, sem büntetést kapni. Aztán már csak nagykorában kapta ismét kezébe a fiókos darálót, de rézzel borított teteje még ugyanúgy tündöklött, mint odafönt a csillagok hajdanában, kislánykorában. A fenyőfa is benn állt akkoriban a tisztaszobában, nem vacogott a kinti nagy hidegben, mint ahogy ő most. Egyre hidegebb van, húzza össze magán felsőkabátját, már mindkét keze szabad, állna fel, indulna vissza, a kenyér elfogyott...

– Rézi! Rézi! – kiabálják bátyjai. Már megint a macskát nyomorgatják, az ő kedvencét, a talpára félbetört dióhéjat kötöztek, s a szerencsétlen állat tappancsai négyfelé szaladtak, segélykérően néz rá és borzalmasan nyávog. Szeme megtelik könnyel, nem segíthet, oly kegyetlenek ezek a fiúk! Panaszkodni sem lehet rájuk, mert ők a nagyobbak, de meg sem tenné, hiszen a testvérei, és mégiscsak kimentették tavaly a folyó sodrásából, amikor már készült volna megfulladni. Igaz, ami igaz, oda is ők dobták be... Csak nagyapától és apától félnek, s a mogyorópálcától, amelyet kinn vágtak az erdőben nevelési célra, s mindig a sarokban volt a helye, amíg ki nem száradt.

Tapogatja maga mellett a rőzsét, ez mind kiszáradt, hamar eltörne, ha velük suhintana bárki is a gyerek fenekére...

– Rézikém, Rézikém, kicsi bogaram! – hajol feléje egy arc, jaj, de csúnya, ám ő mégsem fél, mert hiába nagy az orra, barázdált a bőre, majdnem fekete a naptól, ő tudja, hogy ez azért van, mert öreg. Olyan idős ő sohasem lesz, mert gyerek marad mindenkor, ez a nagyanyó meg olyan finom pogácsát, pitét és fánkot süt, hogy náluk különbet sehol a világon nem készítenek! Aztán, ha már megevett mindent, úgymint kimenekíti szorító öleléséből egy magas, kedves öregember, aki csak hopp, feldobja a vállára, onnan a szekérre és mennek. A lovak patájának ritmusára nagyapa – mert ő volna az – szép dalt költött, míg kiérnek a rétre, együtt énekelnek, feledve mindent, azt is, hogy ő a legkisebb. Csak azt várja, hogy megálljon a

szekér, s a rét virágai között pillangókat kergethessen. Aztán csokrot készít, viszi haza a mezei virágokat anyjának, mire hazaérnek, rendszerint lekókad a fejük. De van még ideje bőven, nézheti a bogarak játékát a fűben, amíg papa kaszál, s még a bárányfelhők tutajozását is megcsodálhatja odafenn; csakhogy szempillái hirtelen elbágyadnak, papa hamar felteszi a szekérre, most aztán már nincs nótaszó, hajtának haza, s mikor hazaérnek, az öreg csak ennyit mond:

– Itt a kicsi, lányom, dugd gyorsan ágyba!

De jó is lenne aludni, megfogni a faragott ágy támláját, még érezni benne az erdő illatát, s a faforgácsét, amelyek csak úgy röpködtek szanaszét munka közben, amikor papa mindentudó késével megalakította az ő nagylányos ágyát...

– Rézi, Rézi! – kiabálnak az emberek. – Siess haza! Hívd apádékat! Az öreg felkötötte magát egy fára! Siessenek, hívjanak papot is! – S ő szalad, mert már tudja, hogy az mi, egy barátnője is ugyanezt tette, mert nem engedték hozzámenni ahhoz, akit szeretett. De azért még hitetlenkedik. Az ő nagypapája? Aki olyan szép dalra tanította a lovak patájának ritmusára? Ez nem lehet! Nagyanót is csak most, alig egy hete temették el! Hiszen akkor még nem volt semmi baja! Anyja is, apja is ugyan mondogatta, hogy mennyire féltik az öreget, de ő olyan bátran, méltósággal viselkedett, mint egy igazi férfi!

A temető felől fúj mindig a szél, most is, csak nem csendesedik... – Járnak vissza a lelkek! – mondogatták mindig az öregek. De ő már tudja, hogy csak a rosszakat ijesztgették ezzel, ha már a pálca sem használt...

Fúj, egyre erősebben fúj. És szakad megállás nélkül...

– Rézi! Rézi! Szerelmem! – öleli lágyan egy hang, s csaknem bele-szédül, ahogy lakodalmán is forgott vele a világ, a menyasszonyi táncban.

Dörög, villám csap le a fák közé. Lábába belenyilall a fájdalom, ó, hányszor az évek során, még szerencse, hogy a sorra születő gyermekek mindig feledtették vele, mihelyst a karjaiban tarthatta őket. Hogy cuppogott kicsi szájuk szoptatás közben, csurgott le ajkuk mellett a dús anyatej, mint most az eső, eláztatva köntösét. Még érzi

illatukat, csillogó szemüket is látja, ha összehúzza a magáét, s hagyja, hogy a pilláján összegyűlő esőcseppben megtörjön a fény.

Az erős szélnek támaszkodva érzi a szerető kar erejét: mindig oly szorosan, ám annyi gyöngédséggel ölelte át, ha baj volt, ha éppen megint előről kellett az életet kezdeni.

A rőzse! Fájó kezével kutatja-keresi, megvan-e még, hiszen kell a meleg! Hányszor segítette ki őket a bajból a nyáron összegyűjtött száraz ág! Hogy pattogott a tűz, s mennyire örvendek neki a gyerekek!

Még érzi mellkasában a borzalmas fájdalmat, a búcsúét, amikor lehanyatlott az öt tartó kéz, indult ura, egészsége teljében, a frontra. Valahol a messzeségben, lehet, épp egy ilyen helyen, fák tövében nyugszik a test; legalábbis ő mindig így képzelte el, nem fogadhatta el másképp a halált, csak ha szép, márpedig szépnak kellett lennie, ha egyszer az urát ragadta magával... Az is lehet, hogy a sírja felett most ugyanúgy zokog az idő, mint itt, e helyen...

– Rézi! Rézi! Rézi mama! – hozza feléje a hangokat a vihar. Arca, szeme tele vízzel, nem lát, csak homályos képet, annyit, hogy közeledik valaki. Csak nem papa volna az?

– Rézi mama! Rézi mama! Végre megvan! Hogy mi mennyit kerestük! És ha elsodorta volna a sárlavina?! – A fiú ölébe veszi anyját, gyengéden korholja: – Már megint elkószált! Mamikám, hányszor mondjam, hogy már nem kell rőzsét gyűjteni! Van fa elég az udvarban, bükk, tölgy, amit csak akar!

– Hínak fíjjam! Hínak a fák s a virágok a tisztáson! Ne haragudj, a szél szól hezzám s mennem kell, mert csak azt hallom! Ne haragudj, ne haragudj réám fíjjam!

A szél erejét vesztí, elcsendesedik, lágy szellőként kíséri Rézit s dúdolja fülébe a nagyapjától tanult dallamot. Már csak a levelekről hulló cseppek kopognak ritmust hozzá. A faluban pislákolnak a lámpák, a sártenger közepén estebédre terít mindenhol a ház asszonya. Rézi már alszik, mire leteszik. Nem is veszi észre, hogy nagylányos ágyába fektetik; s azt sem, hogy a sarokban vigyázva áll őrt egy öreg mogyorópálca...

IVÓ A NEMERE ÖLÉBEN

Düledező kocsmá viaskodik a Nemerével. Az öreg szél fitogtatja erejét, s bár korábban született, mint az ivó, úgy tűnik, hogy az „ifjú” kocsmá győz, ahogy eddig mindig ebben az üvöltő orkánharcban. Zsindelyes kalapját csáléra eresztette, mint akinek már minden mindegy, vagy tán hogy székel csalafintasággal megtévessze a Nemere hegyén felébredt s most törni-zúzni akaró keleti szelet. A deszkapalánk is befelé indult, hogy ha esetleg mégis szükség lenne rá, támaszthassa a hűséggel őrzött falakat, amelyeket oly régóta szolgál.

Benn duruzsolnak a falusiak, már nemcsak férfiak, hanem asszonyok is ülnek jócskán az asztalok mellett. Petróleumlámpa fénye imbolyog, a még meg-megisméltódó áramszünetnek köszönhetően. Csilingelő hangon koccannak a poharak, s mert lejárt az 1848-as tilalom, már a sörösüvegek is össze-összeütik szájukat. Igaz, nem mindenki kocogtat a habzó itallal, inkább a fiatalabbak vetemednek erre az – öregek szerint – hazafiatlan cselekedetre.

A rozszant kapu egész nap kitámasztva áll, szépre faragott, ám már megkopott léceivel szégyellve köszöntené a vendégeket, de még nyikorogni sincs alkalmatossága, olyan peckesre állította az öreg kocsmáros a rögzítő botot.

– Szerusz! – ér egyszerre a bejáró elé két ember. Szemükbe jól behúzták bundasapkájukat, hogy a szél véletlenül le ne kapja, s repítse valamelyik kertaljába...

– Szerusz, ha Jóska vagy! – felel a másik ember a köszönésre.

– A vónék, s te Feri. Honnan a csudából kerültél elé, mert még a híredet es rég hallám, onnan a messzeségből.

– Hazagyüttem.

– Csak így, gyalogosan?

– Ebben a nagy hóban? Az utcánkban akkora a szélfúvás, hogy még a lovas szán es elakadna, így maradt nekem es a talponjárás, de cseppet sem bánom. Legalább bélátok minden udvarba, bár az is igaz, hogy a jó napom mán alig-alig fogadja valaki. Elfelejtettek, testvér!

– Megvénültél, a lehet annak az oka. Ne álldogáljunk, menjünk bé, arról biztosíthatlak, hogy az asztalunk még négy lábon áll, megvár mindenkit, aki egyszer melléje ült, míg Bálint bá az égbe nem indul.

– Hogy van az öreg?

– Megvóna, csak megöregedett, de még mindig ojjan zsíros az arca, mint asztalainak a lapja, ha még emlékezel reá. De mi van veled ott, a messzi idegenben? Töröd mán a nyelviket? Hun es laksz?

– Svédországban. Elég régecske elmentem. Beszélem, vagy inkább, ahogy monád, töröm a nyelviket, de otthon azért még a mü szava-inkon szólunk egymáshoz az asszonnyal.

– Asszonykád?

– Magyar lenne az es, idegenbe ismerkedtünk meg s kötött esze a sors, de megismered majd, mert itthon van ő es. S te? Megnőstől? Kit vettél el?

– Meg, meg... hosszú annak a sora.

– Az-e?

– Az. Kádár Erzsit vettem el.

– Hű, de jól béházasodtál a vagyonba! Hogy adták hezzád azt a leányt? Emlékszem, hogy még a bálba sem engedte az anyja, hogy bárkivel táncoljon, s tü sem mosakodtatok tejben-vajban.

– Hezzám került.

– Került? Még egy kört! – int Feri a pincérnek. Amaz egy fejbólintással tudomásul veszi a rendelést és eltűnik egy fekete lyukban. Alakját a lámpák sejtelmes fényében született árnyak tánc lépésben követik. A zsíros pult előtt álldogálók belevesznek a vastag szivarfüstbe, csak a kocsmáros és a pénztár van erősebben megvilágítva. A füst Bálint kocsmáros köré tekeredik: mint rossz szellemek szárnyai

ölelik körül alakját, a beáramló huzat miatt hol vastagabban, hol vékonyabbra nyúlva lejtenek hívogató táncot természetes alakja előtt és mögött. Feri belefeledkezett a látványba: a nyugati életben elképzelhetetlen az ilyen. Hirtelen feleszmél, majd kényelmesen hátradől:

– Mesélj!

– Rég vala – vakarja Józsi a fejét, végül nekibuzdul. – Elszöktettem a lányt a román forradalom után, 1989 januárjában. Nem volt mit tenni, itthon a föld alól es elékerített vóna az apja. Tudod, hogy pénzzel mindent el lehetett érni. Így, amikor megkaptam a fizetésemet – hétszáz lejem volt nekem, ötszázat Erzsi gyűjtött össze magának –, nekivágtunk a világnak. Budapestig vettük meg a jegyeket. Az úton nem volt semmi gond. Szerencsésen megérkeztünk. A magunkkal hozott, eladásra szánt dolgokból csináltunk egy kevéske forintot, s mert itthon elindulás előtt jó tanácsokat kaptam, nekiláttunk lakást keríteni.

– Sikerült?

– Még ma es azon kacag a fél falu, de magam es. Erzsi és én, a két buta, odamentünk, amit addig messzire elkerültünk. A rendőrségre.

– Csak nem csaptál fel rendőrnek?

– Azt nem. Nem es lehetett vóna. „Románnak”? Azért merészkedtünk a farkasverembe, mert itthon azt hallottuk, hogy onnan sokakat eligazítottak, s még házat is kaptak. Mű es bémerészkedtünk az első őrsre, amelyiket megláttunk. Köszöntünk becsületesen. Kérdezték, mi járatban vagyunk, hát válaszoltam: „Ház kellene, ahol lakjunk”! Erre reám nézett az egyik fakabát s mondá, hogy ház nincs, csak szoba, az es rács megett, ha megfelel, akkor béteszen oda, de az asszonykától külön. Hiába nézel így reám. Honnan lettünk vóna tájékozottabbak? A falu határát nem sokan léptük át addig. Csak a hírek osontak egyik utcából a másikba, kicsit meggyötörte őket a távolság s az, hogy sok szájon kelt át, míg hezzánk ért. Igazából az úgy vala, hogy a '89 előttiek politikai menedékjogot kaptak, de mire mű odaértünk, szabaddá vált a világ, s a jóakarát odalett. Azér tanácsot s címet adtak. Felküldtek Csillebércre, ott vót egy gyűjtőszálló, ahol kaptunk egy szobát s másnap munkát a gumigyárba'. Én jöttem-mentem, dolgoztam, de Erzsi

állandóan otthon ült. Félt, még a bótba sem merészkedett le.

– Félt? Mitől? Kitől?

– Mindentől és mindenkitől, de főleg a szomszédoktól. Mer ugye addig nem látott feketét, se kínait, a magyar szón kívül nem hallott mást, csak néha-néha románt, ha az valahonnét betévedt a faluba. Ott meg csak berbetéltek, egy árva kukkot nem értett belőle. Inkább bészarkózott.

– Meddig laktatok ott? Hogy alakult a sorsotok, hogy vagytok mégis itthon?

– Nem maradtunk mü két-három hónapnál többet. Nyár elejire hazajöttünk. Én sem szerettem, Erzsi sem békült meg még az albérlettel sem, amit első fizetésünkből béreltünk. Te, Feri, mondok neked valamit, mégha leszakad a fejemre az ég, akkor es. Mü széke-lyek, mü valahogy mások vagyunk. Mü csak itthon érezhessük jól magunkot. Pesten nem békültünk essze az emberekkel. Nem vót közös a szó, a beszéd. Nem vót, amiről eltraccsolt vóna két asszony-cseléd, ha esszetalálkozik a bótba', vagy a szomszédba'. Te, én még ojjant es hallottam, hogy az egymás mellett lakók sem tudják, hogy ki fia-borja a szomszéd! Erzsi azért megismerkedett ezzel-azzal, de abban sem vót köszönet. De sokszor panaszkolt, hogy megszólították, mert nem értik a beszédit... „Mit akarsz mondani?” – kérdezték tőle, persze tegeződve, s az asszony azt sem tudta, hova legyen, mert sehogyse illet a „te” az ő szájára. Ammá igaz, hogyha valaki, akkor ő székelesen beszél, s a nyelve sem tört pestiesre, mint egyeseknek, akik mán két hét Magyarországon való tartózkodás után, amikor hazajöttek, úgy facsarták a nyelviket, mintha Budán látták vóna meg a napvilágot. Az én Erzsím nem akart megváltozni. Én sem. S amikor mán románnak lettünk felcicomázva, azt gondolám, inkább itthon magyarnak, mind magyar földön románnak. Lesz, ami lesz... Megvettük a jegyet vissza, haza. A legközelebbi városban esküdtünk essze, csak utána merészkedtünk a faluba, hogy az öregjeinek ne lehessen joga egy árva rossz szóra se ellenünk. Főleg az asszonyt féltettem...

– Azóta itthon vagytok?

– Itthon..

– Ej, hogy ti mekkora bolondok vagytok, ott künn mégis jobb az élet. Szépen megtanulhattatok volna beszélgetni, s osztán észre sem veszik, honnan, merről való vagytok.

– De okos vagy, komám! Ha jól hall a fülem, s jól hall, mer a kucsma a térdemen, még te es úgy beszélsz, mint régen, pedig épp elég ideje élsz a jóba. Hejába csavargatod a bajuszod, még az es itthoniason van nyírva.

– Igazad van no, megadom magam, de hogy s mint alakult itthon?

– Eleinte rosszul, az asszony szülei tettek azért, hogy mindenki ferde szemmel nézzen reánk. Susmutoltak megettünk, hogy még arra sem vótunk elég jók, hogy ott künn esszeszedjük magunkot. Bezzeg mások!!! S mondhattunk bármit, hogy ott sem tejfel az élet annak, aki becsületesen akar megélni, nem hittek nekünk. Aztán szerencsénk volt Bálint bával. Ideadta a kocsmá háta megettí fészert, ott laktunk addig, míg meg sikerült venni egy öreg parasztházat, amelyiken eleinte egy kicsit átfújtt a szél, de ahogy került egy s más, átalakítottuk, rendbe szedtük. Ma már téglá az oldala s piros cserép fedí. Ha láttad volna Erzsit, amikor felraktuk a földémet, hogy csurogott a könnye! Kezében szorongatta a mezei virágcsokrot, hogy tegyük fel az „új ház” tetejére. Mára már rég leszáradt a szerencsét hozó bokréta, csak pár szál maradt belőle az asszony imakönyvibe', s mü es szépen megvagyunk. Bálint gazda örökké segített, Erzsi mosogatott, főzött, én pedig a mai napig itt segédkezek. Hozom-viszem az árut s még gazdaságot es nyitottunk. Disznókot nevelünk a konyhára. Hát, így lennénk.

– Anyósodék?

– Ők, bizony, felénk sem néztek. Sokáig tartott, míg megenyhült a lelkik. Egy este történt. Épp a kicsi fiunkat altattuk. Én az egyetlen széünkbe' ültem, Erzsi az ölembe', a kicsike pedig az övébe', s így dúdolgattunk, hogy elaludjon Jancsika. Az asszony vett észre valamit. Fülelni kezdtünk. Én úgy tettem, mintha ágyazni kezdenék, s hirtelen kiléptem az ajtón, látom anyósomat, hogy törülgeti a könnyeit, s

közben csimpaszkodik apósom karjába, mert alig-alig bírja a lába megtartani. Behívtam. Jancsikát azonmód az ölibe vette, cirógatta, édesgette s vitt vóna a nagyházba münköt. Az öreg meg csak állt egyik lábáról a másikra, szorongatta kucsmáját, s mikor úgy gondolta, nem lássuk, törölgette a szeme sarkát vele. Nem mentünk velük, de azóta a legjobb vejévé léptetett elé a faluba, s a legbecsületesebbnek. „Szerencsés a leánya”, hinti, amerre eljár. De a poklot nem ismeri, nem járta azt az utat végig, amit mű. Azt csak az eperfa, a fészter felett, az tudja, mer ő látta s hallotta Erzsí sóhajait s könnyeit. Még én sem. Még előlem es eltitkolta. Ha nem lett volna Bálint bá, nem tudom, mivé lettünk vóna... Tavasszal, ha így haladnak a dolgok, elhatároztuk az öreggel, hogy eléléptessük az ivót. Vendéglő lesz, falusi turizmus, ha Isten es megsegít, s akad még valaki, aki bétársul.

– Hmm. Hmm.

– Mit hümmögsz, Feri koma, tán nem lenne jó?

– Mondasz valamit. Még alszok rá egyet, s hátha meglesz az, aki mellétek áll, ha engem jónak látsz...

– Hát, így, ahogy elnézlek... Világot láttál, sikeres ember lettél küinti honban, csak kezet kellene erre rázni s beszélni az öreggel – mutat Feri a pult mögé, ahol hosszú kötényben, zsíros, nevető arccal Bálint kocsmáros méri az italt, s nézeget közben az asztaluk felé, mert de leülne ő is jóemberei közé.

– Akkor reggel itt találkozunk, s megmondjuk neki.

– Itt leszek, még papírost es hozok a terveknek.

Hazaindultak. Józsi még megállt a pult előtt, hogy a másnapi teendőket megbeszélje Bálint bácsival, de elsietett, nehogy a szeme eláruljon valamit abból, amit titokban kell reggelig tartani. Nagy terveket melengettek eddig, s úgy látszik, beteljesül, s kitehetik a vendégház ablakaiba a piros muskátlit, ahogy azt Erzsí látta lelki szeme előtt. Nem törődve a széllal s hideggel, majdnemhogy tánclépésekben sietett haza, s amint a házba belépett, kapta is ölébe Erzsit örömében.

Éjféll után, már-már hajnalodott, amikor nagy zörgetés, kiabálás

verte fel álmából. Baj történt, siessen, menjen a kocsmába, szólították az emberek s futottak is tovább vinni a hírt s hívni a segítséget.

A kocsmá körül fél oldalra fordultak a fák, hogy ne lássák a Neme-re erejétől kidőlt épület hóban imádkozó falait. Ne lássák a holtat, aki a gerendát öleli, de lélek már nincs benne. Tán fenn pihen még a fák hegyén, s onnan figyeli, hogy mivé lett élete még megmaradt szerelme, a csálésapkás, zsinelytetős, szépreményű kocsmá. A látvány fentről sem lehetett valami vigasztaló. Semmi sem maradt épen, csak a keményfából készült pult állt egyben a rom közepén, amelyik mögött annyit, de annyit álldogált s nézte az élet vésnökének nyomát barátai arcán, s vette át reszketeg, csontos kezükből az aprót, amelyet néha meg sem számolt, hogy ne kelljen azt mondania:

– Komám, ez nem annyi...

A kitámasztott kiskapu – mint a végek őrzői – állta eddig a vihar erejét, sóhajszellő kerül elő most valahonnan, átsuhan a deszkái között... s már nem védekezik. Utolsónak ő is leborul csendesen a fehér hóba.

János és Feri ekkor érkezik a romhalmaz elé. Némán, imára kulcsolt kezekkel motyognak, megrendült tekintetük egymásba kapaszkodik, a fájó érzést megpecsételve találkozik a két férfitenyér, majd hihetetlen erővel emelik s dobják félre a gerendákat, hogy kimentsék az élettelen testet.

– Gazdám, drága jó gazdám – súgja Feri a Bálint gazda fülébe –, hogy maga nem tudta megvárni a tavaszt, itt van a társ, akivel felépítjük a vendégházat, maga meg pont most esett el az ütközetben, pedig átélt: háborút, frontot, fogságot s még mennyi mindent... Mért akart pont most mennyei békére lelni?

Az aludni térő Hold megáll egy pillanatra a fa tetején, megnézni, hogy mit tivornyázott az éjszaka; látva az összegyűlteket s hallva, amint a mélyből nagy zokogás árad fel, megremeg, majd átöleli a gubbasztó, árva lelket, s magával viszi a fényességbe.

Az Úr elé, az égi söntéspult mögé.

A KIS LAK

Már messzire szálltak a jeget hozó és havat hullató, fekete fellegek. Kivirult az idő, a Nap nagynehezen feltápáskodott az eget döfködő fák tetejére, s kacéran kacsintott le onnan a földre; nyomában felszadadozott a hóbunda. Levetkeztek a hegyek, le az öreg vadászház, ott a sűrű erdő megújítható tisztásán. Gerendái mint összekulcsolt ujjak illeszkedtek egymásba, s a negyvenes éveinek végét taposó asszony elégedetten szemlélgette, simogatta szemével. Csak sikerült! Teljesült az álma! Ideköltözött a hegyre, ahová mindig is vágyott!

Az erdő a kis lak mögött mintha egy erődítmény volna, szinte magába olvasztja a rönkházat. A tisztás üde zöld fűje tengerként terül el az asszony lába előtt, milliónyi kis tarka virág nevet fel az égre; s bár tudják, hogy a magasságokat nem érhetik el soha, nevetve sütkéreznek a napsugárban, s szemérmetlenül tárják szét szirmait a dongó vadméheknek. Fekete ünneplőbe bújt bogarak sétatíkálnak közöttük, jelezve, hogy hozzátartoznak a havasi élethez. Akad köztük jó néhány különc, aki nem elégszik meg a hagyományos öltözékkel, s bordó pöttyökkel cifrázza sötét ruházatát, ha nem éppen talpig vörösben illegeti magát az asszony előtt – Isten bocsássa meg nekik a flancolást!

A gyönyörűségtől megbabonázva áll. – Hogyan közlekedek majd itt? – mosolyog magában, mert egyetlen szál virágra sem szeretne rálépni, egyetlen kis élőlényt sem szeretne halálra taposni.

Mindent alaposan megszervezett. Jó előre megegyezett a juhással és a vadászokkal, hogy hetente hoznak fel neki ételmet, éppen csak annyit, amennyire feltétlen szüksége lesz; és csakis olyasmit, amivel az erdő nem ajándékozza meg. Konokul eltervezte, hogy kiismeri és hasznosítja a vadon területj-területj asztalkáját: gombákat, gyümölcsöket

fog gyűjteni, feldolgozza őket, ellátja magát télire is eleséggel. Még hús is kerülhet asztalára, ha a vadászok jó szívvel lesznek hozzá.

Próbára teszi magát. Meg akarja ismerni az asszonyt, akit Isten leküldött erre a világra. Eddig is tette a dolgát, de mindig úgy érezte, hogy nincs a helyén. Szabadnak született, s ha fogva érezte magát, mindig lázadozott a lelke. Élni! Végre élni akar! Egybeolvadni a természettel, ősei nyomdokain járni, pogány istenekhez imádkozni: a Nap, az eső, a szél és a cserfes kis patak urához. Az Élet hárfáján játszó szellő lenni, fák ágainak citerása, istenek haragjának eget döngető dobolása.

Maga is meglepődött rajta, de egyszeriben szerencsésnek érezte magát. – Ószintén? – kérdezte tőle a fehér köpenyes, okulárés doktor. – Három hónapot jósolhatok, de azt is csak jóindulattal... – Ha nincs ez a halálos ítélet, ez a halálos fenyegetés, talán örökre odalent marad, s egész életében csak vágyakozott volna, csak készülgetett volna, minden beteljesülés nélkül. Így azonban senki és semmi nem mert az útjába állni, belátván, hogy illik tiszteletben tartani a búcsúzkodó végakarátát. Ám még az is lehetséges – fordult meg fejében, tekintetét a lefelé kanyargó ösvényen pihentetve –, hogy a halálos kór éppen a leghőbb vágyai megtagadása miatt hatalmasodott el rajta; és most, hogy új életet kezd, majd szépen takarodót fúj.

Biztos nem lesz könnyű egyedül; de biztos könnyebb lesz, mint semmit nem csinálva, semmit meg nem próbálva elpusztulni. Úgy befejezni, hogy istenigazából még el sem kezdte. Erejét megfeszítve vonszolta fel magát a kis lakig, cipelte fel magával legszemélyesebb holmijait: pár ruhát, néhány könyvet, tollat, füzetet, s egyetlen kis edényt. A többit, a nehezét, a juhász számára hordja majd fel ide, csaknem a hegytetőre.

Bement a házikóba, addig is töltse meg a szalmazsákokat, essen majd jól este az alvás a deszkából eszkábált ágyon. Frissen szárított fűvel – alighanem az erdésznek köszönhetette, ő hozhatta egy lenti legelőről – jól megtömködte, aztán megtapodta, végül a zsák száját gondosan bevarrta. Hanyatt feküdt rá, hogy elrendeződjön benne a széna. Feküdt? Úgy dobta rá magát, mint egy rakoncátlan kislány, elterült rajta s felnézett az égre. Ismerkedett az egek urával. Milyen kék,

parttalan tenger! Ilyennek még sohasem láttam! Báránnyelűk utazását követte az égi tengeren, integetett nekik, s még mielőtt elvitorlázhattak volna, megszólította őket:

– Szervusztok, kedveseim! Itt vagyok! Fogadjatok el nővéreteknek, majd elszórákozunk együtt, jó testvéretek lesztek, meglátjátok! – Aztán hasra fordult, hogy érezze a föld soha máskor nem tapasztalt tiszta illatát. S a Föld egyszeriben mintha megérintette volna szelíd lelkével. – Hazaérkeztem – suttopta az asszony.

Még a szalmazsákon hancúrozott, amikor ráköszönt a juhász. Két szamarat is hozott, mert egyre nem fért fel az összes csomag, meg aztán nem is akarta kedvenceit túlságosan megterhelni.

– Nehéz most az út – magyarázta, s bár, mondhatni, a legszebb férfikorban volt, igencsak lihegett. – A hegy lába innen fentről erősen lecsusszant, s lentől az ösvény, mintha megbokrosodott volna, úgy tör felfelé a magosba. No de itt vagyok. Segítek magának! – Együtt lepakoltak, behurcolkodtak, a rengeteg összezsinegelt csomagot, de a kis íróasztalkát is, amelyen az asszony majd lejegyez mindent, amit csak fontosnak talál új életében. Egyedül egy ügyes kis szerkezetet hagytak odakint. A juhász megragadta, a patakhoz cipelte. A fejsze fokával egy helyütt alaposan feltörte a makacs jeget, majd hamar kivágott két fiatal fenyőt, karvastagságú rönkjüket keresztbe fektette a vízre, s a végeiket – nehezék gyanánt – öles kövekkel rögzítette. Végezetül a rönkökhöz erősítette az áramfejlesztőt, s figyelte, hogyan forgatja a patak eleven sodra a lapátokat. Miután megbizonyosodott, hogy rendben működik, elmagyarázta a legfontosabb tudnivalókat az asszonynak, s búcsúzni kezdett:

– Nem fog félni? A baglyok s a vadak itt elég hangosan szölongaszk az éccakát. Ha mégis meggondolná magát, jöhet velem vissza. Vagy tudja mit? Ha fél, csak álljon ki a ház elé és kiáltson. Visszaverik ezek a nagy böhöm sziklák a hangot, meghallom ott lenni, s minnyá hozom a szamarakat magáért.

– Menjen csak nyugodtan, úgy elfáradtam, hogy nincs az a bagoly vagy vad, amelyik fel tudna engem költeni, főleg, ha megérezem a szalmazsákom illatát.

Miután eltűnt a juhász és két derék kísérője a fák sűrűjében, leült a ház előtti padra, rákönyökölt az ágakból eszkábált asztalra, s addig maradt ott, amíg a Nap bele nem simult az éjszaka titokzatos ölelésébe. Még jelentést tett a csillagos mezőnek, „Hahó, itt vagyok, vigyázzatok rám!”, s kérte a Holdat, világítsa meg az ösvényeket, el ne tévedjen a rengetegben egyetlen vad is az élelem után kutatva; aztán bebotorkált a kis lakba. Elfáradt. Csak a kezét és orcáját mosta meg friss, hideg vízzel, s azonnal belebújt ágyába. Úgy aludt, mint akit agyonütöttek. Nem voltak fájdalmai, nem voltak élményei. Reggel pihenten ébredt az első napsugárral és az élénk nótázásba fogó madársereggel.

Első dolga volt, hogy spirituszigőn, friss patakvízből kávé főzött magának. Ez volt az egyetlen élvezete, amelyet magával hozott a városban felejtett életéből. Kezébe vette bögréjét és kitelepedett ott-hona elé. A Nap – akárcsak tegnap –, már küszört fel az égi ösvényen, a fák tetején megállt egy kicsikét, hogy sugarai játszadozhassanak a fenyőfák tűhegyes leveleivel, majd ballagott tovább, egyre magasabbra kúszva, hogy elérje a csóré szikla tetejét. Közben a bögre kávé elfogyott, s a harmat világot látni indult a bodorfelhők felé. Az asszony csak ült némán, szoknia kellett, hogy nincs körülötte a városi z sivaj és dübörgés, az átható kukaszag, a szél kergette hulladék. Tüdejébe tiszta levegő áramlik, s a mély csendet eddig ismeretlen szimfonikusok cifrázzák a maguk szeleburdi módján.

Az év első és egyben a legszebb évszakát választotta a felköltözésre. A tavaszt, amikor újjászületik minden: rügyben, bimbóban, fészekben, szívben...

Napról napra vidámabb lett az erdő. Minden reggel más-más arcával köszöntötte a hegy. A rügyek bomladozni kezdtek, édeskés illatukat a szél szárnyaira bízta, úgy adták hírül, hogy semmi kétség, ez a kikelet. A fű is egyre sokasodott talpa alatt, és nemsokára olyan pompás pázsit simogatta, hogy elképzelni sem lehetett kellemesebbet.

Csak az árnyas fák között folydogáló patakhöz ragaszkodott még makacsul a jeges páncél. Egy napsugaras délelőtt mintha hangos rec-

csenéseket, roppanásokat hallott volna. Hosszasan fülelt, amíg rá nem jött, hogy a patak az: szétfeszítette s ledobta abroncsát. Vígán, szabadon lendült neki a völgynek. Azonnal a partjára ült, illet bemutakozni legifjabb barátjának. Körülötte egész sereg csivitelő szárnyas gyűlt össze csudát látni; üdvözlésképpen a kis patak megcsillantotta habjában az isteni fényt. A mókusok lejjebb ereszkedtek, s amikor hirtelen szembetalálkoztak magukkal a patak tükrében, ijedten szökkentek el, menedéket keresve a fák magasabb ágai közé.

Ezután a reggelek mindig ugyanúgy indultak: kávé, napsugár, a pataktól kölcsönként tenyérnyi hús víz – felfrissítette vele arcát. Napközben azonban addig ismeretlen élmények nyomába eredt. Bejárta előbb a közeli ösvényeket, majd egyre messzebb merészkedett. Ráakadt egy különlegesen kacskaringós végű, letört ágra, pásztorbotra emlékeztette, attól fogva ez lett a leghűségesebb útítársa. Nélküle el nem indult volna, ám ezen maga is elcsodálkozott és elgondolkodott: vajon a lelkének vagy a testének van igazán szüksége rá? A magányérzet fenyegeti vagy talán végső órája közeleg? De megrázta fejét, s határozottan megállapította, hogy jól van, sőt, csodálatosan.

Hetente egyszer sétája az „esztenára” vezetett. A vadcsapásról, a hegy kacskaringós ösvényéről, a fák közül letekintve már látta, amint az oldalon, a juhász nyári kuckója melletti karámban, éppen fejésre készítik elő a juhokat. Mire leérkezett, már üstben állt a habos tej, s a birkák vidáman szaladgáltak a zöld legelőn. Egy pillanatra megállt mellettük, szerette nézni a báránycák felhőtlen játékát. Anyjuktól elkülönítve is vidáman ugrándoztak, mintha csak bégető állatövórában volnának; feléje fordultak, ártatlan tekintetüket ráemelték, s ő érezte, hogy érthetetlen szomorúság szállja meg egyszeriben, még a szeme is bepárasodik. Ám rémületében gyorsan összekapta magát, mert meghallotta a kutyák veszett csaholását; szerencsére mindjárt a juhászt is, amint átkozódva csitította őket.

– Jó napot! – kiáltott megkönnyebbülve.

– Jó napot adjon Isten! – szólt vissza a juhász, s a munkát a gyerekekre hagyva, már ment is eléje. – Na, milyen a hegyen? – Sose felej-

tette el megkérdezni ezt, mert igen furcsállta, hogy még soha nem panaszkodott ez a különös asszonyteremtés, holott éppen oda költözött, ahonnan ő olyan szívesen tért mindig vissza a völgyben álmodozó falujába.

– Még nem futamodtam meg – nevetett az asszony. – Az orda meg a sajt viszont elfogyott.

– Ha csak ez a gond, ezen segíthetünk – s máris vezette vendégét a hófehér kendőkkel letakart, fenyőpolicos „raktárja” felé. Sorra emelgette fel a gézkendőket, s mutatta, melyik sajt mennyire érett ki, s tanítgatta az asszonyt, mit vegyen azonnali fogyasztásra, s mit későbbre, akár ha télire, hisz lassan gondoskodni kell a szűkebb napokról is. – Lássá, hogy mijjen gazdag a legelő? S azt is észrevette, hogy a bárányok nem szopják le az anyjuk tejét? Most a legzsírosabb a sajt, s ha akarja, arra is megtanítom, hogyan készül a legfinomabb túró.

– Láttam a báránykákat, és sajnáltam is őket. Micsoda gonoszság nem engedni az anyjukhoz őket!

– Asszony, maga es csak asszony, aki csak a szívvel lát, de figyeljen!

Figyelt is ő, amennyire csak lehetett, s alig várta, hogy kis lakába érjen, s kipróbálja az ősi recepteket. Átalvetőjét dugig feltöltötte sajttal, ordával, s elbúcsúzott hegyi barátjától.

– Aztán el ne tévedjen az erdőben – somolygott a juhász búcsúzóul. Még sokáig nézett az asszony után. „Úgyis megfutamodik már a koporsócsináló idő előtt, amikor a fák könnye több lesz, mint a Nap sugara” – bólintott, de lelke mélyén azért szorított, hogy ne legyen igaza.

Az asszony belekapaszkodott az ösvénybe, s botja segítségével húzta magát terhével a hegynek felfelé. Néha meg-megállt, hogy megpihenjen, ilyenkor körülnézett, itta a rengeteg szépségét, lassan ráismert minden fára, bokorra. S mert állandóan változott körülötte a világ, egy-egy kedvenc fáját vagy formás bokrát soha nem látta viszont olyannak, amilyen korábban volt. Főleg a kiadós eső tette meg a magáét: megszaladtak, kiegyenesedtek, s büszkén nyúltak a

fény után, egyre feljebb törekedve, talán hogy utazhassanak egy jót a bodros felhők taraján.

Hazaérvén, ledarálta a sajtot, ahogy azt a juhász tanácsolta, aztán megpihent kedvenc helyén, a patak partján, s elmesélte kis barátjának, mit látott, hallott. Amaz vígan felelgetett, de rohant is tovább, hisz várták a sziklák, kövek, hogy birokra kelhessenek egymással.

Másnap megint vette a botját, hűséges kísérelőjét, s nekivágott a vadonnak háncsot gyűjteni. Nem is akármilyet: lehullás után is szépen egyben maradt, jókora fenyőfakérgeket. Választékban nem volt hiány, a fák közötti mohaasztalon bőven talált kedvére valót. De nem csak ezt, hanem őzlábgombákat is egy kosárra valót. Habár alig tudott mozogni hóna alatt a rengeteg faháncestől, ezek a hercig teremtmények olyan kedvesen kínálgatták magukat, hogy nem volt szíve otthagyni őket. Otthon elterítette őket egy árnyékos, de levegős fűágyon, aztán leült a földre, s mint egy kisgyerek a kirakós játékát, úgy illesztette ő össze a kéregdarabokból az első hordóját. Miután pedig igen meg volt elégedve a kezűgyességével, csinált még kettőt, s a ledarált sajtot szépen beléjük gyúrta. Végezetül – mielőtt a tetejét mindegyikre ráhelyezte volna – borókabogyót szórt legfelülre, hogy készítménye íze s illata télen, amikor napvilágot lát majd, még finomságosabb legyen.

Rettenetesen elfáradt. Kis asztala mellé ült egy édes bodzateával, hogy papírra rója mindazt a csodálatosat, ami pirkadattól kezdve vele történt; ám alig vette kézbe a tollat, szemhéja úgy elnehezült, hogy kénytelen volt megadni magát az álomnak.

A nyár amilyen lassú lábakon jött, olyan szélesebesen távozott. Melegben a patak játékosan csiklandozta bőrét, a háza fölötti fák árnyéka sohasem engedett be több hőséget annál, mint amennyi éppen kellemessé tette hajlékát. Teendője akadt bőven: bebarangolni a vidéket, összeszedni mindent, ami csak ehető, legfőképpen is a szamócát, málnát, áfonyát, ezeket aztán befőzni; meg az ezernyi gombát, ezeket aztán vagy megszáritani, vagy megsavanyítani. Nevükön szólította a visszajáró madárkáit, s még arra is kapható volt, hogy mókus módra fenyőt másszon, ha kiesett madárfiókát talált a földön. Elnézte

bogarainak cikkcakkos vonulását, útjukon kísérte őket, amíg csak látni engedték s el nem bújtak a virágok közé. Órákig csodálta a bolyban szorgoskodó hangyák munkáját, s hallgatta a tücsök ciripelését. E zengő muzsika nélkül kopár lett volna a kis tisztás hangulata, hiszen hangja volt a reggelnek, a délnak pedig meleg csendje: ilyenkor bóbiskoltak a fák levelei s közöttük megbújva a madárcák. Délutánra aztán ébresztőt fújt a megélenkülő szél, pár levél lehullt, hogy jobban férjenek a madarak, s ők újból csevegni kezdtek; estig már be sem állt a szájuk, annyi mondandójuk volt egymásnak. Ám éjszakára a tisztos bagoly nemzetség szigorú csendre intette őket, s átvette a virrasztást a vadon felett.

Órára soha nem volt szüksége, pontosan tudta azt a napjárásáról, de időjósra sem, mert az időjárást pedig megjósolták a fellegek állásai, vagy épp a madarak a hirtelen beálló csendjükkel. Az őszi színei lába elé hullottak köszönteni őt. Ökörnyálfonat kúszott a falevelek között, s az Úristen mintha erőst elbúsulta volna magát. Talán az aranyárga nyarat siratta, vagy már jóelőre a fogvacogtató hidegtől és éhségtől szenvedő állatokat, tény, hogy könnyei csak úgy peregték az asszony ablakára. Tudhatott már valamit a fennvaló, mert abban az évben hamar megbomlottak a fellegek, s a varjak károgaása ellenére a csoré szikla sapkát húzott, a Hargita fehér bundába öltözött.

A juhász sem várt ilyen korán ekkora égi áldásra, a friss havon azért még felmászott a kis lakhoz, s elbúcsúzott, mondván, végre hazamehet a meleg fészekbe asszonyához, a faluba.

– Isten áldja! – szorította meg kezét az asszony.

– Isten álgya! – érzékenyült el az ember. – Osztán üzenetét ne felejtse azért leküldeni a faluba, a vadászok megtánnak engem.

Tél a hegyen!

Most aztán birokra kelhet a világgal! Most aztán kiderülhet, ki az erősebb! Ki vagyok én? Milyen sorsot szántak nekem az égiek? Élni vagy halni hagynak?

Már majdnem ablakáig ért a hó, bámult kifelé, a háta mögötti kandallóból meleg ölelte át törékeny alakját. A fák menyasszonynak öltöztek, a meglepett madársereg ágról-ágra ugrándozott, mintha

nem tudná, mihez kezdjen ezzel a nagy fehérséggel. A mókusok is mulatságos, hangtalan kalimpálásba fogtak, csak a leomló hó suppanása, ágak reccsenése törte meg a néma csendet.

Nem félt a hó fogságában, hisz enni- és tüzelnivalója volt bőségesen. A ház mellett katonás rendben sorakoztak a fahasábok, csak meg kellett kínálni velük a kandallót. A vadászoknak köszönhette ezt, azoknak, akikkel tavasszal s nyáron összebarátkozott, s kivették kezéből a fűrész és a baltát. Ahogy beszélgettek, mesélgettek, úgy nőtt a farakás a ház mentén.

Hát, nem könnyű az élet a hegyen! A hideg a csontjáig hatolt, amikor kiment, márpedig ezt minden áldott nap megtette, még ha olykor órákba telt is az ajtó elől a hó elhányása: a Nemere szele megmegbokrosodott, s ilyenkor vitte, tolta maga előtt a havat, a hóbukákat... Vonzotta titokzatossága a fehér rengetegnek, de azért túl messzire még hójáró talppal sem merészkedett. Óvták ettől a hozzá be-beköszönő vadászok is, hisz ilyentájt sose lehet tudni, mikor botlik az emberbarátnak éppen nem nevezhető éhes vadba, akár farkasba, akár medvébe.

Fájt a kegyetlensége az amúgy meseszép erőnek: ablakából éhségtől elcsigázott őzet látni, vagy behorpadt hasú vaddisznókat, amint makk után túrnak. Elrémült a farkasok üvöltésének visszhangjától, eliszonyodott, ha épp a háza előtt esett össze a falka gyűrűjében egy-egy sudár szarvas.

Neki volt mit ennie – a juhász előrelátásnak, a vadászok segítségének s a hegy gyümölcseinek köszönhetően.

Az embert és állatot igazán próbáló időt február hozta. A csipkeruhába öltözött fák alatt megalázkodtak az éhező vadak, s a napsugárban csillogó havon nem egyszer tört egymás életére az ugyanazon nemzetséghez tartozó csapat. Ilyenkor szeme elé emelte kezét, hogy ne lássa, hogyan rontanak egymásra; s amikor elcsendesült a küzdők hörgése, a fehér havon ott vöröslött az öldöklés szörnyű virága.

Hej, élet! Igazi, küzdelmes, havasi élet!

A madarak ablaka párkányán vertek tanyát, ott csipkedték a jó zsíros szalonnát s a soványka magokat – ezekkel naponta kedveskedett

apró barátainak. A levegő kicsinyke uralkodói torzsalkodtak, verekedtek, s hálásan hancúroztak örömben. S mint igényes népség, evés előtt és után belecsapták csőrüket és szárnyukat a hóba. Mosakodtak. Majd köröztek az asszony előtt, megköszönve a finom eledelet, s felröppentek a közeli fákra, ott helyet sepertek maguknak az ágakon, körülkémleltek, aztán tovább szállt ki-ki a maga fészkébe. Ez a szárnyas hadsereg volt az olvasás mellett a legkellemesebb szórakozása.

Aztán szelídülni kezdett az idő, vadász barátai egyre gyakrabban látogatták meg, s töltötték fel friss vadhússal készletét. A Nap – az Úr jóváhagyásával – elszánta magát, hogy átveszi a hatalmat a jég birodalma felett. Előőrsként küldött sugarai egyre nagyobb támadást indítottak a hótakaró ellen, amire az éjszaka leple alatt alattomos fellegek heves hóviharral válaszoltak. A Nemere süvítve seper mindent maga előtt, ilyenkor a kis és nagyállatok biztos menedéket kerestek, s megszeppenve várták, mi lesz ennek az őrült kergetőzésnek az eredménye.

Csodák csodájára végül nem a nagyhatalmak lettek a győztesek s vetettek véget a küzdelemnek, hanem a kicsiny, törékeny hóvirágok. Bátrán állták a fagy szagztatását, néztek szembe a Nemerével, ha kellett, összehúzták kecses szirmaikat; ám egyre többet játszottak a napsugárral, és egyre többen foglaltak helyet maguknak a hegygerinc melegebb meredélyein. Amikorra kecsességükkel megtelt az erdő, hangos szóval érkeztek a cigányasszonyok, kosárba kerültek a bátor harcosok, aztán a városba, meleg szobákba, s itt végképp feladták a küzdelmet: a havas szépei nem élhettek gyökereik s a cirógató napsugár nélkül.

– Hej, élet, székely élet! De erős vagy, míg tör az élet! – nézett az asszony a kosarasok után.

Egyszerre fogant a tavasz, s vajúdott ezernyi virágot a tisztásra. Ismét gólyaléptekben közlekedett, féltve nemzetes virágait, s egyre többet maradozott kint, arccal a napsugár felé fordulva.

Az erős asszonyt megviselte a tél.

Mikor megelégelte a mind hosszabb ücsörgéseket, elővette botját,

sétára indult. Az öreg tölgy és a három fenyő felé igyekezett. Alig egy kőhajításnyira volt egyik kedvenc tisztása; de igen szerették ezt a helyet a vadvirágok is, közönséges fű jószereivel nem is termett itt, csak a virágos pázsit. Mire a tölgy alá ért, már erősen pihegett. Elfáradt. Öreg tölgybarátja törzsét gyengéden megsimogatta, mint aki nagy dolgot akar kérni: engedje meg, hogy nekidőlhessen és nála megpihenhessen. Hátát nekivetette a fának, s nagyon lassan, csigamódra ereszkedett le a földre. Mókusok ugráltak és játszadoztak körülötte a tavaszi napsütésben, ám rá sem hederítettek. Nem érezte hálátlannak őket – télen bezzeg örültek a kiszórt eledelnek, a makoknak és tobozoknak –, hanem ellenkezőleg: nem kellett félniük tőle, mert közéjük tartozott. A havas hegy világához.

Otthon volt.

Erős szédülés fogta el, s rögtön megjelent arca előtt az orvos vastag keretes okuláréjában. – Tessék addig is ágyban maradni, az sokat segíthet. A gyenge szívet nem szabad ugráltatni!

Ó, ezek a kedves kis virágok! Szerette volna megsimogatni bársonyos kelyhüket. Kinyújtotta ujját, próbálta elérni pillangóruhájukat, de már nem sikerült. Elsötétült előtte a világ. Még érezte a fenyves erdő illatos sóhaját, mintha a fák is susogtak volna valamit... Bágyadtan elmosolyodott, eldőlt kedvencei közé. A fűszálak között ismét ünneplőbe öltözött bogarak szaladgáltak, a fákon megszólaltak a madarak, altatót daloltak.

Még aznap rátaláltak a favágók. – Havasi Gyopár – mondta egyikük, s a többiek bólintottak hozzá. A juhász, mikor hírért vette, levette kalapját, némán meghajította fejét.

Az Asszony előtt.

EMBER AZ ESŐBEN

Párafolt ereszkedett a vidékre, fák sóhajtoznak a szélben, meggörnyedve a hideg őszi cseppek alatt. Leveleik lebegnek még egy kis ideig, majd leesnek a sárba, és pompás színeikkel beterítik a földet. Az utcán nem jár senki, csak a kósza szél téblábol, fel-felkapva egy szalmaszálat vagy könnyű falevelet. Kíváncsi falusi emberek az ablak mögött állnak, néznek ki az utcára. A függönyt óvatosan meglebben-tik, hogy jobban lássanak, ám kintről senki se vegye észre, hogy leskelődnek.

A távolból egy férfi alakja rajzolódik ki a zuhogó esőben. Nem kell nagy ész hozzá, hiszen mindenki tudja, ki az, aki ilyenkor is az utat rója. Közelebb van a kilencvenhez, mint a nyolcvanhoz. Magas, szikár ember. Fején barna kalap, szintén barna lódenkabátja lábszárközépig ér. Egyik kezében faragott bot, másikban egy viharvert fekete férfiesernyő.

Minden reggel és este, tűzzön forrón a nap, zuhogjon az eső, vagy éppen hóvihar tomboljon, ő az, akinek a megjelenéséhez pontosan be lehet állítani az órát. Reggel nyolckor indul. Sosem siet, ugyanabban a tempóban halad. Elmegy a temetőig, még egy kicsit tovább, aztán megáll, körülnéz és visszafordul. A temető kiskapujánál lelassítja lépteit, mintha valamit akarna, de meggondolja magát és továbbmegy.

Egy évben egyetlen egyszer mégis eltér ettől a szokásától. A toronyóra nyolcat üt, amikor kilép a kiskapun. Egyik kezében az elmaradhatatlan bot, a másikban egy csokor virágot szorongat. Most is tempósan halad, nem siet. Gondolatai, ki tudja, merre járnak. Elér a temetőig, kiakasztja a kampót, megnyitja a csend országának bejáratát. Mióta ismeri ezt a kaput? Régóta már, gyerekkora óta nem

változott. Deszkából eszkábált, nyikorgó belépő. Lehet, csak azért nem zsírozzák sarkait, hogy jelezze, valaki látogatót kap. Élő ember érkezett!

Öreg temető. Fenyőfái az égig nyúlnak. Almafái hatalmasak, termésük senkinek sem kell, ágaikat a mennyei gondviselőre hagyták: almáik kicsik, és amelyek nem pottyannak le a földre, aszalódnak az ágakon. Tavasszal a fű magasra nő, aztán emberek jönnek, lekaszálják. Ilyenkor maga az élet költözik be egy kis időre, száradó széna illata terjeng, de napok múlva összeszedik, elviszik, és marad a madárdallal fűszerezett csend. A sírok rendezett sorban, közöttük ösvény vezet az arra látogatót, hogy könnyebben megközelítse a hantot, amelyiknél néhány csepp könnyet hullathat. Öreg emléktáblák és kopjafák közé beköltözik egy-egy új betonmonstrum is, végső otthonra találva.

A most érkező megáll egy pillanatra. Majd, mint aki jól ismeri a járást, elindul. El-elréved egyik-másik sírnál, a távolba néz, vagy éppen rászzegezi tekintetét a fejére. Aztán megy tovább. Végigjárja a sírkert minden sorát. A családi sírboltnál megáll, leteszi a magával hozott csokrot, s egy másik ösvényen indul el kifelé. Már nem néz semerre, egyenesen halad, de egy pillanatra, csupán egyetlen másodpercre megáll, ujjasából előtűnik egy tűzpiros rózsa, azt hirtelen mozdulattal egy hantra leteszi, és mint aki tilosban járt, szapora léptekkel siet tovább. Szeme sarkából figyel, reméli, senki sem látta meg.

Ki ez az ember s ki kapta a virágot? Ősrégi történet. Több, mint hatvan éves...

Katonaságtól szabadult egy fiatalember. Faládáját könnyedén hátára dobta, felült a vonatra és alig hitte, hogy végre hazamegy. Még az állomáson vásárolt egy kis szalonnát, kenyeret, azt vette elő. Bicskáját mindig a zsebében hordta, a nélkül nem ember a székelember, márpedig ő az volt. Enni kezdett. Még hosszú az út, van ideje bőven, míg a vonat bedöcög az otthoni állomásra. Ráér aludni is, ha éppen arra szottyan kedve. Végzett az evéssel, a szalonna bőrét nézegette,

ha otthoni lenne, most gondolkodás nélkül megenné, de ezt a boltit... Hiába, na, nem az igazi. Pakolni kezdte vissza a maradékot; a ládát azonban nem sietett visszatenni a helyére. Emlékeket idézett. Berukkolás előtt apja készítette el neki. Födelén két betűjel: B. F. Így volt szokás, becsületes nevének kezdőbetűit faragták rá. – „Bálint Ferenc”! Ez volnék én – mosolygott magában. Otthon majd elteszi a ládát, apja is őrzi még a sajátját. Emlékeztetni fogja majd őt a kapott csomagokra, ízekre. A levelekre, amelyeket fehérneműje alá dugott, néha elővett, vágyakozva, az otthont sóvárogva. Az is lehet, hogy úgy, mint apja, a pipadohányt s a pipáit tartja majd benne. S lehet, belekerül egy-egy levélke, vagy száraz virág, színes szalag, amelyet majd szerelmétől kap. Féltve őrzött kincseihez nem enged hozzányúlni. Nyilván majd kíváncsiskodnak az ő gyerekei is, ahogyan ő is leste apját minden alkalommal, amikor a ládája elé ült nagy komótosan és felnyitotta. Azon is voltak rovasok, ahogy ezen is: az utolsó hónapokat csak úgy viselte el, ha az átkötő lécre mindennap faragott egy vonalkát. Lemérte, kijelölte a napok számát, amikor az utolsót faragja be, végre szabad ember lesz. Tegnap este róttá be az utolsót, a bicska pengéjének nyoma még tiszta, a fa őrzi még eredeti színét. Reggelre már otthon lesz, besétál a kapun, és biz' isten minden féhércselédet az ölébe kap.

Zakatolt, döcögött hát hazafelé... Nem aludt sokat, egész éjjel mocorgott a kényelmetlen fapadon. Ám nem ennek keménysége zavarta, hozzá volt szokva ennél kényelmetlenebb fekhelyekhez is, hanem a megérkezés gondolata, sokszor elképzelt pillanata nem hagyta nyugodni. – Haza menni, otthon lenni! Haza menni, otthon lenni... – zakatolták a kerekek. Lelke nem nyugszik meg addig, amíg lába alatt nem érzi az otthoni földet. Friss, éles levegő ébresztette, érzékeltetve, hogy a vonat már beért a hegyek közé.

Hála Istennek! Itt már ismerős minden: a hegyek vonulata, a vasút mellett szaladó patak... Nemsokára a Nap kidugja fejét a magas ormok mögül...

– Ha bal felől elfogy a hegy, már szedelőzködhettek is. – Egyre alacsonyabbá váltak a hegy vonulatai, és valóban, a vonat bal oldalán

nem látott mást, csak sík vidéket. Fel is állt nyomban, kiment az ajtó közelébe, gyönyörködött a régen látott tájban. Most jobbról látta a hegyeket: ez a sok-sok íves hajlat itt, így együtt, akár egy szépasszony. Hosszú lábakkal, karcsú derékkal, domboruló mellekkel, koronás büszke fővel. Mintha csak az övé volna, az ő asszonya lenne – de ezen már nem volt ideje elmerengni, mert nagyot sípolt a vonat s pöfögve futott be az állomásra.

Beleszagolt a levegőbe. Megérkezett! Már messziről integettek felé az emberek, köszöntötték, kezét ráztak vele. Felnőtté vált mindenki szemében, kiszolgálta a katonaságot. Emberként tartják már számon.

Mikor belépett a kapun, édesanyja és testvérhúga sikítva rohant elé. Bundás kutya vígan csóválta farkát, ő meg boldog volt, hogy hűséges barátja ennyi idő múltán sem feledkezett meg róla. A nagy örömködés után lekerült a piszkos ruha, lemosta az elmúlt évek sóvárgását, megborotválkozott. Új embernek érezte magát.

Este, a vacsora után még elszívott egy szivart, beszélgetett az öreggel, aztán indult a kocsmába, találkozni a cimborákkal egy kiadós beszélgetésre. Mennyi élményről maradt le! Régen azt gondolta, hogy itthon, ebben a faluban, nem történik semmi, ám most látta, mekkorát tévedett! Nem fogyott ki a kérdésekből: ki halt meg, kinek született gyermeke, ki kötött házasságot, milyen volt a termés? Szívta magába a válaszokat, mint szikes talaj a vizet. Rádásként még bál is lesz a hétvégén! Elmegy. Szétnéz a leányok között, kiszolgált katonaként van már joga szerelmesnek lenni, családot alapítani.

A hét minden egyes napja úgy telt, hogy nem észlelte, mikor, milyen nap van; a szombat is hamar ráköszöntött. Estére vasalt volt az ing, fényes a csizma, ma mulatni fog! Barátai kurjongatva fogadták, hátát veregették. Végre megszólalt a zene s már érezte is lábában a bizsergést. Szokás szerint elsőként a gazdagok kezdtek el táncolni. Először a padsorokban ülő leányokat vette szemügyre, aztán a táncolókat. Darabos mozgású férfi karjában igen csinos fiatalasszony hajladozott – őt még nem ismerte. Kenyeres pajtásához fordult:

– Ki az az asszony?

– Nemrég költözött a faluba – hangzott a válasz. – Aki a derekát szorongatja, az a férje, Imrének hívják. Azt suttogják, a leány nem olyan módos, mint szerették volna, de hát nincs mit tenni, őt választotta Imre és a sokholdas szülők, végül belenyugodtak.

Nem tudta levenni szemét a táncoló párról, egész este őket bámulta, úgy vonzotta tekintetét az asszonyka minden mozdulata, mint a mágnes. Az is feltűnt neki, mennyire különböznek egymástól. A lány kecses, finom mozdulatokkal táncol, a férfi lomha, nehézkes, egész természete mintha fittyet hányna a női gyöngédségnek. – Rózsaszál a dudva között – mormolta magában. Hamar felkért egy leányt táncolni, s úgy irányította lépteit, hogy mindig mellettük lehessen. A zene ritmusára itt is, ott is forogtak-pörögtek, közben szemük véletlenül össze-összeakadt, aztán már egyre többször...

A mulatság hajnalban véget ért. A napok lassan a megszokás ízével köszöntek rá, ám az asszonyt nem tudta elfelejteni. Maga előtt látta kecses mozdulatait, szemét és a benne rejlő titkot. Lelkével érezte a lelkét. Télre fordult az idő. Egy reggel arra ébredt, hogy hó alatt van a falu, mindenki az ünnepeket várja. Úgy járt-kelt egész nyáron, mint egy holdkóros; most, karácsony estére, nagy elhatározásra jutott: valamit tennie kell, ha nem, megbolondul.

Szenteste templomba ment a falu egész népe. Ő is felöltözött és az istentisztelet után úgy intézte, hogy egyszerre lépjen ki a templom ajtaján az asszonnyal. Kezébe csúsztatott egy levélkét; ő ijedten szorította markába. Elpirult, hamar ellépett mellőle. Csoportokba verődve beszélgettek még egy keveset az ismerősök, egymásnak kellemes ünnepeket kívántak, aztán ment mindenki haza ünnepelni. Ő is hazaindult...

Már rég összehúzták az óévet az újjal, amikor, épp a bolt előtt, szembetalálta magát az asszonnyal. Mintha a semmiből lépett volna elő! Felismerte az illatát, a lehetét is érezni vélte, amikor a nő keze a kezéhez ért s átcsúsztatott valamit. Uram Istenem! Válaszolt neki! A templomkert védelmében, remegő kezekkel bontotta ki a picit illatos levelet... Milyen igaza volt! Valóban magányosan élő rózsaszál egy gazdag palotában. Rab, mint egy bezárt madár. Sok kedvességet

nem kap férjétől – írja –, élnek egymás mellett jóban-rosszban, ahogy megfogadták az oltár előtt. Ez már így is marad, mi mást tehetne, pedig ő is beleszeretett Ferencbe.

Ezután jöttek-mentek a levelek. Nem tudták, mi sül ki belőle, mi lesz velük, csak annyit éreztek, hogy szeretik egymást. A nő közben áldott állapotba került. Gyermeke születik – adta hírül egy alkalommal, könnyes levélkében tudatva, hogy csakugyan nincs mit tenni, bele kell nyugodni Isten akaratába.

A tél már csak nyomokban látszott, a fák mézédés rügyeinek illata szállt a levegőben, és Ferenc nem találta helyét. Egyre többet nézett a pohár fenekére; legjobb úton haladt, hogy örökre ivásra adja fejét. Ekkortájt történt, hogy megszólította őt a szomszédjukban lakó állatdoktor, segítsen neki. Vele ment, ügyessége és éles esze hamar kitűnt. Bizalmasai lettek egymásnak, és a jó barát kiutat mutatott számára. A doktornak nem volt gyermeke, tudását és munkáját hiába szerette volna egyszer majd a fiának átadni, ez nem adatott meg neki. Ferencben fiát, utódját látta meg. Elhatározta, hogy fizeti taníttatását, végezze el az iskolát, hogy a faluba visszatérve, ő vegye majd át élete gyümölcsét, örökségét.

Elfogadta a doktor ajánlatát. Évekig tanult, közben nem látogatott haza, csak egy-egy kis időre, éppen az ünnepekre. Messziről látta csak olykor az asszonyt, s rá kellett jönnie, érzelmei nem változtak és soha nem is változnak meg. Hiába lett közben egészen más ember. Sokat tanult, többet látott már a világból. Posztóruháját lecserélte öltönyre, s különös erővel hajtotta a felismerés, mennyi mindent tehetne faluja népéért. Ha már saját magát nem tudja boldoggá tenni, legalább másokat boldogítson. Könnyörtelen volt magával szemben: sokat tanult, sokat olvasott s végül megszerezte a diplomát.

A vizsga napján nem félt, úgy tudta a latin szavakat, hogy ha álmából költötték volna fel, akkor is mondta volna őket megállás nélkül. A frissen szerzett oklevéllel elindult haza. Öröm és bánat viaskodott lelkében. Csak még egyszer, utoljára, beszélni szeretne az asszonnyal. Most már a maga ura, mindent megadhat neki. Hátha úgy dönt, hogy mégis vele éli le az életét!

A vonat épp úgy döcögött be az állomásra, mint régen, amikor reményekkel telve érkezett haza a katonaságtól. Elmosolyodott egykori önmagán. Most nem üdvözölték annyian, csodálkozott is ezen. Végignézett magán. – Hiszen nem ismernek fel! Ennyire megváltoztam volna? – Igen, akit csak megszólított, tágra nyitott szemekkel bámult rá, és nem győzte fejét csóválni, mennyire más ember lett belőle. Családja azonban a régi örömmel fogadta, nekik ugyanaz maradt, aki volt. Ám az öröm helyét hamar átvette egy félrenézős, nyomasztó hangulat. Valami történt. Végül az anyja – ő mindig is sejtette fia titkos szerelmét – kibökte:

– Meghalt az Imre felesége. Ma reggel ütötte el egy traktor. Holnapután temetik...

Ferenc megszédült, a szék támlájába kapaszkodott, egy szót sem szólt, csak kitámaszkodott a kertbe. Hátát nekitámasztotta egy fának; nem akart gondolkozni, nem tudott sírni, csak némán bámult maga elé. Aztán hirtelen felállt, nem lehet igaz, elindult, hogy megkérdezze az anyját... Tett egy pár lépést, majd meggondolta magát és visszaült a fa tövébe. Ott maradt késő éjszakáig. Nézte a csillagokat, leste, hogy merre száll az asszony lelke, talán megérinti őt, mielőtt örökre elmenne. Hátha megérezzi, hogy itt van, és még egy pillanatra idejön hozzá. Késő éjszaka volt, amikor bement a házba, már mindenki lefeküdt és aludt, vagy úgy tett, mintha aludna. Másnap az egész napja kábulatban telt. Az öreg doktorral beszélgetett, ha lehet igazán ennek mondani: csak ültek egymással szemben a konyhában és hallgattak. Barátja és bizalmasa nem kérdezett semmit, nem mondott semmit, csak megölelte erősen, magához szorította, és ő tudta, hogy ez a legtöbb, amit bárki megtehet most érte.

Estére felravatalozták az asszonyt. A tisztaszoba ablakait fekete csipkefüggönyök borították. Nehéz virágillat vegyült össze a sokféle kölni illatával. Egymást követték a résztvevők, s mire lement a nap, már tele volt a ház. Feri anyjáék elmentek nélküle. Erőt vett magán, ő is felöltözött. A halottasház felé haladtában évtizedek szörnyű súlya nehezedett lelkére. Ólomlábon járt. Fejét lehajtva ment be a lakásba, s ott elvegyült a nagy tömegben. Egy sarokban talált magának helyet,

onnan feltűnés nélkül nézhette a ravatalt. Elmondott egy imát, aztán számba vette, mi értelme van az ő életének...

Harmadnap elment a temetésre, elbúcsúzott kedvesétől. De nem örökre. Hazament, átkopogtatott a szomszédba, a doktorhoz, újra nekiveselkedtek a munkának. Ez ha vigaszt nem is, de értelmet adott életének. Végezte is aztán évtizedeken át szívósan, becsülettel. Időközben elment mellőle anyja és apja. Később elbúcsúztatta kedves barátját és jótevőjét is. Munkában nem ismert tréfát, nem ismert lehetetlent: mindig és mindenütt ott volt, ahol jó dologban, haladásban reménykedhetett. Észrevétlenül a falu lelkévé vált: mindenkinek ismerte a titkát. Csak az övét nem ismerte senki. Nőügyeiről sem tudott senki semmit; ha voltak is, úgy intézte, hogy ne tudjanak róla.

Így teltek-múltak az évek, lassan hófehér lett a haja. Helyét átadta egy fiatal doktornak, és ekkor kezdett el naponta sétálni. Eleinte az emberek furcsállották, de aztán megszokták. Most az lenne szokatlan, ha egyszer nem látnák az öreget. Hiányozna, mert még mindig megállították, csak melléje szegődtek, elkísérték egy darabon, közben elmondták, kinek mi a bűja-bánata. Meghallgatta őket, de ő nem beszélt. Beteljesítette művét, most rója az utat, addig, amíg még teheti.

Valamire azonban soha nem derült fény. Évtizedekkel ezelőtt kezdődött, s tart azóta is. Minden télen, amikor lehull az első hó, a mindent beborító fehérségben, egy asszony sírhantjáról messze vöröslök egy szál, égőpiros rózsza. Keretnek a magas fenyők ágai fehér ruhát öltenek, kiemelik a rózsaszál szépségét, hirdetve egy ember szünni nem akaró, örökkön tartó szerelmét.

HÁZI KENYÉR, DÚCOS KENYÉR...

Az erdő szélétől nem messze, sűrű bokrok között húzódik meg a ház. Hófehérré meszelt falai kikukucskálnak a poros erdei útra. Ablakában piros muskátlik kacsingatnak, szinte csalogatják a néha-néha arra tévedőket. Olyan ritka errefelé a vendég, mint a fehér holló. A nagy csendet csak a fák dalos lakóinak hangja töri meg, s az öregasszony, ott a ház előtti kispadon üldögélve, észre sem veszi, hogy unokája megérkezett.

Kezét a nap sötétbarnára festette, lehet, hogy nem is ebben az esztendőben, hanem évtizedek óta egyre csak barnul, a tél meg nem elég hosszú, hogy hófehérré varázsolja. Hogyan is tudná? A ráncok közé már úgy beköltözött a nap színe, hogy onnét csak egy nagy betegség venné ki. Attól meg Isten mentsen, mert ki gondolná őt itt, a világ végén? A fiatal leányunoka bejár a nagyfaluba dolgozni, ha ő nem keresne egy kis pénzt, felkopna az álluk. Igaz, van itt minden: disznó, tyúk, a gabona is megterem, a kacsák a pataokban lubickolnak egész nyáron, nekik aztán jól megy soruk, kotorják a vizet, s mint a keljfeljancsi, úgy buknak alá, a fenekük az ég felé kandikál, s hopp, már fenn is a fejük. A méhek is itt tanyáznak a közeli fákon, csak a mézet kell begyűjteni onnét. A legnagyobb baj, hogy nincs ember. Ez a lány sem akaródzik magának valakit keresni, pedig amikor ő az unokája korában lépkedett, már gyermeket hozott a világra. Özvegy is lett egyhamar, az uráról már csak egy tábori levélből tudta meg, hogy – nincs többé.

– Mamóka! – köszöntötte a kislány, és az öregasszony mellé telepedett. Ki tudja, mi járhatott a fejében, amikor ezt kérdezte:

– Mondja, maga nem fél a haláltól?

– Fél az istennyila, lányom, mért kellene, hogy féljek? Ugyes

eljön, ha itt az ideje, mit érek azzal, hogyha reszketve várom? Meg osztán jó lenne pihenni egy kicsit. Elég volt már ebből az életből, de betegeskedni, azt nem szeretnék. Elaludni kellene, csendesen, úgy, ahogy elaluszna estére kelve a napok, olyan szépen képzelem el az elmenést erről a világról. A tiszta kék égen, báránnyelheőkön úszkálva, elhajózni a hegyen túlra, oda, ahova a nap minden este aludni tér. A halál még koronát is tenne a fejemre, szép vöröset, és ködfátyolt a vállaimra! Nézz reám! Hát nem én lennék életem utolsó napján a legszebb? Minek szenvednék? Életemben egyebet sem csináltam, minthogy nyögtem.

– Mennyen már, mért nem pihen most? Minek dörzsöli itt ültibe azt az egy darab ruhát? Nem megmondtam, hogy kimosom én a géppel?

– Attól szakad az, lányom, esszecsavarja, oszt' vehetek ujjat. Miből? Nekem nem adják a pénzt, mind neked. János bá vala itt – épp az elébb ment el –, azt mondja, hogy a varrodát is bészárják. Osztán te mért nem mondad nekem? Férjhez kéne menned, tartson el az urad. Mi lesz veled, ha már én sem leszek, hogy neveljem a baromfiakat?

– Csak fél, nagyanyó! Örökké a halállal jó nekem, ha férjhez akar adni. Hagyjon engem békén, nem kell nekem ember, hogy megmondja, mit csináljak, s mit nem. Ha kerülne, akkor pedig olyan legyen, aki kijön ide lakni. A mai emberek már nem nagyon akaróznak az erdő szélén élni. Nagyanyó, mü hogy kerültünk ide? Mért pont ide jöttök? A falu magiknak nem volt jó? Még sohasem beszélt nekem erről. Osztán azt sem mondta el, milyen volt leánynak lenni? Hogy is volt, amikor maga esküdött örök hűséget?

– Nem beszéltem vóna róla? Az meg hogy lehet? Ojjan régen vót az, lehet, kiment a fejemből.

– Ne beszéljen már félre, örökké ezzel jó, pedig még azt es tuggya, hogy hány fűszál nő a határba. Mijjen vót a nagyapám? Mutasson már egy képet róla! Örökké dugdossa, de most nem menekül. Hozza ki azt a frankos kávé dobozt, mert úgyes tudom, hogy abba vannak a kincsei. Mutassa meg nekem!

– Jaj, istenem! Mit vétettem? Megáldottál engem ezzel a jánnal, örökké csak a kíváncsiság, bár másra lenne kíváncsi, de ő engem bolygat s nem hagy nyugton. Kihozom, de ha nem fogod bé a szájadot, úgy elnászpángolok, hogy nem éred meg a férjhezmenetelt. – Két kezével megtámasztja a pad ülőkéjét, felnyomja magát, még áll egy percet, hogy meg ne szédüljön, a lábai is szokják a súlyát, pedig teste nem mondható nehéznek. Az évek töpörödött kis asszonnyá gyűrték össze. Vékony lábán már alig tud megállni. Fekete ruhája majdnem földig ér, eltakarja törékeny alkatát. Keskeny vállán télenyáron egy hárászkendő, állandóan hideget érez. A csúz költözött beléje – mondogatja –, s a sok munka. Fején néhány szál haj, fekete kendővel takarja el; egyetlen hely, amit a nap nem barnított meg. Arcát ráncok borozdálják keresztül-kasul. Keskeny száját örökké összeszorítja, nehogy valamit kibökjön, ami a lelkét nyomja. Csak a szeme tiszta, tiszta, mint a lelke, amit nem mocskolt be az idő. De a tükörbe már nem néz. Minek? Megijedne a látványtól. Nehézkés léptekkel indul be a házba. Az első lépcső magasan elrugaskodik a földtől. Kezével segíti magát.

– Nagymama, toljam? – incselkedik a leányunoka, de ő rá sem hederít. Majd megtudja, ha eljön az ideje, hogy milyen öregnek lenni. Aztán fokról fokra lép, a tornácon megpihen. A házban a legfelső szoba az övé, az utcára nyíló ablakaival. Elvette volna a kislánytól, de nem engedett. Amióta kihozták ide a villanyt, van a televízió, nézze azt. Ő nem érti, mit beszélnek, de nem is érdekli. Neki az ablak a televízió. Lássa az embereket, ha épp arra járnak, de barátja minden egyes fa, bokor és az azon élő madárnemzetség. Néha szól hozzájuk, azok meg válaszolnak. Csak a macska nem hallgat a tiltószóra. Állandóan felugrik a párkányra, ha benn mocorgást hall, s addig nyivákol, amíg be nem engedik. Ha teheti, odafekszik aztán a hasára – az öregasszony hasára –, testének melegétől elbódulva mély álomba szenderül.

A doboz az éjjeliszekrény legalsó fiókjában van, jó mélyen elrejtve. Kapaszkodva, nyögve hajol le, de végre előkerül. Leül az ágy szélére. Elfáradt. A barna doboz tetejét simogatja, nem nyitja ki. Elindul vis-

sza az udvarra – ez a jány még bé találna jőni, hogy sűrűsse –. Kifelé már könnyebben halad, az egész napi ülésben elgémberedett lábait kissé bejáratta. A térdkalácsa még recseg-ropog, de mit számít, fő az, hogy viszi.

– Jó, hogy megjöve, mán mentem vóna magáért – zsörtölődik az unoka. Mindig is kíváncsi volt, mit rejt a doboz.

– Itt es vagyok – huppan nagyot a padra.

– Nyissuk ki!

– Várj, szusszanjak meg egy kicsit, elfáradtam, de megmondom, hogy nem adom a kezedbe. – Azzal óvatosan felemelte a fedelet. Megbarnult képek vastag lapjairól ismeretlen emberek néztek szembe az ifjú lánnyal. A legfelső képen szép, fiatal asszony nevetett, méghozzá kalapban.

– Ez meg ki lenne?

– Nem ismered meg az öreganyádot?

– Ez maga?

– Mit gondolsz, csitri, örökké vén vótam?

– Jól van, mama, nem akartam bántani – súrlódik nagymamájához, mint a macska; érezte, hogy kicsit többet mondott, mint szabadott volna. Unokája illata és közelsége pedig erősen jól esett az asszonynak, aki maga is hitetlenkedett a képet látva. Aztán felemelte a következőt.

– Ez vót a nagyapád.

– Hú! Ez a szép ember? Ezért nem mutatta meg eddig, úgy-e, nehogy nekem es ilyenre fájjon a fogam. Mijjen szépek vótak magik, nagyikám! S ez a nagy ház? Ez kié volt?

– A nagyságos úréké, itt, a faluba'. Ott szolgáltunk. Ott, abba a nagy házba, ahol most a varroda van. De akkor nem úgy nézett ki, mint most. Nagy uradalom vót az! A ház körül nagy fák, még ezer évesek es vótak azok! Nagyapád tartotta rendbe az udvart. Vót dolga elég. Kaszála a füvet, nyeste a virágokat. Mennyi rózsa vót! Egyik szebb a másiknál. Két asszonya vót a háznak. Ikrek, s az embereik es ikrek. Az egyiknek az ura erősen hamar meghalt. A másiknak ojjan művészféle vót élete párja. Nem csinált az semmit, csak fűrt, fara-

gott. Szerencsére az asszonyok ügyesek vótak. Az egyik a házat uralta, a másik az uradalmat. Akkor mű es benn laktunk anyámékkal a faluba', az uradalomhoz tartozó házba'. Gyermek vótam, inkább fiatalka, amikor hezzik kezdtem járni. Anyám küldött örökké, hogy hozzam el a vajat, amihez kenyeret es adtak minden másadnap. Ha te láttad vóna azt a kamrát! A kiadó a benti asszonyosság vót. Minden nap saját kezivel köpülte a vajat. Hetente sütték a kenyeret, ojjan jó ízű feketekenyeret azóta sem ettem! Na, nézz oda, most es csurog a nyállam, s ahol hijja a fogamnak, ki es fojik. Megtörölöm. Várj egy kicsit!

– Ijjen finom vót az a kenyér, mama?

– A' bion, ha te ehettél vóna belőle! Manna vót az, jányom!

– Jól van, meséljen a nagyapáról! Ő mijjen vót? Hogy ismerkedtek meg?

– Fess ember vala szegény. Az anyám kiöregedett a munkából, én vettem át a hejgit. Békerültem a nagyházba. Szobaleány vótam, takarítottam, a nagyasszony keze alá attam mindent, amit kért. Nagyapád ott ólalkodott örökké körülöttem. Észrevettem én azt, mán hogy a csudába ne vettem vóna észre? Egy nap osztán, úgy vagy két év után, hogy a szoknyám körül lógándozott, levágott nekem egy gyönyörű piros rózsát. Mikor mentem hazafelé, eléállt a bokorból s nekem atta.

– Józsi! – kérdezém –, nem fél, hogy a naccságáék megölik, ha észreveszik a hiányzó rózsát?

– Nem én, az életemet es odaadnám magáért, Iluska! – Hát ezután mán ojjanok vótunk, mint a jegyesek. Tuttam, hogy az ő felesége leszek, de azt es tuttam, hogy várni kell arra. Illett legalább három évet udvarolni a leálynak. Nem es sürgettük ojjan erősen, valami kelengyét essze kellett gyűjteni. Szegények vótunk, mint a templom egere.

– Szegények? Mama! A nagyapán ojjan szép ruha van, hogy csuda!

– A' bion, ezt akkor a naccságáék es megjegyezték.

– Hogyhogy?

– Az úgy vót, hogy vót egy másik uradalom es itt a faluba. Nagyapád az ottani úrfit sokszor vitte ide-oda a kocsiján vasárnaponként. Az pedig a levetett, kopott ruhájival fizetett.

– Nannyó, ez, ami rajta van, nem kopott! – kotnyeleskedett a lány.

– Nem hát, mert eszes vót a nagyapád. Élt itt egy híres szabó, hát elvitte hezza a kapott gúnyát, az darabokra szette, kifordította, s ojjan lett, mintha most hozták vóna ki a bótból. Az úrfi nem járt akármibe. A szomszéd faluba szőtték a szövetet, de ojjant, hogy még az angol királyi udvarba es eljutott a híre, pedig ott sem jártak akármibe. Ezt, amit rajta látsz, éppen kifordítva, abból az anyagból szőtték, amit még a királyok es felvettek vóna! Nekem es fel kellett tegyem a kalapot, amikor együtt jártunk, hogy ne legyen maradi az udvarlóm mellett. Egy vasárnap a templomból jöttünk épp, mentünk vóna vissza az uraságékhoz, amikor a nagyasszony odahívta a nagyapádöt s megnézte, mi van rajta.

– Józsi, magán olyan ruha van, hogy az én férjem sem jár ilyenben! – mondta. Ami igaz, az igaz. Az uraság nem adott sokat a cafrangokra. Neki muzsika kellett, festék, faragáshoz balta. Néha, de csak ha rea szóltak az asszonyok, felült a hintóra, kiment, megnézte a határt, általában ojjankor, amikor arattak, azzal hazajött, s részről el volt intézve a gazdaság. Nekünk dologgal teltek el a napok, hónapok, évek... Oszť esszeházasottunk. A gazdáéktól kaptunk egy kis földet itt, az erdő alatt. Ezt a házat es ők húzatták fel nekünk. Sok boldogság nem jutott, mert egy évre rá mán ment es az uram a háborúba. Még a kicsi leányát – az anyádöt – sem ismerhette meg. Azóta itt vagyok, a többit mán tudod.

Sorra szedték elő az emlékeket. Egy pántlika a báli ruhájáról ... Egy szalag a hajából... Egy fehér keszkenő: akarattal ejtette le egyszer, akkor kapta az első csókot! Végül egy könnyű kis csomag. Félve nyitották szét a fehér selyempapírt, nehogy széttöredezzon az, ami eddig egyben maradt: egy elszáradt, kifakult rózsaszál.

Az unokát meghatották, magukkal ragadták a réges-régi emlékek:

– Nagyi! Mi nem süthetnénk olyan kenyeret, amit ott a nagyház-

ban sütöttek? Annyit emlegette, hogy szinte magam előtt látom a polcot, ahol a kihűlésre váró, ducos, fekete kenyerek sorakoztak.

– Süthetnénk, a kemence még megvan. Csak bé kell dagasztani, hevíteni, előbb szerezni kell lisztet, de nem fehérét! Menj el a molnárhoz, neki biztos van. Akkor megsüssük. Én es ennék még egyszer az életbe! Vajat kennék a meleg kenyérre, megsóznám, s amikor beléolvadt, bizony, jóízűen megenném! Menj, jányom! Sütünk!

Azzal mindent óvatosan visszatettek a helyére. A lány elindult lisztért és kovászért, az öregasszony visszaült a padkára, hogy mielőtt az este leszáll, dolgozzon még egy keveset. Amint azonban betette a lány maga után a kaput, elmélázott: valahol egy táncparketten vagy a vásárnapi misén érezte magát, ahol a szeme össze-összeakadt a Józsi-já szemével.

Egész éjjel forgolódott az ágyában. Holnap reggel korán kel – tervezte. – Amíg a kis unoka felkel, már be is hevíti a kemencét. Majd együtt dagasztanak... A hajnal alig hasadt, de ő már talpon volt, s maga is alig hitte, hogy egy csepp fájdalom se kerülgeti. Erősnek érezte magát, egy-kettőre csaknem mindent előkészített. A kemencében pattogott a tűz, a pityóka főtt egy nagy fazékban, a liszt megszítálva, a kovász is elindult, amikorra az unokája álmos szemekkel előkerült.

– Mán hasadra süttött vóna a nap, ha nem kelsz fel! Igyál meg egy pohárka tejet, s gyere, hámozzuk meg a pityókát. Osztán a dagasztásba es kellene segítened. El es felejtettem, házi vajat hoztál az este?

– Hoztam, hoztam – válaszolt a lány, miközben itta a tejet, de előbb még leopta a tej fölét, ma nem törődik ezzel a nagyanyja, legalábbis nem zúgolódik, ahogy azt örökké teszi. Serényen dolgozni kezdett, már előre érezte a kenyér illatát, a legnagyobb ducát töri le, jól megtömi friss, finom, házi vajjal, ahogy azt nagyanyja mesélte.

A teknő kikerült a ház elé, beleadták minden erejüket, de nem is volt hiába, mert alig múlt el egy óra, látni lehetett, ahogy emelkedik a tészta a fehér abrosz alatt. Azonnal szagatni kezdték, nehogy túlkeljen. Szerencsére még megvoltak a szakajtók, a nagyí semmit sem engedett

eldobni. Igaz, ma már a diót gyűjtögetik bele ősszel. Most ismét arra használják, amire elkészítették valamikor régen. Sorra szaggatták bele a tésztát, takarták le fehér kiskendőkkel, hogy még keljenek. A teknőből kikaparták a maradékot, belisztezték, maradjon kovász, mert ezután mindég sütnek. – Hogy eddig miért nem tették? – morgolódtak. – Nem is olyan nagy dolog s az idejükből is kitelik. – Aztán a kemence volt soron. Összehúzták a parazsat gondosan egy sarokba, majd előkészítették a kenyerek helyét. Nagyí még a kezét is bedugta az ajtón.

– Hát maga mit csinál?

– Megnézem, elég meleg-e.

– Csak nem hőmérő a keze? – incselkedett a lány.

– Hallgass! Most aztán szedd össze magad! Te veted bé, vagy én vessem?

– Azt hogy kell?

– Figyelj, megmutatom, csak ügyesen tedd a lapátra! – Azzal, gyors mozdulattal, kifordította a tésztát a szakajtóból a lapátra, s egy lendülettel belökte hátulra, hogy a következőknek is legyen helyük. A lány csak ámult-bámult, mit tud az öreganyja!

– Bezzeg most nem fáj semmije!

– Nincs idő ijjenkor a fájdalomra, pattanj tüstént, mert szétfolyik a tészta. Ügyeskeggy, jövőkor majd te dobod bé. Most csak légy résen! Ahol a szemed, ott legyen a lapát, örökké lisztezd, hogy oda ne ragadjon! Érted?

– Értem, értem, de mikor lesz kész?

– Sületlen kenyeret nem eszünk. Kivárjuk... Kivárjuk, hogy jól süjjön át. Ahogy a kezemmel éreztem, jól béhevült, úgy másfél óra múlva már verhessük es le.

A kemence ajtaját becsukták. Rázárták a reteszt. A parazsat az ajtó elé kotorták, hogy ki ne fusson a kemence melege, aztán leültek a padra. Hallgattak egy sort. Néztek egymásra s mindkettejük szeme csillogott. Az utcán, messze, egy alak tűnt fel, egyre közelebb ért, megállt a kapu előtt, bejönni készült, mert a kutya erősen ugatott.

– Nem láttad, ki jön? – kérdezte az öregasszony. – Úgy elvótunk ezzel a sütéssel, hogy ki sem néztünk az ösvényre.

– Majd meglássuk, ha bé meri dugni az orrát a kapun. – Még ki sem mondta és nyikorgott a kilincs. Fiatalember lépett be, félénken, mert a kutya ugatása egy cseppet sem volt biztató.

– Nahát! Sándor! – kiáltott fel a leányka. – Tè merre bóklászol itt, ahol a madár sem jár?

– Horgászni voltam s gondoltam, ha már erre járok, megnézem, mi van veletek.

– Ül le, fíjjam! – intett a mama a lócára. – Éppeg kenyeret sütünk.

– Kenyeret? Házit?

– Aszt bion, jó feketét. Ojjant, amijent régen szoktunk.

– De jó magiknak! Szép ez a hely, jó lehet itt lakni!

– Ezt eddig nem mondtad – nézett nagyot az eladósorban levő. – Én azt gondoltam, hogy nincs legény a faluban, aki szeretne itt élni.

– Pedig igencsak jó lenne. Itt az erdő, mező, lehet állatokat tartani, nem messze a tó s van hal benne elég. Még fát sem kell venni téli-re!

– Aszt nem, fíjjam, ha van, aki felvágja! Múlóba' van már az idő, gyertek, nézzük meg, mi lett a kenyérünkkel. – Most segítség es van, enni es kap, ha kiszedi a kenyereket.

– Csak mondja, mami, mit csináljak, kiszedem én, ha ezeret sütöttek, akkor es. De a jussomot, azt kérem.

– Miből te? A leányból vagy a kenyérből?

– Jöhet mind a kettő – kacsintott a mamára a legény.

– Nekem ehhez nincs szavam? – huncutkodott a leányka.

– Most nincs, hozd a késeket, le kell verni a kenyeret. – Az első már kinn is volt. Az öregfa megmaradt tönkjére állították, a következőt egy székre, csattogva dolgoztak a kések. A kenyér héja meg ezerfelé ugrált a kés foka alól, az illata kellemesen csiklandozta orrukat.

– Osztán nem eldobni a héjját, jányom, essze kell azt takarítani, leforrázni, s meglátod, hogy a malacok mijjen jó étvággyal esznek ma este. Ünnepe lesz nekik es. Hű, de elfáradtam! Leülök egy csepppecskét, most mán csináljátok tű, én nézem, de nehogy levágjátok a keze-

teket. – Azzal leült a lócára. A fiatalok hamar végeztek a munkával. Kihozták a vajat a kamrából s várták nagy csendben, hogy kihűljenek a kenyerek.

– Adjatok mán egy dúccskát, abból ne! – intett a mama s rámutatott az első kenyérre. Előtte volt már a vaj egy széken, kenegetni kezdte a friss, még meleg kenyeret. Jó vastagon rakott reá vajat, megsózta, a szeme csillogott, a keze reszketett. Letört egy darabkát, majszolni kezdte. A fiatalok is vágták, kenték, ették...

– Nagyanyó, ez csakugyan finom! Magának es ízlik, úgy látom, még a nyála es kifolyt. Adjak még? – S már nyújtotta is az újabb szelet kenyeret. – Ez pont ojjan lehet, mint amilyet nagyapóval sütöttek! Vegye mán el, mit ízél?

Nagyanyó nem nyúlt a kenyérért. A keze maga mellé hanyatlott. S ha nem vigyáznak, teste is rögtön oldalt dől.

– Mama, nagyika, mamóka! – sikított a leány. – Mit művel maga!?

– Hagyd mán békin! – szólt rá a legény. – Egyenes helyre kell fektetni... Épp most viszi a frissen sült kenyeret az urához.

Átölelte a leány vállát, a szemébe nézett, úgy csitítgatta:

– Ne búsulj, majd sütünk mű es! Osztán lenéz majd reánk s örvend, hogy élete utolsó napján es tanított, valami ojjanra, amit mű el es felejtünk, ha ő nincs. No, hívjuk a papot!

FIDIBUSZ

A légy a tavaszi zsongásban beleszédülhetett az első virágok részegítő illatába, irányt tévesztve berepült a tanterem ablakán. Kinn a hirtelen jött szárazság miatt lekonyult ágakon öregasszonybőr-szerű levelek hallgattak, s benn az iskola padjaiban kilenc kilencedikes lány és két „árva” fiú várta a felmentő csengő szavát. Késett... Bárány tanár úr unottan nézett ki az ablakon, majd követte a légy röptét s közben ujjai doboltak; a diákok szerint, persze, élvezettel nyomogatta a puha táblatörlő szivacsot.

Kopp... kopp... A nagy csendben, amely aligha tarthatott öt percnél tovább, mert ennyi kellett, hogy a felszólított diák tudatlan csendjét megszakítsa a légy ablaknak ütődő koppanása, a tanár úr feleszmélt:

– Ülj le, mára sem készültél, lányom! – S felsóhajtva, azért-e, mert a zümmögő bogárnak sikerült megtalálnia a kijáratot a szabadba, vagy mert az óra végét jelezte a folyósón felhangzó csengő szava, becsukta a naplót.

– Jövő órára nem lesz lecke. Egy hét múlva, a réten áthaladva, gyalog felmegyünk a hegyre. Hozzatok magatokkal sütnivalót; szalonát, ha kérhetem. A következő természetrajzórán a védett növényekkel foglalkozunk. Látva az órán tanúsított „kedveteket”, úgy gondolom, hasznosabb lesz a szabadban ismerkedni a tananyaggal. Füzet és ceruza mindenkinek legyen!

Az osztályban – az utolsó óra s a meleg ellenére – nagy kedv kerekedett, de erről a tanár úr már nem vett tudomást. Kiment, hagyta maga mögött feléledni a diákságot.

Első év, hogy bevezették a kötelező tíz osztályt. Akinek nem sike-

rült a felvételi je gimnáziumba vagy szakiskolába, annak még két év fejtágító lett a jussa. Nem örvendtek neki, éltek volna már életüket szabadon, olyan lány is akadt, nem is egy, aki ment volna már férjhez, de egy általánosba járó diákot nem lehetett oltár elé vezetni.

Két év! Még két év iskolapadban! Ha csak egy évvel születtek volna hamarabb!

Korán indultak. Alighogy búcsúcsókot lehelt a felkelő Nap a tűnő éjnek s harmatot hullajtott az ég, a gyerekek már sorba álltak az iskola előtt. A tanár úr pedig izgatottan magyarázott, hogy mi lesz az útvonal, melyik réten vágnak át, s intett mindenkit, hogy hallótávolságon belül legyenek. Áthaladtak a falun, a marhacsorda nyomában még szállt a por, érezni lehetett a tej illatát a levegőben, egészen a hídig. Utána kettévált a mezei út. Jobbra a marhalegelő, balra a bérbe kiadott, illatos kaszáló.

– Álljatok meg! Mindenki maradjon mellettem! Mint látjátok, tele van a rét virágokkal, növényekkel, de ki az, aki tudja is az itt élő növények nevét?

– Harangvirág!

– Fecskevirág!

– Lóhere!

– Margaréta! – Egymás hangját túlkiabálták, miért ilyen buta kérdéseket tesz fel Bárány tanár úr? Mindenki ismeri, tudja, mi nő ezen a réten, hisz' idejárnak a lekaszált füvet szárítani nyaranta.

– És ez? – mutat a tanár egy szerény virágra.

– Burjánvirág, vagy valami gazvirág... – Szólt be Kati hirtelen, s egyszerre nevetett fel az egész csapat.

– Nem burjánvirág, nem is gaz, hanem egy értékes növény. Kockástulipán a neve. Védett. Értéke felbecsülhetetlen. Csak itt nő, ezen a réten! Sehol máshol ezen a vidéken! S ilyen különlegességekből több is van. Ezért jöttünk. Jegyzeteljete, mert ebből felelték!

Jó négy óra járásra van a falutól a hegy. A vidám hangulat, amint tanulás lett a cél, alábbhagyott. Vágyakozva tekintettek az ég felé törekvő csúcsok felé, csak már odaérnének! Duci Marika gyomra már korgott s kíváncsian sorra kérdezett mindenkit:

– Tè mit hoztál? Mit sütünk? Jaj, már olyan éhes vagyok, hogy kopog a szemem...! – Miután suttogva kibeszélték, hogy kinek, mi rejlik az ennivalós zsákjában, más szórakozást találtak. Gyíkokat és békákat kerestek a fű között, s ha valaki meglátott egyet, felkiáltott, amire két bátor legény felkapta, s a lányok visítózva szaladtak, amerre láttak.

A tanár úr nem adta fel, eltökélten megmutatott minden kincset, amit csak talált a réten, és arról is meggyőződött, hogy a nebulók le is jegyezték, amit mondott. Szerette munkáját, a természetet, az oktatást, csak valahogy nem illett bele abba a rendszerbe, amelyben élt...

A hegy lábánál, az itató csövéből ömlött a dús forrás – a Csurgó – jéghideg vize. Valamikor még betyárok is ihattak ebből a vízből, szolt a fáma. Ma már az erdőt járó embereknek adott felüdülést és a fenti karámban tanyázó juhokat és juhászokat látta el, de a Csurgó alatti betonvályúból az erre járó állatok is vígan lefelyeltek.

Kicsit feljebb, az itató közelében telepedtek le. A sűrű erdő a magasabb helyet szerette. Itt lenn a boróka bokrok tanyáztak, egymás hegyén-hátán. A gyerekek fáradtan huppantak le a fűbe. Bárány tanár úr kisbaltát vett elő, hogy biztonságos helyet készítsen a tűznek. Nebulói számba sem vették, mit csinál, hisz' mindig matatott valami után. Az éhes Dundi Marika már kicsomagolta szalonnáját, feltűzte egy ágra, és azonmód nyaggatta a fiúkat, hogy gyűjtsanak már be, mert kopog a szeme az éhségtől. Azok pedig a kérésnek nem tudtak ellenállni, mert Marikának volt a legcsábosabb mosolya. A két fiú egymással versenyezve tépte ki a lapot jegyzetfüzetéből, csavarták a fidibuszt, ahogy otthon nagyapjuktól látták, s dugták egy boróka bokor alá. Tudták, úgy ég, mint a zsír, Marikának nem kell sokat várakoznia, hogy megsüthesse szalonnáját.

A tanár úr már csak a recsegés-ropogásra lett figyelmes, és őrjöngve integetett, hogy szaladjanak a Csurgóra, hozzanak vizet, oltsák már el a felfelé igyekvő lángnyelveket. A diákok csak nevettek, mi lelhetette a kövekkel megrakott embert: úgy hadakozott, hogy azt sem vette észre, lábfejeire hullottak a nagynehezen összegyűjtött

nehéz kövek. S azt sem értették, hogy miért lohol a falu felé. Akkor értették meg, mi történt, amikor a forróság megcsapta arcukat s látták, hogyan kúszik egyre feljebb a mindent beborító tűz.

A hegyoldal alja pillanatok alatt vörös szőnyegként terült el lábuk előtt. Leszaladtak a vályúhoz, volt, aki sikítozott, volt, aki nylonzacskókban hordta a vizet s locsolta a tűztengert. S ekkora már félrevertek a völgyben mindkét falu harangjait, futva jöttek az emberek, féltve otthonaikat, hogy oltsanak. Elkezdődött a harc; a diákok eleinte megszeppenve, de aztán teljes erővel dolgoztak, hogy mentsék, ami menthető.

Ezalatt Bárány tanár úr beszaladt a községbe s egy tűzoltóautón csüngve érkezett az erősítéssel: a hatalmas tömlőkkel nekiveselkedők végre megakadályozták a lángok terjedését. Épp idejében, a sűrű erdő küszöbén.

Az emberek kapákkal, vödörrel, láncot alkotva, lépésről lépésre haladtak felfelé, hogy minden góc megsemmisüljön nyomukban.

Dundi Marika éhesen maradt; látván, hogy elmúlt a veszély, szemével megkereste a tanár úr szemét s megpendítette óhaját:

– Annyi itt még a parázs, nem süthetnénk meg mégis a szalonát?

Másnap, amikor búcsúcsókot lehelt a felkelő nap a tűnő éjnek s harmatot hullajtott az ég, s a kockás tulipánok teleítették magukat a Berzsányban, Bárány tanár úr épp ébredezett a városi kórház elme-gyógyintézeti ágyán.

Szállongó perje, üszkös virágszárak, szürke hamutakaró...

Nem tudta kinyitni szemét.

IGNÁCNÉ

Ignácné élete egyhangú volt. Olyan, mint egy hétköznapi falusi asszonyé. Haláláig nem lett híres, nem kapta szájára a népség semmiért. Átlag volt. Mindennapi. Miután két évig jegyben járt, férjhez ment, aztán sorra szülte a gyermekeket. Amelyik megmaradt, nevelte, amelyiket elvitte valamilyen kór, azt meggyászolta.

Az urát soha nem csalta meg, még akkor sem, amikor amaz a háború után fogságba esett, s ezért három teljes esztendeig nem látta kackiás bajsztát s egyebét.

A hajnali hat óra sosem találta már ágyban, mert dolgozni kellett, hol otthon, hol a mezőn, épp milyen évszaka volt az évnek. Ha hébehóba nem akadt munka, akkor leült a kályha melletti székre, félfenékkel, állandóan ugrásra készen, hiszen a négy fiúgyermekkel csak volt azért némi gond. Szomszédolni sem szomszédolt, hozzá azonban bejártak az asszonyok receptekért, mert híresen jól főzött, s ilyenkor el-elmondogatták, amit éppen átfújt a szél a falun. Soha nem volt hangos szava senkihez, nem kiabált a gyermekeire, nem csapott oda tárgyért, fazekat, ha embere részegen ment haza. Inkább segítette lefeküdni, lehúzta cipőjét, zokniját, betakarta, s másnap reggel sem hozakodott elő a dologgal. A templomba eljárt rendszeren, minden vasárnap beült elől a családi padba, amelyet egykor az ő nemzetsége faragott az egyháznak. Így volt szokásban s ő ezt követte. Sorra konfirmáltak fiai, kitaníttatta mind a megmaradt négyet. Azok aztán szerelmesek lettek és Ignácné elégedett volt menyeeivel is. Nem pörölt velük, inkább segítette őket, hogy boldoguljanak a maguk legjobb belátása szerint. Mindegyiket megtanította legfinomabb főztjeire, süteményeire, s csillogó szemmel segített fürdetni a megszületett unokákat.

Ignácné megöregedett. Az urát eltemette, s mivel már nem akadt sok dolga, megengedte magának, hogy kiüljön reggel, este, később napközben is a kapu előtti kispadra. Az emberek elhaladtak előtte, köszöntötték, hallani a választ nemigen lehetett, csak a szája mozdult, abból lehetett tudni, hogy fogadta a jó napot. Lassan olyan tartozéka lett az utcának, mint a pad, az előtte elhaladó néha észre sem vette. Nem bánta. Töpörödött, vézna kis asszonykát faragtak belőle az évek. Fején fekete kendő, ruhája is fekete, olyan parasztonosan egyszerű. Állát keskeny kezével alátámasztotta, mintha fejét nehéz lenne vékony nyakának tartani; vagy csak utat állított az arcáról leszaladó ráncoknak. Hallgatagon nézte az előtte jövő-menő embereket. Hátán a gerince a sok munkától púppá türemkedett, ha felállt, már csak a fekete földet láthatta, annyira meggörcbült.

Unokái ki-kiültek melléje vagy körülötte szaladgáltak, s egyetlen szóval sem fenyegette őket. Hadd játszadozzanak, örvendezzenek...

Egy nap nem ült ki. Azt beszélték, beteg. Aztán a harang is megszólalt, s híre ment, hogy Ignácné meghalt. Temetésére készült az egész falu. Viszonozni kellett, hogy ő minden elhunyt végső búcsúján részt vett. Illett megadni a tiszteletet annyival, hogy legalább egy szál virágot leszakítanak a tornác előli kiskertből s leteszik annak a hantjára, aki épp soros volt az Úr elszólítási listáján.

A nagykaput már reggel sarkig kitárták. Az ablakokon, ajtókon a fekete szövetet meglibbentette a szél. Benn vegyes kölni illat keveredett a fenyőkoszorúk illatával. A nagyszobában a ravatalon kemény tölgyfakoporsó, már leszegelték. Körülötte a nagycsalád: fiak, menyek, gyermekek, rokonok. Kinn rengeteg gyászba öltözött asszony, ember. Már elharangozták a gyülekezőt, azután a pap indulását. Megszólalt a kórus, a rezesbanda is búcsúnótára zendített. A pap ékes szavakkal illette a becsületben megöregedett öregasszonyt, fennhangon hirdette hithű mivoltát. Illedelmesen hullott pár könnycsepp, de jajgató szót nem lehetett hallani. Csendes szavú gyülekezet állt be a koporsó mögötti sorba. S mert szépen, melegen süttött a Nap, a vénasszonyok nyarát idézte, a megszokottnál is többen vonultak, s még csak le sem szakadoztak a menetről egy-egy útkereszteződésnél.

A sírt előtte való napon kiásták, a padmaly kész, a pap imára kulcsolta kezét s az örök feltámadás reményében áldását adta Ignácnéra.

A sírásók felemelték a koporsót, engedték volna le, ha ki nem síkul az első kettőnek kezéből a kötél, minek következtében a díszes fakoporsó fejre állt, szétnyílt, s hirtelen felült benne a görbe hátú asszony. Babonás félelem ragadta meg a falu felnőtt népét; rémüldöztek, sikoltoztak, majd megfutamodtak. Kiürült a temető, csak az egyik unoka hangja csengett tisztán a kísérteties csendben:

– A nagymama még mondani akart valamit.

MAJÁLIS A FALUBAN

A Csere hegye mögül lassan, de annál szikrázóbb fényben emelkedik magasba a Nap. Hideg tavaszi kora reggel köszönt a háromszéki kis falura. Az árnyékban a fűszálakon még fehérlik a reggel sóhaja. A tél lehelete itt lappang. Fogvacogtató időben kezdik ellátni aznapi munkájukat a falusiak. S milyen nagy a forgalom! A gazdák az elsők, teheneket kísérik a gyülekezőhelyre. Csípős levegőtől kipirosodott arcuk melengetik a felbukkanó Nappal, mindenki féloldalasan tartja a fejét, épp arra, amerről az süt. Kezükben kondér, a korai fejés habos hozadéka. A biciklire felaggatott tejesedények össze-összekoccannak, egyenként „szabadulnak” meg tőlük, „Megjött a tej!” – kiáltanak be az útjukba eső beszegődötteknek. A nagyobbik kannát – amelyik az ülés mögötti poggyásztartóban utazik – legvégére hagyják, az a csarnokba kerül.

Szekerek zörögnek, asszonyok traccsolnak, férfiak fújják a füstöt s kalapjukat megemelve, „Adjonisten jóreggelt”-tel köszöntik egymást. Lomha léptekkel feltűnnek a tehenek is a Fő utcán, az autók túlkölése véletlenül sem zavarja nyugalmukat. Egyik sarkon megállnak – épp a kocsmá mellett –, itt várják be a lemaradt állatokat. Amíg az utolsó is megérkezik, addig gazduraméknak még futja egy reggeli féldecire, hogy kicsit átmelegedjenek, meg arra is, hogy a keserű pipa köhögő rohama után szóhoz is jussanak. De már érkezik a csordapásztor. Messziről hallani ostora csattogását, amire nemcsak az emberek, de az állatok is felkapják fejüket. Fiatalfiú, lábán szárközépig ér a gumicsizma, arcán furcsa mosoly, soha nem lehet tudni, mire gondol. A faluvégi özvegyasszony fogyatékos gyermeke. Szereti ezt a munkát, az állatokat, de főleg azt a három virgonc kutyát, akik körülugrálják, s csak parancsszóra mozdulnak el mellőle. Csattan az ostor,

ballag a csorda, mint a vén diákok; száll utánuk a por és a meleg tej illata. Várja őket a dús legelő. Azt, hogy miért kísérik ki őket reggel, senki sem érti, de nem is kérdezi – szokás. Este maguktól jönnek haza, tudják a járást. S mintha a világ legtermészetesebb dolga volna, tele tőgyüket magukkal vonszolva besétálnak a nyitott kapun, és egyenest az itatónak veszik útjukat. Jót isznak, majd nagy méltósággal besétálnak az istállóba, fejésre készen. Nagy békésen várnak sorukra.

De még reggel van. A por utánuk az egekbe indul, a tej meleg illata belevész a tavasz pattanó rügyeinek fuvallatába. Az embereknek sem marad más, mint menni a dolguk után; csak előbb még, hogy mozdulni tudjanak, a napi második erősítőt nyelik le egy kis rum vagy köményes pálinka formájában.

A gyermekek csak most ébredeznek, reggelire megisszák a habos tejet, és egy kis nógatás után elindulnak az iskolába. A nagyra nőtt gesztenyefasor alatt a tudás birodalma még csendes, nem is lenne ott semmi zaj, ha a kölykök akarata érvényesülne. Mert minek tanulni, nagyapjuk sem tanult, mégis megélte az öregkort, s ennie is van mit. Jobb lenne hancúrozni a kertben, vagy rúgni a labdát az utcán ebben a szép időben, mindjárt nem lennének olyan kedvetlenek. Megnyúlt arccal poroszkálnak, vállukon a tudomány nehéz súlyával, nem a lelkük, csak a lábuk viszi őket az Alma Mater felé. Szerencsére összetalálkoznak a barátokkal, zsebük rejtékéből előkerülnek kincseik: madzag, golyó s még ki tudja, mennyi minden. Ezeket csereberélik, s máris felizzik szeplőiken a vidámság apró jele. Az iskolát övező gesztenyesor is megelevenedik, leveleik közt átsuhanó szélben jó reggelt köszönnek a lombos fák. Az öreg épület fájó tagjai ki-be csapódnak, a gyerekzsivaj messze száll, amíg meg nem szólal a rekedt hangú csengő.

– No, akkor a hétvégén – búcsúznak egymástól az emberek.

– A hétvégén majd számolunk – csapnak össze az iskolaudvaron a suhancok.

Vajon mire gondolnak, mire készülhet a falu apraja-nagyja? Eldugott kis utcában ágáló piros cégtábla: „Tűzoltószertár”! Már rég

besötétedett, odabent mintha mégis javában zajlana az élet. Valóban: benn alig látni a füsttől. A maguk készítette fapipát gyömszőlik illatos dohánnyal, mint a szeszgyár kéménye, úgy ontják aztán a füstöt. Kisvártatva mégis nekiveselkednek, nyílik a nagy ajtó, és a négykerekkű tűzoltókocsi gurul ki rajta, nyomában hömpölyög a füst és iparkodik a győzelemre ittas önkénteshad.

Hát persze! Május elsején, szombaton – írja a naptár – tűzoltóverseny lesz és majális! Erre gyakorolnak a derék önkéntesek minden áldott este, fejes és vacsora után. A meghívásra már visszajelzett vagy tíz falu, s nem volna jó házigazdaként kudarcot vallani. Nagy erővel tolják a kocsit a rendezvény helyszínére, a futballpályára, kezdődhet az edzés. Akadályokat ugranak át, csalafinta útvesztőkben másznak, egyensúlyoznak a gerendán, végül az összecsatlakoztatott tömlőkből kifröccsen a víz. Örömeikben felkiáltanak, ám az edző, stopperórával a kezében, nyugalomra inti a hősokeket: „Sok, ennyivel nem lehet nyerni!”! Addig-addig ismételik, amíg van bennük szusz, aztán meg abban bíznak, hogy holnap majd biztos jobb lesz, meg különben is: csak a hétvégén dől el, melyik csapatnak jut a dicsőség.

Az edzés alatti pihenő idők sem pihenéssel telnek: szemrevételeznek minden zeget és zugot, számolnak, terveznek. Fel kell díszíteni az egész pályát. A kerítésre köröskörül májusfa kerül minden oszlop-ra. Három sátozt is fel kell építeni, meg a színpadot, ahol majd a rezesbanda fújja a talp alá valót. A sátrak vázát összerakják gerendákból, de azokat még körbe is kell fonni lombos ágakkal. Ha minden jól megy, a gazdaságból kapnak kocsit s hoznak annyi fát az erdőből, hogy még egy alagútra is futja: itt bújócskázának majd a kicsik, hogy ne ott nyüglődjenek az éppen táncolni vágyó szüleik nyakán.

Nemcsak a vitéz tűzlovagok viselkedése árulkodó, hanem a csoportokba gyülekező fiatal legényeké is: csodák-csodája, most nem a vendéglőben italoznak s nem a lányok lábát bambulják az utcasar-kon, hanem egymás között egyezkednek. A hegyre készülődnek. Azt beszélnek meg éppen, hogy ki kinek tesz májusfát, hány szekér kellene, mikor indulnak, hogy alkalmas időre vissza is érjenek.

A lányok a parkban levő padon szorongnak. Elsejére virradóra illik

májusfát és éjjelizenét kapni. Kíváncsi szemekkel lesik átellenben a fiuk csoportját, nevetgélnek, próbálnak elkapni egy-egy hangosabb szót, hátha megtudják, kinek jut majd muskátlis ablaka alá az éjjeli muzsikából.

Minden napra jut elintézni való. A verseny és a mulatság helyszíne a legfontosabb. A futballpályát lekaszálják, a füvet csak összegereblyézik, mert jó lesz az, ha megszáradt; vagy ülnek rajta majd az emberek, vagy a gyerekek készítenek belőle várat, ahol kedvükre elbújhatnak... Megáll egy szekér a kapu előtt, behemót nagy kályha költözik be a kerítés mellé. Mellette füstcsövek halomban, s már hordják be a felhasogatott fát is. Fűrge traktor gumikerekes utánfutót tol be, oldalait lehajtják, küszöböt építenek eléje. Ez lesz a színpad – de mi lesz a díszlet? Mi más, mint a korán levélbe boruló nyírfák üde zöld ága. Innen, erről a színpadról követik a versenyt a nagytiszteletű bírálóbizottsági tagok, hirdetik ki a győztes csapat nevét, adják át a kupát. Ide költözik fel a rezesbanda, alatta pedig majd a gyermekek találnak menedéket maguknak bújóska közben.

Mennyi szervezés, megbeszélés! A máskor lusta napok felgyorsulnak, máris hétvége van! Péntek délelőtt fiatalokkal megrakott szeke-
rek kigyóznak fel a hegyre, vidáman nógatják a lovakat. A barátnők még összefutnak, beszélgetnek, találgatnak, estére pedig izgatottan, szótlán ülnek a vacsoraasztal mellé. A háziasszony is jött-ment egész nap, csak az ura nem értette, hogy mi a bajuk ezeknek a fehérccselédeknek. Egy kis muzsikaszóért, úgy látszik, mind megbolondul, legyen éppen öreg vagy fiatal.

Megmakacsolta magát a nap, mintha nem is akarna nyugovóra térni, s amikor végre besötétedik, aludni tér a család. Úgy tesznek, mintha lefeküdnének, de csak eldőlnek az ágyon és várnak.

A sötét csendben csak a kutyák ugatása jelzi, merre járhatnak a csoportokba verődött legények. Hogy éppen mikor érnek a házhoz, senki sem tudja előre kiszámítani. Még azt sem vehetni észre, ahogy a kaput díszítik fel, úgy lopakodnak az udvaron. Akkor válik csak bizonyossá otlétük, amikor felcsendül a nóta. Ezen az éjszakán nagy becsülete van a falusi „modern” zenekarnak. Percről-percre beoszt-

ják, melyik utcában, mikor kell megszólalnia a hegedűnek, harmonikának, gitárnak és a bűgő hangú szaxofonnak. Előbb egy „hallgató” hangzik fel, nehogy túl harsány legyen az ébresztés, a zene lágyan csordogál, szinte sír az éjszakában. Erre ébredne fel, ha aludna a lány, és gyújtja meg a gyufát; keze köröket ír le az ablakban, mert így kell fogadni az éjjelizenét. A fiatalok remegése alábbhagy, lelkük megnyugszik: adták, viszonozták a szerelmet. Az is megtörténhet, persze, hogy sötét marad az ablak. Volt már rá példa. Vagy a leány nem kedvelte az őt szerelmével üldöző fiút, vagy a szülők tiltakoztak, hogy nem jó parti merészelt szemet vetni egyetlen kincsükre. Az ilyen eseteket aztán napokig osztják-szorozzák az emberek, a legény pedig legszívesebben elbujdokolna szégyenében a világ szeme elől.

Szombaton, ugyanúgy, mint máskor, hajnalban kel a gazda. Igaz, nagy nap ez a mai, de az állatoknak azért enni kell adni. Szerencsére felgyorsul a munka, a tíz év körüli fiúcska is szó nélkül segít apjának, ő pedig meg nem állna még egy bagóra sem, így hamar el is látnak mindent. Mire végeznek, az asszony is kikészíti a tűzoltóruhát, utolsóként az egyensapka is a helyére – az ember fejére – kerül, s nosza, indulnak, mert már hallani, hogy a rezesbanda járja a falu utcáit, felkölteni a jónépet.

Csak a lány sündörög a ház előtt. Rá is mordul az anyja, hogy elég lesz már, menjen be segíteni, mert így soha nem lesznek készen. Még az ebédet is meg kell főzni, a frissen kimosott báli ruha már szárad, azt is ki kell vasalni. A lány a szemével simogatja a májusfa hajtásait, mintha csak szerelme rügyeit becézgetné. Közben arra gondol, hogy de jó lett volna nekik is kimenni, megnézni a versenyt, ám az asszonyok délelőtt, sajnos, nem érnek rá efféle haszontalanságra.

A rezesbanda visszaér körútjáról a falu központjába, már vígabban fűjják a nótát, a házaknál kapott pálinka megtüzesítette vérüket, s beleadnak apait-anyait, ami csak kifer tüdejükből. A vendégeket zenészőval várják, és azok érkeznek is sorra; ha nem fértek fel az autókra, jönnek szekerekkel, biciklikkel, gyalogosan.. Itt toporog már az egész falu köszönteni őket. Tele vannak a fogadásra szánt kosarak kürtőskaláccsal, és a poharak sem épp üresek a díszes tálcá-

kon. Miután befut az utolsó csapat is, katonás sorba állnak, a zenekar vezetésével a pálya felé veszik útjukat. Nyomukban a néző- és szurkolóssereg. A felnőttek fogadásokat kötnek, melyik csapat lesz a legügyesebb. A gyermekek a menetelők mellett szaladnak, egyenruhájukat bámulják, és alig várják, hogy nagyok legyenek, s ott feszíthessenek, lépdelhessenek apjuk, szomszédjuk helyén.

A pályán is jócskán vannak már. A kapuban áll a falu Gyuri bája, pattogatott kukoricát árul újságpapírból csavart tölcserékből, mellette egy cigányasszony gyűszűnyi adag tökmagot mér egy lejért az emberek zsebébe, hogy izgalmutat azzal csillapítsák a verseny alatt. Ők ketten egész héten a mai napi bevételre készültek. Vasárnaponként is fogy a rágcsálni való, de ilyen nagy mennyiségben csak piaci napokon és bálokon van keletje, s hoz kicsit több jövedelmet az amúgy szegényes konyhára.

A pályára rá sem lehet ismerni. Felöltötte tavaszi díszét. A kerítésen körben, egyforma magasságban májusfa hirdeti a nagy eseményt, a sátorban már begyűjtötták a kályhát, az óriási tepsikben sorakozik az első adag, sütésre váró flekken. Oldalt az asztalon halomban áll a fatányér, az asszonyok friss zöldhagymát tisztítanak, s szelik méreteresre a frissen sült kenyeret; hófehér kendővel gondosan letakarják, legyenek se járják, a szabad levegő se szárítsa ki.

A sörsátor előtt már hosszú sor áll, holott még be sem hűtötték a folyékony kenyeret. Nagy ládákkal hozzák a jeget, ebbe kerül az ital. Hogy hamarabb hozzá juthassanak, a sorban állók is besegítenek a pakolásba; s mire felhangzik a zsűri elnökének figyelmeztető fütyje, már ők is ott tolonganak a kordon mellett, hogy végigizgulhassák a versenyt.

Az ügyességi próbán csetlenek-botlanak, kúsznak-másznak a falusi hadak: s ha sikerül végül, vizet fakasztanak és tüzet oltanak. Már majdnem mindegyik lovag megmártózott a sárban, pocsolyában, olyan is akad, aki nagy pocakját sokadjára sem bírja átemelni az akadályon, a szurkolók, a pálya szélén, ezen is, azon is nagyokat nevetnek. Mindent egybevéve, versenyzők is, nézők is jól érzik magukat. Pedig még hátra van az eredményhirdetés, a kupa átadása – no és az igazi mulatozás.

A harang delet jelez. Ritkul a tömeg, aki közel lakik, akit vár a családja, az hazamegy ebédelni. Otthon már meg van terítve az asztal, a leves gőzölögve várja a ház urát, hogy merjen belőle, s miután mindenki vett a tányérjába, egyszerre kezdenek el beszélgetni. Ez a nap ettől is más. Máskor a gazda haragos pillantást vetne a megszólalóra, de most nem lehet túlbeszélni őrkelmét. Nagyon büszke. Hát nem ők nyertek?! Szépen sorra veszi, ki hogyan oldotta meg a feladatát, ki esett hasra a vízbe, ki nem bírta átmászni a falat, s úgy belelendült a mesélésbe, hogy még azt sem veszi észre, hogy a második fogás is elfogyott tányérjáról. Hiába, no, régen érezte már ennyire jól, ennyire felszabadultnak magát! Ebéd után a fáradt férfiember pihenni tér, az asszonyok most kezdenek el igazából élni. Miután eltüntetik az evés nyomát, előkerül a vasaló, próbálják a ruhákat, ha kell, igazítanak rajta. A tükörre már ráleheltek, fényesen csillog, örül, hogy vége a lélekölő egyhangúságnak..

Késő délutánra készen is van a fehérnép, a csavarok kikerültek a frissen mosott hajakból, loknis fürtök indulnak hódítani az éjszakába. Összecsomagolt pléd a kézben, még a gazda bezárja az állatokat, az ajtót, a kaput, minden rendben hagyott, mehetnek. Vacsorát ott esznek kinn, a pályán, bicska, kés a táskában, egyéb nem is kell hozzá. A hús illata messziről csalogatja az embereket; ahogy a pályára érkeznek, leterítik a pokrócot, mennek megvenni a finom falatokat. Akik maradnak, középre öntik a tökmagot, szemezgetik, nézelődnek, ki van már ott az ismerősök közül.

A zenészek már elfoglalták helyüket, de korán van s még senki sem táncol. Érkezik fatányéron a csodásan illatozó hús, két szál friss hagyma hozzá, kemencében sült házi kenyér és a friss levegő, mindez felgerjeszti az étvágyat és felejtethetetlené fűszerezi a szabadban elköltött ízeket. Közben gyülekeznek a barátok, rokonok, egymás mellé húzódnak, beszélgetnek és elfelejtik a hétköznapi gondjait-baját. A pálya hamar megtelik, már alig van hely a pódium előtt.

A lány titokban lesi, mikor érkezik a fiú, és boldog mosoly terül szét arcán, amikor meglátja a kapun belépni. Erre a pillanatra várt egész nap! A porondon már táncolgat néhány pár.

A fiú is bátorságot merít, előttük terem, illedelmesen felkéri szíve választottját. Gyengéden átöleli derekát, mélyen szemébe néz, forog velük az egész világ ebben a májusi éjszakában. Szülei is táncolnak, a férj elfárad, a szilaj asszonyt sorra kéri fel rokon, szomszéd, barát.

Aztán elálmosodnak, hazafelé készülnek. A lány még maradna, de a parancs nem tűr ellentmondást: indulni kell. A fiúnak megengedik, hogy hazakísérhesse kedvesét, a kapuban váltanak néhány szót, s a lopott csók csodás ízével szalad be a lány a házba. A Hold szemérmesen bújik el egy felhő mögé, nem akar tanúja lenni a szerelmesek idilljének.

Az ember leveti tűzoltó-egyenruháját, akaratlanul megsimogatja. Egész nap le nem vette volna magáról, pedig igencsak átázott a reggeli verseny alatt. Belehuppan az ágyba. Az asszony még tesz-vesz, vállfára akasztja a ruhát, a kalapot a tetejére teszi, kiviszi a csűrbe. Sokára jön be, az ura mintha mélyen aludna. Melléje fekszik, gondosan hátat fordít neki, ne kelljen érezze az annyira utált, borgőzös leheletét.

Reggel, amikor felkel, nincs mellette az embere. Felöltözik, kimegy az udvarra, ott sincs. Hátramegy a csűrbe az este kivitt egyenruháért, hozná most a napra megszárítani.

Kitárul a csűr kapuja, a reggeli napfény besurran, megvilágítja a gerendáról lelógó embert és ruháját. Nem bírt, sehogysem bírt elaludni az este. Talán az errefelé mostanság ritkábban látogató örökök izgatták annyira fel. Kiment elszívni egy cigarettát. A csűr felől nevetést hallott, gyanútlanul nyitotta ki a kaput, a felesége hancúrozott ott legjobb barátjával, a szénában.

Árva szót sem szólt. Kiosont, visszabújt. Megvárta, amíg az asszony mélyeket lélegzik.

– Gyere, cimbor! – nézett a vállfán lógó egyenruhára, odakint, a csűrben. – Lógjunk együtt!

TÜZET VISZEK... ÉG... ÉG... KÉK ÉG...

*Tüzet viszek, ne lássátok,
Ha lássátok, se mondjátok,
Lányok, ég a rokokyátok.*

Tüzet viszek, ne lássátok...

– Vén platánok hűvös félhomályában fehér hajú öregasszony pihen egy viharvert padon. A parkban zsibongó gyerekek játéka magával ragadja, szeme felcsillan, foghíjas szája önkéntelen követi a gyerekek, a saját gyerekkora dalát.

Tüzet viszek, ne lássátok... – Kis fehér ruhácskáját ma is maga előtt látja, igaz, a szeme előtt szürkében játszó fátyol lebeg; de ujjai között, a parkban talált kis virág szirmaiban, mégis érzi a selyem kellemes tapintását.

Tüzet viszek, ne lássátok... – Ó, az a másik selyemruha! Menyasszonyi ruhája volt!

Tüzet viszek, ne lássátok... – Még megeszí kifizét és elindul haza, nem jó már neki a déli meleg, nemsokára nagyon nagy lesz a hőség. Csak egy egészen kevéske víz kellene!

Tüzet viszek, ne lássátok... – Milyen szép kisfiú! Igen... Kisfiát gyönyörű pólyában vitte haza, rajta a szép, hímzett kendőcske! Finom tejillata volt a kicsinek – a dobozos tejet, ott van a szatyrában, nincs ereje felnyitni. – Mennyire tiszta kék volt a szeme, sokszor megcsodálta szoptatás közben. Ég... ég... kék... ég...

Tüzet viszek, ne lássátok... A nap sugarai egyre melegebbek... Mi ez a susogás? A fák levelei? Nem is tudja, lassan már csak sejt, alig hall. A selyem susogása volt ilyen, az asszonyi ruhái, amikor operába mentek. Ó, illatok! Hangok!

Tüzet viszek, ne lássátok... Menni kellene haza... A férje is elment már, pedig ő volt a törekenyebb, a kicsi, a beteges, akit mindig védeni kellett... Eltemették. Tölgyfakoporsóba tették a testét, a szemfedő selyem volt, hímzett selyem. Mellette ült, sírni nem tudott, a szemfedőt morzsolgatta órákon át ujjai között. A fia nem is tudja, hogy a temetés napján bekérezkedett a koporsó mellé. Szerencséje volt, aznap nem temettek senki mást. A pap beengedte, rázárta az ajtót. Azt kérdezte: Nem fél? Kitől kellett volna félnie? Aki ott feküdt, az övé volt. A teste is, a lelke is. Hol lehet a lelke? Azért ült mellette, hogy hátha, csak neki, még súg valamit. Nem súgott. Pedig nem is búcsúztak el egymástól. Ilyen nem történt velük még soha! Mindig megpuszilta, ha valahova ment: – Vigyázz anyukám, hamar jövök!

Tüzet viszek, ne lássátok... – Elindul, meleg van, alig kap levegőt. – Ezek a fák sem a régiéek már! Nem adnak hűset. – Sötét van, összeszedi erejét, lépnie kell, még egyet és még egyet, hátha végre napfényre ér, s megint láthatja, hol vezet az út...

Tüzet viszek, ne lássátok... – A mentőautóban kimondják: – Meghalt. Kiszáradt. Ebbe már nem lehel senki életet! Vigyétek a hullaházba! Vannak papírai? Értesíteni kell a hozzátartozókat. Ha vannak neki. Kétlem. Mégis van? Fia? Fontos ember? Nahát, pedig olyan szedett-vedett, olyan borzas, azt gondoltam, utcán élhetett a szerencsétlen. Tegyétek akkor rendbe, nehogy aztán bajunk legyen miatt!

Tüzet viszek, ne lássátok... – A kék égre mered egy sírgödör, tátott szájjal várja a díszes koporsót. Mennyi pompa! Csupa selyem, a szemfedő is az. Hímzett... Olyan, mint a Papáé volt... Így akarta...

Tüzet viszek... ég... ég... kék ég...

CSÖKÖNYÖS GAZDA

Szitál a köd, tejfehér levegőt kongat a rozsdás kolomp a tehenek nyakán. Nyikorog a kiskapu, egymás után kísétál Sári és Zsuzsi. Hajnali csendet törnek, szerencsére nincs közelben szomszéd, mert olyan hangos nyakukon a kolomp, hogy dülöngélő léptükre felkelne, aki élő s nem holt. Az örökálmot alvókat is felvernék? Ki tudja? A két állat elindul egy párban, aludtak volna még együtt egy keveset a meleg istállóban, hisz édes álmot lehel ott az almafalevél alom: gazdájuk hordta be szalma helyett az istállóba, s micsoda illat, és milyen jó fekvés esik benne!

Nem is akármilyen gazda ez! Ha az állatok közül kellene hozzá hasonló fajtát keresni, biztosan a csökönyös számár lenne párja. Az. Csökönyös, akaratos, azért is olyan szikár – mondják –, habár majdnem olyan hosszúra nyúlt, mint a villanypózna, mégsem érti senki, hogy fér el benne akkora akarat.

Nyílik az uradalom kapuja – a nagy kőkapu –, a marhák besétálnak, ráérősen legelik, amit még meghagyott nekik az ősz a fák között.

A gazda ma még mérgesebb, mint máskor. Nem kelt fel az aszszony, hogy eléje tegye a reggelit. Pedig hogy köhögött, majdnem kidobta a tüdejét erőlködésében, de nem, felesége befordult a fal felé, mint aki se hall, se lát, s aludt, mint a tej. Már semmi hatalma nincs felette! Ezért olyan mérges; no meg azért, mert a nacsasszony is megmakacsolta magát, és most dúl a néma harc kettejük között.

Botjára támaszkodik, hogy nagy kalapja le ne nyomja fejét, s azon töpreng, hogy vajon most is be tudná fogni a marhák helyére az aszszonyt, mint tette egykoron? Akkor volt ő igazán ember! Akkor volt férfi! Csak irányította, merre menjen. Mi üthetett ebbe a szol-

galélekbe vénségire? Honnan veszi a bátorságot, hogy ellene szegüljön? Még a moziba is elmegy este, anélkül, hogy kérdezné, szabad-e?

A fák alatt néhol még zöld a fű. Az avar közül a tehenek érzékeny nyelve kikeresi, megtalálja azt, amivel megtöltheti bendőjét. Majd felkérőzi, s a mai napra sem kell elévenni a drágán vásárolt szénát. A zsugori ember lépcsőről lépésre halad eléfelé a nagy kertben, orra előtt a két marhával.

A kert közepe táján járnak, amikor előkerül a házból Szöszke. Mi tagadás, nem örül neki, mert a kislány már most olyan cserfes, mint az asszonynépség, csak úgy ontja magából a kérdéseket és megállapításokat, márpedig ő nem egy beszélgetős típus, főleg nem egy gyermekkel. Ám ha nem válaszol neki, az se sokkal jobb, mert a kis csitri felküldi a fára: hunyorgó szemével kibökte, hogy éppen a tetején van még egy alma, s fejébe vette, hogy az a legfinomabb. Hiába vannak tele a pince polcai szebbnél szebb almákkal, ennek a fruskának pont ez kell, amit amúgy már a dér is megcsípett.

Beszélgetni nem szeret, de kíváncsinak azért kíváncsi. Nyáron, amikor kint legelnek csordában a marhák, ő naphosszat ott áll a kerítés mellett, a nyárikonyha takarásában. Leskelődik. Ha meg már nem bírja köhögés nélkül, megmekken, s meg is ijed tőle az arra járó-kelő ember.

Miután mindent szemrevételezett a szemben levő rendelő életéből, rohan jelenteni a doktornak, hogy már ismét ellógott valaki a munkahelyéről, vagy éppen olyasmit cipelt haza, ami nem a sajátjából való, mert ő mindent tud, lát, hall... Észrevétlennek hiszi magát, nesztelen árnyéknak.

Ha már lekászálódott a fáról, a gyerek kezébe nyomja az almát, bök feléje pár szót, remélve, hogy több óhajta nem lesz és elmegy. Ha mégis maradna, szúrós szemekkel nézi, emelgeti botját, addig-addig, amíg Szöszke csakugyan meg nem ijed, és hanyatt-homlok be nem fut a házba.

Az asszony alig várta, hogy ura elmenjen, azonnal felkelt. Megitta kávéját; a vén ördög mellett ezt nem merte volna megtenni, mert hallgathatta volna ismét, hogy „micsoda úri szokás!”, „nem magának

való ez!”, meg „igyon csak teát, van menta a kertbe!”, „a kapu előtt ott a nagy hársfa, szedje le a virágait!”

Aztán kiment, kiskertjét vette szemügyre. Megvannak mind, szerencsére, épek és szépek! Hála Istennek, ma nem hajtotta rájuk a marhákat. Ki tudja, miért, utált ez az ember minden szál virágot, és tett is róla, hogy kárt okozzon bennük. A nő azonban fáradhatatlan volt, ápolta, gondozta kiskertjét, és minden tavasszal szép, illatos Margit-szegfű csokorral ajándékozta meg Szöszkét; s még kis fejét is megsimogatta, hogy ne féljen este, amikor tejért megy.

Utolsó előtti embert írt a naptár. A halottak napja utáni hajnalon az öreg felkelt. A hó még mindig nem esett le. A kert tele volt falevéllal, a fák között még mindig zöldellt néhol a fű. Az öreg motozott a kora reggeli sötétben, nem szólt, de nem is köhögött. Mit csinálhat olyan sokáig? Felesége alig bírta szó nélkül. Végre becsukta maga mögött az ajtót. Hallotta, amint hátracaplat az istállóba; aztán hogy behozza a tejet, majd kihajtja a teheneket. Erre várt csak. Kibújt az ágyból, kapkodta magára ruháit, mostanában be sem gyűjtött embere. Pedig régi szokás, jó szokás... A tej sétárban az asztalon. Leszűrte. Nemso-kára jöttek is a reggeli tejre beszegődöttek.

- Jó reggelt, Juliska – köszönt be az első, aki igencsak siethetett.
- Jó reggelt, korán jött ma.
- Korán, kíváncsi voltam mit szól maga ehhez a dologhoz?
- Milyen dologhoz?
- Hát az emberihez.
- Amit eddig. Mit szólnék?
- Maga akkor még nem es tudja!
- Ugyan, mit kellene tudjak, eleget éltem vele, ismerem a portékát.
- Az embere épp most költözött bé két marhájával s batyujával a tüzes Marishoz!
- Mit beszél itt nekem? A Marishoz?
- Oda hát! Aszt' mondá, hogy ide nem gyün vissza többé. Elege van magából, s meg es szerette a Marist.

– Elege lett belőlem?

– A' hát!

– Jó, én nem bánom – legyintett, de azért leült a kályha mellé. – Nekem csak könnyebb lesz az életem. De az övé?

– Hát úgy es van. Maga úri asszony, látszik, hogy Magyarországból került ide, nem akárhonnan szalajtották. Finom lélek, szépen beszél. A Maris osztán megtáncoltassa az öreget. Olyan veres vót ma reggel korán a szája, mintha táncba készülne. Mán pattogott es az „ifjú” párjának, hogy mit kell elintéznie ma. A csipkés nyoszolyába nem lesz nagy hajcihő, mert amire odakerül az öreg, esszeesik a napi fáradságtól. Na, Isten álgya szomszédasszony, akkor ma nem gyün a moziba?

– Nem-e? Dehogynem! Kipúderezem magam, a legszebb ruhámat veszem fel. Ott leszek! Ha az uram nyolcvanon túl új életet mer kezdeni, én sem hagyom alább. Már épp itt volt az ideje.

Tél után, kora tavaszi reggelen kolompszóra ébredt. Két tehén álldogált a kapu előtt. Meg lesunyt fejjel az embere. Hazajöttek.

Harmadnapra megszólalt a harang a templom tornyában.

Temették a csökönyös gazdát.

FÖLDOSZTÁS

Végre megszeliődött az idő! A szántóföldet borító nagy, fekete rögök szélei reggelre már nem deresek, és a gólyák sem változtatják oly gyakran lábukat. Sokat megélt madárméltósággal sétálgatnak a mezőn, bekapnivalót keresgélnek. Nagy szerencse, ha még eleven préda is akad, egy-egy ízletesebb falat erővel tölti fel a hosszú útról hazatérteket. Gólyaúr nagy csőrével lecsap, s már el is tűnt kelepelőjében a korán kelő mezőlakó. A Nap még késlekedik felkelni, de már látható a fénykoszorú a hegy csúcsa mögül. S ha már itt a tavasz, itt a vetés ideje. Ha pedig vetni kell, akkor föld is kell hozzá. Ma reggel ez a legnagyobb gond a faluban.

Már ki tudja, hányadszor mérik újra a földeket. Igazságosan. Ez a jelmondata a mostani földmérésnek is. Nem mintha az eddigi nem lett volna az, a leköszönt vezetőség arra esküszik, hogy olyan megoldást találtak, amely mindenkinek kedvezett. Csak suttogva jegyzik meg az emberek, hogy főleg nekik, azoknak, akik a tűz közelében melegedtek, akik közel ültek a húsosfazékhoz. Lássuk hát, mit eszeltek ki az újonnan választottak!

A reggeli félhomályban ezért igyekeznek ki az emberek a földekre, és a gólyák rémülten látják, hogy oda a reggelijük. A zajt és a sok embert nem szeretik, hosszú lábaikkal ugrálnak egyet-kettőt, majd szárnyaikat meglebbentve a magasba emelkednek. Nem szállnak messzire, csak a villanypóznára telepszene, hátha hamar vége ennek az emberi ricsajnak. Ebben aztán reménykedhetnek, mert a hangzavar egyre nagyobb.

– Hiába jöttünk ki ilyen korán, mondtam én magának, Máris, hogy ezek úri népek nem kelnek fel hamar, de mondhat az ember! Még ha jönnének es, úgyse münköt vesznek előre, ha nem tudná,

előbb saját magiknak mérnek. Számít es az, hogy valamikor magiknak vót a legtöbb szántójik. Ha nem vette volna észre, csak a lánc cserélődött ki. A kutya maradt.

– Zsiga, maga nekem ne beszéljen, a minap hallottam, hogy mindenki visszakapja azt, ami valamikor az övé volt. Csak próbáljanak a sok jöttmentnek a miénkből adni, velem gyűlik meg a bajik! Maga csak álljon itt mellettem, beszélek én, meglássa!

– Na, azt elhiszem, beszélni azt tud – morgolódik magában az ember.

– Mit mondott, Zsiga?

– Semmit, semmit, csakhogy látom, megjöttek a gólyák es.

– Gólyák? Mi baja a gólyákkal? Azt mondtam, hogy el ne mozduljon mellőlem és figyeljen.

– Jóideje egyebet sem csinálok, csak azt figyelem, amit mond, de most az egyszer osztán nem tesz a világ csúfjává azzal a nagy szájával, azt megmondom jó előre.

– Mert? Mit csinál? Hezzám üt, vagy mire gondolt? Nosza, halljam! – harciaskodik az asszony, aki csak erre a pillanatra vár, ki tudja, mióta. Egyszer már a szemébe szeretné mondani emberének, hogy semmirevaló, élhetetlen. Mert lám, mindenki halad, mindenki gyarapodik, csak őkelme olyan kényes a becsületére, hogy semmit sem csinál. Most is csak morfondírozik a kutyáról meg a láncáról, ahelyett, hogy ügyeskedne valamit. Jól kikupálódott, amióta bújja azt a sok könyvet. Osztán a föld neki nem es jó, a gyár, az kellene, de szerencsére vége annak a világnak.

Most megint meg kell fogni a kapa nyelit. Ha tetszik neki, ha nem. Rea veszi ő, csak mán kapiák vissza azt a jó zsiros földet, amit örökölt. Papíron még minden a szülei nevéen van, ő az egyetlen örökös. Most megmutathatják a sok jöttmentnek, hogy ki mit ér. Ha kell, ökrökkel kezdik el megművelni a földet, ha kell, még térden csúszva is... Csak jönnének már és mérnék ki!

Kiérték a régi birtokra, leülnek a föld szélire és várnak, hallgatnak. Ha bele lehetne látni a gondolataikba! Vajon mi járhat a fejében ennek a két, ég és föld embernek? Mert mint ég és föld, annyira nem

haszonlitanak egymásra. Az asszony zsíros paraszt leánya sok földdel, az ember a valamikori kocsmáros fia, aki gyári munkára adta a fejét. Szakmát szerzett, amelyet megmagyarázhatatlan módon szeretett is. Az asszony megmaradt annak, aki volt, erősen állt a földön, miközben a férje csak tervezett, álmodozott.

Nem csak egymástól, de a falubeliektől is erősen különböztek, méghozzá a makacs magázódásukkal. Rajtuk kívül ilyen szokás legfeljebb egy-két házaspárnál lehetett. Élcelődtek is velük eleget az ilyen-olyan társaságokban, mindenkit az érdekelt, vajon akkor – a meghitt pillanatokban – tegeződnek vagy magázódnak. De hát, persze, sem igazán megkérdezni nem lehetett ezt, sem igazán választ kapni rá.

A poros úton jövőgetnek kifelé már többen is. Biciklijét toló ember mellett szaladgál az asszonykája. A férfi tősgyökeres. Az asszonyt valahonnan esszeszedte – így mondják itt az emberek –, ráadásul alig tud az magyarul. Mindent megért, valamicskét beszél is, de a nyelvtannal még nem tudott megbarátkozni. Most is éppen veszekednek. Messziről hallatszik, amint az asszony azt mondja:

– Mán kilenc óra se lesz, s mü mán essze leszünk verekedve – közben gesztikulál, már levegőt is alig kap, mert a mellette menő, hosszú lábú ember jól megnyújtja a lépteit, s ő csak futva tudja követni.

Egyre többen vannak, egyre nagyobb a hangzavar. A golyák is jobbnak látják odébb „állni”, itt ma már nem lesz ennivaló – lám, egy autó is épp erre tart –, inkább a tavak felé veszik az irányt. A jármű megáll, négyen szállnak ki belőle: egy asszony és három férfi. A nő kezében iratcsomó. Abban a tudomány. A férfiak mérőléccel felfegyverkezve állnak a föld szélire.

– Akkor vegyük névsor szerint! – szól a hivatalt képviselő asszony.

– Névsor szerint? Hogyne! – hurrog a tömeg.

– Előbb annak mérjék ki, akinek itt volt a földje! – sipít egy asszony.

– Annak mérjék ki, akitől többet vettek el! – kiabál egy másik.

– Mindenkinek ott mérjék, ahol volt egykor a földje! – pattog a

korán érkező asszony. Na, erre olyan bábeli hangzavar kezdődik, hogy senki sem ért már semmit. A mérőléces ember mellé megáll a zsíros gazda leánya – az előbb vehemenskedő asszonyka –, kapával a kezében:

– Itt és most kezdik kimérni! Ez a mű földünk volt. Ha valaki egy fél métert is el mer venni az apáméból, a kapával vágom le!

Erre elcsendesedik a tömeg. Az asszonyka harciasságát mindenki ismeri. Bátran kiáll a maga igazsága mellett – erről ő híres, az apja meg a konokságáról. Ki merne vele szembeszállni?

Napokig, hetekig eltart, amíg mindenkinek kimérik a részét. Hivatkoznak törvényekre, határozatokra, a kutyára meg a láncára, és hogy, hogy nem, ismét az jár jobban, aki közel ül a tűzhöz. Nagyon idő sincs az osztzkodásra, mert sarkukban a meleg, ideje van a vetésnek, a tavaszi munkának.

– Azt mondják, hogy ezzel még nincs vége a kimérésnek, csak most nem volt elég idő, mer hamar kitavaszodott – nyugtatgatja férjét egy szelíd asszonyka. – Ne búsulj ember, jövőre visszakapod te es, amit reád hagytak apádék, mindenki nem lehet olyan harcias.

– Naccsága, hallgass! Tudták ők, miért vártak eddig! Nem látsz a szemedtől? – mordul az öreg, ebből asszonya tudja, hogy szivarvásárlás ürügyén a férje már a kocsmát is meglátogatta. Olyankor szólította naccságának a feleségét. Nem is érdemes most vele beszélgetni, mert az amúgy csendes emberből ilyenkor kibújik a keménykedő férfiördög, mindenben ellenkezik, a fába is beleköt, de még egyetlen fiába is. Csak most kelt fel, gyanútlan, nem tud az előzményekről semmit.

– Apa, adj egy cigit!

– Nem adok én, ott van az ablakpárkányon a tiéd, abból vegyél!

– De apa, ott nincs semmi!

– Akkor semmit sem kapsz – kacsint fia felé, és sátán módra kacag.

– Apa, akkor adjál pénzt, hogy vegyek!

– Na, na, na, fiatalember, azt már nem! Majd akkor kirabolhattok a naccságával, ha kiterítve láttok a nagszobában, csizmám orrával

felfelé. Addig abból gazdálkodjatok, amit magatok felhalmoztatok, tőlem nem kaptok semmit sem.

– Édesanyám, mi baja az öregnek? – néz értetlenül a fiú. – Ilyen korán már megjárta a kocsmát?

– Hagyd fiam, földosztás volt s lemaradtunk róla! Azt búsulja az öreg. Eddig nem érdekelte, de most, hogy mindenki megföldesedett, megint eszébe jutott, hogy neki is kellene. De hogy minek, mit akar vele csinálni, azt még nem értem rá megkérdezni. Mert úgy-e nincs nekünk mán semmink, amivel gazdálkodhatnánk. Ember is kellene hozzá, de hát, abból nekünk csak ilyen van. Nézz reá!

– Naccsága! Ne sokat papoljon, vasárnap van, mennyen papot hallgatni a templomba! Ma itthon maradok, bűnöm nincs, se földem, mennyen az, akinek mindkettőből kijutott a héten. – Azzal leül a küszöbre dohogni magában. A felesége megfogadja ura tanácsát, megy a templomba. A fia is jobbnak látja felkeresni barátját, mert se pénze, se cigarettája, se reménye, hogy az apja megszánja.

Az öreg igencsak nekikeseredve gyűjtja az egyik szivart a másik után. Megszégyenítették. Megalázták. Nem enyhített ezen az a pár féldeci sem, melyet a kocsmában hamarjában bekapott. Ott is olyanok röhögték szembe, akik éppen az apja, nagyapja földjén gazdálkodnak, azt bitorolják. Ő meg tűrte. Milyen ember lett belőle? Ilyen sértésekre fiatalkorában előkapta volna bicskáját, s rendet vágott volna. De most? Hisz nem tudta megőrizni még azt sem, amit reá hagytak örököül. Azt a földet, amelyben egész nemzetségük meggyökerezett, amelyből egész nemzetségük kihajtott!

Dühösen állna fel a lépcsőről, de nincs ereje hozzá. Mellkasában iszonyú szorítást érez, nem kap levegőt. A gólyák sokat megélt madárméltósággal sétálgatnak a mezőn, bekapnivalót keresgélnek.

Nem érte meg a következő földosztást.

BOCSÁNAT

Már nyolcvankét éves. Majdnem húsz esztendeje, hogy szinte mozdulatlanul fekszik ágyában... Késő őszi éjszaka történt. Hirtelen erős rosszullet fogta el, másnapra lebénult a fél oldala. Makacs volt mindig, az is maradt, még akkor is, amikor csupán a kezével tudta jelezni, hogy mit akar, vagy mit nem akar: hadonászott, ha valaki csak megemlítette a kórházat. Ő oda nem megy! Aztán mégis ment. Jött a mentő és elvitte.

Ilyen kiszolgáltatott helyzetben sohasem volt még, soha nem ismerte ezt a szorító érzést. Mindig a saját ura volt, a saját akaratát érvényesítette. Most meg, tessék, itt van! Kacsa, pelenka... csupa megalázó, méltatlan dolog!

Büszke emberként élt világéletében. Annak nevelték. Nemes ember fiaként látta meg a napvilágot, egy nagy kúriában. Mindent megkapott: jólétet, szeretetet. Egy nap azonban meghalt az édesapja, s ő nagyobbik testvérevel az anyjával maradt. Elkezdődött a harc a vagyonért. A kúriából kiköltöztek, eladták, az árát meg osztották az örökösök között.

Nekik megmaradt a föld és az erdő. Sok-sok föld. Nem gondoltak arra, hogy jön egy új világ, amelyben bűn, ha az embernek valamiből sok van. „Bűnösök” lettek ők is. A „kollektív” mindent elvett. A sok földből csak pár méter széles, fekete rög maradt és egy falusi ház.

Ereiben hordozta őseinek vérét. Ráadásul egyre nőtt benne a gőg. Szép szál fiatalemberré cseperedett. A háború nem kerülte el sem őt, sem a testvérét. Neki szerencséje volt, nem esett fogságba. Hazajött. Öccse ott maradt a fronton, valahol messzi Oroszországban.

Kettesben maradt édesanyjával; kényeztette is ő félárva fiát kedvére, erősen belenevelvén, hogy ő Valaki. Voltaképp az is volt: csak

kezébe vette az ecsetet, és bár sohasem tanulta a festészet mesterségét, csak úgy ontotta magából a szép képeket...

A lányok mind szerelmesek voltak belé. A fiatalúr kegyeit kereste mind. Ő pedig élt... élt... élt! Nem akadt falusi bál, mulatozás, ahol ne jelent volna meg, természetesen a magafajta barátokkal.

Még véletlenül sem keveredett parasztlányokkal. A rangosabbak közül kiválasztotta magának a falu legszebbikét. Feleségül vette, s mint a mesében, éltek boldogan. Legalábbis így emlékszik hirtelenjében az asszony, összeaszalódott hajdani szépség, amint férje szobavécéjét emeli, tisztítja...

Ó, megszépítő messzeség...

Dehogy is volt könnyű az élet! Sokszor nézett embere a pohár fenekére, meg-megcsalta, mert nem tudott ellenállni a csábításoknak. Első gyermeke házasságon kívül is született. Az apaságot elismerte; hogyné, hiszen úr volt! A nevét azonban nem adta. A vagyontárából megmaradt összes pénzből kifizette szeretőjét. Juttatott a földből is valamennyit, aztán többé tudomást sem vett róla. Ahogy elsőszülött fiáról sem.

Úri virtus, fogták fel abban a világban; ezért aztán mindenenk ellenére tisztelték. Továbbra is feltűnt a falu összes rendezvényén; ha éppen úgy adódott, úgy mint a rezesbanda egyik alapító és oszlopos tagja, mert természetesen a zene sem állt távol tőle. Hiába, no, tehetséggel megáldott ember volt, az a fajta, aki mindenbe belekezdett, de mert kitartást már nem osztottak neki, a dolgok közepén mindig megállt...

Otthon azért vezette rendesen a gazdaságot. Marhákat tartott s lovakat, az apró állatot már nem is számolta. Adni-venni, ezt szeretete! Ha esett, ha fújt, nem számított, mindig kinn volt a piacokon, még azon is, amelyik éppen messzire esett falujától. Meg aztán mindig sikerült eladnia, amit vitt magával. Jó megjelenése, beszélőkéje segítette. Jöhetett utána a kocsma! Az áldomás, amit ki nem hagyott, mert e nélkül mit ér a piac; s egy-egy jó kártyaparti, még ha üres zsebbel megy is haza.

De nem a gazdaság, inkább az erdő volt a mindene. A magas fák

között virágzott ki leginkább nemes, romantikus énje, mintha palástot borított volna rá a rengeteg. Ment is szívesen. Kora hajnalban, még télen is, felült a bakra. A lovakat, persze, az álmosan vacogó asszony fogta be, még a gyeplőt is ő adta kezébe. Hát, igen! Boldog élet! Úgy, egészségesen, maradék vagyonkájával, szolgálatkész asszonyával, övé volt a világ.

Aztán egy csapásra megváltozott minden.

Elvették mindenét. Nem maradt se szekér, se ló, se más. Ment minden a kollektívbe. Kivéve a büszkesége: ezt nem adta be a közösbbe. Ám az idők vihara azért így is megtépázta: nagyokat szenvedett, nagyokat sajnálkozott és nagyon sajnáltatta magát. Telt-múlt az idő, hiába, nem lelé helyét. Még akkor sem, amikor könyvelő lett a gazdaságban, később meg mázsamester. Úgy számolt fejben, hogy senki sem kelhetett versenyre vele. Ebben is tehetséges volt...

Aztán megszülettek gyermekei; egy kislány és egy fiú. A remény gyermekei, mert bennük látta a folytatást a maga módján, elveszett vagyona visszaszerzésének lehetőségét. Már-már rendeződni látszott élete. A gyermekek növegttek, ő meg ímmel-ámmal bár, de dolgozott. Dolgozott és ivott. Számtalanszor vitték haza szekérderékban, részegségtől ájultan. Úri virtus, nem szégyellte magát, nem kért bocsánatot. Sokszor hozott ívó cimborákat házába, de feleségének soha nem lehetett egy rosszalló szava sem.

Évek borultak egymás nyakába, telek hava alól tavasszal sokszor bújtak ki a búzamagok s hoztak kalászt. Gyermekei is éretté váltak. Ideje volt a gyarapodásnak. Férjhez adta a lányát – nem úgy, ahogy szeretete volna. De a lány, az csak lány, minek abból akkora dolgot csinálni.

A fiában volt minden reménysége. Ő fogja vezetni, ha majd megint lesz egyszer, a gazdaságot. Feleségül vesz majd egy módos lányt, s a gyerekek révén tovább viszik majd az ő nevét. A jelölt már meg is volt. Szerették is nagyon. A szülők... De nem a sors. Másvalaki kötözött fiuk szívébe.

Kegyetlen harcot vívtak ellene. Bevonták a háborúságba az egész falut, a család apraja-nagyja hadban állt. A nagynénik hozták-vitték a

híreket. Két pártra szakadt a falu. De nem volt pardon: nem akarják ezt a lányt, és kész.

Nem változott a helyzet akkor sem, amikor a fiú oltár elé vezette szíve választottját. Áldását nem adta a házasságra sem az apa, sem az anya. Sok időnek kellett eltelnie, mire fagyos lelkük mégis felengedett, így-úgy elfogadták menyüket, a végén pedig talán még meg is szerették. Különösen, amikor már az unokák is megszülettek.

A fiatalasszony lelkéből azonban nem múlt el nyomtalanul a sok megaláztatás. Ő is elfogadta az öregeket, de szeretetet, azt sehogysem tudott érezni irántuk. Már csak azért sem, mert örökké irányítani akarták az életét, ám ő ezt soha nem bírta, soha nem tűrte.

Az évek tovább haladtak, siettek a maguk útján. A vagyon, a gazdaság visszaszerzéséből egyelőre nem lett semmi. Az öregember elúszni látta élete szépre álmodott hajóját. A diktatúra még javában tartotta magát, ő pedig váltig nem lelé helyét. Ivott, szeretőt tartott, megtagadott embert, Istent... Nem ismert hatalmat maga fölött.

Ettől még azonban a sors csak megszólította. Egy végzetes éjszakan ártatlan kis vérrög indult útnak ereiben, s ez megváltoztatta életét. Betegsége mozdulatlanságra ítélte. De így, bénán is, szikla maradt: kemény, makacs, kopár...

Húsz éve már annak, hogy betegsége ágyához láncolja. Húsz éve már, hogy a nemes úr, ha akarna, sem tudna parancsolni; kénytelen hagyni maguktól megtörténni a dolgokat. Fia elhagyta Erdély nemes, ősi fáit, s családjával messzire költözött. A földeket meg az erdőket azonban – a diktatúra elmúltával – a béna ember csak visszakapta. Ragaszkodik is hozzájuk utolsó csepp véréig, habár ereje igen csak fogytán. Szerencse a szerencsétlenségben: leánya váratlanul megövezgyült, s hazaköltözött fiával együtt. Gondozzák, lesik minden óhaját.

Még egyszer, utoljára az életben szerette volna látni a kapálót, a virágos rétet... Kocsiba ültették és kivitték a határba. Ahonnan még ellátni a hegy felé – sűrű erdejében hányszor, de hányszor megfordult! Kiszedték a kocsiból, körülnézett. Kemény szíve melegedni

kezdett. Eleredt a könnye. Szólni nem tudott, karja nehéz volt, a lepergő kristálycseppeket lánya itatta fel gyöngéd szeretettel ráncsal teli arcáról.

Egy napon a fia is hazaérkezett családjával a messzi távolból. A gyermekek keveset tudtak a múltbeli dolgokról, nagy szeretettel ölelték át nagyapát és nagyanyát. Minden új volt nekik. Mesébe illő az udvar a sok-sok kiscsibével, a csűr, tele szénával, nyulak, bárányok, mind-mind újdonság volt számukra. Nagymama gyorsan nekilátott gyúrni, dagasztani, hevíteni. Finom, friss házikenyeret sütött a régi kemencében, s még az elmaradhatatlan – vakarékból gyúrt – gyermekcsemege, a madárka is előkerült szép kukoricaszemeivel. A kiscipót, még úgy, melegen, kezükbe fogták, dobták hamar egyik tenyerükről a másikra, s igen vívódtak, bele merjenek-e már harapni.

Csak a menyé érezte magát, különös módon, meghatódva, amikor belépett a lakásba. Egyenest odament a magatehetetlen férfihez, leült az ágya mellé, megfogta kezét. Bőre fehér volt, akár a haja. Arca hosszúkásra nyúlt. Tiszta kék szeme tágra meredt, ahogy megpillantotta az asszonyt. Megmoccant, mondani szeretett volna valamit. Nem tudott. Nyelve nem engedelmeskedett, csak hebegett, habogott.

– Értem, Tata! – bólogatott a menyé, és megsimogatta homlokát. Mintha áramütés érte volna, ám nem csak őt, az öreget is. Az asszony lelkéből szempillantás alatt elszállt minden harag, minden rég őrzött fájdalom. El, messzire, a hegyek mögé. Az öregember szeméből pedig megállíthatatlanul patakozott a könny. Amennyire csak gyenge erejéből tellett, megszorította menyé kezét. Születésnapja van, jutott eszébe, talán ezért is látogatták meg; s csakugyan, mintha újjászületett volna. Hogy meddig tart harca az élettel, azt nem lehet tudni. De még élni szeretne egy darabig. Mert még másokkal is békét kell kötnie. Mindenekelőtt magával.

Végezetül Istennel...

ÉPPEG ANNYI

Dunna köd ringatja ölében a hegyet, átöleli, mint anya gyermekét. Az út mentén, a hegy lába alatt – amerre elhalad a kocsí a hazatérőkkel – öreg, viharvert széekykapu zsindeykalapját fújja a szél. Megroggyant oszlopa, ki tudja, meddig állja a havasok sóhaját? Mellette büszke kolosszusként emelkedik a magasba egy új, vendégváró épület. Az öreg kapunak meg vannak számlálva napjai. A régi házat, amelynek előőse volt, már rég ledöntötte a buldózer.

A széekykapu magára maradt.

Tört ülnek. Elment a gazda, s a rokonok, ismerősök magukba roskadva ülnek körül az asztalt. Fehér abrosz sarkát pödri az elhunyt öreg barátja. Reszkető kezekkel fogja a pálinkás poharat, s nézi a benne csillogó köményes pálinka aranyló színét. Egy mozdulatra hajtja fel, s miután párszor még megismételi, megered a nyelve. Ó, mennyi rossz fát tett is ő a tűzre valamikor...! Mindenki őt figyeli, az arcokon elébb illendően visszafogott mosoly, de aztán már szabadjára engedett derű, amikor a számolás tudományának hajdani különös elsajátításához ér.

– Hétszer hét, Bandika? – kérdezte volt a harcias tanító néni.

– Éppege annyi – felelte Bandika akkor, most meg idővéste árokkal az arcán ecseteli, lám, így tanulta meg a negyvenkilencet: egy hétig sajgott a tenyere, na meg a fenéke, amit ezért a válaszáért kapott.

Az asztal másik végén fehérhajú asszony, szomorú és megtört, egyedül neki esik nehezére a nevetés. Ma kísérté ki élete párját. Erős, mert annak kell lennie, annak kell látszania. Összeszedi magát, csatlakozik a jó baráthoz, ő is mesélni kezd. Meg hát van is miről: bizony, ő is tanúja volt Bandika csibészégeinek, csak már nagyobb korából.

Amikor már igencsak nős volt. Rajtakapta a mezőn egy asszonycse-léddel, de úgy megijedt ettől, hogy a mai napig senkinek nem mon-dta el, mit látott.

Lassan elcsendesülnek ott az asztal mellett, egyre többen morzsol-gatják a terítő sarkait. Habár az eltávozott gazdáról egy szó sem esik, szemük előtt még mindig ott dökög a gyászszekér, ki a sáros udvar-ról, el a temetőig. Nyomasztó ez a csönd, beszélgetni kellene inkább. Sírna az özvegy, talán hogy megkönnyebbüljön, de nem szabad, mert megtelik a gödör vízzel, így tartja a babona. Különben se szeretné, hogy aggódjanak miatta a gyermekei. Majd holnap, vagy holnapután, miután elmentek. Ne lássák anyjuk fájdalmát...

A visszafelé úton a dunna még mindig ölében ringatja a hegyet, hogy álma szép legyen, amíg el nem jön a napsugaras tavasz.

Egy kis házban – előtte szintén öreg székelykapu, benn kályha ontja melegét – fehér hajú asszony törli könnyeit. Már szabad.

Egyedül maradt.

A HARMADIK

A két nehéz nagykapu szélesre tárta szárnyait. Az úton elhaladó, ha benézett, csak annyit látott, hogy köves az udvar, hátra végig. Még a fű sem kegyeskedett kidugni fejét, mert azonmód le is taposta állat vagy szekér. Gazdaudvar ez, még ha előbújna is valami zöldféle, a ház asszonya nyomban kikapálná. Ez az ismérve a háztáji gazdaságnak. Ahol füves a porta, ott élet sincs!

Csak a kert menti ágyásokban illatoznak a tavaszi nárciszok, a tulipánok messziről illegetik magukat; azért, hogy az utcán járókelők hadd lássák, szépet szerető gazdasszony van azért ebben a házban. Nicsak, alig emlegetjük, már kinn is áll a kapuban, épp vesződik egy cigányasszonnyal. Emez váltig győzködi:

– Mennyen mán hátra a nagysága s szedjen legalább egy kosárnyi árvácskát, mert mán kora reggel eladtuk a piacon azt, ami volt. Jó az ára, most kell adni, mert úgy viszik, mint a cukrot. Ki, a temetőbe, kertekbe, a kapuk elé, parkokba... – A háziasszony beadja a derekát, hátramegy a kiskertbe, majd előjön csípőjén a nehéz kosárral. Ekkorra már az udvar is megelevenedik. Öreg gazda fogja be a lovakat, a fiatalember pedig a tarisznáját dobja fel a szekér derekába, megy ki a mezőre szántani.

A kapu becsukódik utána, a gazdasszony megtörli homlokát, megigazítja kendőjét, s megy ebédet főzni; elébb azonban megtapogatja köténye zsebét, ott rejtőzik-e még az imént odadugott, titkos konyhapénz.

– Maga se álldogáljon hiába – szól az urának –, jó lenne, ha levágna egy jó nagy csirkét ebédre, egy kis pityókát is szedhetne a kertből, mert ez a gyermek olyan éhesen jön majd haza, hogy felfalja a Holdat is, ha nem lesz étel az asztalon! Az öreg megadóan battyog hátra

a gazdasági udvarba, hogy eleget tegyen felesége óhajának, mégiscsak jobb a békesség a háznál, s ha az asszony nem beszél, akkor béke van és nyugalom.

A szekéren János, a jóvágású legény, kalapját félrecsapva köszönetet hol jobbra, hol balra. Egy darabon lassan halad, míg elér egy virágos ablakú házig, benéz, aztán csap egyet a lovak közé, s trappban megy ki a mezőre: amire esteledni kezd, végezzen azzal a kevéske kis földdel, amennyi a kollektivizálás után még megmaradt a család birtokában. Szombatig fel kéne szántani. Hej, szombat, szombat! Míg az eke szeli a zsíros fekete földet, az ő esze az elkövetkező napon jár. Tavaly tavasszal még nem győzte magába szívni a föld friss illatát, alig telt be a fekete rögök gyönyörűségével, még a markába is fel-felvett belőlük és hosszan morzsolgatta őket. Most azonban nem a tavaszt érzi, még annál is csábítóbb illat lengedez előtte: Iluskáé. Már megbeszélte keresztapjával, hogy holnap megkérik a kezét. Napok óta ezen dolgozik, késő éjjelig. Előszedte a csűr mélyén porosodó régi hintót, a család féltett kincsét, letakarította róla a történelem porát, bezsírozta a kerekeket, átfestette. Mondjon bárki bármit, azzal mennek leánykérőbe, ahogy apja is azzal ment egykoron.

– De korán keltetek, kislányom! – köszön a szomszédasszony az udvaron szorgoskodó szép leányra. – Csak nem kürtöskalács-sütésre készültök?

– Jó a meglátása, Terus néném, bizony, abban fáradozunk – felel a lány, rá se nézve a kíváncsiskodóra. Szalad is be a nyárikonyhába, ne kelljen válaszolnia a következő kérdésre. Még mit nem! Nem telne bele egy félóra s már az egész falu róluk fecsegne. Várják meg legalább a holnapot, ráérnek akkor meghányni-vetni, megfelel-e ez a frigy a falu ízlésének.

Alig megy el a jóasszony, máris költözteti a hátsó udvarba a dagasztóteknőt. Mégse legyen annyira szem előtt; amúgy is ott a kemence. Habár az illat igencsak árulkodni fog, biztos megérzik majd a szomszédok a vanília, a cukor és a vaj finom keverékét szállni a levegőben.

„Ette fene, nem érdekel, azt beszélnek, amit akarnak!” – toppan-

tott egyet, s nekilátott anyjával feltekerni a kelt tésztát a rúdra. Arca piroslott a parázs melegétől – vagy az izgalomtól? Mit tudni?! De nem is érdekes, fontos, hogy estére minden rendbe legyen. Az asztalon gőzölögjön a finom leves, a hús ropogósra süljön, a kalács illatozzon, a pálinkás pohár megcsillanjon, amikor az ifjú pár egészségére koccintanak.

Szombat este csakugyan előáll a valaha szebb napokat látott család hintó; a bakon új ruhába öltözött, frissen borotvált, kackiás bajuszú fiatalember. Mellette keresztapja fogja a gyeplőt, szintén ünnepelőbe öltözve, lábánál demizson, tele borral. Gyí! – csap az öreg a lovak közé, s meg sem állnak Iluska házáig.

A jegyváltás annak rendje és módja szerint lezajlott, s nemsokára elérkezett a lakodalom napja is. Ahogy a szokás járja arrafelé, két háznál gyűlt össze a vendégsereg. Mindkét helyen húzta a cigány, s az egyikben a vőfély búcsúztatta a legényt. Igencsak beszédes kedvében volt, hangzatos rigmussal csalt könnyet az örömszülők szemébe, de hogy mégse sírjanak olyan hevesen, megígérte, hogy nem maradnak magukra: ifjú menyecskét hoznak visszatértükben, csak aztán legyenek vele jóindulattal! Pálinkától megpezsgette, ígértől megvigasztalódva el is indultak kikérni a lányt. Csakhogy ott rútabbnál rútabb fehércselédet akartak szegény legényre rásózni, hiába kérték, követelték az igazit; a végén a vendégseregnek a kapu betörésével kellett fenyegetőzni. Erre aztán egyből előkerült keresztapja karján az igazi ara; szépsége nemcsak a legény szemét kápráztatta, de még az a lány is összezsapta a kezét a nézőseregből, aki oly szívesen lett volna János menyasszonya.

„Lakodalom van a mi utcánkban...” – szólta a nóta s a nászmenet nagy vigasságban vonult végig a falun, el egészen a templomig; odabent a tiszteletes kérdésére kimondták az örök igent, és meg is kapták rá tőle az isteni áldást.

Kifelé jövet, honnan, honnan nem, előkerültek a vizesvödrök, tele virágokkal. A zörgő pénzek azért így is beléjük fértek, dobálták is buzgón a férfiember, el ne kerülje a szerencse a fiatal házасokat. Mielőtt elért volna a násznép a mulatozás színhelyére, Rigó cigány

még elővette hosszú kötelét s két villanypóznához erősítette, teljesen elzárva az utat a vendéghad előtt. Addig nem is oldotta el, amíg három kacifántos-pikáns találós kérdésre nem válaszolt meg a vőlegény. Rossz feleletnél kezdődött az alku: mennyibe kerül az út szabaddá tétele. Leginkább egy kalácsba, üveg borba, pálinkába. Eddigre már – a terjedelmes alkalmi sátor alatt – felállott a zenekar, s húzta a nótát egész hajnalig. A menyasszonynak, hogy ura karján perdülhessen, még egy próbát ki kellett állnia. A kapun belépve, lába elé esett egy söprű, ezt kellett azonmód felkapnia, ne mond hassák rá, hogy na, belőle sem lesz szorgos gazdasszonya új otthonának. Aztán már csak a fiatal férjnek kellett arra ügyelnie, hogy a menyasszonyi topánka asszonya lábán maradjon egészen éjfélig; mert ha óvatlan pillanatban ellopják, fizetheti aztán a váltságdíjat érte.

Igazi házias, szerető feleség kelt ki minden áldott reggel a hitvesi ágyból, s fáradtan hullt vissza este a meleg, meghitt fészekbe. A szerelem gyümölcse sem késett, két szép gyermek szaladgált már az udvaron, amikor váratlanul egy harmadik is jelezte eljövetelét. Akkorra már nem volt gazdaság, János gyárban dolgozott, a fizetéséből alighogy megéltek. Az ablakokban bár ott díszelgett az asszonyka kedves virágai, ám hónap végére a kamra rendre olyan üres volt, hogy a szél nyugodtan keringőzhetett benne, a polcokról ugyan le nem verhetett semmit.

– Nem tarthatjuk meg – mondták könnyes szemmel mindketten. Az orvostól megkapták a beutalót, sőt, már a jegyeket is megvették, hogy a városi kórházba utazzanak. A várakozás napjaiban elfogyott a szó, amit mondhattak volna egymásnak, a mosoly elköltözött arcukról, de még a Nap is elbújt, mert azokban a napokban csak esett, esett... Vigasztalanul hullt az ég könnye...

Fehér hajú, nagy szakállú öregember támaszkodott az ajtófélfának. Szemétől Ilus nem tudott szabadulni, olyan kitartón bámult. Őt nézve, átható tekintettel, egy árva szó nélkül. Az asszony reszketett – vajon mit akarhat az tőle? Most megmozdult, feléje lépett, egyre közeledett. Már érezte a leheletét, a hideg rázza ki tőle. Mi a fenét akarhat? Végre megállt, s kurtán intett felé, hogy kövesse. Utána-

eredt. A kályha felől forró meleg csapta meg arcát, a fehér hajú öreg hirtelen mozdulattal kinyitotta a sütő ajtaját. Ijedten hőkölt hátra.

– Idenézz, Ilus! Lakoma, asszony! Nézz a sütőbe! Itt van a fiad, pirosra megsütve! – Azzal nagy szakállát a vállára vetette, megvető pillantást mért az asszonykára, s eltűnt, mint a kámfor.

Saját sikolyától eszmél fel s ül fel menten az ágyban. Férje nyakába csimpaszkodik, mintha soha nem akarná elereszteni. Az este pedig mindent megbeszéltek, hogy korán kelnek, s mennek a városba. Jánost is átjárja a remegés. Belebámul a hajnalhasadásba, magához öleli élete társát, így mondja:

– Feküdj vissza, kincsem! Ahol öt ember megfér egy asztal mellett, jut hely a hatodiknak is. Nyugodj meg és próbálj még aludni. Nem megyünk sehová!

A kapu két szárnya sarkig tárva. Aki az úton haladtában benéz, frissen nyesett pázsiton akad meg a szeme. Oldalt, a kerítés mellett a tavaszi virágok kékje festi az ágyás szélét, beljebb tulipánok illegetik magukat a szélben. Az arra haladó szomszédasszony csak bekiált:

– Vendégeket várnak, János bátyám? – Az öreg bólint, azzal bemegy a házba, hogy segítsen asszonyának. Öregségére is dagaszt, kürtőskaláccsal várja unokáit.

Kora délután autó fordul be a portán. A két öreg a ház előtti padon ücsörögve várja őket. Három kisgyerek ugrik most a nyakukba, ölelik, csókolják őket, s követelőzőn kérdezik:

– Mami, megsütötted a kürtőskalácsot? – Nagyanyjuk mutatja, hol találják, a gyerekek egymást taszigálva szaladnak be a konyhába, kijövet kalácskarkötővel ugrálnak, s már indulnának megnézni kedvenc állataikat a gazdasági udvarban.

Ilus és a gyermekek jóízűen nevetnek. – Né! – csodálkozik az idős asszony Jánoskára, a legkisebb unokára pillantva. – Pont olyan, amilyen az apja volt. – Fia gyöngéden átöleli, majd férfiasan kezét szorít az apjával, s elébük guggol:

– Édesapám, édesanyám! Feleségemmel úgy döntöttünk, ha megengedik, hazaköltöznénk a városból. Itt a mi helyünk! Tudom, nem

pótolhatjuk testvéreimet, Isten nyugosztalja őket. De mégsem hagyhatjuk, hogy édesanyámék magukra maradjanak, meg aztán a gazdassággal is kellene valamit kezdeni, ha már a földeket visszakaptuk. Túl füves ez az udvar! – néz körül János. – Már hozom is a kapát! – indul vidáman az ifj. János. A hajdani harmadik.

Még szóhoz sem jutnak örömben az öreg szülők, amikor a kaput döngetni kezdi egy cigány asszony. Másnap piac lesz, volna-e egy kosárka árvácska a gazdasszonynak, szívesen megvenné.

Az öregasszony a menyére néz:

– Lányom, mi szólsz, össze tudod csomagolni holnap reggelre?

Aznap éjszaka Ilus különös álmot látott. Régi ismerős, a fehér hajú, nagy szakállú öregember támaszkodott az ajtófélfának. Most sem szólt egy árva szót sem. Csak nagyot bólintott.

ZSUZSKA KARÁCSONYA

Zsuzsika fázósan húzta magára kissé kopott, de nagyon meleg kiskabátját, amelyet édesanyja hozott nemrég a városból. A puha ruhadarab nagy utat bejárhatott, még az Óperenciás tengeren túl is viselte valaki, aki kicsit nagyobb lehetett, mint Zsuzska.

– Nem baj – mondta édesanyja –, legalább meleget tart, le egészen a bokádig, kislányom, s majd jövőre is jó lesz, amikor iskolába kell menned.

Csak ne fázna mégis annyira! Hátán hangyák szaladgáltak, s hiába csalogatták játszani a gyerekek, egy helyben állt, azt várva, hogy felmelegedjen egy kicsit. Talán kisüt a nap, vagy a házblokkok kivágott ablakaiból égre nyúló, füstölgő kéménycsövek meleget fújnak lefelé. Sokszor látta már, hogy – valami különös okból – a szürke-fekete füst nem felfelé szállt, hanem az épületek között somfordált. Bárcsak most is erre jönne! Nem várja meg azonban, inkább bemegy a lépcsőházba, leül a lépcsőre.

Fel is mehetett volna, de lehallatszott Apa és Anya veszekedése, nem akart ott lenni. Pedig de jó lenne a kályha mellett kucorogni! Húzta az időt... Apa úgyis elmegy. Mennek a hegyekbe, mert nincs fa, épp csak annyi volt, amennyivel Anya elkészítette reggelijüket, de az érckályha biztosan tartja még a meleget. Ma finom volt a reggeli – gyűlt össze szájában a nyál –, és lehúzta kötött sapkáját egészen a szemébe, talán akkor nem zavarja a kintről bekukucskáló fénysugár. Az estéről megmaradt hideg puliszkát Anya cérnával kockákra szabdalta. Neki is lesz ilyen cérnája, ha nagy lesz, mert olyan szép darabokat lehet vágni vele, hogy csoda! Még tornyot is lehetne építeni belőlük! Anya, persze, nem játszott, hanem az egészséget egy tepsibe tette, öntött hozzá egy kis maradék olajat, s hozzá meleg teát adott óriás csuprokban.

Tea! Azért menne fel legszívesebben, mert látta, hogy még maradt belőle. Anya finomra főzi. Benne van a nyáron tördelt málnakóró íze és illata; ő is segített gyűjteni, amikor fenn voltak a hegyekben, s van benne még áfonyalevél is. Anya pedig igazi tündér, mert amikor csuprokba tölti a teát, áfonyaszemeket is csempész bele. Ötöt. Mindenki öt szemet kap. Mind az öt testvér. A lapítón megmaradt puliszka nem érdekli, az úgylis anyja része, mindig ő eszi meg a morzsákat, mert azt nem lehet megszámolni. A kockákat igen, s ő már el is tud számolni egészen százig, de annyi kocka még sohasem volt a lapítón. Anya azt mondta, hogy mindjárt karácsony lesz s akkor nagy lakomát csapnak, mert felbontja a polcon sorakozó áfonyalekváros üvegeket, annyit kenhetnek belőle igazi kenyérre, amennyit akarnak.

Csak most menne már el Apa! Pedig nem is részeg! Akkor miért kiabál? Anya csak annyit mondott neki, hogy fáért kell menni, merthogy fáznak a gyerekek. Azóta veszekednek, őket leküldték játszani, s ha nem dideregne ennyire, akkor felmenne, és megmondaná Apának, hogy ne kiabáljon, merthogy ők mind az ötten nagyok már, és szeretnek a hegyekbe menni, majd segítenek a szekérre felrakni, amit kívágott. Apának csak ki kell dönteni a szárazat, s azt ő könnyedén meg is tudja tenni, mert nagyon, nagyon erős! Bár karácsony lenne már és meleg! Amíg még hallja őket, addig szundikál, arra biztos felébred, ha csend lesz...

Juj, de szép! Nem, nem nyitja ki a szemét, hiába is kiabál neki barátnője, Ancsa, mert ilyen szépet még sohasem látott. S meleg is lett egyszerre. Hogy is nem vette észre, hogy leesett a hó! Mekkora pelyhek! S a hegy! Jaj, de szép! Tiszta fehér minden, az összes fa, és a tetejükön, de még az ágaikon is hogy csillognak-villognak a fények! Meg kell néznie jobban! Kiszalad a házak mögé, hogy lássa körbe-körbe a hegyeit ebben a ragyogásban. Gyorsabban, gyorsabban kell rohannia, mert még valakik leoltják a fényeket. Futás közben ide-oda kiabál, hívja a barátait is, hogy ne csak egyedül ő lássa, és amikor már mind összegyűltek, ahányan csak a blokkokban laktak, akkor lepődtek meg igazán. Kanalasék szekere és lova az összes Kanalas gyermekkel a csillagok közül ereszkedett le a földre. Épp feléjük tartottak... – Látjátok? Látjátok? A lovak is hogy csillognak-villognak!

Nem is mondta Péter, amikor egyszer pusztit adott a szájára, hogy ilyen csodálatos szekerük van, és hogy a lovaik fénybe tudnak öltözni, és azt sem, hogy apukája Mikulás sapkát szokott viselni. Az ő nagy testvére azonban figyelmeztette, hogy Péter, az cigány, és hogy ne engedje meg többet a pusztit, mert még megtelik a dús, fekete, hosszú haja bogarakkal, s emiatt majd le kell vágni tövig, mert arra nincs pénz, hogy a patikából vegyenek rá olyan valamit, amitől elszaladnak a fejről a hívatlan vendégek. S lám, nem volt igaza, mert Peti apukája tényleg Mikulás, anyukája pedig maga a Tündér, ezt nyáron Anyu mondta, amikor Peti édesanyja mind nekik adta a piacról viszhozott erdei epret. Az asszonyok megtanácskozták, mit csinálnak belőle, aztán határoztak. Az egyik adott tojást, a másik cukrot, és Anyu igazi eperhabot vert, annyit, hogy az udvaron játszó összes gyermeknek telis-tele lett a mustáros pohara; s még a nagyoknak is jutott nyalogatni való, míg kinn beszélgettek a blokk előtti padon.

Jaj! Hogy porzik szekere nyomában a nagy hegy hava, egészen hosszú, széles csíkot húz maga után, s milyen szép, színes fények kísérik, amerre elhaladnak! Sok-sok fényt lát: sárgát, kéket, de főleg sok-sok pirosat... Tüzet is rakhattak ott fenn, mert égni kezdtek a fenyők, jaj, de szép, jaj, de jó meleg van!

– Zsuzsi! Zsuzsika! – hallja Anya hangját. – Nyisd ki a szemed, kicsi lányom, igyál még egy kicsit! Itt a finom, forró tea! Vendég is jött hozzánk messziről, autóval. Zsuzsika, nyisd ki a szemed!

Erre kíváncsi lett, s mert már amúgy sem látja a csillagos hegyeket, csak megnézi, ki jöhetett hozzájuk; eddig senki sem volt náluk, főleg olyan nem, aki messziről jött volna. Nagyot kortyol a teába, aztán lassan emeli pilláit, még sérti a fény, de legalább nem futkároznak hátán a hangyák. Anya szemével találkozik, amint föléje hajol, kezében az ő kicsi, piros bögréje...

– Ennyi egyelőre elég! – hallja az idegen hangját. – Majd később kaphat még. – Egy bácsi! Miért nem ihat annyit, amennyit akar? Miért jött ide? Rossz ember! Hunyná is be szemét, de Anya azt mondja, figyeljen jól, és azt, hogy beteg volt, és ez a bácsi el fogja vinni magával valahová, ahol sok-sok gyerek van; ahol mindig van mit enni, meleg is

van, és ha majd felerősödik, akkor iskolába is járhat ott náluk... Ott minden szép és jó, és hogy nem kell félnie, mert szeretni fogják... Tiltakozna ellene, hiszen neki itthon a legjobb, Anya és Apa mellett a testvéreivel, de nincs ereje. A bácsi szemébe néz, nahát...! Pont olyan, amilyent álmában látott, amikor végül megállt előtte a díszes szekér, és Kanalas Mikulás bácsi átadta azt a nagy-nagy csomagot, amely tele volt édességgel, kompóttal, és amely olyan nehéz volt, hogy le kellett tegye a földre.

Szentestére készülődnek a gyerekek. Zsuzska tetőtől talpig megmosakodott, még meg is fésülködött, s most az asztalon bíbelődik: ajándékait készíti itteni barátainak és otthon maradt testvéreinek. Rajzol, rózsaszín nyelve kikandikál a szájából, segít a festésben... Az a bácsi, aki idehozta – itt Testvérnek szólítja mindenki – néha-néha föléje hajol; most ruha van rajta, mintha lány lenne, de az övé majdnem a földet éri, és van neki kámzsája is, biztos azért, ha kimegy a nagy hidegbe, le ne fagyjon a füle; és bár nem annyira puha, mégis nagyon jó odabújni, olyan friss, tiszta annak az illata!

Egyre erősebb, enni is eszik, nagyon sokat, neki többet is adnak, mert nagybeteg volt, mondják. Minden nap piros almát tesznek a tányérja mellé, egy darabig gyűjtögette, hogy majd hazaviszi őket, de mert észrevették, most meg kell ennie az asztal mellett. Csak a szuriktól félt nagyon, de összeszorította fogát, nem sírt, ma kapta az utolsót. Elzsibbadt a keze. Olyan sok testvére van itt, hogy még estére sem készül el...

A teremben karácsonyi zene szól, a nénik – még nem tudja, hogyan kell őket megszólítani – mindent feldíszítettek, délutánra már benn lesz a fa is, s azok a díszek lesznek rajta, amelyeket az itt lakó gyermekek barkácsoltak, ragasztottak. Ebből kimaradt, de majd jövőre, mondja a Testvér, mert akkorra nagylány lesz, iskolás és egészséges... A nevét már le tudja írni, számolni otthon is tudott... A puliszka-építőkockák jelennek meg lelki szemei előtt, s már rajzolja is, rakja őket egymás tetejére... Várat készít, sárga várat, benne sok-sok gyerek, s mert van sok színes ceruzája, mögéje rajzolja a hegye-

ket, ahogyan látta, fehérbe öltözve, azzal a rengeteg kis égővel... A szánt sem felejtí el a repülő lovakkal... S ha megnő, egyszer majd igazi ajándékot ad itt mindenkinek – határozza el, amint elkészült, úgy estefelé, mert itt mindig meleg van, és senki sem veszekszik, és nagyon jó. A Testvérnek rendes ruhát vesz, a gyerekeknek sok-sok csokit, a néniknek pedig teletölti a konyhát, hogy ne azon tanakodjanak állandóan, mit is főzzenek aznapra. Addig pedig tanul, mert sokat kell tanulnia és imádkoznia, ezt mondták, s ő már össze is tudja kulcsolni a kezét, délben is tudja az asztali áldást teljesen kívülről, és este is egyedül mondja a Miatyánkot...

A fát körülállják mindannyian. A Testvér elmeséli, hogyan született meg a kis Jézuska, és azt is, hogy milyen szegény volt. Éppen, mint ők, de lelkében nagyon gazdag, különben nem tudott volna akkora csodákat tenni később, mint azt megtette a betegekkel, szegényekkel. Ők meg énekelni kezdenek:

*Rossz a Jézus kis csizmája, sír a ködmöne,
ázik, fázik, megveszi az Isten bidege.
Hogyha volna kiscsizmám Jézuskának od'adnám.
Báránybőrös ködmönkémmel jól betakarnám...*

De neki van kiscsizmája, oda is adja, határozza el Zsuzsika, mert csak nem elégedett a rajzokkal, amelyek a fa tövében gubbasztanak. Húzza is le lábáról, s viszi, teszi be a fa alá... Rászegeződnek a tekintetek:

– Miért vetted le a csizmád? – kérdezi Testvér.

– Mert nekem van, és neki nincs – szeppen meg a kislány. – Igazi ajándékot szeretnék adni, nemcsak rajzokat.

– Vedd csak fel a lábadra, elárulok egy titkot, igaz később akartuk elmondani, de ha már így történt, legyen meg Isten akarata. Ma kora reggel itt volt az anyukád, de mert aludtál, csak megpuszilt, sietett haza a busszal a testvéreidhez. Hozott valamit, hogy az legyen a te ajándékod, mindenkinek.

– Anyukám? – görbül sírásra Zsuzsi szája, de mert kíváncsi is lett, inkább kérdezett: – Mit hozott Anyu?

– Kovászt.

– Kovászt? Akkor otthon nem is lesz igazi kenyér? – Most már csakugyan zokogna, ha nem szólnak közbe; mert eszébe jut a beígért áfonyalekváros, igazi kenyér.

– Otthon is lesz, ne félj! A kovász olyan, hogy szaporodik, az anyukák ezt nagyon tudják, jut belőle mindenkinek, csak szeretettel kell szétosztani. Kinyílik a nagy faajtó, s egy óriási, kerek falapítón egy gyönyörű, nagy kenyér, szeletekre vágva, bekerül a karácsonyfa alá.

– Ez a te ajándékod, Zsuzsika! Ma estére nem is kellett főzni, mindenki annyit ehet belőle, amennyit csak akar. Imádkozzunk: „...a mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma...”

Későre járt már, a gyertyák majdnem csonkig égtek, a csillagszórók füstjétől már nem lehetett érezni a friss fenyő illatát. Aludni tért a sok gazdag gyerek. Meleg takaró alatt Zsuzsi még elmondta imáját, de még ébren akart maradni, hogy visszaidézzé a nagy kenyér látványát, s azt, ahogy elfogyott az utolsó szeletig. Ajtó nyikorgása szakította félbe, de ez sem tartott sokáig, az egyik fogadott anyuka lépett csak be, hogy megnézzé, alszanak-e már a gyermekei, s látva, hogy minden rendben, kiment.

A folyosó végén levő ablakhoz közeledett, oda, ahonnan látni a Hargita vonulatát. Havazik, hát mégis fehér a karácsonyunk; majd leült az ablak párkányára, s mint akinek szíve csordultig tele, énekelni kezdett, előbb halkán, majd egyre tisztábban, hangosabban:

Csendes éj, szentséges éj! Mindenek nyugta mély.

Nincs fenn más, csak a szent szüle-pár,

drága kisdédünk álmainál.

Szent Fiú, aludjál, szent Fiú aludjál.

Csendes éj, szentséges éj! Angyalok hangja kél.

Halld a mennyei halleluját,

szerte zengi e drága szavát:

Krisztus megszabadít, Krisztus megszabadít!

Csendes éj, szentséges éj! Szív örülj, higgy, remélj.

Isten szent Fia binti reád

*ajka vigaszadó mosolyát.
Krisztus megszületett, Krisztus megszületett.*

Másnap reggel, a nagy havazásban, a blokkok az ablakaikon át fújták a szürke füstöt. Az egyik családban ember és asszony keresztet vetett és megszelte a kenyeret. A polcról lekerült a legnagyobb üveg áfonyalekvár, végül csak annyi maradt belőle, amennyi rászáradt a falatozó gyermekek arcára. Közben a fenyőfák, odakint, felöltötték magukra a legtisztább és legszebb ruhájukat, meg is csillan most rajtuk a mindent beragyogó napsugár.

Erdélyben, kámzsás darócruhában a Testvér letérdel az oltár elé, hálát adni az Úrnak – gyermekeiért és a kovászért...

A NAGY KALAND

Poros úton lomhán ballag nagypapa, kezében kötőfék, nem tudni, ő vezeti a lovát, vagy a ló vezeti őkelmét. Lehajtott fejjel poroszkálnak mindketten, nyomukban por, gond, évek. Nem kell bízgatni lóuraságát, megy, mint aki nem tudja, hova megy... Rég nem is vonszolta senki maga után, legföljebb csikó korában, de arra nem emlékezik a kiöregedett igavonó. Érzi gazdáját, ez megnyugtatja. Öreg ő is, kezének amúgy kemény fogása most, amikor megsimogatja kedvenc „paripáját”, inkább gyengéd érintés. Ma reggel is meglapogatta az oldalát, sóhajtozott hozzá mélyeket; ő rosszat érzett, prüszkölt nagyot, de a gazda hozzá súrolta borostáját, mondott valamit, és ettől megnyugodott. Jaj, ha értette volna, mit sutyorog neki!

– Kiöregedtél, barátom, nincs mihez kezdjek veled, még magamot es alig tudom eltartani. Leadlak.

Augusztusi kánikulában poroszkálnak a léces kerítések alatt. Nagy a forróság, alig bírják a szabadban dolgozó emberek. Csak a gyermekek nem törődnek a hőséggel. Napok óta, fekete klottgatyában kinn tanyáznak mind a vízparton, s a nagy ricsaj az árulkodója, hogy igen-csak jól szórakoznak.

Már estére sem hűl le a levegő. De akármennyire is kimerítő mostanság a munka, ma is kakasszóra ébredt mindenki. Nagy nehezen kászálódtak ki az ágyból. De muszáj, enni kell adni az állatoknak. Nyílnak az ajtók, a gazdasszony még otthonkában, már szórja is szét a kukoricaszemeket az udvaron, az ólából kiszabaduló állatok hangesztől zsvajgással vetik rá magukat a mennyei eledelre. A férfiember is elszívja első pipáját, amíg a moslékot kavargatja; amikor emezzel kész, nagyokat krárogva viszi hátra. Aztán előveszi a kaszát, a még harmatos fűvön suhint párat, összeszedi a friss zöldet, kosárba teszi.

Eléfelé haladva gondosan felakasztja az éles szerszámot – nehogy baja essen a gyerekeknek! –, amit pedig levágott, osztja is szét a nyulaknak, disznóknak. A tyúkok sem maradtak zöld nélkül, mert időközben a gazdasszony is megjárja a veteményest, friss hagymát szed a reggelihez, a szárát odaszórja kedvenceinek, s ráadásként még odahajít egy megvénült salátát.

Hátra van még a neheze, pedig már mindkettőjüknek gyöngyözik a homloka. Az asszonyka veszi a sajtárt, a kisszéket, megy az istállóba. Amíg ujjai között bőséggel fröccsen a habzó tej, az ura tele meregeti a vályút vízzel, elmenőben hadd ihasson a tehén kedvére.

Miután kidülöngél a kapun, egy kicsit megnyugodhatnak. Elláttak mindent, most ők következhetnek. A konyhában az ember lehuppan az asztal mellé, a fiúcska már javában ott ücsörög, az asszony előszedi a reggelit. Ekkorra már nagyapó is visszaérkezik, szótlanul melléjük telepszik. Leadta öreg barátját... Csend van, még a légy zümmögése is hallatszik a szitaajtón kívülről. Friss hagyma, szalonna, túró s hozzá friss tej – finom a reggeli, mint mindig, de most csak majszolják. A fiúcska is hallgatag, tudja, magyar ember, amikor eszik, nem beszél.

– Akkor máma béhozzuk a szénát – töri meg a csendet a gazda, már reggeli után. Apósa nem siet a válasszal, előbb még pipára gyújt, szív belőle egyet-kettőt, utána mondja csak:

– Úgy beszélénk meg az este.

– Mű mikor mennyünk magik után? – kérdezi az asszony. Cserfes egy teremtés, már tervezi a napot s egy szuszra mondja:

– Tegnap a sógorasszonnyal megbeszéltük, hogy elébb elmenyünk a tejet leadni, osztán a boltba es menni kellene. Agnis néninek is bé kell aggyuk a levest, mert úgy-e ő beteg, nem tud magának főzni. Hát mű hamarébb, mint déli egy óra, nem érünk ki a mezőre. Addig magiknak jó lenne megforgatni még egyszer a szénát, ha mán kiértünk, mű es segítünk esszegereblyézni. Csak kerülne mielőbb a szekérre s onnan szárazon a csűrbe!

Az embere már-már paprikásodik, de hogy mégse legyen veszedés ilyen korán, inkább felhörpint még egy kupica pálinkát. Így

könnyebben nyeli le, hogy az asszony ossza ki neki a dolgot. Mintha ő nem tudná! Csak az öreg pipázgat nyugodtan.

– Jól van, Erzsi, lássatok el mindent, osztán gyertek.

– Jaj, Istenem – sopánkodik Erzsi –, de mi lesz a gyermekkel? A mezőre mégsem vihessük ebbe a nagy melegbe. A vízre meg félek elengedni. Jó lenne, ha itthon maradna, legalább a gazdaságra es odafigyelne. Ki tudja, tegnap es körözött a héja az udvar felett. Erősen félttem a csirkéket.

Jenőke csendben figyel, neki mi lesz ma a sorsa; sok beleszólása nincs a nagyok döntésébe. Nagyapó végre kimondja, amit annyira hallani akart:

– Hát, maradjon itthon!

Felcsillan a szeme. Egyedül lesz! Milyen régóta vágyik rá! Milyen sokszor elképzelte... Szó nélkül veszi a vasvillát, bemegy az istállóba, hogy rendet csináljon. Majd megszakad, úgy emeli a talicskát. A felvillázott marhatrágyát viszi s önti fel a dombra. Hogy még szebb legyen az istálló, söprűt vesz kezébe, az elmaradt szálakat ügyesen egyhalomba gyűjti. Ekkor lép be a nagyapja:

– Hát te mire készülsz, öcskös?

– Én-e? – néz megszeppenve a gyermek.

– Nem es én.

– Semmire, Nagyapa, csak ez a dolgom.

– A dolgoz ez, fíjjam. De ma serényen csinálod...

– Ma én leszek itthon a gazda, Nagyapa! Meglátja, milyen ügyes vagyok! Mire magik hazajönnek, arra itt minden rendben lesz – bizonygatja a gyermek. Nagyapának nem tetszik valami, de nem tudja, hogy mi.

– No, majd meglássuk, mire mégy ezzel a nagy munkakedvvel. – A lovakat már befogták, nincs ideje azon töprengeni, hogy mi járhat unokája fejében. Felül veje mellé a bakra s kidöccen a szekér a kapun. Az asszony is indulóban, kezében a tejeskanna, de még visszaszól:

– Osztán rossz híredet ne halljam, fíjjam! Vigyázz mindenre, a csirkéket örökké tartsd szemmel, nehogy elvigye őket a héja. Ma nem mész a vízre, itthon maradsz, ez lesz a dolgoz. Áthívhatod a

szomszédból Sanyikát, ő okos gyermek, legalább nem unatkoztok, s még tanulhatsz es tőle valamit. Előbb elviszem a tejet, közbe még hazalépek, de nem maradok sokáig, menyünk mü es ki a rétre, kell a segítség apádéknak. – Azzal kifordul nagy sietve.

Jenőkének megdobban a szíve. Ilyen még nem esett meg soha, hogy ő lehet a mindenható úr a portán! Mindent reá bíztak. Megáll az udvar közepén. Körülnéz. Végre egyedül van. Hányszor megjárta a fejét, és most hirtelenjében mégsem tudja, mit kezdjen ezzel a nagy szabadsággal. Magas, sovány, most kezd kamaszodni, lába és keze aránytalanul nagyok testéhez viszonyítva. Haját rövidre vágatta anyja, hiába ellenkezett, fülei kissé elállnak a fejétől. Ha ideges vagy ha hazudik, mindig hallókájának pírja árulja el. Körülnéz a tornácon, szeme megakad a nagyapja karosszékén, nagy elhatározással beleül. Viharvert darab, amolyan hintaszékszerűség, mindig csábította, de ez a hely tabu. Ide még az apja sem merészkedett soha! Most pedig csakis az ő helye! De mit ér ez, ha csak ő tudja, ha még Sanyi sem látja?

Száját összecsücsöríti, fütyjelüket hallatja. Valahogy így hangzik: „fűzfán fütyül a rigó”! Erre fel szokott figyelni, de ha mégsem, még mindig ott van a „házi telefon”! Büszkeség tölti el, hozza is hamar a szerkezetet. Hogy mennyi munka volt vele! Elsősorban is szerezni kellett egy kagylót. Szerencsére az egyik barátjuk édesanyja telefonközpontban dolgozik; érkezett a kagyló, ment cserébe a nagyapa faragta, híres parittyá. Egy másik barátjuk papája ugyancsak a városban dolgozik, ő „szerezte” a drótot: pontosan akkorát, amekkora légvonalban összekötötte a harmadik szomszédban lakó Sanyival. Miután elkészítették a szerkezetet, leföldelték, s a közbeeső szomszéd engedélyével a drótot is kihúzták, a két okostojás esténként hosszú eszmecserebbe fogott. Nedves időben még az anyjáiék is jól szórakoztak, mert a szerkezeten át tisztán hallatszott odaátról az ember veszekedése az asszonyával.

Most ezt a szerkezetet veszi elő Jenőke, hozzáérinti az elemet a dróthoz, és máris „telefonvonalban” vannak.

Sanyika és ő egyidősek. Barátjának fekete, göndör a haja, sötét a sze-

me és mindig maszatos az arca. Anyja hiába ad reá reggelenként tiszta ruhát, félóra múltán már nyakig koszos. Sopánkodik is emiatt az anyja, hogy nem lesz belőle úri ember, csak amolyan paraszt, ha nem tud még a ruhájára sem vigyázni. A fiúk elválaszthatatlanok: jóban-rosszban együtt vannak. Mindent közösen sütnek ki s közösen járnak a végére.

A múlt nyáron az evezés volt szívük leghőbb vágya, ezért csónakot csináltak. Anyjuk teknője lett az áldozat, azzal nem kell sokat bajlódni. Lapátnak megvolnának a régi kenyérvetők, jó ideje már úgyis csak az álmukat alusszák. Beleültek a teknőbe, ha szűkösen is, de elfértek. Nekiláttak az abroncsgyártásnak, jól megszenvedtek vele, végül csak sikerült: a lapátokat szépen a helyükre csúsztatták. A hajófenék kátrányozása maradt hátra. Öreg fazekak várták egy sarokban, hogy elvigye őket a szekeres – a többi haszontalan holmival együtt – a szeméttelepre. Az egyik, úgy tűnt, éppen megfelel a célnak; már tették is a tűzre s dobálták bele a nagyapától kunyerált kátrány darabjait. Amire felolvadt, már nagyon lázba jöttek: kapták le a szárítókötélről az egyik konyhakendőt, ragadták meg az öreg fazék fülét. Csakhogy az egyik, rozsdától elemésztve, hirtelenjében felmondta a szolgálatot: a forró szurok a csónakkészítők lábára fröccsent. Ordítva bújtak elő a csűrből, napokig nyomták az ágyat komoly égési sebeikkel. Ám alighogy meggyógyultak, máris hosszas kérérlésbe fogtak, hadd próbálhassák ki a teknőhajót a vízen. Végül nagyapa vállalta a felügyeletet, s arra már a szülők is engedtek.

Gondosan felkészültek a nagy napra. Fekete bicikligumiból szemfedőt kanyarítottak, majd féloldalasán erősítik fel, ahogy ez igazi kalózokhoz illik. Fejükbe kalapot nyomtak, kisszekérre fektették a ladikot, útnak indultak. Amikor végre célhoz értek, lekapták a szekérről, ráhelyezték a lustán folydogáló vízre. Határtalan örömmel ültek bele s a következő pillanatban úgy borultak a patakba, ahogy a nagykönyvben meg van írva. Szerencsére nagyapa nem kacagta ki őket, hogyan járt a két hírhedt kalóz. Inkább mesélt nekik a maga gyerekkori kalandjairól, amíg haza nem értek.

– Szerusz, gyere át – szól bele a „telefonba” Jenőke –, egyedül vagyok!

– Szerusz – hangzik a válasz –, menyek azonnal, csak még édesanyámtól kell elkérezkedjek. – A „telefonvonal” nagy recsegéssel megszakad. Jenőke nagypapa székében, büszkeségtől duzzadó mellkassal várja barátját. Nyílik is a kapu, még mielőtt beleszunnyadna a nagy várakozásba. De túl finoman nyílik, túl gondosan csukódik. Kinyújtja nyakát, úgy les ki a tornác alól. Az anyja az.

– Minden rendben van, fijjam? – kérdezi.

– Igen, édesanyám, mi baj lenne? Enni adtam a csirkéknek, a héját sem látom, csak a gólyák kelepelnek a szomszéd csűr tetején. Épp azt figyeltem, hogyan tanulnak repülni a fiókák. – A füle nem vörösödik el, mert nem hazudott olyan nagyot. Arról ugyan hallgat, hogy éppen honnan nézegette őket, ám unalmában csakugyan megfigyelte, ahogy a gólyafiak szárnyukat próbálgatják.

Anyja csak fél füllel hallja, mit mond a gyerek, szalad ide-oda, tüsténkedik. Azonnal itt a sógornője, be kell pakolni az öregasszony ebédjét, aztán az emberekét. Gyalog vágnak majd neki a poros útnak, jócskán dél lesz már, amire kiérnek. Na, itt a sógorasszony a nagy szalmakalapjában! Indulhatnak. Csak még utoljára lelkére köti a gyermeknek, mi mindenre kell vigyázzon, és végre csukódik a kertkapu.

Rögvest visszaül nagypapa karosszékébe.

A szomszédfiúcska sem várat sokáig magára, kezében nagydarab lekváros kenyérrel érkezik.

– Hű, a nagypád székébe ültél? Ha látná ezt az öreg! Adna neked! – ámuldozik Sanyi. – Én is beléülhetek? Legalább addig, amíg megesszem a kenyeret. Kérsz belőle? – Letör egy darabot, átnyújtja barátjának. Hamar megegyeznek: majd felváltva ülnek benne. Eszegetnek és beszélgetnek.

– Na, mit csináljunk?

– Hát azt!

– Előbb még valami hasznosat kellene, hogy este ne szidjanak meg. Takarítsuk ki az udvart! Azt legalább messziről is meglássák.

Igazán derekas munkát végeznek. Összeszedik a fákról letört ágakat, aztán felsöprik az udvart, de minden kis zugát. Friss vizet adnak

az állatoknak, enni a kiscsirkéknek. Elégedetten néznek körül, nagyon büszkéek magukra. Már rég elmúlt dél, igencsak éhesek. Bemennek a nyárikonyhába. Még meleg az ebéd a tűzhelyen. Hamar bekapják, mosatlanba teszik a tányérokat, semmit sem hagynak rendetlenül maguk után.

– No, hol van? – kérdi Sanyika most már.

– Itt, a zsebemben.

– Akkor kipróbáljuk? Mutasd, milyen!

– Itt nem mutatom, még valaki meglát. Majd a csűrben.

– Tán csak nem a gólyáktól félsz?

Jenőke megvonja vállát, bemegy a konyhába, zsebébe csúsztat valamit. A csűr elég messze van a háztól, túl a baromfiudvaron. A tekintélyes deszkaépület egyik felében az istálló, benne lovak, disznók, de télire a hazatérő juhok is beköltöznek. Másik fele pedig tároló. Óriási gerendák kötik össze a négy-öt méter magas épületet. Fölöttük – úgy mond az emeleten – nagymama-korabeli kincsek – szövőszék, rokka – várják, hátha egyszer megint munkára fogják őket.

A csűr nagyobbik részét jobbra cserépig feltöltik szénával. Ősszel, ha már tele a csűr, nagyon kellemes itt az illat. Na, még mekkorákat lehet benne játszani! Igaz, olyan is történt már, hogy benne felejtették a villát a nyakigláb szalmakazalban, halálra is sebezte az ott játszó gyermeket. De ettől nem lett kevésbé izgalmas hely a nebulóknak.

A két gyerek leül a keresztgerendára. Jenőke a zsebéből előveszi a titkot. Pipa! Nem a nagyapáé – habár azt beszélték meg, hogy az ő pipáját próbálják ki, de mindkettőt magával vitte a rétre. Az apjából vett el kettőt, van neki elég, örökké kísérletezik velük, melyik a jobb. Egy adag dohányt is csent a zacskóból, újságpapírba csomagolta, s most szagolgatják, akár a nagyok, milyen az illata.

– No, vedd elé a gyufát! – türelmetlenkedik Sanyika.

– Előbb még meg kell tömni! – Belegyömöszölik a dohányt a pipa szájába. Serceg a gyufa, remeg a kezük, megnyalintja a láng a bőrket; Sanyika felszisszen, elhajítja a gyufát, de legalább már füstöl az illatos növény, mély szippantásokkal próbálják életre kelteni. Nem is olyan nagy tudomány... már parázslík is, nagy örömükre.

– Szívjad hamar, mert kialszik! – Izgatottan szurkolnak egymásnak. Ízlelgetik, köpnek nagyokat, mert hát csak valami keserűt éreznek a szájukban.

– Tüdőzd le! – bíztatja Sanyika Jenőket, ő is ezt próbálgatja. A pipa füstjét ugyan még a nagyok sem szokták leszívni, de így legalább ők most még inkább felnőttnek érezhetik magukat.

– Szédülök! Hányingerem van!

– Nekem is – nyögi Sanyika. – Elég most ennyi, majd később még megpróbáljuk. – Azzal kikopolják a maradék dohányt, a lábukkal reá tapodnak, s kimennek a csűrből. Meg sem állnak csak az itatóig; itt öklendeznek még egy kicsit, s jól kimossák a szájukat. A tornác jóleső hűvösében leülnek nagyapó székébe, s csuda büszkék magukra.

A kert végén, a csűrben, az eldobott gyufafej eközben körülnéz. Mennyi száraz szalmaszál! Épphogy csak pislákol, várja is a deszkák között be-besurranó szellőt, hogy rendesen lángra kaphasson. Vígán futkorászik aztán egyik szalmaszálról a másikra. Még csak nem is füstölög. Majd amikor már a deszkákat próbálgatja; ekkora ellenállásra azért nem számított, mérgesen is kap mindenbe, amit útjában talál. S hogy dől ki most már a füst a lécek között, hogy szaladnak a kövérre hízott lángnyelvek egyenest az égnek! Ám a gyermekek a házban elmélyülten bogarásznak a nagyok dolgai között; hátha titokra lelnek. A szomszédok kiáltása riasztja őket:

– Tűz van! Tűz van!

– Hallottad? – kapja fel fejét Sanyika.

– Valahol tűz lehet. Gyere, nézzük meg! – Jenőke kilép a konyha ajtaján, a lába gyökeret ereszt a földbe.

– Sanyi! A mi csűrünk ég! – Az udvar tele emberekkel, mindenki oltani igyekszik.

– Félre kell verni a harangokat! – kiáltja valaki.

– Annak mán semmi értelme – jön rá azonnal a válasz. – Inkább hívni kell a tűzoltókat, addig mű mentsük, ami menthető. Vezessétek ki az állatokat, locsoljátok az udvaron a fát, s ha a szél fordul, a házat es!

Egy asszonycselédnek csak most tűnik fel a két riadt gyermek. Rájuk is förmed azonnal:

– Mit csináltak, csibészek? Tü gyújtottatok fel a csűrt? No, majd kaptok a nadrágszíjjal, meglássátok! – Azzal hamar otthagyja őket, szalad a tehenek vályújához, abból hordja a vizet.

Végre a tűzoltók is megérkeznek. Négykerekű, piros járgányuk előtt lovak prüszkölnek. A kocsi oldaláról kigyóként tekeredik le a tömlő. Gyors kezek csatolják őket egymáshoz, hat ember pedig már a vizet pumpálja. Sugárban lövell a magasba. Hiába... Az épület szinte földig ég. Nincs itt már mit tenni, csak megkeresni a láng fészket, szétteregetni minden üszköt, s gondosan lelocsolni, nehogy a láng ismét életre kapjon. Átforgatnak mindent, centiméterről centiméterre. Majdnem este van már, amire végeznek.

A kapu előtt megáll az emeletesre megrakott szekér. A gyermekek, bizony, rettegtek ettől a pillanattól, erősen remegni is kezd a lábuk. Szüleik, nagyapjuk arcára kiül a kétségbeesés. Az asszony a kezét tördeli, jajgat. Embere, mint egy megbokrosodott ló, rohan ide-oda. Nagyapó nehéz pillantással néz a gyerekekre. Aztán a csűr helyére. Na, már nincs hová berakni a friss szénát...

– Elég volt a sopánkodásból! – dörren hirtelen. – A csibészekkel majd elszámolunk este. Sanyika, te most hazamégy, mondd meg anyádnak, hogy vacsora után vissza kell jönnöd. Én üzenem.

A fiúcska fut, mint a nyúl – végre eliszkolhatott. Az öreg parancsol, irányít. A szekér a szénával átmegy a szomszédékhoz. Megbeszélik velük azt is, hogy estére fogadják be a csordából hazajövő tehenet, fejjék meg. Kér két szekeret, az összegyűlt rokonsággal kurta két óra alatt eltakarítják és elszállítják az elüszkösödött maradványokat. Végre rend lett. Nem maradt szemét, de csűr se. Helyén nagy-nagy üresség, látni lehet a veteményest, de még tovább is... Jenőke anyját ettől a messzelátástól ütné meg a guta, ismét jajgat kegyetlenül, a fiát kergeti, ütné nyakon, amikor rászól az öreg:

– Elég vót mán, jányom. Készítsd elé a vacsorát. Enni azért kell. A gyermekekkel majd utána számolok. – Az asszony elcsendesedik, emlékszik gyermekkorából valami hasonlóra. Akkor éppen a testvérébátja csinált valami rosszaságot. Tudja, hogy kötőznivaló fia nem marad büntetlen.

Míg elkészül az étel, Jenőke behúzódik a szobába, senkinek se kerüljön útjába. Hiszen az apjában is ott feszít még a mérég. Rá is szól az apósa.

– Ne morogj már te se! Nem mondom, nem tettek jót ezek a suhancok. Azt beszéltük ugyebár, jövőben nekikezdünk megjavítani a csúrt; hát most már nincs mit javítani, hanem az idén már felépít-sük az újat. Az anyag rég megvan hezza. Szerencsére még nem került haza a szövetkezetből, így megmenekült. Már hónap nekiláthatunk, neked csak az a dolgod, hogy megszervezed a kalákásokat.

– Kész a vacsora! Megterítettem! – kiáltott az asszony. Finom a vacsora, mint mindig. Mindenki eszik, mert enni kell, de Jenőkének igencsak nehezére esik a nyelés. Az utolsó falat után beoldalog Sanyika.

– Maradj kinn – int neki nagyapó –, ülj le egy székre! Unokám, te es menj a barátod mellé, ott várjatok.

Félve kuporog a két suhanc egy nagyobbacska széken, nagyapó pedig nem siet, még egy jó pohár bort is lenyel.

– Te – szólal meg Sanyika –, nagyapádnak milyen szíja van? Szé-les?

– Elég széles, ha abból kapunk, megemlegessük.

Kilép az öreg, leül a székébe. Meggyújtja a pipáját. Hosszan nézi a gyermekeket.

– Tuggyátok, mi következik, úgy-e?

– Igen – hajtották le fejüket, nem mertek az öreg szemébe nézni.

– No, akkor kezgyük. – A nadrágja felé nyúl, össze is rezdül a két gyermek, most veszi le a szíjat, gondolják. De nem. A zsebében koto-rász, előhúz két pipát.

– Ugye pipáztatok?

– Igen, Nagyapó.

– Hadd lássam, hogy csináltátok. Gyújcsátok meg! – Átnyújtja a két agyonhasznált pipát a gyermekeknek. Remegő kézzel veszik át. Az öregre néznek, sercen a gyufa, füstöl a dohány, szívják erősen. A gyufát, mielőtt körmükre égne, elhajítják.

– Na, álljatok csak meg! A csűrben es így csináltátok?

– Igen – felelik lehajtott fejjel.

– No, ez vót a baj. De most már ne hagyjátok abba! Szívjátok! Ugye finom?

– Nem. Nem jó! – rázzák fejüket.

– Pedig még le sem tüdőztétek! – somolyog az öreg. – Ide nézzetek, így kell ezt csinálni! – Mélyen beszívja a füstöt, karikákat ereszt a levegőbe. A gyermekek, mi mást tehetnének, utánacsinálják. Olyan köhögés rázza mellkasukat, hogy alig kapnak levegőt. Erős dohánynyal tisztelte meg őket nagyapó, folyik a könnyük s még az orruk leve is elered.

– Tovább! Addig folytassátok, amíg el nem szívjátok! – mordul most már mérgesen nagyapó. Arcuk már lila a köhögéstől, keserű a szájuk, könnyük összekeveredik az orruk nedvével.

– No, most szépen oltjátok el. Alaposan, nehogy még a házat es reánk gyűjcsátok! El is mehettek, de holnaptól mindketten itt lesztek az udvaron. Csúrt építünk. Kiveszitek részeteket a munkából, dolgoztok úgy, mint a nagyok, ha mán legényeknek hittétek magatokat. – Azzal feláll a székéről, s rettenetes fáradságát palástolva, egyenes, határozott léptekkel bemegy. A gyermekek körül forog a világ, éme lyegnek, kóvályognak az itató felé, hátha a bőséges hideg víztől kijózanodnak.

Elcsendesedik a ház. Nagyapó is lefekvéshez készült, de még előtte kiül székébe, egy utolsó pipára. Veje is követi. Hallgatnak. Az öreg megtömi, meggyújtja csibukját. Veje még bíbelődik a magáéval, csak nagynehezen sikerül lángra kapatni.

– Apám! A maga pipája sose szelel? Az enyémet hejjába tömöm meg rendesen, állandóan mellé menyen.

– Vejem uram, gyakoroltam. Két csűr lett annak a veszte s egy tábla törökbúzás főd.

Becsukja szemét. Megint, mint szinte egész nap, öreg barátja jár a fejében. Talán szerencse, hogy reggel elvitte itthonról, különben még a tűzbe veszett volna...

– Holnap reggel hazahozom az öreg gebét.

UNALMAS NYÁR

Unalmas a nyár. Erősen unalmas, főleg ha az ember barátja épp nyárral és senki gyermekfia nincs a közelben, akinek ne lenne valamilyen megbízatása, mert, ugye, az örökké akad faluhelyen.

S ha még a kánya sem repked a csirkék felett, akire parittyázni lehet, akkor vége a világnak... Igaz, verebet még lehetne fogni, de minek, nagypapa úgyis örökké reáparancsol, hogy engedje el:

– A madarak szabadnak születtek, fíjjam, nekik a levegő az otthonik – mondja, s ki nem esik a pipa a szájából. Mi tagadás, ő is szokott ácsingózni a bagó után, csakhogy azóta nem meri a szájába venni, mióta légegett a csűr.

Tudta, az este már tudta, hogy na, ma egyedül marad megint. Hogy miből jött rá arra, hogy a csirkék meg kiskacsák őrzője lesz? Nem nehéz ezt kikövetkeztetni, ha szemes az emberfia. Vacsora után, mint rendesen, kiültek a tornácra pipázni a férfiak, megbeszél-ni a másnapi fontos dolgokat. Jenőke ilyenkor, amíg anyjának segít leszedni az asztalt, erősen figyel. Úgy rendezi az edényeket, hogy az első szavak után már a szekrénynél legyen minden tál meg tányér, onnan hallani a legjobban, miről folyik a beszéd odakinn. Így kapta el azt is: vásárba megy az egész család, de a messzi városba, oda, ahová őt nem szokták magukkal vinni. Reggel ezért nem is lepődött meg egy cseppet sem, amikor tájékoztatták, hogy:

– Fíjjam, ma megint te leszel a gazda. Szerencsére a lókötő barátod nincs itthon, legalább a ház épségbe marad, amíg hazajövünk. Rendesen ellátod az állatokat, kétóránként kevertet adsz a csibéknek, a kacsák előtt állandóan legyen friss a víz. A kánya el ne vigyen egyet es belőlük, ahhoz értesz, hogy megvédd őket.

– Igenis, Nagypapa, Apa, nem lesz semmi baj –, de alig léptek ki

mindhárman a kapun, máris úgy unta magát, mint a marha, amelyik már hármat ellett. Így mondják; de miért unná magát a marha, arra nem tudta a feleletet. Az igaz, hogy az csordában jár, nincs egymagába, mint ő. De már nem tusakodik ezen, minek? Inkább ellátja az állatokat.

A délelőtt így-úgy el is telt hamar. Délben, amikor levesre kondult a harang, hogy embernek érezze magát, rendesen megterített a kockás abrosszal, elővette a köményes-pálinkásüveget, becélozta pont az asztal közepére, s nekilátott enni. Evés közben jön meg iváshoz a kedv, így hát kortyolgatott egyet-kettőt az üvegből, s mindjárt borzongott is hozzá, mert igen átjárta. Amikor aztán végzett, vette a kannát, s amennyit leivott a pálinkából, feltöltötte vízzel. Úgyse veszik észre, olyan erős pálinkát vegyít mindig az anyja.

Haj, de settenkedett az unalom s a teli hasra az álom! Körülpillantott, látta, minden rendben, vette a pokrócot s az anyja ruhaszedő kosarát, kibélelte puha meleg párnákkal, s mint aki jól végezte dolgát, a kert felé vette útját. Útközben kosárba szedte a kacsákat, nehogy még lábuk keljen; de előtte még hagymát vágott a kispulykáknak. Fogott egy marék hagymaszárat s a nagy késsel, úgy ahogy azt anyja szokta, felaprította; méghozzá a tyúkborító tetején, mert-hogy éppen az volt kéznél. Hullt is le a zöldje rendesen, a kispulykák örömére. Olyan nagyon szerették, hogy meg sem várták, amíg földet ér: a kés alól kapkodták el a finom falatokat. Ez is lett a vesztük, mert mire Jenőke felkaszabolta a maréknyi hagymát, minden pulykafi feje vörös lett a nagy sietségtől, na meg a nagykéstől.

– Deszkára kellett volna tennem, de ki gondolta, hogy ilyen telhetetlenek! Majd csak begyógyul a fejük estére! – s azzal hátraindult a kacsákkal nagy pálinka-bambán.

A fák alatt elterítette a pokrócot, feje alá becsúsztatott egy kisebb vánkost, a nagyobbakat a kosárban hagyta, a kiskacsáknak. A sárgapihés apró teremtményeket szépen elrendezte, szundikáljanak csak a jó meleg fészekben; csakhogy azok sehogy sem akartak kötélnek állni, hiába noszogatta őket, hogy nyughassanak már. Végül egy kicsit odanyomta őket a párnához, s addig tartotta így őket, amíg álom

nem szállt szemükre... Mire mind a tizenkettőt végre elaltatta, az ő pálinkától bódult feje is le-lehanyatlott, dőlt ő is oldalára, összekucorodva, mint a csecsemő, fittyet hányva a nagy unalomnak...

A kapu hangosan csikorgott. Estefelé lett, mire hazaérkeztek a vásárolók. Néztek ide, néztek oda, minden rendben: a ház áll, a csűr is ép, de gyermek sehol.

– Biztoson a kertbe van ződért – nyugtatgatta leányát az öreg.

– A meglehet, meg es nézem.

– Hagyjad leányom, menyek én, segíték elécipelni a kosarat, te csak láss a vacsorához, mer likas kezd lenni a hasam.

Az öreg még komótosan pipára gyújtott, levette az átalvetőt, s elindult hátrafelé.

Valóban ott találta a gyermeket, a fa tövében, s talán csakugyan épp zöldet gyűjtögetett álmában, mert még mosolygott is.

– Máris, Máris, gyere kicsit hátra, nézd meg, mijjen szépen aluszik a fíjjad! – kiált az öreg, s Máris fut félve, hogy nem lázasodott-e be „szerencsétlen árva”, ahogy mondta reggel, amikor búcsálódott, ismét egyedül hagyva egy szem fiúcskájukat.

Nem volt lázas, hál'istennek! Jenőke egészségesen horkantott egyet-egyet, s visszafelé ki-kiszaladt belőle a pálinkaszag. A kacsák is édes álmukat – igaz, ők már örök álmukat – aludták. Az öreg rögtön látta, mi történhetett, meg is állapította magában, hogy ezekkel a kiskacsákkal, bizony, többé már nem lesz gond. A pulykafiakkal viszont még lehet, olyan veres valamitől a fejük...

KELJ FEL ÉS JÁRJ!

A Tatárdombot megkerülte a viharos szél, ott fenn még egyszer jól összerázta a méltóságos, nehéz fellegeket, lehúzta őket egészen a földre, s mire Terike – 1911 pityergő őszén – meglátta a napvilágot, már dörgött és villámlott, s zúdult le az ég összes könnye – a fennvaló, ki tudja, miért, egész nyáron át éppen erre a napra tartogatta és gyűjtögette. Anyja három álló napig tartó kinszenvedése véget ért, s amint a bába az ölébe adta a kislányt, átölelte a pólyát s gyenge hangon megszólalt:

– Istenem! Te jány! De megszenvedtem én teérted! S mégsem levél elsőnek legény, hogy osztán a vállaidra vedd a család terhit, ha az apád s én mán nem leszünk! – Azzal imába csendült szava, s el is tartott addig, amíg odakinn erejét nem veszejtette az égzengés...

Férje léptei a tornácon lassulni hallatszódtak. A bába hívására félszegen lépett be a szobába, kalapját levéve; már tisztában várta az asszony is, a kicsi leány is. Az embernek a szó elhalt a szájáról, aggódó tekintete a feleségére esett, s egyből meglátta szemében a különös, szikrázó fényt – sose tapasztalta azelőtt –, aztán pedig szemügyre vette újszülött gyermekét.

– Teréz, szójj, ha valami kellene, virrasztok, te csak pihenny, itt leszek az ajtód mellett. Szép a leánkánk, megvan annak mindene, monda nekem es a bába, s ráadásul egészséges a lelkem, te csak ne aggódj! – Kioldalgott az ajtón, hogy ne zavarja asszonyát, de alig lépett ki, keze fejével a szeméhez kapott, s szétmorzsolta a szeméből kibugyanó harmatot.

A kutyák ezen az éjszakán nem szölongatták egymást, csend volt, csak a fellegek pityergése hallatszott az udvar felől, s az eresz csepegése, amint az ég tiszta könnye egy nagy fazékba gyűlt a mosáshoz.

Károly bá' – Teri néni férje – maga elé vette a zsákot, s hogy ne csapjon zajt a morzsolóval, kézzel súrolta a kukoricaszemeket a csutkáról. Hajnalig dolgozott megállás nélkül, csak néha-néha állt fel, fülét az ajtóra szorítva hallgatózott, hogy nincs-e benn valami baj, halkan be-benyitott, megrakta a tüzet, s ugyanolyan nesztelen, mint ahogy belépett, csukta be maga mögött az ajtót.

A kicsi leány, aki Isten kegyelméből anyja után a Terike nevet kapta, hajnalhasadtáig meg sem mukkant, szorosan feküdt az anyja mellett, s még csak nem is álmodta, hogy mi végre született erre a világra, Székelyföldön, a Tatárdomb alatt, Gyergyószárhegyen.

Az égbolt egybeolvadt a földdel, csak a csupasz fák sötét ágai törtettek felfelé, ki ebből a sejtelmes, lidérces világból, a Napot keresve valahol fenn a messzeségben. Az úton csak egy asszony haladt, a nyolcvanhat éves Teri néni, aki leányai szavának ellenére elindult – mint minden áldott napon – a hajnali misére. A tejbe burkolózó aszfaltúton keskeny alakja beleveszett a semmibe, nyomában a kutyák elfelejtettek ugatni ebben a kísérteties időben, hosszan elnyúló vonyításba fogtak, mintha a halál lehetőségét akarták volna visszhangoztatni a magas hegyekkel. Az öregasszony lelke összerándult, kezét összekulcsolta, imára kapaszkodott, s nem vette észre, hogy a kanyarban nagy fekete autó töri meg a ködöt, s töri aztán már egészen közről, hogy csak úgy csattant. Az áldott fény is eltűnt szeme elől, s már csak akkor látta viszont, amikor a csíki kórházban egy fehérköpenyes doktor ébresztgette:

– Teri néni! Teri néni! Ébredjen! – Teri néni felnyitotta szemét, zavaros tekintetével próbálta felismerni, hogy honnan származik a hang.

– Kórházban van, Teri néne. Itt, Csíkszeredában. Elütötte egy autó, emlékszik rá? Most gipszben van. Jól összetörte magát, nem mondom. Csak intsen, ha értette, amit mondtam, utána alhat, ha akar. Intsen már, néni lelkem! – Teri néni lecsukta szempilláját, aztán kinyitotta, így jelzett a doktornak. Ennek arcán a megkönnyebbülés halvány mosolya rebbent meg, Teri néni pedig azonmód visszazuhant álmába.

Kislányként épp a sámliját kereste, hogy belebámuljon a pattogó tűzbe, pihenjen egy cseppet az egész napi munka után...

Kelj fel és járj!

Az őszi kesergő felleg elsiratta előbb az apját – a fronton esett el szegény –, a rákövetkező évben pedig az anyját. A kislányra már kilencévesen gyászköntöst adott az élet, keserű ráadásként pedig megkapta három árván maradt fiútestvére felnevelésének gondját.

Amikor anyja testével kigördült az udvarról a koporsót vivő szekér, még nem érezte ruhájának súlyát, sem kinn a temetőben, sem amikor már hazaérkeztek a torba. Igaz, nem volt egyedül. Sorra odaültek melléje az asszonyok, férfiak, simogatták a kis árvát, jószívvel ígértek fűt-fát segítségül. Mire azonban a Hold saruja a tornácra irányította fényugarát, az utolsó ember is betette maga mögött az ajtót.

Kis sámlin ült a kislány, a semmibe révedt, nem értette, mi történt vele, nem tudta, mi lesz most velük.

– Kelj fel és járj! – szólt fejében a titokzatos hang, s ő megcselekedte: ahogy anyjától látta. Jött-ment s tett-vett, a konyhában letisztult nyomában az asztal, a szobában kibomlottak az ágyak, s a három fiú már ott kucorgott is a paplan alatt, egymást átkarolva, melegítve. Aztán rakott a tűzre – mintha csak neki készítette volna oda édesanyja a halom fát, s hallani is vélte óvó szavát:

– Vigyázz kislányom, a parázs ki ne essen!

A hangok! A hangok elkísérték egész életében, súgtak neki, ha nem tudott valamit, dicsérték, ha sikerült a leves, a tészta... De kellett azért a sok ima is, hogy erőt nyerjen, s hébe-hóba a kisebb-nagyobb segítségek is, hogy végül felnevelje testvéröccseit. Amikor már nagyobbacsák voltak, Terike feleségül ment egy becsületes székelyemberhez. Emez tudta, hogy nemcsak asszonyt, de egész családot vesz feleségül, ám készen állt arra, hogy ezután együtt cipeljék az élet minden terhét, együtt viseljék minden nyűgét – és örömét.

Terike talán most először volt igazán boldog életében. Szerette hites urát, azt is, hogy mindenben támasza neki, mindenben számíthat rá. Még akkor is, amikor kulákklistára kerültek a nehezen össze-

dolgozott vagyonkájuk miatt. Az ima és a nóta nem halt el ajkáról, pedig de sok gond, búbanat érte élete során!

Aztán egy éjszaka megszületett a kislánya; az első után a második, végül a harmadik; s Terike szemébe minden alkalommal valami csodálatos fény költözött. S nem volt az a gond, nehézség, amely elől menekülésre fogta volna.

Kelj fel és járj!

A kórházból hazaengedte a jó doktor Teri nénit, s lányai otthon azonnal kezelésbe vették. Azokban az években a nép csak nélkülöző kosztosa volt egy őrült politikai rendszernek, s csak hírből ismerték a banánt, a narancsot – Teri néne asztalára mégis naponta került a friss gyümölcsből; de nem csak ebből, hanem mindenféle tápláló ételből. Ama szürke években de sok gazdasszony volt egy személyben nő, feleség és varázsló! Kezük alól finomabbnál finomabb falatok kerültek a családi asztalra – szinte a semmiből...

Teri néne szófogadóan elfogyasztott mindent, szervezte ismét az otthoni életet – az ágyból, még gipszben –, kezében kivirágzott a rózsafüzér a sok-sok elmormolt imádságtól. Aztán elérkezett a napja, hogy levegyék a gipszet.

– Doktor úr – telefonált Csíkba egyik lánya –, mikor vihetjük a mamát, hogy levegyék róla a gipszet?

– Kiről is van szó?

– Teri néniről, akit elütött az autó.

– Még él?

– Él hát, hogyne élne!

– Az baj!

– Baj?! Mit beszél, doktor úr, miért lenne baj?

– Mert én koporsóra gipszeltem... – S valóban, miután levette a gipszet, meglátott, hogy nem az életnek tették rá, hanem az örök-kévalóságnak. Vállán kihegyesedett a csont, az egész teste mértani szabályt bizonyíthatott volna, ha épp erre lett volna szükség. Ám minden csont összeforrt!

– Uram! – kiáltott fel az orvos, amikor az öregasszony összes porcikáját alaposan átvizsgálta. – Csodát tettél! – S hazaengedte az

asszonyt, de látszott rajta, sehogy sem érti, mi történt, hisz nem volt olyan testrésze Teri néninek, amely csontból volt s össze nem tört volna a szörnyűséges balesetnél.

Otthon – most már gipsz nélkül – újra ágyba fektették, s nem is remélték, hogy valaha még lábra áll. A doktor meg is mondta, hogy már sohasem lesz járóképes. Négy évig feküdt szófogadóan. Egy őszi esős napon, amikor senki nem volt a házban, s épp leszakadóban volt a tűz, ismét megszólalt fejében a hang:

Kelj fel és járj!

Teri néni pedig nem töprengett el ezen, hanem tette, amire a hang utasította. Kiült az ágya szélére, nagy nehezen feltornázta magát, s mire lányai hazaérkeztek, ő már lábon tapogatózott a konyhában...

– Amit nem értünk, ne magyarázzuk! – mondták a lányok, s attól a naptól Teri néni, ha nem vette is át az összes munkát, de kivette a maga részét. Ha másképp nem, hát úgy, hogy abban a pillanatban, amint a lapító mellett meglátja hagymát vágni lányát, rákiált:

– Hol a hasad, Karolina? – Lánya ugyanis nem tartotta be a terikeszabályt, vagyis azt a kétarasnyi távolságot, aminek a kötény és az asztal között kell lennie, hogy aztán a főzés végeztével a kötény tisztán kerülhessen vissza helyére, a konyhaajtóba vert százaz szögére.

– Anyám, nyugodjon már meg! – nevet Karolina, s visszaülteti anyját a székre, nehogy századszorra is bemutassa neki azt a testálást, amelyet minden rendes gazdasszony felvesz, ha főzni kezd.

Ekkor – 2008 júliusában – sárga nyarat simogatott a szél Gyergyószárhegyen. Az aratás épphogy elkezdődött, az „élet” aranyló szemei sorra gurultak be az udvarba, hogy aztán lisztjéből friss kenyér várja az otthon építkezőt, majd az öreg éveiben gyökereihez hazatérni készülő unokát. Gábor, az unoka, a messzi Pestről tér haza családjával, hát ezért a nagy sütés-főzés, s ezért ideges Terike: mindennek tökéletesnek kell lennie, amire szemefénye megérkezik. Méltán büszke rá, hisz ahogy főnek-fának hirdeti is a faluban, az ő unokája igazi nemzetőr, olyan, mint amilyenek ősei voltak, akikről a nevét is kapta. S nem is akárhol nemzetőr, hanem a magyar fővárosban!

A nagy készülődésben észre sem veszi, hogy az autó már befordult az utcába, már a kapu is kinyílt, s már ott is áll unokája a konyhaajtóban...

Teri néne, amint meglátja, felkiált: „Ó, Édes Istenem!”, de többre nincs is ideje, ölébe kapja a nagy ember, és forog, repül vele, öleli, csókolja a súlytalan nagyanyát:

– Hazagyüttem, Nannyó, s maga nem es várt a pitvarban, ahogy szokta!

Nem válaszol neki, nincs is miért, örül az erős karnak, a köréje fonódó biztonságnak.

A Tatárdomb felett eloszlik a már könnyezni kész, setét felleg, Nemere némán odábbállt, a 97 éves Terike pedig, unokája ölében, belenevet a kék ég tengerében feredő bárányok szemébe, s fülébe, lelkében messze visszhangzik:

– Hazagyüttem, Nannyó, hazagyüttem!

ÁRON DICSŐÜLÉSE

Áron bátya és Zoltán egy napon születtek: zúzmarás, havas, didergős téli hidegben. Ha az év nem egyezett is, de a hónap és a nap igen, s még az is meglehet, hogy az óra is ugyanannyit mutatott.

Azon a napon, amikor az eb és az ember sorsa egybefonódott, februárt írt a naptár; a hegyekben szikrázóan süttött a nap, a hó pedig recsegett-ropogott az emberek talpa alatt. Áron – amúgy benne járt már a korbán – megsajnálta a vacogó kutyát, ezért döntött úgy, hogy magához veszi; épp elaltatni vitte gazdája, a szomszéd, mondván, hogy van elég állat, amelynek enni kell adni, még egy száj tőlük nem hiányzik.

Zoltán, a farkaskutya-keverék, hálásan bújt új gazdája bekecse alá, és a kellemes embermelegben rögtön el is aludt, s csak akkor ébredt fel, amikor Klári asszonyság hangját meghallotta:

– Bolond vagy, ember! Nem vagyunk elegenden? Itt vannak a gyermekek, az unokák, kinn téhen, disznó, apróállat, most még egy kutya is! Minek nekünk, ha már van?! – Zoltán épp csak felnyitotta a szemét, mert hiába volt a nagy ricsaj, érezte, hogy az asszony csak kárál, de a lelkében már elfogadta őt, mint új családtagot; s hogy szimata nem csal, jelezte ezt az asszonyság kezében a pléhtányér, amelybe már töltötte is a meleg tejet. Hálából megitta mind egy cseppig. Ezek után már csak annyi dolga akadt, hogy megtépázza, széthordja az ajtóban hagyott cipőket, bakancsokat, csizmákat. Léven fiúkutya, s mert szabadon járt-kelt, nem úgy, mint az öreg Bodri, még meg is jelölte az udvar minden pontját.

Nyáron nagy csibésszé cseperedett. Félt tőle az utca összes ebe, mert ha kiszabadulhatott, akkor volt nemulass. Szétkergetett minden élő állatot a bitorolt területéről. S dicsősége akkor érte el a tetőfokát,

amikor egy késő őszi éjszaka farkast űzött el az udvarból: épp a tyúk-ólat dézsmálta volna meg – ajtaját Áron este valahogy nyitva felejtette, egy kis szilvórium szédítő ölelésében.

Reggel Zoltán nyüszítve feküdt az ajtó előtti lábtörlőn, amikor Klári kinyitotta az ajtót. Amint meglátta a szerencsétlen ebet, csapta össze kezét s kiáltott be urának. Hiába. Az esti szédelgéstől amaz még hortyogott a paplan alatt, s az asszonyságnak bizony sokat kellett óbégatnia, amíg nagynehezen kimászott az ágyából. A látványtól végképp felébredt. Mert amit látott és hallott, azt nehezen tűrte amúgy is megviselt lelke. Még nadrágot sem húzott, úgy szédelgett ki egy szál gatyában az ajtóba; csak fejére tette fel báránybundás sapkáját, mert, úgy-e, azt kell védelmezni, ami gyenge. Neki leggyengébb része épp a feje leve, ami hasogatott minden egyes hangos szóra, s ebből volt épp elég, mert az asszonyosság rájött, hogy csak ő lehetett a ludas ezért a nagy tollrepdestető éjszakáért; biztosan nem retesztelte be az ólak ajtaját! Szerencsére egyetlen tyúk sem vészett oda, ám, szegény Zoltán, igencsak rossz állapotban nyüszített az ajtó előtt.

– Az udvart nézze, kend! Ejszen minden tyúk csórén szalad majd neki a hideg télnek. Nézze ezt a szegény párárt! Magából pedig csak úgy árad a szilva lehelete! – duzzogott tovább az asszony, s küldte az urát doktorért, aztán rendet teremteni, hogy nyoma se maradjon az éjszakai felfordulásnak.

Ami ezután következett Zoltán életében, maga volt a földi megdicsőülés, mert Klári asszony kegyeibe fogadta őkelmét. Abban az évben nem visítozott úgy disznó, hogy ne jutott volna a legfinomabb falatokból Zoltánnak. A nagyasszony ugyanis igen jó szakács hírében állt faluszerzte. Minden vágásnál ott bábáskodott, ő szabta meg, mennyi fokhagyma kerüljön a kolbászba, s ő ízesített minden szál hurkát, legyen az véres, vagy májas. Házról-házra vitte hírét az ő Zoltánjuknak, no meg Áronnak, aki már ki sem mert mozdulni a házból, csak esténként, amikor a kertek alatt somfordált el a kocsmáig.

– A kutyának is több a becsülete, mint nekem! – dülöngélt egyik asztaltól a másikig – De majd megmutatom a naccságának, hogy még ember vagyok a talpamon! – ígérgette fűnek-fának.

Volt, aki nagy helyeselve bólogatott reá, a józanabbja csak legyintett s ment tovább. Na, emiatt mérgelődött fel igazából Áron! Egy nap, hajnalban elővezette a lovakat s a szántalpas szekeret:

– Maga meg mi a fenét akar? – kérdezte asszonya.

– Az erdőbe megyek fáért. Azt még a maga Zoltánkája sem tudja behozni – csapta a lovakra a pokrócot. Mit sem törődve az asszonyi intelmekkel, felült a bakra, s kicsusszant a nagykapu díszes oszlopai között. Az asszony integetett embere után, nevetett jó nagyot, lám, hogy féltékenykedik a vén bolond a kutya nyakára adott simogatások miatt. Menjen csak, menjen, aztán majd este megmossa rendesen az embere hátát, határozta el, mert erősen megmelegedett szíve tájéka, látva, hogy a szerelem ott leledzik még csirájában a vén lóköttő lelkében.

Lassan esteledett, a Nemere úgy fújt, hogy alig látszott ki a barna deszkapalánk a hófúvás alól, s Klári asszony egy egész csapatot fúvott össze, hogy menjenek már az uráért, mert azt csak nem hiszi el, hogy nem tudta volna eddig felrakni az ősszel kivágott s feldarabolt fákat a szánra. Rég itthon kellene lennie a kemence mellett. Azt meg senki sem vette észre, hogy Zoltán már rég árkon-bokron túl van, amire elindult a felmentő sereg.

Félhomály ereszkedett az erdőszélre, amikor a bozontos alatti barlang szájánál rájuk találtak: elakadván a nagy hófúvásban, tűz mellett üldögéltek nagy békességben, ők ketten – Áron és Zoltán.

A hóékés traktor és a falu tűzoltói végre kiszabadították a hókupacok között raboskodó szekeret. Nem telt el fertályóra ezután, már otthon is voltak, mindenki nagy elégedettségére.

– Megfázott? – ütött meg lágyabb hangot Áron oldalbordája.

– Meg én, de hoztam neked valamit.

– Hólabdát?

– Meglehet, hogy labda, de szeme van – incselkedett Áron.

– Mutassa!

– Ülj le ide mellém, asszony!

– Csak nem fut el?

– Még nem, de fog...

– Ne bolondozzon már, több állat nem kell!

– Állat, az nem... – Óvatosan bontogatni kezdte a hasára kötözött csomagot. – És unoka?

– Istenkém! Istenkém!

– Mondtam, hogy ülj le! – somolygott Áron. Ismerte asszonya gyermekszerető szívét.

– Hol letted? – vette át amaz gyengéden a kisdedet.

– A barlang előtt. Akkor hagyhatták ott, még frissek voltak a nyomok. Biztos arra vártak, hogy valaki kimenjen. Elhoztam, ha nem bánod. Legény.

– Három leány után? Uramisten! Úgy-e felneveljük, Áron lelkem?

– Fel, aszondom én is, de egy feltétellel. Nem, kettővel.

– Mi lenne az?

– Minden héten egyszer megmosod a hátam. Másodszor: Zoltán lesz a fiúcska neve. Harmadszor: én vagyok az Úr a háznál.

– Csak kettőt kértél, te csaló!

– Három lett belőle, kincsem. Székelyigazság...

Tavasszal így, székelyigazságosan, már hárman ültek madárcsicsergést hallgatni a lócán, a két Zoltán és Áron. Klári asszony dalától visszhangoztak a hegyek, s a boldogság soha nem költözött ki tiszta életükből, mert ad az Isten annak, aki jó szívvel fogadja... Csak azt ne tudja meg soha a jó asszony...!

Mit is? Hogy Áronnak a barlangban az ortodox pásztor leánya adta át közös gyermeküket – ott fogant vala a hűs félhomályban, a nyár s az öregedő ember életének őszi fellángolásában.

Ez volt az igazi dicsőülése Áronnak, s mint mondják, ezek után esténként maga Klári asszony töltötte tele a poharat jó erős szilvóriummal, az ura egészségére, mintegy ráadást a heti hátmosásra...

Jó két évet tudott aztán maga mögött a ház ura. Zoltánka szépen cseperedett, igazi pajtása lett Zoltán eburaságnak. Az asszonya betartotta fogadalmát, hétvégeken megmosta Áron hátát, s utána még hancúroztak is illő sötétben a paplan alatt. Történt, hogy – úgy két év elteltével – Áron ismét talált gyereket vitt haza. Klári asszony jól szemrevételezte, aztán befogadta, szeretgette és nevelte.

– Mit szólnál asszony, ha az Istenke még megajándékozna öregségünkre egy harmadik kicsivel? – kérdezte egyszer Áron, hátmosás után, nyugalomban a paplan alatt.

– Ne adja a jóságos fennvaló, hogy még egyszer hazaállítson egy gyermekkel!

– Miért, te? Hát nem szereted őket?

– Hogyne szeretném, hisz Zoltánkán látom a maga szemét s homlokát, a kicsi Áron pedig a kiköpött mása, de a hevedése mán lecsendesülni látszik. Ezután az a fáta csak nevelgesse gyermekeit, ha összebújik az erdő hűsében valakivel, mert az mán nem maga lesz, én úgy tapasztalatom. Látott mán maga szalonnabőrt zsírban esszezsugorodni?

– Láttam, hát! – kókadt le Áron feje.

– Akkor nem magyarázom tovább – fordult egyet, magára húzta a paplant s azzal pontot tett Alap Áronné a hites ura dicsőségére.

Reggel Áron korán ébredt, egész éjszaka az asszony szavai visszhangoztak a fülében, csendben kiosont az ajtón. Gondolta, jár egyet, kiszellőzteti a fejét. Zoltán csendben melléje szegődött, s csak akkor vakkantott, ha egy-egy jóképű kutya dugta ki fényes orrát a léces kerítés mögül.

– Hogy neked milyen jó dolgod van! – vakargatta a kutya füle tövét gazdája. – Észre sem vettem eddig, hogy mióta te vagy errefele az eburaság, minden kutya reád hasonlít. Hej, élet, élet! Bezzeg neked nem vágja senki a fejedhez, hogy megöregedtél...

RÉGI MÁNIÁM

A falusi rendelő várójában nagy a tömeg. Megfázott asszonyok törlik orrukat, apró gyerekek anyjuk ölében várják az épp esedékes védőoltást. Bátorságukat gyűjtik, mert ígéret szerint, ha nem sírnak, akkor hazafelé menet lesz csoki, cukorka, vagy amit éppen megkívánnak hősiességük jutalmául. A védőnő kissé unott hangon szólítja az apróságokat. Aztán ki sírva, ki lekonyult ábrázattal jön ki a penicillinszálgú, félelmetes helyiségből.

A padon öregasszonyok szorongnak, az orvost várják, fájós lábukat simogatják, jól jönne egy csodagyógyszer, igencsak megkönnyítené életüket. Mellettük férfiember, akik a hatvanas évek gyáraiban robotolnak, s elkelne egy kis betegszabadság, ha már a kapálás ideje beköszönne. Nagy titokban zsebeiket lapogatják, megvan-e a doktor úrnak szánt százas.

A fogorvosi szobában surrog a fúró, s fel-felcsendül két keverttől buzdítva az örökzöld dallam:

„Régi mániám, végig hajtani a Stefánián...” Ebből aztán mindenki tudja, hogy Béla bácsi, a falu fogorvosa épp jókedvében van, s a szépen ringó csípejével az imént bevonult, dús mellű Zsuzsinak elkezdte tömni a fogát, miután szemre- és kézrevételezte annak melleit. Mert úgy-e nemcsak a betegnek kell a nyugtató, hanem a doktor úrnak is: ki nem hagyna egyetlen alkalmat sem, hogy megtapogassa a női nem legizgalmasabb domborulatát. Lábbal hajtott masinája forgatja a kereket, a kerék pedig egy ügyes, hegyes tűt, s emez – neki-nekibátorodva – behatol a beteg fog mélyrétegeibe...

Csimbala-bimbala-csinn, csimbala-bimbala-csinn, hangzik messziről a helyi kovács kalapácsának csengése, amint a tüzes vasat igazgatja

alakra és méretre. Károly bá' fel sem emeli fejét az „Adjon Isten jó reggelt”-re, úgy köszön vissza:

– Adjon, János komám. Mi járatban vagy?

– Fáj a fogam.

– Bizony az nem jó. Kihúzzuk?

– Ki, azt a nemjóját, engem ne kínozzon, mán éccaka sem hagy alunni az átkozottja.

– Akkor várj, amíg ezt a patkót béfejezem s osztán teszünk róla, hogy aluggy. – János bá' búbanatosan leül a favágó tőkére, állát két kezébe fogja, s engedelmesen várja, hogy Karcsi sógor befejezze munkáját. Asszonya a rendelőbe küldte, de ő oda be nem teszi a lábát. Mind az öt beteg fogát sógora húzta ki ezidáig, s ő mán csak nem cseréli le a keménykötésű barátját arra a kevertes fogorvosra, neki aztán ne énekelje fülébe a Stefániát.

Zssssss... csimbala-bimbala... zssssss... csimbala-bimbala... – dolgoznak a szakemberek; egyik a rendelőben, másik az alsófaluvégi műhelyében.

Béla bácsi a szemével kíséri Zsuzsi ringó csípejét, aztán körbenéz a kínálaton: csupa fogfájós férfiú várakozik hozzá, márpedig szörnyen unalmas munka ez, ha nem színesítik asszonycselédek, felvidítva a jó fogdokter kedvét. Nagyot sóhajt, erőt vesz magán, kihúz még egyet-kettőt, de hamar elege lesz. Lekapja fehér köpenyét, „azonnal jövök!” – veti oda a várakozóknak, s azzal elrobog biciklijén. Mindenki tudja, hogy kapatosabban jön vissza, mint ahogy reggel érkezett. Van, aki a fejét csóválja, sötéten látja jövőjét, de olyan is akad, aki megkönnyebbülve kap a szerencse után, gyorsan elköszön, akkor majd holnap jön inkább, hátha addig elmúlik a duzzanat a szájából, titokzatos módon meggyógyul a foga, s megússza a szörnyű kínzást. Hiába, no, férfiember százszor meggondolja, beleüljön-e abba a bizonyos székbe.

A posta elé éppen megérkezett a küldeményeket szállító autó, a kipakoláshoz szépen keresztbe állt, Béla bá' kénytelen gyalog megtenni az utolsó métereket.

– Hogy ennek is épp most kellett megjönnie! – duzzog még akkor is, amikor belép a kocsmajaajtón. Odabent még nagy a csend, a bárpultnál csak a falu éjjeliőre támasztja állát, hogy le ne essen a feje az álomosságtól, s hogy még legyen annyi ereje, hogy felhörpítsen egy kis altatót, mert hiába van évtizede is annak, hogy elvállalta ez a munkát, a nappali alvás nem megy olyan könnyen.

– Egy kevertet, de rögvést!

– Itt is van, tessék, Béla bátyám! Sok a kuncsaft?

– Mint csillag az égen. Ráadásul a postakocsi is utamat állta.

– Ne mérgeledjék, Béla bátyám! Hozta az újságokat meg a leveleket. Mindjárt magához is megy a postás, lehet majd olvasni.

– Jó, hogy mondd! Ha ezt bekaptam, hazalépek a friss lapért, hátha lesz időm belekukkantani két húzás között.

Károly bá' befejezte a patkó kovácsolását, szemügyre veszi a kész munkát, elégedetten teszi helyére. Délutánra már egy ló patáján kopogtatja az aszfalt ritmusát.

– No, tátsd a szájad, mutasd asztot a fogat! – János hatalmasra nyitja száját; sokat nem kell kutakodni, mert évtizedek tapasztalatának köszönhetően Karcsi bá' már első pillantásra látja, hol rakoncátlankodik a rossz fog.

– Ide egy kicsi szilvórium kell, mer' úgy látom, elég keményen áll a hejjin. Nosza, fogd – veszi elő az üveget valahonnan a satupad alól.

– Addig megnézem, rendben van-e a fogó. – Katonaládája fedelét emeli, matat, meg is találja benne a megfelelőt. Csiszol rajta egy kicsit, majd kalapáccsal ráüt egyet a szegre, jó erősen tartson. Eközben János bá' öblöget, nyel, megint öblöget, megint nyel, hátha beleszédül...

– Komám, hej, komám! Most mán ennyi elég legyen, mer' még úgy megrészegedik a véred, hogy a fogad hejjin majd világnak indul s te es mész vele a setétbe! Nyomjad a fejed neki a falnak. Ne mozogj! – János bá' már ismeri a módját, kobakját két gerenda közé teszi, s mire elbódítene magát, kinn is van az átkozott.

– Ezzel megvónánk. Itt van a bestye!
– Hazavinném – morogja az öreg.
– Asztot meg minek?
– Hát az unokámnak, s az sem árt, ha az asszony es lássa, mijjen rusnya, legalább elhiszi, hogy valóba' szenvedtem tőle. Az egyetlen, amitől ő es fél, legalább így ma békibe hagy, s nem kell haptákba vágnom magam előtte.

Károly bá' megvonja vállát, egy darab barna kartonpapírba csomagolja a bűnöst. Miután János kidülöngél, lemossa kezéről a gennyes vért, le a fogót is, s csukja maga után a kaput. A kocsmába indul, kicsit körülnéz, mi hír járja a faluban. Habár a híreket leginkább a postások viszik-hozzák, lám, Tercsi, az alsószei levélkihordó is épp bőszen magyaráz valamit az egyik kapuban, Pistuka pedig, a társa, megindult a központtól felfelé. Haladna is ő rendesen, a megszokott csigasebességgel, ha nem kellene ajánlott levelet aláíratnia Béla bá' feleségével. Ott ugyanis ezúttal elakad: a sok hírmondásnak, s főleg összenézésnek, úgy látszik, mára gyümölcse leszen, mert Mariska nem a konyhába invitálja, hanem egyenest a hálósobába.

Béla bá' a kocsmapulton könyököl, időközben felhajtotta már a második kevertet is, s most éppen azon vívódik, szabad-e megállni itt. – Harmadik mifelénk az isten igaza, hát legyen meg az akarata! – határoz végül. Főnöke – az orvos – ma úgyis a városba ment valamiféle gyűlésre, így hát neki nem sietős a dolga. Az emberek várhatnak. Amelyiknek erőst tépázza az idegeit az a nyamvadt fog, úgyis megvárja, amelyiknek meg csak éppenhogy, az hazamegy, s majd eljön holnap.

Nem is vissza a rendelőbe, hanem hazafelé veszi útját, elhozná az újságot, de összeüttet előbb egy rántottát az asszonnyal, ha már a gyomra annyira megkívánta. Otthon a kapu nehezen nyílik. Csikorog a sarka – de meg kellene zsírozni! –, csak hát neki sem jut mindenre ideje. A bejárati ajtó előtt ott áll a postás biciklije, jól van, gondolja, akkor már itt az újság is. Még letörli a cipőjére reárákodott sarat s iparkodik befelé. A konyhában senki. Bekiált a szobába.

Az asszony helyett azonban – kicsit megtépázva – Pistuka jön elő, erősen veresen, megzavarodva köszön:

– Adjon Isten, Béla bá'! Levelet hoztam magiknak, s a kedves felegétől épp azt érdeklődém, hogy nem mehetnék-e délután magához, mer' erősen szaggat a fogam.

– Lám, fiam, kitalálhattam a gondolatodat, mert amúgy nem szoktam hazaugrani.

– Akkor délután benn lesz a rendelőben? Tuggya, addigra szabadulok ettől a sok papírostól.

– Ne szenvedj addig, drága öcsém! Lássuk csak azt a fájó fogat! Van nekem itthon is szerszámom sürgős esetekre, megszabadítalak hamar a szenvedéstől. No, ülj csak le. Áááá... tátsd a szád!

Pistuka ijedtében hatalmasra nyitotta csókos száját. Szép rendben sorakoztak benne az egészséges fogak. Béla bá' sorra kopogtatta őket, majd az egyiknél megállt:

– Ez lesz a bűnös! Habár kívülről nem látszik, de a gyökere erősen szuvas, és ennek nincs is más gyógyszere, fiam, csak a fogó! – Asztalfiókjából, innen is egy mives ládikából előkapta a fogót, s elkiáltotta magát:

– Díszmagyarba!

Erre aztán már előrebent az asszonyka is. Ha férje mérges volt – ha éppen kedve támadt bosszút állni valakin – akkor szokott így kiáltani. Ez ugyanis nem mást jelentett, mint hogy: zsibbasztás nélkül!

– Bírod, öcsém, a fájdalmat, úgy-e? Nem tart soká, s mert te ember vagy a talpadon, neked meg sem kottyán. – Mielőtt a postás, ez a szoknyapecér, válaszolhatott volna, ügyesen kikapta alulról az egyik metszőfogát s diadalittasan emelte fel a levegőbe:

– Ő volt a vétkes! Összecsomagolom neked, vidd el emlékebe!

Károly bá' éppen kilépett a kocsmaajtón, amikor Pistukának ütközött, s meglátta rettenetesen savanyú képét.

– Mi van veled, édes fiam? – kérdezősködött. – Tán nem esett jól a reggeli?

– A reggelivel nem vót semmi baj, bátyámuram, csak avval, ami azután jött.

– Nohiszen, egy ijjen fiatalembernek, mint te, csak asszony okozhat bánatot. Gyere bé egy italra, ha nem sietős a dolgod.

– Én osztán be nem menyek! Még bétalál jőni a kegyelmed barátja, végem es lesz menten, ha elkiáltsa megint, hogy: – Díszmagyarba!

– Mit csináltál, te szerencsétlen!

– Levelet vittem a Marisnak, de épp haza talált jönni a fogorvos úr, s én hamar mondtam neki, mennyire fáj a fogam. – Kitátja a száját, s mutatja szép elülső foga helyét.

– E nem semmi, lelkem ecsém, te osztán jól megjárád!

– Meg én, csak tudnám, hogyan csináljam vissza. Károly bátyám, a világ csúfja lettem!

– Mikor esett meg ez véled, fiam?

– Nincs tíz perce, hogy megcsúfolt az a kevertes.

– És a fogad hun van?

– Ideadta, itt szorongatom, ni, a kezemben.

– No, akkor siessünk, ha kibírod, visszateszem én a hejjiire. – Azzal sarkonfordultak, és szaporán lépkedtek Károly bá' műhelye felé. Az öreg ott kezébe fogta a fogat, mustrálgatta annak friss, vérző helyét. Elismerőleg bólintott:

– Ért hezzája, asztot meg kell adni.

Valamiféle kenőccsel megkente a gyökeret, majd pontosan abba a lyukba, ahonnan kivétetett, visszahelyezte a szoknyapecér metszőfogát. – Nem eszel, nem iszol ma semmit. A nyelved tartsd a hejjin, csak kamillával borogatod egész éjjel, de asztot sem belülről, hanem a képes feledet. Megértetted? Hallgass, egy kukkot se szólj, mert azonnal meggyuvasztlak. Eriggy a postára, add le a dolgaidot, osztán irány haza.

Hát így történt az első sikeres fogbeültetés egy székelyföldi kis kovácsműhelyben. Ám erről nem szól a fáma, mert Béla bá' leitta magát a sárga földig; Károly mester ugyan, este a kapu előtt, már-

már nekifogott a történetnek, de épp megérkezett a szomszéd a lovával, s meg kellett nézni, a patkók rendben vannak-e. Mariska és Pistuka pedig úgy hallgatott, mint a sír.

Ezért nem lett aztán székel találmány a fogbeültetés, pedig milyen kicsin múltott a hírnév!

ÁLDOTT EMBER

Okos János szédelegve lép ki zsúpfödeles háza udvaráról. A kapu nyirkosága még a nyomába nyekereg, de már hallani a marton legelésző libák mérges sziszegését. Hosszú nyakukkal támadásba lendülnének, ha mérgében közéjük nem rúgna hosszú lábával:

– Hogy vinne el a kánya s ütne belétek az istennyila, még nektek is rajtam kell kitöltenetek gágogó természeteket! – Csakhogy nem olyan ijedősek, közelebb merészkednek, mihelyst az ember lába a földet megérintette. – Nem úgy, tollaskáim, hajtánám fejem pihepuha liba tollpárnára, enném töltve a nyakatok! – mérgelődik tovább a fiatalúr. Hopp, elkapja az egyik lúd fejét, forogni kezd a szerencsétlen állattal együtt, s amikor már ő is szédülni kezd, jó messzire hajtja igencsak elnémult zsákmányát.

– Ennyi volt, látod-e, te ocsmány lábosbavaló!

Már négy vagy öt álló napja ki sem mozdult otthonról. Most aztán megelégtelte: lesz, ami lesz, elmegy a kocsmába. Erősen hiányzott egy decinyi kevert vagy egy jóféle, erős pálinka, hogy áldaná meg az Isten, aki felfedezte, hogy a szesz erősen jót tesz a férfiembernek, főleg, ha annak búbánata vagyon.

Jánosnak pedig volt. Mégpedig nagy. Fogalma sincs egyelőre, hogyan mossa le magáról a szégyent, ami érte. De hát most sem ezen jár az esze, mert kalapja alól csak azt lesi, kivel fut össze az utcán. Ám nem azért lesi, hogy mindenképp összeakadjon, hanem éppenséggel azért, hogy lehetőleg elkerülje. De ha már ez nem sikerülne, legalább megszemlélje, miről árulkodik az ábrázata. Azért siet át az utca másik oldalára, mert ott van dolga? Vagy sündörög el gyorsan valamelyik mellékutcába? Vagy pedig azért, hogy őt nyugodtan kikacagja. S nem ugyanezért iszkolnak-e be a kapu előtt beszélgető asszonyok, mihelyst meglátják közeledni őt?

Bolondok ezek, suhintott lett mindenki már? Hát nincs ebbe' a porfészekben senki, aki ne tudna arról, ami vele megesett? Hát ezt érdemli tőlük, ő, a tősgyökeres falubeliük? Az hát, tősgyökeres, s nem egy jöttment! Hisz' neki már az ükapja is itt született!

Szerencsére nincs messze a kocsmá. Már messziről látja, hogy kiszereleztek nyáriasra. Ki vannak rakva az asztalok, székek, s hála istennek, senki sincs látóközelben.

Végre érzi már a kocsmá illatát! A gyomra s egész belső labirintusa megremeg, amikor leül. Nyomban akad asztaltársa is. Feketehátú, szívrózsaszemű, jó nagydarab döglégy csap le a borszagú asztallapra. A tavaszi nap melege szemlátomást megszabadította a hideg tél dermesztő bilincseitől: csápját előrenyújtva mohón ízlelgeti a fröcscsök és üdítők maradékát. Repülne tovább – teli a levegő jobbnál jobb illatokkal –, ám a lába belérágad a szirupos foltba. Épp csak annyira, hogy elég ideje legyen Jánosnak öklével pontosan a fejére csapni. A kocsmárosné kárálva lép ki az ajtón:

– Mi a bajod, János? Még le sem ültél, s máris csapkodsz? Én bizony nem tenném a te helyedben, mer' úgy-e nekünk volna még egy kis megbeszélni valónk.

– Volna, volna, ugyan mi volna? Ha csak az nem, hogy nyomba' hozol nekem egy kupica köményest, de aztán fel ne hígítsd, erősen nagy haragomba vagyok.

– Csak el ne menj addig, amíg nem beszéltünk, mert nem akarok a falu szájára kerülni! Addig is, hogy tudd: ha te hallgatsz, akkor egy kupicával még meg is toldanám az itókád.

– Jól van mán, csak siess!

Sietős, bizony, Jánosnak, mert hallja, hogy füttyül a vonat, s ha már elfelé riogat, akkor a munkából hazatérők is mindjárt ott lesznek meginni egy kis hazait, mielőtt otthon – édes otthon! – asszonyuk uralma alá kerülnének. De hiába a nagy sürgetés, régi cimborája máris ott áll az asztala mellett; habár már nem falubeli, s nem is munkából jött, csak néha-néha visszajárogat öreganyjához.

– Isten álgyon, János!

– Téged is, Józsi!

- Leülnék melléd.
- Űlj, ha nem szégyelled magadat velem mutogatni.
- Aztán miért szégyelleném? Mindig jó pajtások voltunk.
- Voltunk, de lehet, hogy eztán nem leszünk.
- Miért ne lennénk?
- Semmit sem hallottál a vonaton?
- Nem én. Újságot olvastam. Mit kellett volna hallanom?
- Hát... Elkapott a rendőr.
- Mással is megesett már.
- De nem az, ami velem!
- Hát akkor mondd! Harapófogóval kell kiszedjem belőled?
- Négy napja Trabanttal jöttem haza a városból. Megburrogattam egy kicsit itt e, pont a kocsmá előtt. Csakhogy bekaptam előtte egy üveg söröcskét. Épp indultam volna, már hevítettem a motort, amikor korra elélem állt a rendőr. A kis szemfülese. Ott bújt meg valahol az ivóban, talán hátul, a sarokasztalnál, vette észre a ménkű, amikor csak futtában mentem be...
- Húha! E' baj! Melyik volt? A kicsike?
- A' hát. A másik oda se jött volna, egyfalusiak vagyunk... Ez a pattanós ott termett s azonnal azt akarta, hogy fűjjak.
- Aztán?
- Kiegyeztünk, annyiba' rendes volt. Mondám néki, hogy csak most ittam, egész nap még vizet is alig, de ha fűjök, akkor kimutassa az a fiola, pedig a vérembe' még nem lehet egy csepp alkohol se.
- Elengedett?
- A rosszbe engedett el! Beküldött vizelni egy üvegbe, s hívták a felcsert, hogy vért vegyenek, merthogy a kettő együtt mindent elárul rólam. Bementem a kocsmá végéjébe, kicsit félve, mert igaz, hogy itthon csak egy sört ittam, de a városban kettőt már bekaptam.
- Ezért lógatod a fejed? Megbüntetnek, oszt kifizeted, nem áll meg a világ járása, vagy mi.
- Ha csak az lenne! De más is van. Bemegyek az üveggel a kezemben s a pattogóval a nyomomban a WC-re. Az meg, ahogy beérek, már kiabálja, hogy siessek. Kapkodom a fejem, ide-oda, mit tudjak

csinálni. Hát látom, hogy a földön ott van egy jó nagy üveg, s valami vizeletféle benne. Hogy pontosan kié, mié s micsoda, azon nem sokat agyaltam, a lényeg, hogy ne tőlem származzék. Én, nagyokos, felkaptam, s az üvegembe loccsanték belőle. Utána aztán, úgy istenigazából, kicsurgattam mindent a kagylóba, ami csak felgyülemlett bennem. Azzal kész voltam. Kigyüvök, nyújtom a karomat a felcsernek – na, nem lehetett az sem túl messze, ha nem mindjárt ő is itt, az ivóban –, s leveszi a vérem. Ezzel es megvónánk – gondoltam. Megszabadultam a gonosztól, s az boldogan vitte magával a szerzeményét. Másnap, úgy délelőtt tájt, amikor épp egy kupicáért kerekkeztem ide, jó megint az a pattogó, és újságolja, hogy na, nem büntetnek meg iszákosságért.

– Szerencséd volt, cimbora, megúszta! – vágja hátba örömmel a másik.

– Igaz, ami igaz, egy csepp szesz nem volt a vizeletemben.

– Ügyes vagy, öcsém, nem hiába vagy te Okos János.

– Vótam eddig, eztán Áldott János leszek, ezt ragasztották reám a falusiak.

– Mert?

– Áldott állapotot mutatott ki a vizelet, ember! Hát nem érted? Terhes lettem egy szempillantás alatt, s most engem kacag az egész falunépe!

– Mi lettél, cimbora? – hitetlenkedik a másik.

– Terhes. Áldott állapotban vagyok a minta szerint. Megdőglött a béka. Úgy megdőglött, hogy a vérvizsgálatot tán már meg sem csinálták.

– Kié volt az a minta, azt tudod-e?

– Hát a Márisé! Kié másé? A doktor kérte tőle valamilyen vizsgálatra.

– Azannyát neki.

– Mi bajod, Józsi? Mán te sem vagy barátom emiatt?

– Azannyát, ember! Cimbora, végem! A végén még apa lettem!

Újabb feketehátú, szivárványszemű, nagydarab döglégý röppen a borszagú asztallapra. Csápját előrenyújtva mohón ízlelgeti a fröccsök

és üdítők maradékát. Szállna el, amikor egyszeriben őt is eléri végze-
te, egy dühös ökölcsapás. Csak most nem Jánosé, hanem Józsié súj-
tott le, nem mintha ez döglegyünket különösebben vigasztalhatná.

A csapkodásra Máris lép ki az ajtón. Áll, mind a cövek, mukkanni
sem tud. János szeme ide-oda szalad az egymásra meredő, egymást
tapogató két tekintet között; majd kihasználva a kedvező pillanatot,
gyorsan elpárolog. Dehogya hallgatja meg, ami most következik! A
keresztelőn úgy is ott lesz majd. Hiszen ha anya, jobban mondva, apa
nem lett is belőle, keresztapa még lehet. Merthogy őt fogják meg-
kérni, az hót szentség. De be is fogja hajtani érte a kupicáját!

KI TANYÁJA EZ A NYÁRFA?

A Ditró felé vezető úton egy dombocska emelkedik a magasba, szép, nemes fenyőfák koszorújában. A domb alatti csendben háromezer tatár és háromszáz hős székely alussza örök álmát. A dicsőség erősen él ma is, mert csak nem lehet elfelejteni, hogy itt győzték le a helyiek – Gábor deák vezetésével – a Moldva felől betörő tatárokat az Úr 1658. évében, ennek is szeptember 6-ján.

Tatárdomb lett e szent helynek neve, valahol Gyergyószárhegyen, Székelyföldön, ott, ahol Kuk Imre is meglátta a napvilágot, s fel is cseperedett elég rendesen, mert nagy embernek adott az Úr naponta legalább háromszor enni. Hiányossága volt azonban ennek a derék székelynek, hogy fél szemére viszont nem adott látást neki a fennvaló. Ezért kapta ajándékba a falutól a Kuk nevet, ha tetszett neki, ha nem. Hibája tehát végülis csak ennyi, emberségében és nótáskedvében azonban töretlen, élete végéig dalolva védte a székely mundér, no meg a székely férj becsületét.

Tornácos háza az alszegben a legszebb, benne középtájt kocsmá, kétfelől a lakószobák, ahol álomra hajtották fejüket: drága feleségével a kocsmától jobbra, és áldott anyósa – akit a házasságával kapott ajándékba a sors kegyelméből – a kocsmától balra. Házának eme beosztása miatt búcsálódott állandóan, de nem volt mit tennie, így volt az jó, ha nem akart egészen az anyósa mellett élni, s hagyni, hogy amaz az ő életének kapuján járjon ki-be egész életében.

Dolgos kocsmáros lévén, minden áldott napon hajnalban kelt, és szorgos és hűséges oldalbordája is ugyanakkor lépett ki a nagy tölgyfa ágyból, s tette elejébe a bőséges reggelit. Ezután friss, hideg vízben megborotválkozott, vette köténytét, s kinyitotta az ajtót, amely hova máshova, mint éppen a kocsmába nyílt. A baj már itt kezdő-

dött, mert ha ki is nyitotta azt az ajtót, maga után becsukni már nem merészelte. Asszonya állta annak útját, s alighogy megjelent az első itókára szomjas vevő, nyílt a saját lakosztályával szemben levő ajtó is, ahonnan pedig az anyós tartotta szemmel vejét.

Ez volt Kuk Imre egyik keresztje, mert inni, bárhogy is kívánta a szervezete, a két szempár kereszttüzében nem lehetett, még csak nyalni sem:

– Mit csinálsz, Imre? – szólt rá állandóan az asszony.

– Imre! Imre! – mér' nyajja az üveg száját? – kárált rögvest az anyós, amint ő kitöltötte a kikért italt, s nem akarta volna, hogy kárba vesszen az a csepp itóka, amely úgyis lefolyna az üveg falán.

Így teltek-múltak a napok Kuk Imre feje felett. Nem volt olyan napja a hétnek, hogy az állandó felügyelet megszűnt volna figyelni, s óvni a derék ember máját, egészségét. Csak zárás után akadt egy kis idő, egy órácska, amikor az asszonyok a vacsorával és a fejéssel voltak elfoglalva. Na, ezt az órácskát használta ki Imre, s felkutyagolt a felszegi kocsmába, kihirdetve otthon úgy félszóval, hogy elintézni valója van a faluban.

Amint a felszegi kocsmá ajtaján belépett, s nekidőlhett a pultnak, kérte is gyors egymásutánban a napi adagját, annyit, hogy az élvezet mellett a mennyiség is meglegyen. De nemcsak emiatt, hanem azért is, mert meg kellett annyira szédülnie, hogy végigénekelhessen a falun, s oda-odaszóljon danolva az elvtársaknak, akikkel útközben találkozott, hogy:

*„Ki tanyája ez a nyárfás,
Nem a tied, úgy-e elvtárs?”*

Ha nem volt rendőr a közelben s az elvtársak is szerencséjére jókedvükben voltak, a szél pedig elvitte a Tatárdomb felé a nóta szavát, semmi baja nem esett; ám ha egyszerre ellenségéül szegődött a fentiek mindegyike, Kuk Imrét egy kicsikét megcsutakolták az őrsön, hogy menjen el a jókedve a nótázástól. De hiába, mert ez, amíg csak élt, megmaradt, a gyakori csutakolások ellenére is. Védte a székely

mundért, no meg a maga becsületét, ezt ugyanis a két asszony erősen megrövidítette, hiszen:

Alig nyelte le a gyorsított feleseket Imre, az ajtóban ki más jelenhetett volna meg, ha nem a két szent asszony:

– Imre! Hát megint itt? – sopánkodott a feleség.

– Imre! Gyűjjön gyorsan, mer' azér' a vellát a maga kezibe rendelé az Úr – kárált az anyós, emlékeztetve vejét kötelességére, hogy estére kelve minden rendes gazda kihányja a trágyát az állatai alól, aztán pedig folytatva azzal, hogy:

– Maga sem ganajba fekszik, hanem keményített fehér lepedőre, az Isten álgya!

Kuk Imre egyetlen mukk nélkül indult a felesége után, csak hogy a szót ne szaporítsa. A kertek alatti ösvényen elől a feleség baktatott, utána Imre, a sort az anyós zárta be, és Imre csak danolt, danolt. Danolt az mindenkinek: az elvtársaknak, a rendszernek, a székely sorsnak, s ha barátai kerültek látóterébe, a férfiúi becsületnek. Még-hozzá emígyen, szó szerint – de hát mit tehet erről a krónikás?

*„Elmegyek a lombbullással,
Szar előttem, fős utánam...”*

Áldassék Kuk Imre neve, míg világ a világ! Ki ugyan másképp nem tudta megvédeni magát a rendszer csatlósaitól, asszonyai óvó szeretetétől, minthogy dalolt, dalolt, míg magához nem szólította az Úr, ama reményt hagyva hátra a ma élőknek, hogy ott fenn sem ment el a jókedve, csak épp nem csutakolják annyit, mint itt lenn, a Tatárdomb alatt meghúzódó híres, nevezetes kisfaluban.

PÜNKÖSDI JEGYKENDŐ

A Nap ünnepi vörösben indult fel az égnek lajtorjáján, útjában megkoronázta a hegynek magasba törekvő ormát, onnan küldve le sugarait a faluba, pünkösznek eme nevezetes ünnepi napján, épp akkor, amikor a földi uralkodók legjobban tagadták az istenes ünnepeket. Pünkösöd vasárnapjára ébredt Székelyföld az 1970-es évek elején.

Nemzetes kakas uram nekivörösödve kukorékolt még egy ébresztőt a szemétdombon, majd méltóságteljesen vonult le onnan, evésre szólítani tyúkjait a gazdasági udvarban.

Fehér galambok burukkoltak szentlelket a Balogh család életébe, s a kiskertben harmatfürdőt vettek a pünkösdi rózsák vörös szirmai.

A házban a három Balogh lány tükör előtt szépítkezett a délelőtti istentiszteletre. S minthogy már egy nappal előtte elhatározták, hogy ők ma – ha tetszik az elvtársaknak, ha nem – mindenképp székelyruhában lépik át a református templom tekintélyes ajtaját, igencsak készülődtek. Fiatalságuk megérezte a pünkösdnapi újulást, a kertek, mezők virágba borulását, ehhez pedig csak a székelyruha illett, hogy nőiességük is virágba borulhasson, s felfigyeljenek érzéseikre a szívüknek kedves legények.

Már rajtuk illatozott a frissen mosott, vasalt, keményített, csipkés szélű alsószoknya és blúz, s épp a csíkosra szőtt felső szoknyát igazgatták egymáson, hogy aztán felvegyék a mellényt, s utoljára a rakott, csipkés köténykét illesszék a szoknya fölé. Mikorra készen lettek az öltözködéssel, befont copfjukat bal felől a vállukra kanyarították, s indultak vígan, kart karba öltve végig a falun, az alvégből a központban álló református templomba.

Terka, Lujza és Marika egymást követve jöttek a napvilágra, és úgy

is hasonlítottak egymásra, mint három hímes tojás, amelyeket üveg-szekrényben tartott az a legény, amelyik megkaphatta. Anyjuk és apjuk szemefénye valamennyi; derék, szerető, dolgos kezű mindhárom, s ami a legfontosabb, hogy ki sem kellett mondaniuk gondolataikat, már értették is egymást. S ezért azt is tudták, hogy Terkának lángot kapott a keble Fekete Józsi iránt, habár szóban ki nem mondta volna, hogy tetszik neki a fess, módos legény.

Harmadik harangozás után bementek a templomba, leültek a helyükre, a Balogh szépapa által faragott családi padba.

A pap is bevonult, felment a szószékre, körülnézett, megáldotta az ünnepre összegyűlteket, s amikor lenézett a lányokra, a lélegzete is majd elállt szépségük láttán, de erőt vett magán, és belefogott a kezdő énekbe: „Kegyelem, nagy kegyelem...” – visszhangozták a fehér falak, s ekkor Terka a derekához kapott.

A szoknya alatt megpattant valami. Tudta Terka, mi az, s hogy amint feláll, baj lesz, ha nem tesz valamit. Mint akit bolha csípett, úgy izgett-mozgott ettől a pillanattól, azon igyekeztén, hogy mielőtt véget érne az istentisztelet, lecsúsztassa magáról az immár gumitlan bugyit, s testvérei takarásában lefejtse kecses lábáról. Miután végre sikerrel járt, diszkréten odamutatta húgainak diszkrét ruhadarabját, mire ők majd kiestek a padból, olyan nevetőgörcsöt kaptak. A tiszteletes épp ekkor kezdte a záróéneket: „Járom a zárándok útjait...” –, s neheztelő pillantásokat küldött a leányok felé illetlen viselkedésük miatt.

Az éneklők hangja elhalt, a pap áldását adta bárányaira, az istentisztelet véget ért. Előbb a hátsó padban ülők, majd egymás után a többiek szép sorban kezdtek kivonulni a napsugaras tavaszba, ünnepelni a megújulást, a Szentlélek mennybemenetelét.

Terkák az első sorokból majdnem utolsónak indultak kifelé, utánuk már a férfiak következtek, közöttük ott topogott Fekete Józsi is, közvetlen Terka mögött. Emennek ingujjából, ki tudja, hogyan, hogyan nem, kicsúszott a padban odamentett bugyogó. Józsi nem volt rest, azonnal lehajolt, felkapta a keszkenőnek gondolt ajándékot s a zsebébe sülyesztette.

Kinn még csoportokban álltak illem szerint az asszonyok, leányok, hogy szót váltsanak, jó ebédhez jó étvágyat, az ünnephez emelkedett hangulatot kívánjanak egymásnak.

A lánycsapat is felhőtlen vígságnak örvendett, csak Terka arca volt vörösebb, mint a pünkösdi rózsza, s mert épp a háta mögött folyt egy beszélgetés, úgy, hogy ő is hallja:

– Mit kaptál, Józsi? – kérdezé a barát.

– Pünkösdi jegykendő, illatosat! – válaszolt amaz, kacsintva jelezve a lánynak, hogy holtáig megőrzi ennek a napnak az ajándékát.

Meg is őrizte. Gyerekei körében épp most ugratja asszonyát, s annak két hűgát, felmutatva jegykendőjét, csaknem harminchét év elmúltával. Jé, egy cseppet sem hasonlít a mostaniakra! – csodálkoznak. – Hogy megváltozott a világ!

A Nap vörös ruhába bújva bukik le a hegy csúcsa mögött, sugara-
it imára visszaküldi még a földre, a kakas takarodót fúj, Józsi zsebébe
rejtí jegykendőjét. Terka nevetve néz urára, s mint a galambok, sze-
relmet búgnak egymás fülébe. Csak a tiszteletes költözött el örökre
a földi világból, anélkül, hogy áldását adta volna legalább még egy-
szer a Balogh lányok életére.

FURCSA MENYEGZŐ

Bizony úgy történt, ahogy azt nagyapám mesélte egy tavaszi este, amikor a cserebogarak csak úgy csapódtak a lóca mellé kitett lámpához, mintha mind irányt tévesztett volna.

Szóval Bözsi – a szomszédunk leánya – férjhez menésre adta a fejét. A nagy hírrel anyja, Terus néne állított be hozzánk estebéd után:

– A Bözsi es megbolondult! – mondta jó napot helyett.

– A leánya? – kérdezte egyszerre Julis nagyanyám és az öreg János nagyapám.

– A' hát!

– Mit eszelt ki megint az az eszeveszett leány, szomszédasszony? Tíz gyermeke közül ez az egyetlen, már megbocsásson, amelyik olyan, mintha zabot evett volna, s ez már szent igaz – állapította meg nagyapám.

– Férjhez menyen még a nyáron, most jelentette be az asztal mellett, az apja éppen a csirke cubákját szopogatta s majd megfulladt a porctól ijedtébe'.

– No, no – szippantott egyet nagyapám a szivarjából. – Mitől lett olyan ijedős szegény Márton szomszéd? Valamikor nem vala az, jól emlékszem arra én es.

– Maga csak ne emlékezzen, s főleg fogja jó szorosra a száját, mert úgy-e hallgatni arany, s osztán még csak az kellene, hogy felpiszkálja a parazsat, nézhetnénk magunkot, ha Bözsi szemet kapna.

– Miért? Legalább többet tudna – vigyorgott az orra alatt nagyapám –, vagy tán nem teccik a vőlegény, valami bajik van vele?

– A legénnyel semmi baj, derék, becsületes, dolgoz, jól es néz ki, az es van, amit aprítson a tejbe, de a leány, azzal vóna egy kicsike baj,

mert ezelőtt egy hónappal más után koslatott. S most ecceribe férjhez menne ehhez. Ennek a mű leányunknak csak nem nő bé a feje lágya! Csak tudnám, kitől örökölte, mert biz' tőlünk nem!

– Aztot én csak nem mondanám ijjen határozottan, szomszédaszony – makacszkodott tovább öregapám, mire a jóasszony felkapta a fejét s a kötényt, s mérgesen becsapta maga után a kaput.

– Nagyapa, e meg mi vót? – kérdeztem az öregtől. Az meg csak lógatta a fejét s csavargatta a bajuszát, de közben a szeme olyan ravaszakán csillogott, hogy tudtam, lesz ebből még esti mese. Úgy es helyezkedtem el a lába mellett, hogy magam alá húztam a vastagabbik lábtörölt, mert bizony hidegek voltak még az esték, s ha az öreg mesére adja a fejét, olyankor mozdulni sem tudok, nehogy félbeszakítsam mondandójában. Nem es csaladkozték, mert az öreg kérges kezével csak intett, hogy menjek közelebb:

– Erről egy kukkot se senkinek! Megértetted? Elmesélek neked valamit, de csak tanulságképpen: ne járj te is úgy, hogy elfelejted azt, amit fiatalon megcselekedtél.

Mártonnal, Terus szomszédasszonyunk hitese urával hajdanában fiatal, katonakiszolgált legények valánk s mán akkor es jó barátok. Nemcsak hogy pelyhedzett már arcunkon a szőr, de jó alaposan oda kellett vágni a borotvát, hogy levigye szakállunkot, úgy megembere-sedtünk. Testünk és vérmérsékletünk erőst kívánta a feleséget, mert úgy-e akkor nem úgy volt az, mint ma, hogy esszefeküdt a leány akárkivel, hanem annak rendje s módja vala. Aki aztot a csúnyát megtette, senki becsületes emberfia el nem vette vóna feleségül. Nekünk, legényembereknek még lehetett ide-oda bóklászni szoknya után, vót még piroslámpás ház es akkoriba s a faluba rossz nőcskék es valának, de nem vót annak ojjan az íze, mint kellett vóna. Szerелеmből akarunk szeretkezni, tiszta leánnyal. Márton meg es ismerkedett egy igencsak fájntos leánnyal. Illedelmes volt, elpirult, ha ojjant mondtak neki, serénykedett, eltett mán az anyja helyett mindent télire s vasárnapi ebédet es olyant főzött, hogy a koma csak törölte a bajszát, miután megette. Nem gondolkozott sokat, csak úgy félétet udvarolt s mán meg es kérette egy vacsora után keresztapjával a kezit, úgy,

ahogy azt szokás. Az estebéd a leányos háznál esett meg – a szülők igencsak készültek rea jóféle ételekkel –, s amikor a Márton kereszt-apja felállt és kacifántos beszédben megkérte a leány kezit, a szülők és a „kisasszony” rögvest igent mondtak. Utána csak úgy fél évet jártak jegybe', s mán kitűzték hirtelennyi-be' a lakodalmat. De előbb kihirdették a nagy eseményt a templomban három egymást követő vasárnapi misén vagy istentiszteleten, ki mijjen vallású vala.

Nagy volt a família, míg sorra jártak mindenkit a meghívókkal, igencsak eltelt az idő, s mán ott voltak, hogy sütni-főzni kellett a nagy napra. El es indultak a meghívottak. Vitték a leányos házhoz a sok libát, kacsát, tyúkot, lisztet, tojást, egészen a kovászig mindent, ami ilyenkor kell. A kamra hamar megtelt s két héttel a lagzi előtt az asszonyok erősen serénykedtek, miközben csak trécseltek egyvégtében, úgy folyt belőlük a szó, mint az Olt müfelénk. Először levágtak egy jó nagy kocát. A húsát felszabdalták, a zsírt kiolvasztották egy nagy üstbe, a tepertőt meg félretették pogácsának. Az emberek mán ekkor minden este mulatoztak, igencsak jól érezték magikat. Férfikékre nemcsak a disznó vágásakor volt szükség, hanem állandóan. A tyúkvágásnál ők voltak azok, akik megmérték az üstöt vízzel a kopasztásra, s ők cipelték a temérdek húst a jégtáblák közti a pincébe. Kenyérsütésnél pedig ők hevítették a kemencét, no, ezzel csak azt akarom mondani, hogy ott volt a férfiember es minden előkészület-nél s a végin jót mulatott addig, amíg a nagy nap elérkezett.

Márton es végigjárta ezt a kegyetlen ceremóniát – mert az vala –, minden másnap ojjan ködbe látta reggel a napot, mintha a Hargita ködös köpenyege a szemibe költözött vóna. Én es úgy vótam vele, mert jó pajtásként ott segédkeztem s hasogatott a fejünk elég rendesen. Aztán a lakodalom napján, mikorra mán félig ki voltunk nyúlva, felöltöztünk díszesen, ahogy azt illik, s mentünk kikérni a menyasszonyt, hogy oltár elé vezettségék, tudod régen es úgy volt, mint ma van szokásba, csak akkor komolyan vették ám a hagyományokat.

A kikérés idejére az asszonynépség kedve igencsak pajkosságig tetejire hágott akkor, amikor a legény által választott leány helyett álmenyasszonyokat vittek a kapuba a vőlegény elé, s kacagtak jó

nagyokat, amikor az ara rút vénasszony, kacér menyecske vagy anyát szopó csecsemő képibe jelent meg. A vőlegény rendre elutasította ezeket, neki az „igazi” kellett.

Na, de eléggé elkalandoztam, bár ezt még te es tudod, még ma es ez jár műfelénk, ha lakodalom van. Akkor folytatom, ahol abbahagytam, mer eccer vala kivétel.

– No, arra kíváncsi lennék!

– Akkor figyej s ne jártasd a lepénylesődet! – mordult reám az öreg.

A kapuba nagy zenebonával érkeztünk, húzta a cigány a fülünkbe a nótát, meg es hallotta azt, aki nem volt süket, hogy nem akármilyen van készülöben. A léces kerítéshez érve megálltunk úgy-e, s vártuk, hogy bébocsájtást kapjunk, s vigyük a menyasszonyt a templomba. Az első álmenyasszonnyal nem vala gond, amire fel voltunk ám készülve, mer az egy vén banya képibe' jelent meg. Ám akit kihoztak másodszorra a menyasszony helyett, igencsak csinos, tüzes leányocskas és illegette magát rendesen. Azt meg nem tudtuk, hogy Márton mán a készülődések alatt szemezgetett vele. Na, ekkor jött a nagy bumm, mert a koma szeme meg sem rebbent, amikor kimondta, hogy neki ez kell, a többit ne es hozzák ki. Ezt vezeti oltár elé.

– Hű, a nemjóját, én még ijjent nem hallottam, tata!

– Lehet, mert jól eltitkolánk. Láttad úgy-e Terust, hogy ment kifelé, még a kötényt es maga elé kapta siettibe, pedig igencsak lucskos vót az esti mosogatástól.

– Terus néni miért volt dühös?

– Kölyök! Ő volt az álmenyasszony, akit Márton azonmód, a kikérest gyorsan béfejezve, oltár elé vezetett!

– S mi lett az igazival, apó?

– A' mán más tészta, öcskös!

– Mér', papa?

– Mér', mér'? Mer' aztat meg én vezettem az oltár elé, Julis nagyanyádot, ott hejbben. Régtől tetszett nekem pirulós orcácskája, csak nem akartam a barátom levesibe köpni azzal, hogy elcsábítom tőle. S bizony, nem bántam meg, hogy elhamarkodtam volt a dolgot.

Kettős lakodalom lett belőle, a leány nem maradt faluszégyenyire pártába s nekem egy fityingembe sem került. Mulattunk egészen másnapig, amíg a hajnalcsillag világított az égen. Anyámék eleinte ájuldoztak, de reggelre, amire haza kellett vinni a fiatalasszonyt, arra – az italtól-e kicsit megbódulva, vagy mert mégis teccett nekik a választásom – mukk sem volt.

– S Terus néne megbánta?

– Ejszem nem, szült eleget, nem vót ideje bánkódni, csak minden lakodalom előtt töri a frász, nehogy szégyenszemre megjárja, s a leányát ne vigye el a vőlegény. Bözsi pedig igencsak kikapós, mit lehessen tudni?

Valahogy most mán én es, tudatlan fejemmel megértettem, mik történtek s mán bé es indult az agyam, hogy majd ha nagy leszek, megnézem én mindegyik menyasszonyt, akit kihoznak eléem, hátha jobb es kerül terítékre, mind akit én választottam. Erről azonban nem szólok, legyen az én titkom, de ekkor jó nagy nyaklevest éreztem a kobakom hátulján. Valahogy az öreg kitalálhatta gondolataimot, s mint a falnak ütköző cserebogár, vertem én es a fejem a tornác oszlopához.

– Nana, te kölyök! Oszt' meg ne próbáld!

Hát mán azt es kitalálják, amit ki sem mondtam? Megette a tudás ezt a csuda nagyvilágot, az öregek mán kipróbáltak mindent, nekünk meg nem marad semmi jó? Csak aztán meg ne lepődjenek őkelmiék! Mert akármily idők jönnek, a vér azé mégsem válik vízzé...!

HÁZASSÁG ARANYÉRREL...

A belvárosi körfolyosós nagy bérház már nem a békebeli jómódról híres. A kapualjból nem a családi hintó vagy fogat gördül ki, bakján kackiás bajszú legénnyel. Hátról az ülésen sem krinolinba öltözött kisasszonyka megy anyjával a reggeli misére. Most épp a házmester igyekszik ki a tavaszi napfényre, és morgolódik a kiáradó, elviselhetetlen bűz miatt.

– Az irgalmasát neki! Mán megint itt hagyták a szemetet! Szagulhassuk még egy hétig! Ez az asszony es csak arra való – itt kedves nejére céloz –, hogy a szomszédokkal traccsoljon, se nem lát, se nem hall. Bárcsak szemet adott volna nekem az Úr, amikor megláttam, s ész, amikor kimondtam az igent. De ojjan dereka vót akkor, s ojjan cubákja, hogy megállt az emberi ész, amikor rea nézett! Osztán állt ott más es, ami teljesen elvette az eszemet. Most mán csak a szája jár, de az irgalmatlanul. Bé kellett volna nézzek abba a lyukba jobban, hátha észreveszem nyelvén a méregzacskót. De én csak ízlelgettem, s az bion mézes vót akkor, brrrrrrrr... – Józsi bá már megy is be a házba, hogy nejére borítsa minden dühét. Még lát is az ő rovására írja, hogy éjente a kapualjba könnyítnek magukon az éjszakai életet szerető emberek.

– Mán megint locsogtok, úgy-e? Mán megint van valami szaftos a házban? Osztán mijjen nagy dolog hozott essze tüktököt, hogy még azt se láttátok, hogy a szemetes elcsörömpölt az ablak alatt, anélkül, hogy megállt volna? Tán még ebéd sem lesz? Azt a rézangyalát nektek!

– Uram-teremtőm, mán megint itt maradt az a koszos szemét? – csattan fel erre a feleség. – Hát te mire való vagy, te agyalágyult? Egyéb dolgod úgy sincs, minthogy arra a koszra vigyázz. Merek

eskünni, hogy már meglátogattad a talponállót, hogy reggelre a szívmelegítőt bekapd. Fújj reám, te semmirevaló! Megérezem én, hogy mit vedeltél!

– Azt meg, azt az egyet biztos, de egyebet nem érezel mán régóta, csak ha valamilyen úrficska gyün a házba, akkor úgy rohansz, hogy hullámszik a halmod, riszálod a kigömbölyödött hátsódod; pedig tudhatod, hogy az íjjenek nem hezzád jőnek. Te, te vén tyúk! Most es valami ijjesmi lehet a dologba, mert erősen sokan tárogattok itt a konyhába! Na, mi a baj megint?

– Mi lenne? Magát úgysem érdekli, szomszéd – szól közbe az egyik asszony.

– Hát hogyne érdekelne, asszonyság, az én házam, nekem mindent tudni kell, kelepeljenek csak, hadd halljam!

– Jól van, na, gyújts rea s figyelj! – ültette felesége a székébe urát, de előbb gyors mozdulattal kilökte onnan az egyik asszonyt, nehogy az ember még ezért is orgonálni kezdjen. – Hát a Mariska kisasszonyról van szó! Nem hallod, hogy zokog szegényke? – Kinyitotta az ajtót, s valóban, egy emelettel feljebb történt valami, mert a ház dalos pacsirtája most úgy zokogott, hogy megsajdul bele az érző ember szíve.

Bizony, fenn nagy volt a pánik. Nagymama, akit a család Anyikának szólított, volt a hangadó. Ő volt a legtapasztaltabb szerelmi dolgokban. Mellette a kisasszony édesanyja remegett: szent Isten, most mit csináljon? Mit lehessen itt csinálni? Hol Anyikának, hol Mariskának adott igazat. A nappali szőnyegén játszott a két gyerek: Lencsike és FERIKE. Igaz, csak mímelték a játékot, inkább a nagyokat figyelték, mert az érdekesebbnek tűnt, mint az a néhány kopott, játéknak nevezett valami. Lencsike kamaszkodott már és a szerelmi ügyek igencsak foglalkoztatták. Izgatták nagyon a fiúk, még ha egyelőre csak gondolatban is, de ha így kell sírni értük, nem is tudja, megéri-e. Öccse, a hátulgombolós, pedig élvezte, hogy végre nem ő van a központban, a nadrágszíf helye még meg sem gyógyult; s úgy néz ki, napokig le se kerül újra a szegéről, mert itt most helyzet van.

– Ti meg mit csináltok? – kiáltott rájuk az anyjuk. – Azonnal tessék bemenni a szobátokba, és addig ki ne jöjjetek, amíg nem hívunk! – Mint akit bolha csípett, úgy ugrottak a harcias parancsszóra. Bementek, de azért az ajtót résnyire nyitva hagyták. Öcsi ki-kidugta a fejét s nagyokat kacagott, amire Lencsike jó nagyot húzott a búbjára.

– Csendesebben, te, még észrevesznek, aztán, jaj nekünk!

Odakinn közben folyt a csata. A nagy kérdés: ki legyen, vagy éppen ki ne legyen Mariska jövődöbelije? Mariskáé, aki olyan volt, mint egy angyal. Karcsú derekát két kézzel át lehetett fogni. Elegáns, hosszanti csíkos ruhája – az egyetlen, ami volt neki – még vékonyabbnak mutatta alakját. Hosszú, ívelt nyaka, szép sötét hajkoronája kiemelte szív alakú, nemes kis arcocskáját. No hiszen, nem is a szépségéből adódott a gond, hanem a család nagy szegénységéből: még egy egér sem talált volna egyetlen kis morzsát sem az egész lakásban, mert a nagyfi úgy beosztott és úgy felfaltak mindent. Kivéve, amit Mariska taníttatására fordítottak. Az ő tehetségét és szépségét gondolták biztosítéknak arra, hogy valaha kievickélnek ebből a nagy nincstelenségből. A kisasszonyka vékony, hosszú ujjai gyönyörűen bővölték a zongorát, és hozzá a pacsirtaszóval vetekedő hangja! Bizony, ez arra predesztinálta az ifjú hölgyet, hogy jó partit szerezzen. És erre mit ad Isten! A földszinten lakó szerencsétlen Mihályba szeretett bele! Az még rendjénvaló, hogy tanult ember, ám az egy ingén-gatyáján kívül semmije sincsen. Csak az egy mérnöki diploma. Azt meg nem lehet az asztalra tenni, márpedig itt vannak még a kicsik is, őket is fel kell nevelni!

– Megmondtam, Miska szoba sem jöhet! – szögezte le végül Anyika, mire eszeveszett sírásba fogott a fiatal lány. Ezt hallották az alsóbb szinteken, még az alagsorban is, és most fülüket hegyezték, vajon mi sült ki a családi csetepatéből.

Mi sültetett volna? Csak engedniük kellett a nagy szerelemnek, a lány hozzá is ment végül a kedves Mihályhoz. A lakodalom szűk családi körben zajlott. De azért a ház lakói is gratuláltak, amikor belépett a kapun az ifjú pár.

– Nahát, ki gondolta vóna! – kiáltott fel a házmester, miután megszorongatta falubelije, azaz Miska kezét.

– Mit, te kolontos? – zsörtölődött rögtön az asszonya. – Hát ha szeretik egymást! – Bizony, vágyott volna még egy-két szerelmes éjszakára. – Tudod es te mán, mi az, ojjan rég érezted, hogy azt se tudod, eszik-e vagy isszák!

– Ne kárálj mán többet, asszony, tudom én, mit beszélek. Falumbeli a Misi. Én mán katonakiszolgált vótam, amikor ez még csak hátulgombolós.

– Na és, azzal meg mi a bajod?

– Hát annyi, hogy eccer a kocsmába fogadást kötöttek a nagy legények. Az vót a tét, hogy a ringó mellű Julist megmutassák pucéron annak, aki megszopja a kocát.

– Gazemberek, ijjesmivel foglalkoztatok! S még csodálkozok, hogy ijjen ember lettél?

– Fogd bé a szájad, asszony, ha nem, nem mondom el ki nyert.

– Mit érdekel engem! Uccse ismerem őkö, ha mondd, mondd, ha nem, akkor nem.

– Tè nagyszájú némbér, tudod, ki szopta végül meg a kocát? Hát a Misi!

– A mérnökünk?

– Akkor még nem vót az, csak egy fiatal kakaska, s mikor meglátta a jutalmát, úgy elveresedett, úgy kifutott a kocsmából, mintha kergették vóna a törökök. No, Isten aggyon neki sok boldogságot, de nem hiszem, hogy egy ijjen úrinak nevelt szoknya mellett megmaradna, hisz' mán gyermekkorába' es hevesebbecske vót a vére, mint a többinek.

A bérházban folydogált tovább az élet. A szemetet elvitték, de a szagot beitták a falak. Sok minden nem változott, holott az emberek csak cserélődtek. Anyika elment örökre, Mariska édesanyja meg elköltözött a két gyerekkel. Nagy szerencse érte: egy jómódú, megözvegyült ember kérte feleségül s ő kapott az alkalmon, leköltöztek vidékre. Nem volt kenyérgondjuk többé.

Mariska és Misi maradtak a lakásban. A nagy szerelem lassan meg-

szokássá vált. A fiatalasszony zongoraórákat adott, a férje pedig a gyárban kezdett jól keresni. Jutott ruhákra, élelem is bővebben került az asztalra. Csak egy baj volt, hogy a prűdnek nevelt asszonyka a kisasszonyos szégyenét nem tudta levetkőzni. Miska meg többet akart, többet kért természetesen. Úgy is alakult aztán, hogy összeszűrte a levelet a munkatársával, egy özvegyasszonnyal, aki már nem akart még egyszer férjhez menni. A fekete, telt keblű asszonyságnak jól jött, ha valaki hetente egyszer-kétszer megcirógatta.

Híre is ment az alkalmi románcnak, de Miska valahogy mindig kimosta magát belőle. Nem volt nehéz dolga: Mariska, lévén áldott állapotban, hamar elhitt mindent a férjének. A megszületett gyermek felemás örömet hozott a családba: Mariska szeme egyszerre volt csillogó a boldogságtól és könnyes a bánattól. Férje újabb, egyre gyakoribb kimaradozása nagy lelki fájdalmat okozott neki. Soha nem szólt, csak tűrt, s némán szenvedett.

Tizedik házassági évfordulójuk közeledett. Azon a napon az asszonyka elhatározta, hogy finom vacsorával lepi meg urát. A gyereket lefektette, de aztán ő is ágynak dőlt, mert hirtelen belázasodott, az influenza gyötörte. Nem is vágyott másra, csak arra, hogy valaki kényeztesse. Amde Miska, hites ura, nagy sajnálkozva jelentette be telefonon, hogy ma este gyűlésre kell mennie. No, ez lett a virágból, a meleg ölelésből! Ez az ember még azt is elfelejtette, hogy tíz évvel ezelőtt ő hogy zokogta ki a házasságot a keményszívű nagymamájától! Reggelig semmit sem aludt, betegség és bánat ébren tartotta. Férje most először maradt ki egész éjszakára.

Hajnalba jött haza. Látván feleségét, még a lelkiismerete is megszólalt:

– Ne haragudj, kedvesem, a gyűlés után még kártyáztunk egy keveset. Hozzak neked valamit? – Közben már levetkőzött, s úgy, anyaszült meztelen indult a meleg teaért. Mariska felkapott egy kiskanalat az éjjeliszekrényről, hogy menten hozzávágja. Keze hirtelen megállt a levegőben. Valamit különös dolgon akadt meg a tekintete. Nem tudta, sírjon, vagy nevéssen. – Misikém, gyere csak ide!

- Már nem haragszol? – reménykedett amaz.
- Fordulj csak meg!
- Mi van, mi történt?
- Nézd, neked aranyered van!

Férje ülepéből előhúzott egy vékonyka kis aranyláncot s felmutatta. Misi előtt rögtön megjelent a kép, ahogy hajnalhasadtával ott ül szeretője ágyán, s kapkodja magára ruháit.

Mariska „kisasszony” felnevetett. Aztán magába roskadt. Többé nem vágyódott Mihály ölelésére.

MIKKA! MIKKA!

Amikor még nem egészen tavaszodott ki s még az eresz is csak csepegett – úgy farsang tájékán –, az emberek maskarába bújtak. No, akkor járta meg Miska. Hajnalban fázósan bújt ki az ágyból, ellátta az állatokat, kitámolygott egy pipadohányra a kapu elé körülnézni. Fagyos volt még minden, nem akart sehogy sem felengedni az idő, de már mindenki kergette volna el a dermesztő napokat.

Miska, az istenverte ember, most is csak bambult, mind borjú az új kapura. Kedvetlen volt és keserű. De mitől is lett volna vidám? Olyan szerencsétlen volt egész életében, hogy nem is remélte már, egyszer még valami jó is történhet vele. Jámbor vénlegény vált belőle, mire feleszmélt. Pedig dolgos volt, a munka égett a keze alatt, s nem is vétett ő soha senkinek. Hiába, a szerelem veres madara sehogy sem akart közelíteni feléje. Igaz, ami igaz, elég nyeszlett volt a szerencsétlenje, de akkor is: erősen hiányzott az asszony a háztól, aki nadrágba rázta volna. Erősen kívánta a fehérnépet, főleg éjszaka, amikor a Hold csillagcsókot hintett a sötét égnek.

„De jó es volna, ha valaki megmelengetné az ágyam!” – sóhajtozott nemegyszer.

Mégis, hol terem az az asszonycseléd, aki reá néz? „Hiszen akkora az orrom, mint egy kovászos uborka!” – nyomogatta meg mindjárt magának. A nadrág is csak ritkán találkozott hátsó felével, ha leült, legfeljebb akkor.

– No, Miska – gondolta magában, elnézegetvén a gyülekező embereket –, ez a farsang es eltelik, s a házad esmént üres marad. – Félreköpött a hóba, s jó nagyokat szívott pipájából.

A farsangosok meg csak szaporodtak az utcasarkon, a megbeszélrt találkahelyen. Onnan indulnának bolondozni a faluba.

– Miska! Gyüössz velünk? – kiáltott feléje egy emberforma.

– Menyen az istennyila, hogy essen a jó dógotokba! – mordult vissza –, de ekkor hirtelenjében beléje csapott a ménkü egy szépen ringó kerek fenék alakjában. Ott riszálta magát a medvetáncoltatók között. Ilyen kerekséget, amióta felcseperedett és nézegetni kezdte az asszonyi formát, még nem látott!

– Hű, az annyát! E má igen! Ezen a csípőn osztán elfér a vékás kas es, s ha rendes ember kezibe kerül, aki nem sajnájja tőle az ételt, még a mundrizsáknak es lenne hejje deréktájt. – Álljatok meg, hé! Bundát veszek magamra, osztán belévágok. Isten neki! – Azzal befordult a portán, fejébe akasztott egy nagy kucsmát, a bundát kifordította, csihányzsákot vett a kezébe, egy üstöt, na meg egy botot, s így, ebben a „cicomában” máris a többieknél termett.

– Itt volnék! – Vénlegényes zavarában azt sem tudta, merre forduljon, mit csináljon. Csak annyit érzett, hogy a menyecske csípeje úgy vonzza a szemét, mint a delejes mágnes.

– Hát mihez vóna kedved?

– Mit tudom én? Maj' kitalálok valamit, mókáztam én eleget az éltembe', még az es vicc, hogy megszülettem, de az még nagyobb, hogy fel es nőttem.

– Mit keseregsz, hé? – szólt rá az egyik ember, nem tudni, kicsoda-micsoda, mert mindenféle kacatot magára akasztott, ami csak a keze ügyébe akadt.

– Kesereg a nyavaja, csak mondom: ha annyi pofont kaptál vóna, mint én, akkor most nem kérdezősködnél!

– Azé lett ojjan lökött szegény feje – suttogták a háta mögött, de hamar befogták a szájukat, mert Misi erős paprikásan nézegetett hátra, mint aki meghallott valamit.

– Akkor reád bízuk, hogy mit kumulálsz ki, de osztán gyermek ne maraggyon csendben, amerre elhaladunk! És sikoltozzanak, ahogy a torkikon kifér, a fehérnépek is!

– Bízátok reám!

Addig-addig somfordált, hogy a nap folyamán a domborulatok mellé keveredett. De nagy lett egyszeriben a kedve! Mintha megtál-

tosodott volna! Csodaszor volt neki minden perc, de gondolatában megszületett valami, s egyszeribe megjed:

– Hátha ember ez, nem es asszony? Ennek utána kell járni! – Nem habozott sokat, annyit azért tudott, hogy az asszonynépség csiklandós, s ha olyan helyre nyúl, akkor a szájukat sem tartják csukva. S hogy ne furdalja tovább a kíváncsiság, egyszeribe ölébe kapta a maszkarába bújó kerekseget, mintha betyár rabolna cselédet. Nosza, volt nagy sivalkodás, rúgkapálás, még csak csiklandozni sem kellett a kicsikét, mert azonmód elárulta magát.

– Asszony ez, a javából! – Olyan öröm szállta meg, hogy a Nap is előbújt a fellegek mögül, mintha csak megérezte volna lelke repdesését. Csillogott a fény a szürke havon, a varjak messze elkerülték a zajos felvonuló csapatot, és Misi szíve körül megmozdult valami. Csak úgy szállkostak lelkében a dalos pacsirták, na meg a fejében döngicsélni kezdtek a méhecskék.

– De hátha csúf? – fűzte tovább gondolatait. – Ette a bánat, mit érdekel engem, ha rusnya, zsákot húzok a fejire! Mit számít, mijjen a képe!

– Hátha rosszféle, csúf a lelke? – morfondírozott tovább. – A' bijjon nagy baj lenne! – Bevakart a kucsma alá, mert igencsak melege lett erre a gondolatra. Ismét a leányzóra nézett, s okosságától egyből elszállt minden félelme.

– Ijjen szép hátsót rossz lelkületű némben nem növeszt. Hisz' az ideges, veszekedős asszonyok olyan cingárok, mint a piszkafa!

Egész álló nap erősen jól mulatott. Csak úgy viháncolt, mint egy fiatal csikó, pedig már rég megette a csikósága javát. Amerre eljártak, torkuk szakadtából sikoltoztak a leányok, asszonyok. Szem nem maradt szárazon, mindenkit megkacagtatott bolondos mozdulataival. De belül igencsak nyugtalankodott. Várta az estét, amikor fény derül arra, hogy ki is dobogtatta meg rég szunnyadó szívét. Az esti multság közepe táján, éjfélkor, mindenki leveszi a maszkot. Addig csak kibírja valahogy. A felvonulás után hazasietett, hogy tisztába vágja magát. Jól befűtött, lavórt vett elő, mosakodni kezdett, s úgy prüszkölt a víztől, mint egy megbokrosodott ló. Volt is valami igaz

benne, mert igencsak kesze-kusának érezte magát. Kinyitotta a szekrényt, a naftalinszag csak úgy áradt belőle. Válogatni kezdett ruhái közül. Ilyen sem esett meg vele – nem is emlékszik rá –, hogy keresgetnie kellett volna, mit vegyen fel. A gatyái, ingei külön polcra voltak berakva, valamikor még szegény anyja vette s pakolta be neki hozományul. „Nehogy majd az asszony, akit elvesz, azt merje mondani neki, hogy rendes gatyája sem volt, amikor megházasodott!”

Végre elkészült, de úgy sietett, le ne késsen semmiről, hogy a kucsmát még a kezében szorongatta s fedetlen fővel fordult ki a kapun. Már jó messziről hallatszott a zenebona. A terem tele falusiakkal. A bejáratnál is sokan álltak, leskelődtek befelé. A fal melletti padsorok lassan megteltek. Az első sorban fiatal lányok sorakoztak ünnepelőben, bodorított hajjal; hátrébb, a belső sorokban, az öregek, komolyan, mereven. Ők nem táncoltak, csak leselkedtek, mert mit szólna a világ, ha vénségikre ropni kezdenék? Farsangi bál lévén, nem hiányozhatott a hajalt kukorica meg a kürtőskalács sem. Azonnal meg is érezte, amint belépett a friss levegőről, a kürtőskalács finom vanília és az asszonyok erős, pacsuli kölni illatának keverékét. Máskor már a kalács pusztá gondolatától is gyűlt a nyál a szájában, ám ez most száraz maradt, a szemgolyója viszont annál élénkebben ugrándozott ide-oda.

Miska nem cövekelt le az ajtónál, hanem egyenest a színpad felé vette az útját, hiszen ő is maskarás, neki is ott a helye. Az iskolások, a nagyok is mind bevonultak a terembe, s mindenki vihogva találgathatta, kit takarnak az ilyen-olyan álarcok és tarka-barka ruhadarabok. Messze volt még a boszorkányok órája, pedig Miska már erősen kívánta, hogy elüsse a toronyóra az éjfél, olyannyira dolgozott benne a kíváncsiság. Addig is összeszedte bátorságát, felkérte s meg is táncoltatta a nőszemélyt, s itta annak egyre édesebb illatát. Míg a ritmusra illegették magukat, igencsak melege lett, mert nemcsak a lelkében érezte, hogy valami mocorog, hanem az ágyéka sem hagyta nyugton. Ki is szaladt nem egyszer a hidegbe, hogy valami-képp csillapítsa magát.

Aztán végre kondult a református templom órája. Elütötte az

éjfél. Mindenki szedte-vette le magáról az álarcot. Miska visszafojtotta lélegzetét. Vajon Isten áldása, vagy Isten csapása? Aztán megkönnyebbülve felsóhajtott: nem volt a lány képin semmi kivetnivaló! Azt is megtudta, kihez tartozik szíve választottja. A szomszéd faluból jött át rokonaihoz, itt is marad pesztrálni azok kisgyermekét.

– Egy kicsit beszédhibás szegényke – mondogatták az asszonyok, de ez a legényt cseppet sem érdekelte. Jó erősen magához szorította Márist; eleinte ugyan rendesen ellenkezett, ám az erős karok ölelésére végül teljesen – azaz majdnem teljesen – átadta magát a legénynek.

A bál után egyre melegebbek lettek a napok, az égi fény sugarai egyre többet csókolgatták a Földet, Misi meg a kapualjban Márist. Addig-addig melengette a napsugár a növényeket, szelídítette a szellet, hogy a kinti világ zöldbe borult. A tavasz megbolondított mindenkit, de főleg egy valakit, aki mán nagyon nem bírt magával. Szentigaz, hogy a méheknek sokkal könnyebb dolguk volt a virágokkal, mint a legénynek a lánnyal. A jólelkű, kedves teremtés nem sokat akadékoskodott másban, de azt az egyet nem akarta. Ezért hát hamarosan kihirdették a templomban a lakodalom napját. Nem hívtak sok vendéget, szegények voltak mind a ketten, mint a templom egere, még ünnepi vacsorára sem jutott. A rokonság kísérte el őket a tanácshoz, s utána az oltár elé.

Élték is aztán a boldog házasság ama szépséges mindennapjait, amelyről Miska olyan sokat álmodozott. A szerelem buja heteiben még a Nap is elszégyellte magát. Hogy semmit se lásson, elbújt jól a fellegek mögé, s esett is az áldott eső egy hónapon át. Nem hiába, mert alig pár hónap múltán Maris már peckesen, a hasát előretolva sétálgatott a Fő utcán, fel s alá. S nem kellett több, mint egy év, s már Miska is meghasasodott, igaz, ő a rendszeres kosztól.

Akkor már ott sírt Maris karjaiban az utód – fiúgyermek képében. Ezen a tavaszon már hárman mentek ki a mezőre kapálni. A gyermeket egy paplanba csavarták. Amikor kiértek, leültek a föld szélére, egy fa alá. Maris komótosan kényelembe rakta lábát, elővette tejtől duzzadó mellét, hogy megszoptassa szerelme gyümölcsét. Bontogat-

ta a batyut, a paplant már egészen szétterítette, de a gyermek nem volt sehol. Egyből sikoltozni kezdett:

– Mikka! Mikka! Hun a dermek? – Keresték, kutatták, s nem találták. Kiesett útközben a paplanból...

Habár nagy szomorúság ez, így születhetett a szólás az én falumban. Ha valaminek lába kelt, és sehogy nem találja a gazdája, Marissal kiáltja:

– Mikka! Mikka! Hun a dermek?

ILLATOK, HANGOK, ARCOK

Szép, különösen szép kezdő mondatot kellene megfogalmazni, mint a mesékben, hisz minden születés csoda: a könyvé, a dalé, az emberé... „Az egyszer volt, hol, nem volt” épp ezért nyerhetett létjogosultságot, mert elkezdni valamit a legnehezebb. Méricskélt gondolatok sokasága, hogy az olvasót lehetőleg az első szavaknál, de legalább az első mondatoknál megfogja az, ami a lelkedből annyira kikíváncozik. Mit sem segít az a nyilvánvaló tény, hogy folynak utána a sorok bőven, mint a mélyből feltörő forrás.

Különben is: e világi saját – még ha nem is önálló – életünk legbiztosabb kezdőpontja a születésünk, és erről éppen nincs semmi emlékünkből, bárhogya is erőlködünk. Az első emlékek a gyermekkor titkos világából, homályosan villannak elő. Talán csak annyi, hogy valaki elrontotta a háromkerekű biciklidet, vagy egy fagyos reggelen kitörted az ablakot, mert egyedül ébredtél, és mert féltél... Hogyan lehet kitörni a bejárati ajtó ablakát egy karcolás nélkül? Hogy lépdelhetsz a kicsi láb a fagyos talajon, megkeresni az édesanyját, aki kora reggel, ha kis időre is, de munkába megy? Előtte még óvatosan melled csúsztatja a díszpárnát, hitte, hogy az megvéd, amikor kezdeddel keresed a megszokott, megnyugvást adó testet.

Telnek-múlnak az évek, egyre több mindenre emlékszel: illatokra, hangokra, elmosódó arcokra. Ha most abból az időből valaki eléd állna, csöppet sem csodálkoznál, hogy nem változott semmit. Neked ugyanaz a gyermek maradt, aki a pajtásod volt egykoron.

Otthonod jut eszedbe, a nagy kúria, ahol törpének érezted magad – meseországban. Körülölelt egy nagy-nagy kert, tele fákkal, virágokkal és nem utolsó sorban a mögötte folydogáló folyóval. Csodálatos világ ez... Tavasszal a fák virágai, fehér és rózsaszín szirmai bűvölnek

el; aztán jön a nyár, és az érett gyümölcs illata, íze varázsol el minden alkalommal, amikor leszakítod a legpirosabb almát vagy a legsárgább körtét a fáról. A kert az otthonod, ismersz minden fűszalat, tudod, hol kell keresni a sóskát, azt is, mikor a legfinomabb. De ismered az erdők-mezők virágait is, tudod, hol nyílik kedvenced, az ibolya. És főleg, legizgalmasabb foglalatossággént: várod a vásár napját!

Az első tavaszvásár! Reggel korán már hallod, ahogy gyülekeznek a szekerek, gyermekszemeknek csupa-csoda áruval megrakottan. Nem kell a nógatás, hogy kelj fel és öltözködj, kislányom, a vásár hívogató hangulata kiugraszt az ágyból. Eszedbe juttatja a mézeskalács mennyei ízét, a kakas alakú, fűtyülős cukorka édességét. Ha emlékeidben tovább keresgél, elővillan a palántasoron árusító asszonyok ismerős arca, előttük kosarakban az eladásra váró árvácskák mosolygós szirmai. Friss zöldhagyma ágaskodik ki és kelleti magát, a saláta kerek feje pedig szinte az öledbe ugrik, hogy magaddal vidd.

Kissé odébb már érdekesebb a világ: szalmakalap, kistáska, hordók, teknők, és ki tudja, még mi minden vár eladásra. Nem is érdemes tovább várni és bámulni, mert megérzed illatát, csábít a micss, vagy ahogy románul mondják mititei. Kicsit jelent, kis húsdarabok szénén sütve és mustárral tálalva. A tálalás szó, persze, kissé túlzás, mert csak úgy a kezedbe adják egyszerű papírtányéron, ám így is alig várod, hogy bekaphasd őket.

Elmaradhatatlan az ilyen vásáron a sok barom – azért is hívják baromfivásárnak –, s minden megvehető: tehenek, lovak, rózsaszín malackák sokasága... A vásártér legnagyobb mutatványa a lóvásár. Kalapos cigányok nagy vehemenciával próbálgatják igavonóikat, és persze mindenki a magáét dicséri. Sokan veszik őket körül. Olyan is, aki vásárolni szeretne, de a legtöbb ember csak a száját tátja. Nem mindennapi cirkusz a lovakra való alkudozás. Nézegetik patájukat, fogaikat, járattják, vonultatják a türelmes jószágokat a homokos talajon, közben ki-ki a maga meggyőződését harsogja. Ha pedig valamilyen végre megfelel, jöhet az alku. Meg-megköpdösik tenyerüket, nekilendül a kar, aztán rendre megáll félúton a levegőben. Amíg aztán végre kimondják az utolsó árat, és csattan a tenyér. Innen már

nincs visszaút. A megegyezés szent. Ekkor már fellélegzik a tökma-got rágcsláló nézősereg is, s mindjárt odébbáll, mert amott kezdődik egy újabb alkudozás, újabb műsor, s el nem szalajtaná senki.

A vásár a szerelmesek napja is. Fiatalemberek a mézeskalács-szívet nézegetik. Az árus ismerős, ismerősként üdvözlí az embereket. Minden vásárban ott vannak, semmit sem felejtene, nem tévesztik el, ki kicsoda, mindenkire van kedves szavuk. Érdeklődnek, élcélődnek, pontosan tudják, kinek milyen ajándékot kínálnak. Ízletes és illatos portékájuk sokat segít. Kibékíti az összeveszett párt, vagy épp erőt ad szerelmet vallani a félénk legénynek. Szív alakban kis tükör, sokféle felirat, mert ahány szerelmes, annyi gond, féltékenység, bánat, öröm. Estére sok leány nézegeti magát a kis tükrökben, majd elteszik valamelyik vitrinbe – emlékül, hogy majd évtizedekkel később, az élettől meggyötörtén, egy pillanatra elővegyék.

Évente négyszer van vásár. Meghatározó esemény a falu életében. Lassan melegednek a napok, a virágokból már formálódik a gyümölcs. A folyó is kezd szint váltani. Ha beledugod a lábad, egyre tovább tarthatod benne. Eljön az a pillanat is, amikor habjaiba vet-heted magad.

A folyó életem meghatározó közege volt. A mögött a kúria mögött folyt csendesen, barátságosan, amelyben laktunk, és amely hajdanában-danában férjem nagyszüleinek a tulajdonában állt. A valamikor Örményországból menekült nemesi család tíz gyermekével Erdélyben telepedett le. Az egyik ott felnőtt gyermek a párom nagypapája. Idővel a család szétszóródott a világ minden tájára. Az otthon maradtak eladták a kúriát. A választási lehetőségek közül ők a földre, erdőre szavaztak, ezeket tartották meg; a hatalom meg hamarosan elvette tőlük. Maradt a nagy semmi.

Nekem megadatott az a szerencse, hogy ott lakhattam, mert az egyik felében szülőotthon volt, s édesanyám ott dolgozott. Ott nőtem fel, és oda vittük vissza, sok évvel később gyermekeinket, hogy lássák a mi csodás mesevilágunkat: a kertet, a mögötte araszoló folyót... Csakhogy emez akkorra már átesett a diktatúra egyengetésén: mocsár és átható bűz fogadott bennünket.

Nyári reggeleken első dolgom volt, hogy megnézzem, süt-e a nap. Ha igen, irány a víz! Hamar megtanultam úszni, mert a nagyfiúk rákényszerítették. Mégpedig úgy, hogy beledobtak a vízbe, és ha már fulladoztam, azonnal kivettek. Nem tudom, hányszor történt meg, mert én igencsak igyekeztem, és hamarosan már versenyt úsztam velük. Ha megéheztem, szaladtam előre. A kemencében sült kenyérből leszeltem egy jó nagy darabot, megkentem, legtöbbször csak zsírral. Visszafelé már más volt az útvonal, nem a baromfiudvaron át, hanem a kerten keresztül. Onnét szedtem a hozzávalókat: hagymát, uborkát vagy éppen fokhagymaszárat. Szalmakalapomat érett almával, körtével töltöttem meg. Elég volt estig.

A nyári esték csodálatosak falun. Előbb a csorda jött meg. A teheneket érkezésük előtt már egy órával várták gazdáik. Minden sarkon csoportokban beszélgető emberek, akik kitérgettek esténként a falu dolgát-baját. Néha megjelent a dobos – egy sánta ember –, és hírül adta, amit tudnia kellett a falu népének. Mikor lesz bál, vagy éppen mikor oltják a tyúkokat. Háborús veterán volt a falu hivatalos hírmondója; a harctéren veszítette el egyik lábát, amelyet aztán falábbal pótoltak. A gyermekek, amikor megjelent valamelyik utca sarkán, csúfolták is emiatt. Mert ők is ott voltak mindenütt, ahol a nagyok, csak kissé távolabb tőlük, leginkább a sáncok martján játszadoztak. Az öreg dobost sem gúnyolhatták sokáig, mert valaki mindig közéjük csapott, és úgy rebbent szét a sok mezítlás szeplős gyermek, mint a verebek a porból. Ez volt a nevelés egyik formája, de hatott. Megszeppeven ültek vissza a sánc szélére, mímelve a játékot, s fülelni a nagyok szavait.

– Közhírré tétetik! – hangzott fel a dobpergés után. A kikiáltók jellegzetes, elnyújtott hangján sorolta a dobos, hogy mi minden várható az elkövetkező napokban. Miután meghalt a jó öreg, nem is volt több hivatalos szószólója a falunak, már ekkor érződött, hogy változni fog a világ. Már volt televízió a faluban! A szórakozás helye azért maradt a park, a mozi, a bálterem.

Igen! A bálók! Nagy hírnek örvendtek, s jöttek is a legények számosan, ki biciklivel, ki gyalog. Két zenekara is volt a mi falunknak,

egy fúvós banda, és egy modernebb: harmonika, dob, hegedű, szaxofon és gitár játszott a talpalávalót. Mulathatott a fiatalság hajnalig, s beszélhetett a falu népe akár egy hétig is. Mert mi volt a legfontosabb ezekben az özszejöveteleken? A mulatozáson túl a szerelem, s a szerelmek, jövődöbeli jegyességek, esküvők kitárgyalása. Kiváltképp az asszonynépség vívta ki magának a jogot, hogy eldönthesse, illik-e ez vagy az a fiatal legény és leány egymáshoz. Jaj volt annak, aki nem alkalmazkodott a nép akaratahoz!

Tavaszi, nyári, őszi estéken nemhogy elcsendesedett volna az élet, inkább megelevenedett a falu. A napi munka végeztével felszusszanhattak az emberek. Minden ház előtt kispad várta a napi munkától megfáradtakat, hogy megpihenhessenek, beszélgethessenek. Hiába támadt rájuk szűnyogok özöne, a falusiakat cseppet sem zavarta. Meggyújtottak egy kupac megszáradt marhatrágyát, s a szagától elszelelték a csípös rovarok, az emberek viszont jól elváltak vele.

Gyermekkorom idején a téli estéken inkább a petróleumlámpa mellé húzódtak, ilyenkor a kinti élet megszűnt kapocsként szolgálni szomszéd és szomszédja között. Inkább egy-egy konyhában gyűltek össze, ahol az áporodott szagban a férfiak az asztalnál kártyáztak. Emlékeim szerint hatvanhatot játszott mindenki. Az amúgy a lábuk mellett gubbasztó demizson gyakran emelkedett magasba, hogy teleöltse a poharakat, és leöblítse a bűdös pipától vagy szivartól kiszáradt torkokat. Közben beszélgettek, meséltek, és – mint mindig – miről is szólhatott volna a történet, mint megélt eseményekről. A gyermekek tátott szájjal hallgattak, alig várva, hogy végre ők is nagyok legyenek. S akár harcoljanak majd, mint a nagyapáik, megjárják az élet ismeretlen útjait, hogy aztán nekik is legyen mit mesélni, amire megöregednek.

Minden és mindenki része volt ennek a közösségnek. Nagyön rosszat kellett tegyen az, akit kiközösítettek.

Volt egy öreg a faluban, deréktól lefelé béna; nem tudom, így született-e, vagy egy gyermekori betegség tette ezt vele. Ő volt a falu „Samu bácsi”-ja. Reggel egy négy lábú székre hasalt, és vonszolta magát a földön, amíg ki nem ért a kapu elé. Itt, a kerítés előtti pad

mellett üldögélt egész nap. Néha behúzta magát enni meg a dolgát elvégezni. Samu bácsi nagy tiszteletnek, megbecsülésnek örvendett. Kikérték a véleményét, mindig volt valaki mellette, beszélgetett egész nap, szerintem mindent tudott arról, mi történik a faluban. Ismert mindenkit és őt is ismerték. Állapota miatt senki sem bántotta, elfogadták olyannak, amilyen, teljes természetességgel. Ezt hívnák manapság „másságnak”, s a másság iránti „toleranciának”; kár, hogy inkább csak beszélünk róla, jól megmagyarázzuk, csak éppen nem élünk vele. Persze, nem csak ő számított – a mai felfogásunk szerint – „más”-nak, mert volt a faluban sánta és szellemi fogyatékos gyermek is – ám idővel mindegyiküknek akadt megfelelő helye, feladata, munkája, s ezt el is végezték a maguk tudása szerint. A közösség nem lökte ki őket magából, hanem törődött velük, ebben nőtünk fel, és ma is e szerint élünk, erre tanítjuk gyermekeinket is.

Igen, ez volt a szép, jó – megfűszerezve egy kis nosztalgiával –, mert ki ne kapott volna ki egy-egy elkövetett csíny miatt? Valahogy ez nem maradt meg bennünk, vagy csak a mélyben rejtőzik, s csak akkor szólal meg, ha épp rosszaságot akarnánk elkövetni.

Aztán minden ember életében jön valami, ami felforgatja az addigi megszokottat, próbára tesz, előtör az ismeretlenből és meghatározza a további életed. Egy meleg nyári napon, amikor nem várod, egyszer csak jelentkezik a fájdalom. Persze hogy a vízben! Amikor kijöttem letelepedni a nagy gesztenyefa alá, már nem mozdultam meg. És nem mozogtam hat hónapig. Az izületgyulladás miatti kényszerű pihenést a kórházban töltöttem. Ápolónők és szurik között. Csak arra emlékszem, hogy naponta négyszer, nappal és éjjel jött a nővér, s beadta az injekciót. Eleinte nagyon félttem, de aztán hozzászoktam. Hat hónap után gyógyultan – legalábbis ezt gondolta mindenki – hazamehettem. Csak azt nem tudta még senki, hogy ez csupán az első lépés volt az élet néha nagyon is gyötrelmes útján: a szenvedés első poharát ürítettem ki, a többi még hátra volt.

Szerencsére – mégis ezt mondom – kegyes volt hozzám a sors és a betegség, mert hagyta, hogy egy darabig még boldog legyek. Hogy kiélvezzem a fiatalság minden örömét és bánatát. Mindig ellenzéki

voltam és konok. Ez jellemezte azt a tizennégy éves fiatal lányt, aki felvételizni ment, és sikeresen be is került egy jó nevű gimnáziumba. Akkor még nevelőnő gondoskodott a bentlakó lányokról. Gondosan figyelt, és mi szépen megtanultuk, hogyan kell rendet tartani a szekrényekben, hogyan használjuk az evőeszközt, mi illik egy lánynak, és mi nem. Megtanított viselkedni, amit mi akkor nevetségesnek tartottunk, gúnyoltuk is emiatt, később azonban – amikor be kellett mutatni valakit valakinek, vagy éppen illedelmesen kellett megszólalni egy társaságban – hasznosnak bizonyultak tanácsai. Az élet sok egyszerű, ám mégis oly fontos dolgait tanultuk meg tőle. Ami ma hihetetlen tűnik, az akkor és ott valóság volt: még a sorban álló, ebédlőbe vagy táncolni induló lányok fehérneműit is ellenőrizte, nehogy megfázzunk. Ám ha már a kapun kívül voltunk, mindenki zsebébe becsúszott a ronda, de meleg alsónemű, hiszen kilátszott volna az akkor már nagyon is divatos miniszoknya alól..

Nehezen viseltem a bezártságot, az egyetlen hely a padlás volt, ahol nyugodtan lehetett beszélgetni – és főleg cigarettázni. Dachból: csak azért is mást tenni, mint ami megengedett. Elmesélni egymásnak, ki kinek tetszik, az álmainkat, vágyainkat... Sok-sok titkot és leányálmot rejt a padlás, vajon most mi van vele?

Havonta csak egyszer lehetett hazalátogatni hétvégére. Nekem ez kevés volt, mindent elkövettem ellene. Nem is eredménytelenül: a hétvégeket végül mindig otthon töltöttem. Ha másképp nem sikerült, akkor eltörtem szemüvegem lencséjét, s emiatt már haza engedtek. El sem tudtam képzelni, hogy ott maradjak bezárva, hiszen ott-hon, a faluban vártak a barátok és a már nyiladozó szerelem. Mi állíthatott volna meg? Semmi! Még ma is tudom minden megállónak a nevét, amelyek mentén a vonat végigdöcögött. Emlékszem a felszállók arcára. Látom a vasút melletti falvak körvonalait, a fákat, vetéseket, még mindig velem vannak. Természetesnek venném, ha egy nap arra ébrednék, hogy zötyög velem a vonat, haza az iskolából. Érzem az otthon édes örömét, amikor végre megéreztem a falum illatát s megláttam az állomás épületét.

Igen, a falumnak – Uzonnak – illata volt. A szeszgyárban az ország

legjobb minőségű alkoholját állították elő, különös párák terjedtek és járták át a levegőt. Néha a nagy katlanokban odasült a kukorica vagy a krumpli, ezt is messziről lehetett érezni. Ez volt az én otthonom illata, mennyei párlat, amelyet soha életemben nem felejték el, bárhol és bármikor érzem, mindig honvágyat ébreszt bennem.

A másik jellegzetessége szülőfalumnak a rezesbanda. Ők zenéltek a bálokon, majálisokon. Ezért is akartam gyakran otthon lenni: mindig volt valami mulatság. Vagy a szabad természet, vagy a kultúrotthon adott helyet ezeknek az összejöveteleknek. Legjobban a fenyvesben, a szomszéd falu erdejének kis tisztásán tartott bálokat szerettem. Szerettem és tudtam is táncolni, magával ragadott a zene ritmusa. Fenyves erdő tisztásán keringőzni szédületes érzés, főleg, ha olyan fiú karjában táncolsz, akit a szíved választott, s közben délceg fenyők is forognak veled. Veled táncol az egész világ, magadban érzed azt a hatalmas erőt, amit boldogságnak neveznek, és amellyel, úgy érzed, könnyedén fölemelnéd a hegyet, csak akarnod kellene.

Ha nem volt semmi esemény, ott volt a park. Egy padra tízen is leültünk, akiknek nem jutott hely, azok körbe álltak, és éjszakába nyúló beszélgetések kezdődtek. Ide gyűlt össze a falu fiatalsága. Nappal a vízparton, este a parkban, és nem untuk soha.

Ilyen körülmények között ismertem meg szerelmemet, a mai páromat. De addig hosszú volt az út. Igen, mert részt vállalt belőle mindenki, aki élt és mozgott. Egy jó család, amely fiuknak jó partit szánt – és a lányát egyedül nevelő anya, aki arra büszke, hogy gyermekét taníttatja: ez a felállás sehogy sem felelt meg az elvárásoknak. Pedig az én korosztályomból a faluban ketten érettségiztünk, s ez akkor nagy szó volt; ám hiába. Elindult a nyolc éven át tartó „szerelemháború”, minél jobban nem akarta a falu, annál jobban akartuk mi. Nem sok hely akadt a számunkra, hogy együtt lehessünk, de megtaláltuk a legcsodálatosabbat. Nyári hétvégeken nyakunkba vetjük a kilométereket. A hegyláb és folyómeder közti réten át indulunk útnak. A cél a távoli fenyves volt, és onnan tovább: a tó. Útközben néha feltűnt egy-egy kapáló ember, nyúl ugrott meg vagy éppen őz suhant tova. Olyan csend volt, hogy csak a madarak dalát és a

tücskök ciripelését lehetett hallani. Ha megláttuk a fenyvest, akkor már nem sok volt hátra. Bejáratát egy akácerdő övezte, kellemes illatot ontott a megfáradt utasok felé. Beljebb már az erdő csendje és pompája fogadott, szép magas fák, kis füves ligetek, a lehető legszebb hely, amelyet életemben valaha láttam.

Voltál, kedves olvasó, fenyves erdőben? Tálcán kínálja asztalán a millió pici, apró eprecskéjét. A tiszta levegő gyantával fűszerezett, finom illatát ma is érzem. Csak le kellett hajolni, vagy inkább leülni a selymes fűbe, s a természet asztala megterítve terült eléd. De azért vittünk magunkkal elemózsiát, éhségünket csillapítandó: a fenyves közepén levő kis tisztáson megsütögettük a húst, üvegekben odacipelt vízzel oltottuk szomjunkat. A gyönyörű csendet csak néha-néha törte meg egy-egy gombaszedő visszhangzó kiáltása.

Innen már nem messze bújt meg a tó hegyek ölelésében. Megpihenten nekivágtunk az utolsó szakasznak, vagy ha közben már ránk esteledett, gyaloglás hazafelé, de most már az aszfaltúton. Szerencsések voltunk, ha megsajnálta valaki, és felvett kocsijára, de ha nem, végig kellett gyalogolni azt a húsz kilométert. A sok hétvégi kirándulásnak házasság lett a vége. Azzal az egyetlen fiúval, akit megszerettem egész életemre. Társam lett, a mai napig is az, hiába jött közbe borzalmas betegség, vagy hiába árasztott el vízzel, és némított el örökre székely falvakat egy esztelen társadalmi rendszer. Mondhatni, egyetlen szöváltás nélkül éltük le eddigi életünket – mára már két szép gyerekkel kibővült – kis családjunkban.

Az esküvőnk a szülők áldása nélkül, kettesben, egy kis baráti társaságban zajlott. Egyetlen pillanata a mai napig elkísér: egyik barátunk ellopta apja piacra szánt virágait, és úgy, ahogy voltak, kis csokrokba kötözve, bedobálta őket az ablakon, be az egész kosár tartalmát. Barátunk ma már nem él. A férjem később, amikor már Magyarországra lett a hazánk, hazautazott, meg akarta látogatni őt. Nem a lakását ajánlották, hanem a temető néma csendjét, ahol annyi más barát között alussza örök álmát. Kár, hogy el kellett válnunk. De hát az elnyomás, a nélkülözés és a betegség minket más utakra indított el...

Visszatekintve, mintha minden sokkal nehezebb lett volna, mint a mindennapokat megélni...

Vonat indult el egy erdélyi város pályaudvaráról, magával hozta a sok nélkülözött, kíváncsit, szerencsekeresőt és gyógyulni vágyót. Magunk mögött hagytuk a szürkeséget, a nincstelenséget és szereteteink könnyes szemét, aggódó tekintetét, amint a vonat kifutott, s magával vitt két nagy és két kis emberkét.

Mi voltunk azok. Hoztuk szívünkben gyermekéveink nagy teleit, amikor visongva akaszkodtunk az erdőről hazajövő szekerek után, vígan szánkóztunk, vagy éppen a befagyott folyón siklottunk. Hoztuk a napsugaras tavaszokat, a felejthetetlen nyarakat, színpompás őszoeket. Akkoriban, boldog ifjúkorunkban, még nem sejtett föl bennünk semmiféle vonat – amely hosszú évek múltán most elhozta velünk emlékeinket s két, műtetre váró gyermekünket. Megérkezés szürkeség után a színekbe, a válogatott zöldségek, a könyvekkel tele standok világába – hihetetlen volt. Hazajöttünk, és mégis minden más volt, mint – otthon.

Elkezdődtek a hétköznapiak, hónapokig nem láttam a férjemet, csak munkaruhában. Semmink sem volt, csak az albérlet, ismeretlen emberek és a nélkülözés. Kérkezésünk telén tapasztaltam meg, mi is az az igazi fájdalom, holott a fizikai szenvedés már sok éve marcangolta testem. Azon a télen, egy napon fiam hazajött az iskolából, és szomorúan mesélte, milyen finom ételeket esznek társai. Pedig talán nem is tudhatta, mit rejtenek a szép, gondosan elkészített tízórais csomagok. Akkoriban nálunk nem jutott túl sok a konyhára. Mondhatni, nagyon szegény napok járták. Átküldtem fiamat a szomszédba játszani, titokban remélve, hogy ott rendes vacsorát kap majd a gyerek.

Ehelyett síró szemekkel jött haza. És farkaséhesen. Nincs az a fizikai fájdalom, amelyik úgy égeti a lelket, mint amikor a gyermeked éhezik. Átéltük...

A téli ismeretlenségben hiányzott a könyv és a barát. A könyvek mindig barátaim voltak, de sajnos pénz nem jutott rájuk, és barátaink sem voltak, akikkel beszélgetni lehetett volna. Beszélgetni! Az egyik legcsodálatosabb dolog a világon.

Tavaszkodni kezdett, lassan az élet is megindult. Sikeresen megműtötték a fiamat, még egy operáció maradt hátra, a lányomé.

Az életben vannak pillanatok, amelyek mélyen beivódnak az ember emlékezetébe, és onnan soha kitörölni nem lehet. Azok a percek, amikor monitoron keresztül láttam a lányomat becsövezve... Éreztem, hogy tehetetlen vagyok, nem tudok segíteni, csak sírtam, pedig én ordítani szerettem volna, annyira fájt! Addigra már az én gerincem is merev lett, a fejemet már fordítani sem tudtam, de ők gyermekek, kicsik, akik tehetetlenül és értetlenül fekszenek, kiszolgáltatva a sorsnak. Nem bírom nézni a beteg gyermekek szemét, annyira tiszták és megértők. A kisgyermekből egyszeriben felnőtt lesz, és olyan komolyan és szófogadóan viselkedik, hogy az már fáj.

A nehéz napok emlékeit ma is őrizzuk: a lányom harminchat lejes papundekli kiscipőjét (csak azt lehetett kapni), a fiam negyedik osztályos ellenőrzőjét, meg az Öreg Polcot. Ittlétünk első bútordarabját! Szegény, az esőben ázott-fázott, amikor befogadtuk. Átfestettük és lett belőle konyhai polc. Nagy terhet nem cipelt, de a miénk volt, családtag. Később már illatozott őkelme a finom szappanoktól, samponoktól. És ma is megbecsült helye van egy új házban, amelyet magunkénak mondhatunk.

Az Öreg Polc és a kiscipő életünk végéig velünk maradnak. De velünk az időközben megtalált barátok is, a szomszédok is, és azok a kis közösségek is, amelyekkel mostanság a világháló fon össze, s amelyek hiányát nagyon megszenvedtem. Mert mindig tartozni kell valahová, érezni, hogy vagy valaki, és tudsz adni, meg tudod fogni mindig annak a kezét, aki épp a legnehezebb napjait éli át.

Soha nem felejttem el Erdély hegyeit, folyóit, fáit és az ottani embereket. Nem felejttem el a hazajövő csordát, a padokon ülő asszonyok sustorgását, de szorosan megfogom az itteni barátaim kezét, mert nélkülük nem sikerült volna. Évente kétszer megyek rehabilitációs kezelésre, és évente kétszer kötök olyan barátságokat, amelyek talán egy életre szólnak.

Még mi maradt hátra? Szeretném ápolgatni a kertem virágait, útjára bocsátani a két, mára már felnőtt gyermekemet – remélve,

hogy emberségre tanítottuk őket, s valóban az élet igazi értékeire nyitottuk rá szemüket.

Házunk volt már átmeneti szállása ismerősnek és ismeretlennek egyaránt. Otthoni barátunk itt nyerte vissza egészségét egy féléves kezeléssel, féléves nálunk-lakással. Kezdem azt hinni, ez lett életünk legfőbb célja: viszonzni a sok jót, amit kaptunk. Adni. Adni a rászorulóknak, legalább egy jó szót. Vagy annál sokkal-sokkal többet. Adni, mert még mindig úgy érzem, hogy nem adtam eleget.

Tartalom

ÖRÖK CSÁNGÁLÁSBAN

Babba Mária.	7
Örök csángálásban.	9
Nyelvlecke.	15
Gubera.	19
Halló! Ott van még?	24
Székely vígság Pest-közelben.	29
Próbanéger szerencséiben.	31
Pillangókisasszony a parkban.	36

MESÉL A MÚLT

Még sír a tőke.	43
Mesél a múlt.	48
Az utak az égbe nyúlnak.	55
A tölgghordó.	60
Húzd, cigány! Húzd!	64
Hívtál, székely?	67
Békésen egymás mellett.	71

ÁGNISNÉ ÁTKA

Halál Mári	79
Mire megvirrad...	83
Bolond asszony	87
Ágnisné átka	94
Árkon innen – átkon túl	102
Ítélet.	106
Vándor és Szimat.	114

KELJ FEL ÉS JÁRJ!

Gyilkos ködben	123
Rézi, Rézi.	130
Ivó a Nemere ölében.	135
A kis lak	142
Ember az esőben	153
Házi kenyér, ducos kenyér	161
Fidibusz	171
Ignácné.	175
Majális a faluban	178
Tüzet viszek... ég... ég... kék ég...	186
Csökönys gazda.	188
Földosztás	192
Bocsánat.	197
Éppég annyi.	202
A harmadik	204

Zsuzska karácsonya	210
A nagy kaland	217
Unalmas nyár	228
Kelj fel és járj!	231

HÁZASSÁG ARANYÉRREL

Áron dicsőülése	241
Régi mániám	246
Áldott ember	253
Ki tanyája ez a nyárfa?	258
Pünkösdi jegykendő.	261
Furcsa menyegző.	264
Házasság aranyérrel.	269
Mikka! Mikka!	275

GONDOLATOK AZ ÉLETEMRŐL

Illatok, hangok, arcok	285
----------------------------------	-----

A HÉT KRAJCÁR KÖNYVEI

1993

Móricz Zsigmond: *Hét krajcár*, elbeszélések, reprint

Tamási Lajos: *Hazatérés*, válogatott versek

Benke László: *A kihalt játszótér*, válogatott versek

Varga Domokos: *Kutyafülűek*, novellák –

Varga Domokos György: *És így tovább...*, szociográfia
(Apja és Fia munkája egy kötetben)

1994

Szabó Pál: *Tiszta búza*, válogatott novellák

Kuczka Péter: *Út a folyóhoz*, válogatott versek

1995

Benke László: *Gyalogos riportok*

Gergely Mihály: *Mi, gyalogrendűek*, korkép hetven jegyzetben

Molnár Zoltán: *Veszélyek és megfontolások*, válogatott novellák

1996

Vérrel virágzó 1956, negyven magyar költő versei,
szerkesztette: Benke László

Dékány Kálmán: *Árnyékgyár*, regény

Szeberényi Lehel: *Levelem küldöm inkák országából*, útirajz

Komoróczy Emőke: *Arcal a földön a huszadik század*,
tanulmányok

1997

Varga Domokos: *Tisztelt család -om, -od, -ja*, pedagógiai esszé

Dékány Kálmán: *A szerelem tornácán*, elbeszélések

Dékány Kálmán: *Diákvér; Az úrilány lovagja*, két kisregény

Somogyi Imre: *Kert-Magyarország felé*, szociográfia

Karácsony Sándor: *A cinikus Mikszáth*, esszé

Ünnepünk – műsorokra, köszöntőkre készülők könyve,
szerkesztette: Varga Domokos

1998

Kuczka Péter: *Határvidék*, tanulmányok

Harc és játszma: a Nagy Lajos Társaság antológiája,

szerkesztette: Szerdahelyi István

Szabadság és halál 1848-49. Szem- és fültanúk bírádsái,

szerkesztette: Varga Domokos

Piros és fekete, válogatott versek a reformkortól napjainkig,

szerkesztette Benke László

Gergely Mihály: *Bruegel varázslatai*, esszé,

színes és fekete-fehér képek

Világvégi palota, versek, szerkesztette: Erdélyi Erzsébet és

Nobel Iván

Varga Domokos: *Ritkaszerű magyar népmesék*

Molnár Géza: *Hózápor Budán*, válogatott novellák

Kuczka Péter: *Az utolsó kenet*, válogatott novellák

Bárány Tamás: *Kis magyar irodalomtörté*, válogatott paródiák

Dékány Kálmán: *Toronykiáltás*, *Edzésben*, két kisregény

Derzsi Sándor emlékkönyv, szerkesztette: Derzsi Ottó és Varga Domokos

Tóth Endre: *Gyermekkorom krónikája*, emlékezőek

1999

Anyanyelv, világnyelv - Bábel, szerkesztette: Gergely Mihály

Varga Domokos: *Ritkaszerű magyar népmesék* 2. kiadás

Dékány Kálmán: *A szív vására*, novellák és színmű

Katkó István: *Tabló babérlevelekből*, portrék

Kopré József: *Móricz Zsigmond „mindenese” voltam*, emlékirat

Varga Domokos: *Nem születünk szülőnek*, pedagógiai esszék

Kuczka Péter: *Seregek Ura*, versek

Kuczka Péter: *A torony*, vers

Dékány Kálmán: *Nőkön innen és túl*, regény

Magvető *A magyar irodalom élő könyve*, szerkesztette: Móricz Zsigmond

2000

Varga Domokos: *Édesanyám sok szép szava*, regény

Bárány Tamás: *Zsibvásár*, versek prózában, félpercesek

KadosaÁrpád: *Károly-laktanyától a Don-kanyarig*, emlékirat

Ünnepünk – műsorokra, köszöntőkre készülők könyve,

2. átdolgozott kiadás, szerkesztette: Varga Domokos

Ákody Zsuzsanna: *Földanyácska gyermekei*, regény
Dezséry András: *Szabadítások meg az emlékeimtől*, emlékirat
Hendi Péter: *Rekviem egy jogászáért*, novellák, színművek
Kádár Ferenc: *Levette kezét rólunk a Teremtő*, versek
Benke László: *Sértők és sérültek*, regény

2001

Varga Domokos: *Íróiskola — Tollforgatás mesterfokon*, esszék
Varga Domokos: *Tisztelt család -om, -od, -ja*, novellafüzér
Gergely Mihály: *Ébredj, emberiség!* röpirat hetven kiáltásban
Gergely Mihály: *Vége a MŰVÉSZETnek? Avagy: miért csiszolták a kőbaltákat?* – esszék
Csontos Gábor: *A boldogság korlátai*, elbeszélések
Siklós László: *Részeg balak*, regény
Benke László: *Halálig szomjazom*, versek – *Székvízvölgye*, mese
Szalay Károly: *Fancsaliságok*, publicisztika
Molnár Géza: *Trombi, a kiselefánt*, mese
Nagy Mihály Tibor: *Szomjazó madár*, versek

2002

Ünnepeink – műsorokra, köszöntőkre készülő könyve,
szerkesztette: Varga Domokos, 3. kiadás
Varga Domokos válogatott művei:
Víg játék – végjáték, búcsúkötet
Kutyafülűek, novellák
Ritkaszerű magyar népmesék
Európa születése, esszé
Herman Ottó, regény
Fiúkfalva, regény
Bárány Tamás: *Allamcsíny Paránában*, satírikus regény
Gyórfy László: *Pásztázó, magányerőből*, publicisztika
Bistey András: *A képviselő vidékre megy*, novellák
Illés Lajos: *Az Új Írás bőskora*, Irodalmi történetek, emlékezések

2003

Benke László: *És hirtelen leszáll az este*, *Öregek menedéke*, szociográfia
Bokor Levente: *Aranylázálom*, válogatott versek
Szalay Károly: *Fintorgások*, publicisztika

Molnár Géza: *Lángoktól ölelve*, regény
Bárány Tamás: *Rákóczi zászlai*, regény
Gergely Mihály: *A Kozmosz 15. törvénye*, fantasztikus regény
Csongor Rózsa: *A fekete bárászkendő*, novellák
Szóke Kálmán: *Szavak a némasághoz*, válogatott versek
Csák Gyula: *Egy május fejfájára*, válogatott novellák és kisregény
Varga Domokos: *Ritkaszép magyar népmesék*, 4. kiadás
Varga Domokos: *Nem születünk szülőknek*, pedagógiai eszék
Varga Domokos: *Végjáték – végjáték*, búcsúkötet, utánnymás

2004

Varga Domokos: *Kamaszkrónika* — vallomások és tünődések —
Varga Domokos: *Ritkaszép magyar népmesék*, 5. kiadás
Szuly Gyula: *A Krisztinaváros lovagjai*, regény
Nagy István: *Aki lemaradt a hajóról*, válogatott novellák
Gergely Mihály: *Az artista balladája*, a szerző válogatása életművéből
Szalay Károly: *Arcok törött tükörben*, regényes portrék
Illés Lajos: *Irodalmunkkal Európában*, tanulmányok, emlékezések
Marafkó László: *Kukkoló*, kisregény
Sulyok Katalin-Siklós László: *Macska-élethalálbarc*, regény
Tóth Endre: *A világ végén*, válogatott versek

2005

Benke László: *Veszteség*, válogatott versek
Ünnepeink – műsorokra, köszöntőkre készülő könyve,
 3. átdolgozott kiadás, szerkesztette: Varga Domokos
Csanádi Imre: *Hajnali káprázat*, szerkesztette Alföldy Jenő
Tamási Lajos: *Keserves fákyla*, válogatott versek, szerk. Benke László
Monár Géza: *Csúcsok és szakadékok*, önéletrajzi regény
Varga Domokos: *Kamaszkrónika*, vallomások és tünődések
Varga Domokos: *Édesanyám sok szép szava*,
Kis magyar századelő, regény, 2. kiadás
G. Komoróczy Emőke: *A szellemi nevelés fórumai*, alcím: *Kassák Lajos*,
Tamási Lajos, Kárpáti Kamil körei, tanulmányok
Borbély László: *A lándzsa Longinusa*, *Az utca napos oldalán*, két kisregény
Csontos Gábor: *A Hortobágy szélén*, *Nádudvari beszélgetések*

2006

- Vargha Gyula:** *A végtelen felé*, válogatott versek és fordítások, szerkesztette Mészöly Dezső
Konczek József: *A tájjal maradtam*, versek
Iszlai Zoltán: *A leányzó fekvése*, novellák
Ferdinandy György: *Chica - trópusi lány* - szociográfia
Alföldy Jenő: *Templomépítők*, tanulmányok, kritikák
Gombár Endre: *Hangyaháború*, ifjúsági regény
Vérrel virágzó 1956 – *ötven magyar költő versei* – második, bővített kiadás, szerkesztette: Benke László

2007

- Gergely Mihály:** *Hatalomvágy- halálveszély*, naplórészletek, versek
Baán Tibor: *Papírmózi*, válogatott versek
Gáll István: *A napimádó*, regény
Marafkó László: *Litera-túra*, cikkek, tárcák, interjúk
Benke József: *Az ó- és középkor egyetemei*, művelődéstörténet

2008

- Konczek József:** *Formáért sóvárgó*, versek
Kiss Dénes: *Hódolettség*, versek
Baán Tibor: *Fékezett habzás* – jegyzetek és kommentárok –
Borbély László: *Üzenet a ringből*, novellák
Illés Lajos: *Az író magántörténelme*, emlékezések, krétarajzok
Alföldy Jenő: *Csanádi Imre költői világa* I. II. kötet, nagymonográfia
Benke László: *Ottbonkereső*, regény

A kötetek megrendelhetők a 06-20-574-05-45-ös telefonszámon,
a Hét Krajcár Kiadó címén,
levélben és személyesen:

Benke László, Magyar Írószövetség 1062 Budapest, Bajza u. 18.,
e-mailen: hetkrajcar@t-online.hu
honlapunkon: www.hetkrajcar.hu

Isten áldotta tebetséget, írót avatunk e kötettel. Ma szinte senki sem ismeri Verzár Éva nevét. De jaj, holnap az irodalom is megismeri őt! Varga Domokos György, e kötet gondos szerkesztője küldte e novellákat kiadónknak. Azóta egyik ámulatból a másikba esve nem is olvasom, hanem élem, megélem ezeket az írásokat. Történetről történetre haladva megállapíthatom, hogy e könyv írója még látta a havasokat, itta források vizét, hallotta fenyvesek zúgását. Tudja, mi a tisztaság.

Tamási Áron és Móricz Zsigmond örül, mondhatnám felületesen, ha azt gondolnám, hogy Verzár Éva az ő írásművészetüket folytatja. Majdnem így áll a dolog. Rokonságuk, sőt testvériségük, lélek- és népismeretük azonban mélyebb eredetű. E mai balladák szerzője a magyarságnak még ugyanabból a tiszta forrásából merített: az erdélyi természetből, a székely nép életéből, békőznapi emberek sorsából. Ebben gyökerezik testvériségük. E mélyre látó, gyakran megrendítő, sokszor elgondolkoztatóan izgalmas, máskor inkább csak megnyugtatóan szép és igaz történetek azért is jók, tiszták és hasznosak, mert segítenek magunkra találni, mérgezettségünktől megtisztulni.

Ez az író arról ír, amiről nem írni bűn. A székelyek, vagyis népünk és nemzetünk szenvedéseiről, örömeiről, igazságkereséseiről, életünk humoros helyzeteiről is. A Hét krajcár születésének századik évfordulóján örülhetünk, hogy újjászületett Móricz Zsigmond szelleme. „Jól rendelték az istenek, hogy a szegény ember is tudjon kacagni....”

Benke László

Ára: 1480 Ft